

HOW SUMMER ET

A tatai kastély

A nagytétényi kastély (Dobos L. felvételei)

**A Honismeret 1978. évfolyamának
tartalomjegyzéke**

Richardson, J. H. & J. W. ...
New York, N. Y.

A Honismeret 1978. évfolyamának tartalomjegyzéke

- Dezső Zsigmondné dr.: A honismereti kutató munka módszertani kérdéseiről 4/6
Gerelyes Ede: A munkáséletmód-kutatás új feladatai a fővárosban 4/3
A Honismereti Albizottság munkacsoportjának 1978. évi munkaterve 1/4
Juhász Róbert: A honismereti évfordulónaptár elé 1/3

VI. ORSZÁGOS HONISMERETI AKADÉMIA

- Bálint Sándor: A szegedi népelet 5-6/42
Csaplár Ferenc: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma 5-6/26
Csatári Dániel: Szocialista hazafiság — történelmi tudat 5-6/35
Fehér István dr.: A népi demokratikus forradalom feltételeinek kérdéséhez 5-6/30
Fűrészné Molnár Anikó: Az üzemtörténetírás helyzete, eredményei, tapasztalatai Komárom megyében 5-6/56
Gaál Endre: A KMP megalakulása és a Tanácsköztársaság Csongrád megyében 5-6/18
Hantos Mihály: A Pusztaszeri Nemzeti Emlékhely 5-6/41
Hegyi András: A helytörténetírás és a honismereti kutatás néhány időszerevi és módszertani kérdése 5-6/58
Kanyar József dr.: A krónika- és a helytörténetírás lehetőségei a honismereti mozgalomban 5-6/52
Katona Imre: A magyar kubikosok élete és mozgalmái a Tisza mentén 5-6/45
Koncz János dr.: A szocialista építőmunka és a társadalmi közgondolkodás fejlődése Csongrád megyében 5-6/7
Mándics Mihály: A nemzetiségi honismereti munka legfontosabb kérdései 5-6/60
Márta Ferenc: Táj, nép történelem 5-6/4
Merei Gyula: „Rohanunk a forradalomba” 5-6/11
Serfőző Lajos: A Csongrád megyei munkásmozgalom néhány vonása az ellenforradalmi Horthy-korszakban 5-6/21
Szabó G. László: Zárszó 5-6/66
Szabó István: A demokratikus agrárforradalom kibontakozása és szerepe Csongrád megyében 5-6/50
Szántó Imre dr.: Megnyitó 5-6/3
Székely György: A honismereti irodalom Csongrád megyében 5-6/62

I. ORSZÁGOS ÜZEMTÖRTÉNETI KONFERENCIA

- Barcza Géza: Az ipari és agrártörténeti építészeti emlékek ápolása, megbecsülése 3/18

Bercza László dr.: A könyvtári helyismereti gyűjtemények szerepe az üzemtörténeti tevékenységben	3/12	
Beszteri Béla dr. felszólalása	4/17	
Bőőr László felszólalása	4/8	
Budai Dániel felszólalása	4/16	
Cseglédi Imre felszólalása	4/15	
Farkasfalvi József: Az ifjúsági mozgalom és a fiatalok részvétele az üzemi munkásmozgalom-történeti munkában	3/17	
Gecse Albert felszólalása	4/11	
Gölcz Pál felszólalása	4/11	
Gyarmathy Zsigmond dr. felszólalása	4/20	
Ineze Miklós: Az üzemtörténetírás kapcsolata az egyéb történeti ágazatokkal	3/9	
Jelenics József felszólalása	4/21	
Kanyar József dr.: Az üzemtörténetírás levéltári forrásai	3/10	
Karsai Elek dr.: A gyűjtőmunka és a krónikairás segítése az ipari és mezőgazdasági üzemekben, vállalatoknál, intézményeknél	3/14	
Kiss Iona felszólalása	4/25	
Márton István felszólalása	4/9	
Molnár Béla dr.: Bevezető előadás	3/5	
Molnár Imre felszólalása	4/24	
Nagy István felszólalása	4/23	
Oros Károly felszólalása	4/15	
Pál István felszólalása	4/22	
Rostási József: Üdvözlő beszéd	3/4	
Ságvári Ágnes felszólalása	4/13	
Sárközi Zoltán felszólalása	4/23	
Szecska Károly dr. felszólalása	4/9	
Szekeres József felszólalása	4/19	
Székely György: Megnyitó	3/3	
Székely György: Zárszó	4/25	
Szikossy Ferenc dr.: A múzeumi pályázatok hely- és üzemtörténeti eredményei	3/13	
Szili Ferenc felszólalása	4/18	
Tóth Ferenc felszólalása	4/16	
Vass Tibor felszólalása	4/12	
Veszprémi György felszólalása	4/13	
Zsikó János felszólalása	4/22	

KRÓNIKA

Acs Anna: A Dunántúli Néprajzi Tájékonferencia	5—6/83
Balassa Iván: A 75 éves Szűcs Sándor üdvözlése	5—6/84
B. Szatmári Sarolta: A IV. Komárom megyei honismereti táborról	5—6/71
Dobrossy István—Veres László: A XII. Országos Honismereti Diáktábor	5—6/68
Domokos Pál Péter: Búcsú Gáspár Simon Antaltól	3/35
Fancsovics György: A fővárosi életmódtörténeti kiállítássorozatról	5—6/78
Fábián Miklós: Az ország közepe	2/26
Fodor István: Honismereti ismeretterjesztés „fali folyóirattal”	1/16
Gönczy Zsuzsanna: A XI. Országos Honismereti Diáktábor	1/6
Gyarmathy Zsigmond dr.: A II. Szabolcs-Szatmár megyei Ifjúsági Honismereti Tábor	1/11
Gyarmathy Zsigmond dr.: A III. Szabolcs-Szatmár megyei Honismereti Diáktábor	5—6/72
Győri Gáspár: Helytörténeti gyűjtés a főváros XII. kerületében	4/31
Halász Péter: A „Sarló” jegyében	5—6/75
Harasztosi Csaba: A II. Megyei Úttörő Honismereti Tábor Berettyóújfaluban	5—6/74

Hollós László dr.: Kiegészítő adatok Bodor Antal munkásságához			
	5—6/87		
Juhász Antal dr.: Papp Imre, a szentesi parasztelep krónikása			2/24
Karacs Zsigmond: Állandó szabadtéri kiállítás a Kőbányai Szocialista Brigádok parkjában	2/16		
Kékes István: Magyar gyékényesek		3/27	
Kósy Zoltán: Az 1977. évi Nógrád megyei Ifjúsági Honismereti Tábor	1/9		
K(ovássy) Z(oltán): Emlékünnep Isaszegen		1/14	
Kriskó Lajosné: A III. Nógrád megyei Honismereti Ifjúsági Tábor	5—6/72		
Krisztián Béla: Pécssett megnyílt az állandó Bányászati Gyűjtemény	2/18		
Kunzabó Ferenc: Maradandó változások	5—6/79		
Kútölggyi Mihály: Képek a sárospataki faragótáborról			4/37
Laky Rezső: Regölők a szombathelyi múzeumban	2/27		
Misóczki Lajos dr.: Honismereti munka a gyöngyösi főiskolán			1/15
Molnár László: Honismereti kerékpártúra Gömörben		1/12	
M(orvay) P(éter): A csornai kalácsa	2/21		
Morvay Péter: Néprajzi vidékeink és csoportjaink kutatása			2/9
M(orvay) P(éter): A nyár honismereti eseménynaptárából			3/34
Morvay Péter: „Üttörő” kezdeményezések Somogyban		4/33	
N. László Endre: Zászlónk? Mint a láng!	2/22		
Radeczky Jenő: Az agárdi madárvárta	3/29		
Réthy Zsigmond: Bolyongás a szarvasi arborétumban		1/17	
Sáry István: Kossuth emlékkiállítás a győri Petőfi Sándor Ifjúsági Művelődési Központban	3/23		
Sever Béla: A muravidéki helyismereti gyűjtemények és a magyar nemzeti-ségi könyvtárak a Szlovén Szocialista Köztársaságban			3/24
Szabó Bendegúz: A XIV. kerületi Helytörténeti Bizottság munkája	4/30		
Szabó József: Tapasztalatcsere Süle Sándornál		3/32	
Szathmári Károly: A VI. Duna menti Folklorfesztivál			5—6/82
Sz(emes) J(olán): Egy chicagói magyar Kossuth-kutatóról			5—6/86
Szűts László: A magyar nyelv hete	4/29		
Tálas István: Egy népi viseletdarab: a szűr múltja és jelene			3/20
Tóth István dr.: Helytörténeti lexikon készül Baranya megyéről			4/37
Tömöry Márta: A nyíregyházi III. Honismereti Nyári Egyetem			1/8
Varga László: A Heves megyei szövetkezeti mozgalom		2/20	
Veres László: (Lásd: Dobrossy István)			
Viga Gyula: Tájékoztató a Taktaköz néprajzáról		1/14	
Zádor Béla: Egy múzeum, egy szocialista brigád		2/14	

HONISMERET ÉS IFJÚSÁG

Gönczy Zsuzsanna: A középiskolások és szakmunkástanulók honismereti tevékenysége	2/3		
Rakó József: A szülőföld megtartó ereje		2/5	

ÉVFORDULÓINK

Avasi Béla: Lajtha Lászlóra emlékezünk	2/28		
Beke György: Egy folyóirat születésnapjára	5—6/99		
Horváth Ferenc: A sarlós-mozgalom társadalmi gyökerei			4/43
Kisasszony Éva: Kétszáz éve született Csapó Dániel			5—6/98
Leblancné Kelemen Mária: Dokumentumok az iskolák államosításának Nógrád megyei eseményeiről	4/40		
Leblancné Kelemen Mária: „A XVIII. századi magyarországi orvos- és tudománytörténet érdekes egyénisége”		5—6/97	
Margócsy József: Krúdy és szülőföldje	5—6/88		

Márai György dr.: A Gyulai Várszínház színháztörténeti előzményei		
	5—6/101	
Raj Tamás: Erkölcsi nagysága — példakép		1/19
Somfai Balázs: Négy száz éves a pápai nyomdászat		1/23
Szathmári István: Horváth Jánosra emlékezünk		5—6/90
Szász Béla: Kátai Gábor orvostudor	5—6/96	
Szilágyi Ferenc: Fazekas Mihály évfordulójára		4/47
Vörösmarty Géza: Fadrusz Jánosra emlékezünk		4/49
Zachar József dr.: Egy életen át igaz magyar és vitéz katona		1/21
Zóka László: Az ozorai csata	5—6/93	

SZAKKÖRÖK, BARÁTI KÖRÖK

Dienes Erzsébet dr.: Honismereti munka a szolnoki Vásárhelyi Pál Közgazdasági Szakközépiskolában	4/54	
Petényi László: Honismereti munka egy salgótarjáni szakmunkásképző iskolában	4/55	
Praznovszky Mihály: A szécsényi Helytörténeti Múzeum baráti köre	3/36	
Szabó János: A Kőteleki Krónika	2/31	
Szöke Sándor dr.: A dombóvári Gógös Ignác Gimnázium honismereti szakköre és iskolamúzeuma	4/52	

DALOLÓ TÁJAK — DALOLÓ NEP

Barsi Ernő: A Mohácsi vész históriája a régi szigetközi lakodalmakon	5—6/105	
Erdélyi Frigyesné: A Budapesti Kültelki Munkás Dalárda I.	5—6/103	
Molnár Dezső: (Lásd: Olsvai Imre)		
Olsvai Imre—Molnár Dezső: Csöngői regglés		1/42

TERMÉS

Madarász László dr.: Tompa a hanvaiak emlékezetében		5—6/110
Madarász László dr.: A métázás és a guncszás	2/51	
Morvay Péter: Tompa bús telének titkairól		5—6/108

TUDOMÁNYTÖRTÉNET ÉS HONISMERET

Hornáth Lajosné: Simándi István tevékenysége a Sárospataki Kollégiumban	1/28	
Maróti Istvánné: Természettudományos műveltség és közművelődés a XIX. században	2/32	
Pyka Józsefné: Orvosok tudósa a tudós orvos: Veszprémi Csanádi István	2/33	
Vörösmarty Géza: A khalenbergi varázsló	1/29	
Vörösmarty Géza: Segner János András emlékére		1/31

HONISMERETI OLVASÓKÖNYV

Bariska István dr.: Kőszeg város címerének megújítása		2/46
Csáky Károly: Az egykori sajtó Ipolyságon	4/64	
Földes László: Dózsa Györgyről, rokonaitól		1/36
Hajdusek, Ján: A szenci kollégiumról	4/60	
Hidvégi Lajos: A ceglédi tisztartó naplója		2/36
Hidvégi Lajos: Határt jelölő sírok	3/49	
Jelenics József: (Lásd: Krausz Ferencné)		
Karacs Zsigmond: Balásházy János munkássága		1/38

Karacs Zsigmond: Társadalom és település	3/43
Kisasszony Éva dr.: Garai János levelei a Tolna megyei Levéltárban	2/44
Kovács Zoltán dr.: Újabb adatok Lenkey János hazatéréséről	2/38
Köszegfalvi Ferenc: Orlai Petrics Soma Hódmezővásárhelyen	2/42
Krausz Ferencné özv.—Jelenics József: Egy angyalföldi szoboröntödéről	4/62
Lakó György: Antti Jalava, a finn—magyar kapcsolatok megalapozója	1/33
Nagy Csaba: Egy negyvennyolcas honvédtiszt hagyatéka	4/58
Papp József dr.: Egy hiedelem nyomában	3/45
Patterson, Arthur, J.: A magyarok — országuk és intézményeik (Közli: Majoros Klára)	2/48
Szenássy Zoltán dr.: Jókai Mór és szülővárosa	3/38

SZABAD FÓRUM

Karacs Zsigmond: Hamva vagy Hanva?	1/48
Kelemen András dr.: Kurucoknál látogatásban	4/66
Laky Rezső: Vasi visszhang	1/47
Nagy Attiláné: Magyar népmesék az óvodai nevelés szolgálatában	5—6/112
Szikora András: A nyoszolyókalács Monokon	4/69
Vő Imre: Helytörténet az öreg bibliákban	4/68

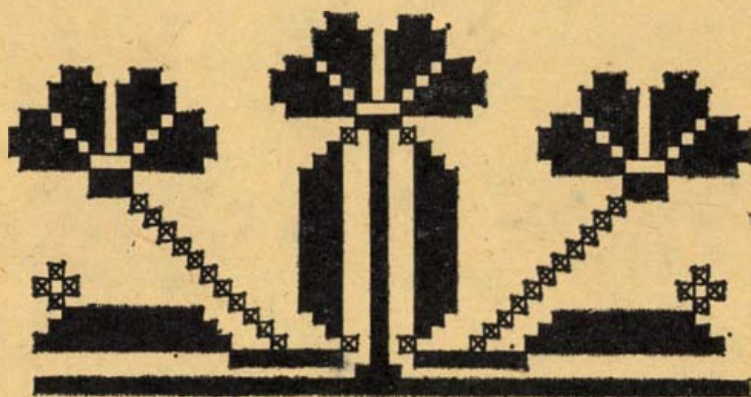
KÖNYVESPOLC

Ács Zoltán: Dr. Karl Seper: Alsóőr helytörténete	5—6/117
Ács Zoltán: A legújabb Hajdú-Bihar megyei évkönyvekről	3/52
Barabás Jenő: Heves megye községei	3/51
Bárh János dr.: Dr. Kós Károly: Tájak, falvak, hagyományok	1/57
Bárh János: Újabb néprajzi tanulmánykötet a Vajdaságból	3/59
Bedécs Gyula: Győr-Sopron megyei internacionalisták a Nagy Októberi Forradalomban és a polgárháborúban, 1917—1922.	4/73
Bodor Ferenc: Dudás Károly—Dormán László: Szakadó	5—6/116
Forró László: Salló István—Kardalus János: Kapuk és kerítések Hargita megyében	2/60
Gát László: Mozaikok Csongrád város történetéből	3/57
Halász Péter: Dinicu Golescu: Utazásaim leírása	3/54
Halász Péter: Doroszló	4/75
Katona Imre: Sebestyén Ádám: Népdalcsokor	5—6/120
Kisasszony Éva dr.: A magyar kaladó ifjúsági mozgalmak történetének válogatott bibliográfiája, 1868—1975.	4/72
Kovács Ágnes: Népmesetereti dolgozatok	1/58
Kovács Ágnes: Széki népmesék	3/60
Kovács József László: Pest megye versekben	2/56
Künstler Ferenc: Budapest főváros levéltára kiadványai és a helytörténet-kutatás	1/49
Leblancné Kelemen Mária: Csipes Antal: Békés megye élete a XVI. században	4/74
Leblancné Kelemen Mária: G. Sín Edit: Szentendre 30 éve	3/56
Leblancné Kelemen Mária: Naptárak, évkönyvek Romániából	5—6/119
† Légrády Dezső dr.: Czakó Sarolta—Jenei Károly: A telefongyár története 1876—1976	2/59
† Légrády Dezső dr.: Dr. Czeglédi Imre: A gyulai harisnyagyár 75 éve	3/57
Ördög Ferenc: Balogh Lajos—Király Lajos: Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvtanulása	1/59
Posgay Ildikó: Hogy is mondjuk?	3/61
Pradel, Hanne: Az osztrák városkönyv	5—6/115

Sándor László: A Csallóköztől a Bodroghöz	4/71
Sápi Vilmos dr.: Mezőkövesd város monográfiája	2/55
Somlyai János: Fények a Börzsönyben	3/55
Szabó Ferenc: Püspöki Nagy Péter: Zseliz város címere	1/55
Szabó József: Vasi Honismereti Közlemények	1/61
Szamosújvári Sándor dr.: Hortobágy	5—6/122
Szegő Lajos dr.: Dokumentumok a magyar mezőgazdaság történetéből	3/62
Szilágyi Miklós: Kutatások a gazdasági és a társadalmi élet szolgálatában	5—6/114
Szombathy Viktor: Ila Bálint: Gömör megye története 1773-ig	1/52
Sz(ombathy) V(iktor): Nógrádi évszázadok	2/54
Timaffy László dr.: Szűcs Sándor: Régi magyar vízivilág	5—6/120
Tölgyesi József: Veress D. Csaba: A balatoni csata	2/58
U. Kerékgyártó Adrien: Cs. Gergely Gizella—Haáz Sándor: Udvarhelyi varrottások	1/60
Urbán Aladár: A Kis Építő című újságról	4/76
Urbán László: Két új könyv a szövetkezeti mozgalom történetéről	1/53
Vörösmarty Géza: Madách Naptár	3/58
Vörösmarty Géza: Mintagyűjtemény Tolna megye népi hímzéseiből	5—6/123
Vörösmarty Géza: Szombathy Viktor: Két kard, két oroslán	1/51

PÁLYÁZAT! PÁLYÁZAT! PÁLYÁZAT!

Felhívás a budapesti munkásgenerációk életének gyűjtésére	3/64
Felhívás a Foklór a mai életben c. pályázatra	5—6/126
Felhívás a XXVI. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra	2/63
Felhívás az Országos Helytörténeti és Üzemtörténeti Pályázatra	3/63
Illés Ilona: Az 1977. évi múzeumi pályázat eredményeiről	4/78
Kurucz Albert dr.: Tárgygyűjtési akció a Szabadtéri Néprajzi Múzeum be rendezéséhez	1/62
Morvay Péter: A folklór a mai életben	5—6/124
Szacsvay Éva: Beszámoló a 25. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtő-pályázat eredményeiről	2/62

1978. évi HONISMERETI ÉVFORDULÓNAPTÁR¹

(X = született; + = meghalt; a zárójelbe tett helységnév az esemény helyét jelöli!)

Január

18. 1918. Négy napig tartó általános politikai sztrájk a békéért.
 24. 1948. Budapesten aláírták a magyar-román barátsági együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezményt.
 29. 1928. Megalakult a Munkás Kultúrszövetség.

Február

1. 1918. A cattarói matrózfelkelés.
 11. —
 12. 1903. Az első nőmunkás értekezlet Budapesten.
 16. 1908. Munkástüntetés a háziurak ellen az Andrássy (ma Népköztársaság) úton.
 18. 1948. Moszkvában aláírták a magyar-szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést.
 24. 1948. Államosítják a száznál több (aunkavállalót foglalkoztató ipari üzemet).
 27. 1928. Elkészült a laki hegyi 60 kW-os rádióadó.
 28. 1948. Megalakult az MHSZ.

Március

14. 1948. Első ízben osztottak ki Kossuth-díjakat.
 15. 1928. New Yorkban leleplezték Kossuth Lajos szobrát.
 20. 1908. A szociáldemokrata munkások e napon 50 fővárosi munkágyűlésen tiltakoztak a belügyminiszter fenyegetése ellen, mely szerint, ha nem szűnnek meg a tüntetések feloszlátja a szakszervezeteket.
 24. 1918. Moszkvában megalakult a Bolsevik Párt Magyar Csoportja.
 25. 1948. Államosították a száznál több munkást foglalkoztató üzemet.

Április

3. 1918. Megjelent Moszkvában a Szocialista Forradalom, a bolsevik párt magyar csoportjának lapja.
 4. 1933. József Attila Döntsd a tőkét című kötetének elkobzását elrendelte a törvényszék.
 12. —
 13. 1903. A vas- és fémmunkások országos kongresszusa, melyen megalakították országos szövetségüket.
 22. 1878. Budapesten összeült az első szocialista kongresszus. A kormány nem engedélyezte a szocialista munkáspárt megalakulását, ezért a Választásra nem jogosultak pártja nevet vette föl.
 29. 1948. Az országgyűlés elfogadta az államosítási törvényt.
 29. 1953. Létrejött a Tudományos Ismeret-

terjesztő Társulat.

30. 1948. Magyarországon első ízben tüntettek ki élmunkásokat.

Május

1. 1928. A Magdolna utcai Vasmunkás Otthon felavatása.
 12. 1948. Újpesten megválasztották az ország első női polgármesterét Öbberentel Károlyné személyében.
 29. 1828. Megtartották Pesten az első lóversenyt. Ebben az évben jelent meg Széchenyi a Lovakról c. munkája.
 24. 1918. Az Operaházban bemutatták Bartók Béla művét, A kékszakállú herceg várát.
 31. 1853. Budapesten megtartották Liszt Ferenc Magyar Fantáziájának ősbemutatóját.

Június

1. 1828. Brunsvik Teréz megnyitotta az „Angyalkertet”.
 7. —
 8. 1908. A Magyarországi Független Szocialista Parasztpárt (Achim L. András pártja) kongresszust tart Békéscsabán.
 12. 1948. Megalakult a Magyar Dolgozók Pártja.
 16. 1948. Az országgyűlés megszavazta a felekezeti iskolák államosítását.
 18. 1948. Varsóban aláírták a magyar-lengyel barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezményt.

Július

4. 1918. Budapest és Bécs között megindult a légi posta-járat.
 10. —
 11. 1948. A MDP első szövetkezeti konferenciája.
 16. 1948. Szófiában aláírták a magyar-bolgár barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést.
 31. 1948. A csillebérci Úttörő Nagytábor és az Úttörővasút megnyitásának napja.

Augusztus

1. 1948. Az élmunkások első kongresszusa Budapesten.
 2. 1948. Az országgyűlés Szakasits Árpádot köztársasági elnökké választja.
 3. 1928. Gombaszögön megalakult a Sarló mozgalom.
 9. 1908. Megalakult az Üveg munkások Országos Szövetsége.
 19. 1948. A felszabadulás utáni első tisztaavatás a Honvéd Kossuth Akadémián.
 20. 1953. Felavatták a budapesti Népstadiont.
 20. X 1908. Mór Aladár, történész (Bp.)

¹ A honismereti évfordulónaptár az első ilyen jellegű összeállítás. Készítőinek részben ezért, részben pedig a korlátozott terjedelem miatt nem lehetett céljuk a teljességre való törekvés. Kérjük azonban olvasóinkat, hogy a naptárral kapcsolatos — már az 1979-es évre is előretelkintő — észrevételeiket, javaslataikat, kiegészítéseiket küldjék el szerkesztőségünk címére, hogy azok alapján — az elkövetkezendő években — egyre teljesebb, a célnak minél jobban megfelelő honismereti évfordulónaptárt állíthassunk össze. (Szerk.)

Szeptember

7. 1908. Csepelen megalakult a vasmunkás-szakszervezet helyi csoportja.

Október

4. 1903. Megnyitották a (régi) Erzsébet hidat.
25. 1918. Megalakult a Magyar Nemzeti Tanács és a Budapesti Forradalmi Katonatanács.
25. 1928. Felavatták a Magyar Rádió Sándor utcai székházát.
31. 1918. A polgári demokratikus forradalom győzelme.

November

16. 1918. Magyarországon kikiáltják a köztársaságot.
20. 1853. A pesti Philharmóniai Társaság első hangversenyét tartotta a Nemzeti Múzeum dísztermében.

Január

1. × 1853. **Simonyi Zsigmond**, nyelvtudós (Veszprém).
2. + 1918. **Kovács János**, etnográfus (Szeged).
3. + 1888. **Lipp Vilmos**, régész (Keszthely).
4. + 1958. **Kittenberger Kálmán**, Afrika-kutató, állattani gyűjtő, útirajzíró (Nagymaros).
5. + 1903. **Dógen Gusztáv**, jogakadémiai tanár (Bp.).
6. × 1903. **Szántó Judit**, szavalóművész (Bp.).
8. + 1938. **Bajza József**, irodalomtörténész (Bp.).
9. × 1778. **Beresényi László**, II. Rákóczi Ferenc századosa, Franciaország marsallja (Luzancy).
× 1878. **Radnay Gyula**, festőművész (Pécs).
+ 1938. **Győri Tibor**, orvostörténész (Bp.).
10. × 1853. **Barcza Elek**, építész (Nemescső).
× 1878. **Bodor Antal**, helyismereti bibliográfus (Bp.).
+ 1878. **Fogarasi János**, nyelvtudós, szótáriró jogász (Bp.).
12. × 1878. **Molnár Ferenc**, író, hírlapíró (Bp.).
13. + 1953. **Péterfi Tibor**, orvos, hisztológus (Bp.).
+ 1963. **Oltványi Imre**, politikus, művészeti író (Bp.).
15. × 1878. **Berzeviczy Gizella**, pedagógus (Csákvár).
17. × 1828. **Reményi Ede**, hegedűművész, zeneszerző (Miskolc).
19. + 1878. **Szigligeti Ede**, író, színész, rendező (Bp.).
× 1903. **Rimanóczy Gyula**, építész (Bécs).
21. + 1953. **Gábor Andor**, író, költő (Bp.).
23. × 1898. **Széchenyi Zsigmond**, vadász, író (Nagyvárad).
25. × 1953. **Rédey Tivadar**, könyvtáros, irodalomtörténész (Bp.).
27. × 1803. **Rombauer Tivadar**, kohómérnök (Lőcse).
+ 1948. **Gulyás Károly**, tanár, könyvtáros, könyvtáros (Déványa).
31. × 1888. **Szaton Rezső**, vasmunkás, a munkásmozgalom harcosa (Bp.).

Február

1. × 1878. **Hajós Alfréd**, építész, az első magyar olimpiai bajnok (Bp.).
× 1878. **Madzar Imre**, történész (Nagykároly).
× 1918. **Kerékyártó Elemér**, filozófus (Debrecen).

22. 1908. Megalakult a Galilei-kör.
23. 1928. A pilisvörösvári bányászok 47 napos sztrájkta kezdtek.
24. 1853. Megalakult az Erdélyi Múzeum Egyesület.
24. 1918. A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása.
26. 1948. Az országgyűlés elfogadta a nők egyenjogúságát biztosító törvényt.
30. 1918. Megalakult az Ifjúmunkások Országos Szövetsége.

December

7. 1918. Megjelent a Vörös Újság első száma.
12. 1948. Felavatják a Honvéd Petőfi Akadémiát.
13. 1928. Budapesten megkezdtek az utcai telefonhálózat felszerelését.
1878. Megjelent az IV. Pesti Hírlap első száma.
17. 1948. A Minisztertanács elfogadta az új tanácstörvényt.
31. 1918. Megalakult a Kommunista Ifjúmunkások Szövetsége.

* * *

3. + 1878. **Palotásy János**, zeneszerző (Jászberény).
4. × 1828. **Kenessey Albert**, hajózási szakíró (Gerjen).
5. × 1898. **Magyar Armand**, sportoló, nyomdász (Bp.).
+ 1903. **Ráth Mór**, könyvkereskedő, könyvkiadó (Bp.).
8. × 1828. **Lichtenstein Ferenc Lajos**, újságíró, szerk. (Szigeivár).
10. + 1878. **Havas József**, jogász, szőlész, borász (Bp.).
+ 1903. **Mayer Emil**, malomigazgató (Debrecen).
× 1908. **Kis Ferenc**, József Attila-díjas költő (Nagygyéc).
11. × 1878. **Sebestyén Géza**, színész, színgazgató (Kurd).
+ 1908. **Szana Tamás**, író, művészettörténész, kritikus (Tiszafüred).
× 1918. **Vitányi János**, író, költő, színházi kritikus (Tata).
12. + 1898. **Barabás Miklós**, festő és grafikus (Bp.).
× 1903. **Rideg Sándor**, író (Törtel).
14. × 1878. **Bartha Ernő**, festő, grafikus (Székesfehérvár).
15. + 1903. **Miletz János**, tanár, a Történelmi és Régészeti Ertesítő szerkesztője (Tápiógyörgye).
16. × 1828. **Tóth Sándor**, zoológus, orvos (Debrecen).
+ 1828. **Tratner Mátyás**, nyomdász, könyvkiadó (Pest).
× 1878. **Ágner Lajos**, orientalista, irodalomtörténész (Szécsény).
17. × 1878. **Czabán Samu**, pedagógus (Rozsnyó).
19. × 1803. **Hieronimi Ottó Ferenc**, mérnök, Vásárhelyi Pál munkatársa (Győr).
+ 1898. **Liezen-Mayer Sándor**, festő (München).
23. + 1828. **Fazekas Mihály**, költő, botanikus (Debrecen).
23. + 1878. **Sándor Móric**, sportember, híres lovas (Bécs).
24. × 1853. **Jancsó György**, jogász, egyetemi tanár (Tálya).
× 1878. **Pilis Lajos**, író, újságíró, (Kalocsa).
+ 1898. **Sarlay János**, tanár, Petőfi barátja (Sárbogárd).
+ 1953. **Hegedűs Sándor** író, (Budapest).

25. + 1928. **Landler Jenő**, a munkásmozgalom kiemelkedő harcosa (Cannes).
 + 1953. **Kardos György**, építész, egyetemi tanár (Budapest).
 26. + 1853. **Libényi János**, szabósegéd, 1848-as aradi katonaszabó (Bécs).
 X 1878. **Hajtai Ferenc**, tanár, a munkásmozg. résztvevője (Eperjes).
 X 1908. **Straub György**, kommunista földműves (Tótvázsöny).
 27. + 1953. **Bedő Ödön**, a Magyar Munkás Szakkör egyik alapítója (Bp.).
 28. + 1878. **Kátai Gábor**, gyógyszerész, orvos (Kunszentmárton).

Március

1. X 1908. **Hegedűs Lajos**, nyelvész (Bp.).
 + 1948. **Kovács Dénes**, újságíró (Zamárdi).
 2. X 1903. **Basilides Barna**, festő (Tornalja).
 3. + 1853. **Jubál Károly**, tanár, Kossuth Lajos gyermekének nevelője (Pest).
 + 1853. **Noszloy Gáspárt**, 1848/49-es szabadságharcos (Pest).
 X 1898. **Óri Károly**, a Kommunista munkásmozg. harcosa (Újnemetpuszta).
 5. X 1878. **László Jenő**, ügyvéd, a munkásmozg. vértanúja (Szatmárnémeti).
 X 1898. **Tökés Anna**, drámai színész (Marosvásárhely).
 + 1938. **Karikás Frigyes**, író, műfordító, a munkásmozgalom harcosa (Szovjetunió).
 8. + 1878. **Rákóczy János**, az Orsz. Honvédelmi Bizottmány elnöki titkára, Kossuth titkára (Rákóc).
 X 1888. **Mónus Illés**, szociáldemokrata vezető, újságíró (Balta, Oroszország).
 9. X 1828. **Dessewffy Dénes**, 48-as honvédtiszt (Zsolca).
 X 1878. **Hettyey Aranka**, drámai színésznő (Bp.).
 + 1953. **Havas Endre**, író, műfordító, a munkásmozg. harcosa (Bp.).
 10. X 1853. **Kanyarszky György**, orientalista, egyetemi tanár (Nemeslenti).
 X 1903. **Sugár Andor**, festő (Bp.).
 X 1908. **Haller Alfréd**, vadászati szakíró (Nyíregyháza).
 11. + 1938. **Óvári Ferenc**, a balaton-szövetség alapítója (Veszprém).
 13. + 1928. **Kőrösi Sándor**, író, nyelvész, szótárfő (Bp.).
 14. + 1958. **Kolumbán Lajos**, etnográfus (Bp.).
 16. X 1903. **Sándor Vilmos**, gazdaságtörténész (Bp.).
 17. + 1903. **Tóth Lőrinc**, író, jogtudós. (Bp.).
 18. X 1878. **Tóth Lajos**, nyomdász, a fehérterror áldozata (Jákó).
 X 1918. **Ihász Kovács János**, napszámos, az antifasiszta harc vértanúja (Rezi).
 19. X 1888. **Kabos Gyula**, a magyar film- és színművészet kiemelkedő komikus művésze (Bp.).
 20. + 1828. **Barczafalvi Szabó Dávid**, nyelvújító (Sárospatak).
 X 1898. **Krammer Sándor**, a kommunista ifjúmunkásmozgalom mártírja (Esztár).
 21. X 1908. **Lovász József**, a munkásmozgalom résztvevője (Páztó).
 24. + 1908. **Schönherr Gyula**, történész (Bp.).
 26. X 1878. **Layer Károly**, művészettörténész (Bp.).
 27. X 1853. **Márki Sándor**, történetíró (Kétégyháza).
 28. + 1828. **Kultsár István**, író, szerkesztő, színigazgató (Pest).
 29. + 1803. **Husztay Zakariás Teofil**, orvos (Pozsony).

+ 1903. **Dankó Pista**, nótaszerző (Bp.).

Április

2. + 1908. **Wein János**, bányamérnök (Bp.).
 3. X 1833. **Juhász Gyula**, tanár, költő, hírlapíró (Szeged).
 3. X 1888. **Horváth Henrik**, művészettörténész (Szászberény).
 4. X 1853. **Zipernowsky Károly**, gépészmérnök, a transzformátor egyik feltalálója (Bécs).
 + 1938. **Sebes György**, a munkásmozg., a kommunista párt harcosa (Lerida, Spanyolország).
 5. + 1953. **Dienes László**, szociológus, író (Bp.).
 6. + 1778. **Perliczy János Dánie**, orvos (Apátfalva).
 X 1878. **Mikló Vilmos**, sebész-orvos (Óbécse).
 X 1918. **Asztalos János**, aranyműves. Az 1956-os ellenforradalomban a Néphadsereg ezredeseként esett el. Könyvkiadó (Pozsony).
 + 1948. **Lósy-Schmidt** technikatörténész (Bp.).
 7. X 1898. **Lakatos Péter Pál**, szocialista költő (Tapolca).
 + 1908. **Roboz József**, gyógypedagógus, 1885-ben Aradon a siketnémák részére magániskolát létesített. (Kolozsvár).
 10. X 1828. **Hornvánszky Viktor**, nyomdatulajdonos (Hegyesalom).
 + 1878. **Heckenast Gusztáv**, nyomdász, könyvkiadó (Pozsony).
 + 1928. **Juba Adolf**, iskolaorvos, egészség-tanár (Budapest).
 13. + 1928. **Kubik Gyula**, a századforduló egyik legjelentősebb vasútépítő mérnöke (Bp.).
 15. + 1903. **Höman Otto**, klasszika-filológus, egyetemi tanár (Bp.).
 17. X 1888. **Tóth Béla**, szabó, az ellenállási mozg. harcosa (Bp.).
 18. X 1828. **Kassay Adolf**, ügyvéd, 48-as honvédtiszt (Vác).
 19. X 1828. **Zsolnay Vilmos**, keramikumművész, a modern kerámia úttörője (Pécs).
 21. X 1888. **Pongrácz Sándor**, zoológus (Bp.).
 23. X 1908. **Szalmás Béla**, festő, grafikus, (Kassa).
 25. X 1878. **Honti Nándor**, festő, grafikus (Bp.).
 26. X 1878. **Miklós Jenő**, író, újságíró. (Nagyappony).
 + 1898. **Knauz Nándor**, történész. (Pozsony).
 X 1918. **Ihász Miklós**, géplakatos, partizánhős (Kassa).
 + 1918. **Körösy László**, irodalomtörténész-író (Dömös).
 27. X 1878. **Szűcs Szilárd**, szobrász, éremművész (Nagykátán).
 + 1928. **Alpár Ignác**, műépítész (Zürich).
 28. + 1898. **Abonyi Lajos**, író. (Abony).
 + 1948. **Márkus László**, író, rendező, színházi szakíró (Bp.).
 30. + 1918. **Tolnay Lajos**, mérnök, a MÁV első elnök-igazgatója (Bp.).

Május

1. X 1828. **Katona Zsigmond**, gyógyszerész, szőlész (Vámfalva).
 + 1878. **Haberlandt Frigyes**, mezőgazdász szakíró (Bécs).
 2. X 1878. **Lénard Jenő**, a buddhizmus kutatója (Krefeld).
 3. + 1908. **Türr István**, szabadságharcos tábornok (Bp.).

6. × 1828. **Ráth György**, műgyűjtő, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója (Szeged).
5. × 1903. **Keller Andor**, író, újságíró (Bp.).
8. × 1878. **Rónai Gyula**, gépészmérnök, (Zagyvaróna—Inászó).
- + 1918. **Hollósy Simon**, festő (Técső).
10. + 1878. **László József**, színész, bonviván (Kolozsvár).
- + 1928. **Harsányi István**, irodalomtörténész, könyvtáros (Sárospatak).
11. × 1898. **Lampich Árpád**, repülőgép-szerkesztő, modellező (Bp.).
13. × 1898. **Jendrassik György**, gépészmérnök, feltaláló (Bp.).
14. + 1908. **Gracza György**, író, újságíró (Bp.).
- + 1908. **Kohaut Rezső**, zoológus, tankönyvíró (?).
15. + 1898. **Reményi Ede**, hegedűművész, zeneszerző (San Francisco).
- + 1948. **Kemény Gábor**, tanár, pedagógiai író (Bp.).
16. × 1878. **Szily Pál**, orvos, biokémiai kutató (Bp.).
- + 1938. **Barcza Imre**, könyvtáros, bibliográfus, turisztikai szakíró (Balatonfüred).
17. × 1878. **Feiks Jenő**, festő, grafikus (Kaposvár).
- + 1878. **Kovács Sebestyén Andre**, egészségügyi szervező (Bp.).
- + 1948. **Baracska László**, bányász, a munkásmozgalom részvevője (Dorog).
19. × 1888. **Lugosi Döme**, színháztörténész (Bp.).
- + 1918. **Várkonyi István**, az agrárszocialista mozgalom egyik vezetője (Szolnok).
23. + 1948. **Bakó Gábor**, növényvédelmi és rovarantikvitató (Szekszárd).
24. × 1828. **Maizner János**, születés, Semmelweis tanítványa (Vác).
25. + 1953. **Höllrigh József**, régész, művészettörténész (Bp.).
28. × 1878. **Lengyel Miklós**, irodalomtörténész (Újfehértó).
29. × 1888. **Gyenes Lajos**, építész, grafikus (Bp.).
- + 1903. **Kassay Adolf**, ügyvéd, 48-as honvédtiszt (Bp.).
31. + 1928. **Baumgarten Sándor**, építész (Bp.).
- + 1928. **Tóry Emil**, építész (Bp.).

Június

3. + 1903. **Hauch Antal**, kohómérnök (Bp.).
6. × 1853. **Vágó Pál**, festő (Jászapati).
- × 1903. **Kovács István Zsigmond**, mezőgazda, feltaláló (Mezőhegyes).
- + 1908. **Weisz Frigyes**, kertész (Bp.).
- + 1938. **Storno Ferenc**, festő (Sopron).
7. + 1938. **Ósida Jenő**, romániai magyar költő (Kolozsvár).
- + 1938. **Nádler Róbert**, festő, iparművész (Bp.).
- + 1953. **Róheim Géza**, etnográfus, pszichológus (New York).
8. + 1908. **Szántó Kovács János**, földművelés, az agrárszocialista mozgalom kiemelkedő harcosa (Hódmezővásárhely).
9. + 1878. **Balogh Zoltán**, költő, író, festő (Tokaj).
- + 1878. **Skalnitzky Antal**, építész (Bp.).
- + 1918. **Angster József**, orgonaépítő (Pécs).
10. + 1878. **Kayser Gusztáv**, gyógyszerész, botanikus (Nagyszombat).
- × 1898. **Körmendi Zoltán**, író, költő, műfordító (Bp).

11. + 1938. **Tihanyi Lajos**, festő (Párizs)
13. × 1828. **Hidasy Kornel**, filozófiai író, r. k. püspök (Komárom)
16. + 1948. **Varga Bálint**, gépészmérnök (Bp)
17. + 1878. **Szónyi Pál**, pedagógus, tanügyi író (Bp)
- + 1928. **Semayer Vilibald**, antropológus, etnográfus (Bp)
18. + 1928. **Hudovernig Károly**, elmeorvos (Bp)
19. × 1828. **Than Mór**, festő (Óbecse)
20. × 1803. **Asbóth Lajos**, honvéd tábornok (Keszthely)
21. × 1918. **Szele Tibor**, matematikus (Debrecen)
- + 1928. **Baliagi Aladár**, művelődéstörténész, bibliográfus (Bp)
- + 1938. **Páter Béla**, botanikus, a gyógynövénykutatás magyar megteremtője (Kolozsvár)
22. × 1878. **Szatmári Sándor**, a párt és a munkásmozg. harcosa, tanító, költő, a népművészet mestere (Magyarokanizsa)
23. + 1878. **Bohm Gusztáv**, zeneszerző, karmester (Újpest)
24. × 1878. **Horváth János**, irodalomtörténész (Margitta)
26. × 1878. **Siklósi Albert**, zeneszerző (Bp)
- × 1898. **Kopácsi József**, vasmunkás, a munkásmozg. harcosa (Bp)
27. + 1928. **Sas Ede**, újságíró, író (Bp)
29. × 1903. **Hantos Gyula**, földrajzkatató, egyetemi tanár (Bp)
30. × 1828. **Nyári Albert**, történész, Kossuth hadsegéde (Bagonya)
- × 1878. **Kruppka András**, filmtéchnikus, a filmtéchnika úttörője.

Július

1. × 1828. **Hübner Károly**, hegedűművész, zeneszerző (Varjas)
3. × 1803. **Vetter Antal**, honvéd altábornagy (Velenice)
3. + 1953. **Komjáti Károly**, karmester, zeneszerző (Bp)
4. × 1898. **Kanyó Béla**, orvos (Szeged)
- + 1918. **Freh Alfonz Sándor**, botanikus (Kőszeg)
- + 1918. **Lévai József**, költő (Miskolc)
- + 1928. **Bartóky József**, író, a munkásház-építés kezdeményezője
5. × 1778. **Széchy Agoston**, tanár, neveléstani író (Sárospatak)
- × 1853. **Csontváry Kosztka Tivadár**, festő (Kisszében)
6. × 1828. **Nagy Lajos**, népköltészeti gyűjtő (Nyárádgálfalva)
- + 1903. **Pauler Gyula**, történetíró (Badacsonytomaj)
7. × 1853. **Halaváts Gyula**, geológus, bányamérnök (Zsena)
8. × 1853. **Bellaagh Aladár**, irodalomtörténész (Pest)
11. + 1908. **Dőri Simon Zsigmond**, pedagógiai író, tanár (Bp.)
- + 1953. **Fári László**, vegyészmérnök (Vác).
- + 1958. **Bárd Imre**, a munkásmozgalom harcosa, Gorkij Az anyca c. regényének első fordítója (Bp.)
12. × 1903. **Sántha Kálmán**, ideggyógyász, (Nagyberek)
16. × 1853. **Dongó-Gyárfás Géza**, levéltáros, újságíró (Kiskunfélegyháza).
17. + 1603. **Makó György**, Háromszék főkapitánya (Braşso)
- × 1828. **Csermák János**, orvos, egyetemi tanár (Prága)
- × 1838. **Füst Milán**, költő, író, esztéta (Bp.)

- + 1933. **Czöbel Ernő** tanár, irodalom és párttörténész (Bp.)
19. × 1878. **Balatony Károly**, sportember, banktisztviselő (Bp.)
- + 1913. **Grossmann Miksa**, nyomdász, szoc. dem. politikus (Bp.)
20. × 1898. **Kardoss Géza**, színész, színiigazgató (Tiszacsege)
- + 1958. **Medgyessy Ferenc**, szobrász (Ep.)
21. + 1803. **Fekete János**, író, költő, császári tábornok (Fót)
- × 1903. **Bauer Oszkár**, a kommunista mozg. mártírja (Bp.)
22. × 1878. **Grabner Emil**, nővényemesítő (Gyula)
- + 1928. **Csermely István**, fémkohómérnök (Sopron)
23. × 1853. **Lakatos Károly**, ornitológus, vadászati író (Győr)
24. + 1828. **Czövek István**, ügyvéd, író (Buda)
25. + 1953. **Geyer József**, orgonatervező, asztikus (Bp.)
27. × 1853. **Bedőházi János**, tanár, természetudós író (Szászvesszős).
28. + 1928. **Cserey Adolf**, botanikus, entomológus (Bp.)
29. + 1928. **Kassai Vidor**, komikus és jellemszínész (Vác)
30. × 1853. **Király Pal**, archeológus (Komárom)
- × 1898. **Gerencsér Sebestyén**, fazekas, a népművészet mestere (Siklós)
31. + 1928. **Vigyázó Ferenc**, politikus, jogi író (Bécs)

Augusztus

2. + 1803. **Nagy János**, költő, Révai Miklós barátja (Szany)
- + 1948. **Bédy-Schwimmer Róza**, újságíró, politikus, a magyar feminista mozgalom úttörő alakja (New York)
7. + 1878. **Baldácsy Antal**, politikus, 1848-ban ezredes (Pest)
- × 1898. **Szalmás Piroska**, zeneszerző, pedagógus, kórusvezető, a munkásmozgalom kiemelkedő alakja (Bp.)
- + 1908. **Faragó Lipót**, mérnök (Bp.)
- × 1908. **Pásztor Béla**, költő (Bp.)
9. × 1903. **Palla Akos**, orvostörténész, könyvtáros (Arad)
10. × 1878. **Grossmann Gusztáv József**, mérnök, röntgenfizikus (Bp.)
12. + 1928. **Endre Béla**, festő, iparművész (Mártélyfürdő)
13. × 1878. **Pogány Mór**, építész (Nagyenyed)
- + 1953. **Lauber László**, építész (Bp.)
14. × 1878. **Szalay Gábor**, államtitkár, postavezérigazgató (Bp.)
15. × 1878. **Liber Endre**, Budapest alpolgármestere (Bp.)
16. × 1898. **Solymosi Ignác**, a munkásmozgalom harcosa (Jászárokszállás)
- + 1953. **Buchinger Manó**, szoc. dem. politikus (Bp.)
19. + 1878. **Horváth Mihály**, történetíró, kulturpolitikus (Karlsbad)
- × 1928. **Könök István**, zoológus (Békéscsaba)
21. × 1778. **Gedő József**, politikus, irodalombarát (Abrudbánya)
- × 1853. **Rejtő Sándor**, gépészmérnök (Kassa)
- × 1878. **Remete Géza**, színész, színiigazgató (Tata)

22. + 1888. **Trefort Agoston**, művelődéspolitikus (Bp.)
23. × 1878. **Kismarj-Lechner Jenő**, építész, építészettört. író (Bp.)
- + 1938. **Kuzsinszky Bálint**, régész (Bp.)
24. + 1838. **Kölcsey Ferenc**, költő (Cseke)
- × 1903. **Zathureczky Ede**, zeneszerző, hegedűművész (Igló)
25. × 1778. **Vitkovics Mihály**, író, költő (Eger)
27. + 1853. **Lunkányi János**, Széchenyi István nevelője (Sopron)
28. × 1888. **Velinszky László**, a magyar munkásmozgalom mártírja (Előszállás)
29. + 1938. **Karinthy Frigyes**, író, költő humorista (Siófok)
30. × 1908. **Varró Ferenc**, a munkásmozgalom harcosa, volt spanyolországi önkéntes (Szapárfalva)
- + 1958. **Haáz Ferenc Rezső**, etnográfus (Székelyudvarhely)

Szeptember

1. + 1928. **Bokor Elemér**, zoológus (Bp.)
2. + 1853. **Gasparich Mark Kilit**, 1848-as tábori pap (Pozsony)
- + 1928. **Dongó-Gyárfás Géza**, levéltáros, újságíró (Sátoraljaújhely)
5. × 1888. **Rubin László**, író (Szeged)
6. + 1918. **Jósa András**, orvos, régész, antropológus (Nyíregyháza)
- + 1948. **Kogutowicz Károly**, geográfus, (Württemberg)
7. × 1828. **Beniczky Irma**, író (Alsómicsinye)
- × 1888. **Karácsony Benő**, író (Gyulafehérvár)
8. × 1918. **Széchényi Pál**, az antifasiszta ellenállás mártírja (Bp.)
10. × 1908. **Falk Miksa**, publicista, politikus (Bp.)
- + 1953. **Berényi Róbert**, festő (Bp.)
12. × 1888. **Tersánszky Józsi Jenő**, író (Bp.)
- × 1898. **Oravetz István**, könyvkiadó (Ballaszagyarmat)
13. + 1853. **Elenyák György**, tanár (Pest)
- + 1878. **Volny József**, bányamérnök (Osgyán)
- × 1878. **Walek Károly**, matematikus (Pécs)
- × 1888. **Chitz Klára**, zenepedagógus (Budweis)
14. × 1903. **Schillinger László**, a munkásmozgalom kiemelkedő harcisa, a Gallé-kör tagja (Bp.)
16. + 1908. **Csorba Géza**, a magyarországi szociáldemokrata mozgalom egyik szervezője, Táncsics Mihály veje (Szeghalom)
19. × 1703. **Lipszicz Mihály**, tanár, az első magyar algebra-könyv szerzője (Magyaróvár)
- × 1878. **Latabár Árpád**, színész (Miskolc)
- × 1878. **Sipőcz Jenő**, Budapest főpolgármestere (Bp.)
- × 1878. **Stromfeld Aurél**, vezérkari tiszt, a munkásmozgalom kiemelkedő harcosa (Bp.)
- × 1908. **Szeibert János**, bormunkás, a munkásmozgalom mártírja (Örkény)
21. + 1948. **Major Henrik**, festő, grafikus (New York)
22. × 1878. **Kardeván Károly**, tanár, irodalomtörténész (Lőcse)
- × 1903. **Keszöce Endre**, a kommunista mozgalom harcosa (Alsóajánok)
23. × 1878. **Szentpétery Imre**, történész (Középpalota)
- + 1928. **Faragó Géza**, festő, grafikus (Bp.)
- + 1928. **Tóth Imre**, rendező, a Nemzeti Színház igazgatója (Bp.)

- + 1948. Cserép József, klasszika-filológus (Tiszalök)
26. + 1918. Kolbenheyer Gyula, építész, festő (Bp.)
27. X 1728. Grossinger János, jezsuita természettudós (Komárom)
- X 1878. Abeilla Mihály, szakszervezeti vezető (Csetény)
- + 1878. Greguss Mihály, főiskolai tanár, író (Pozsony)
30. + 1903. Kobler Ferenc, táncos, táncpedagógus (Bp.)
- + 1918. Szabó Ervin, szociológus, könyvtárgazgató, a munkásmozgalom kimagasló alakja (Bp.)

Október

1. X 1888. Türoczai-Trostler József, irodalomtörténész (Moskóc)
- X 1898. Kerékjártó Béla, matematikus (Bp.)
2. X 1878. Kristóf György, irodalomtörténész (Sáromberke)
- X 1598. Reizsmann Sándor, lakatosmester, a fehérterror mártírja (Kecskemét)
- + 1953. Szép Ernő, költő, író (Bp.)
5. X 1898. Sinkó Ervin, író, költő (Apatin)
6. + 1678. Komáromi Csapkés György, egyházi és nyelvészeti író, a tudományos felvilágosítás hirdetője (Debrecen)
7. X 1828. Falk Miksa, publicista, politikus (Pest)
- X 1853. Károlyi Árpád, történérfő (Pest)
8. X 1888. Lengyel Gyula, a munkásmozgalom kiemelkedő harcosa, a Tanácsköztársaság pénzügyi népbiztosa (Szatmárnémeti)
- + 1948. Dezsőfi László, színész, a rémáes hangosfilmek egyik ismert epizodistája (Bp.)
9. + 1953. Hegedűs Gyula, újságíró, a Magyar Nemzet c. lap egyik alapítója (Bp.)
12. X 1878. Gorka Sándor, biológus, zoológus (Ungvár)
- X 1898. Révai József, publicista, kulturpolitikus (Bp.)
- X 1903. Müller Sándor, kémikus (Arad)
14. X 1878. Fodor Aladár, rendező, filmíró, színész (Gyömrő)
- X 1898. Kis Zsigmond, a kommunista mozgalom mártírja (Újpest)
- + 1938. Lajer Dezső, szociáldemokrata szakszervezeti vezető (Szeged)
15. X 1903. Bogdány Rózi, a kommunista mozgalom harcosa (Bp.)
- + 1908. Kiss Aron, pedagógus (Bp.)
- + 1928. Vágó Pál, festő (Bp.)
17. + 1728. Hellenbach János, orvos (Selmecsbánya)
- X 1803. Deák Ferenc, államférfi, jogtudós (Sójtör)
18. + 1728. Gyulai Ferenc, császári altábornagy, 1707-ben átállt Rákóczihoz (Mantova)
19. + 1953. Lehotay Árpád, drámai színész (Bp.)
20. X 1878. Barta Lajos, író (Kistapolca)
21. X 1878. Krúdy Gyula, író, hírlapíró (Nyiregyháza)
- + 1888. Kriesch János, zoológus, műegyetemi tanár (Bp.)
22. X 1903. Latabár Árpád, színész, táncos, művész (Sátoraljaújhely)
24. X 1853. Ballagi Aladár, történész, bibliográfus (Kecskemét)
- + 1948. Lehár Ferenc, zeneszerző, karmester (Bad Ischl)
- + 1948. Vámbéry Rusztem, ügyvéd, publicista (New York)

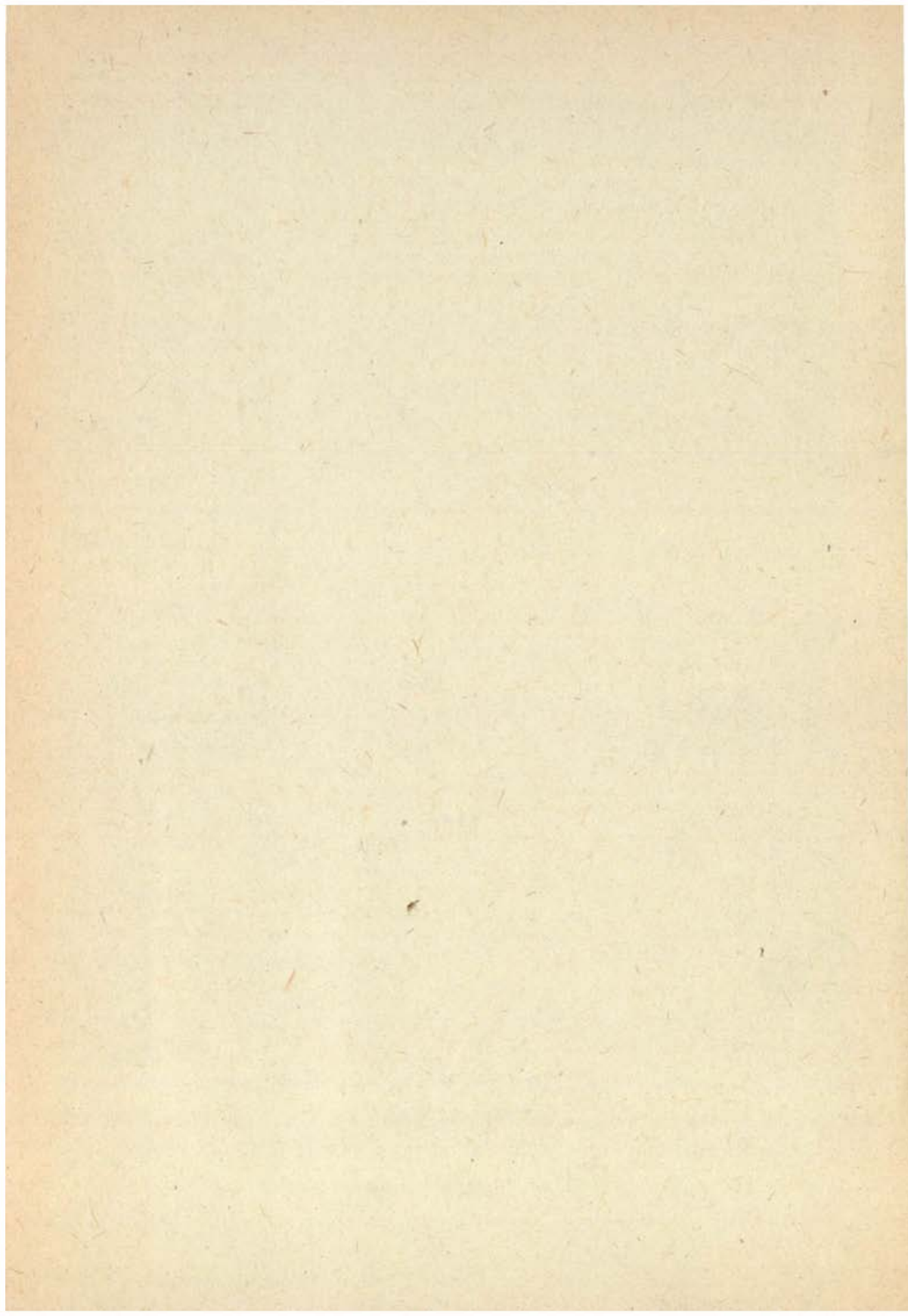
25. + 1603. Kakas István, erdélyi diplomata (Lahidszán, Perzsia)
- X 1853. Veres Imre, néprajzi gyűjtő, nyelvész (Oroszháza)
- + 1853. Szász Károly, nagyenyedi professzor, filozófus, matematikus, emlékiró, természettudós, polihisztor (Marosvásárhely)
- + 1903. Firtinger Károly, nyomdász, a munkásmozgalom résztvevője, az Aradi munkásegylet egyik szervezője (Bp.)
- + 1918. Csontosi János, könyvtáros, (Bp.)
- + 1918. Cointner Zsigmond, építész (Bécs)
26. X 1828. Roboz István, költő, író, újságíró (Kötcese)
- + 1903. Fadrusz János, szobrász (Bp.)
27. X 1878. Iványi Béla, történész (Nagykanizsa)
28. + 1928. Demjén Mari, színésznő (Bp.)
- + 1928. Forberger Vilmos, festő (Pöstyén)
- + 1948. Stein Aurél, Belső Ázsia világhírű kutatója, régész, nyelvész (Kabul, Afganisztán)
- + 1953. Bodnár János, vegyész (Bp.)
30. X 1853. Fittler Kamill, építészmérnök, szakíró (Tata)
- X 1853. Korda Imre, tanár, újságíró (Kiskunhalas)

November

1. X 1808. Egressy Gábor, drámai színész (Sajószőlőfalva)
3. X 1853. Angyal Armand, zeneszerző, ügyvéd (Eszterháza)
- X 1878. Bernhard Miksa, ügyvéd, jogi író (Trencsén)
4. X 1828. Abt Antal, fizikus, a földmágnesség kutatója (Rézbánya)
- X 1903. Farkas Ferenc, könyv- és lapkiadó (Marosvásárhely)
- + 1908. Thewrewk Árpád, irodalomtörténész (Bp.)
5. + 1853. Garay János, költő, elbeszélő (Pest)
- + 1953. Majer István, geológus, paleontológus (Bp.)
6. X 1898. Fisch Emil, a munkásmozgalom mártírja, vegyész mérnök (Kiskunfélegyháza)
7. + 1928. Tóth Árpád, költő műfordító (Bp.)
9. X 1853. Pulszky Károly, művészettörténész, író (London)
- X 1878. Szemere Árpád, operaénekes (Brassó)
11. X 1728. Domokos Lajos, politikus, író (Debrecen)
12. + 1853. Albach József Szaniszló, természettudományi, földrajzi író (Kismarton)
13. + 1906. Révai Sámuel, könyvkiadó, könyvkereskedő (Bp.)
- + 1953. Németh Andor, író, kritikus, szerkesztő (Bp.)
14. X 1753. Péchy Imre, alnádor (Álmosd)
- + 1838. Gruby Dávid, orvos (Párizs)
15. X 1878. Reinitz Béla, zeneszerző. Ady verseinek első megzenésítője (Bp.)
- + 1888. Gruber Lajos, Csillagász (Bp.)
- + 1903. Bobula János, építész, szakíró (Bp.)
16. X 1908. Birikás Imre, építőmunkás, a munkásmozgalom harcosa (Oroszháza)
21. X 1878. Warga László, építészmérnök (Jászberény)
- + 1888. Herrich Károly, vízepítőmérnök (Bp.)
22. + 1878. Rózsa Sándor, alföldi betyár-vezér (Szamosújvár)

24. + 1928. **Tornai Gyula**, festő (Bp.)
+ 1953. **Veress Endre**, történétkutató, történész (Pécs)
25. + 1928. **Erdőssy Béla**, festő, grafikus (Bp.)
26. X 1878. **Massány Ernő**, meteorológus, csillagász (Kispalugya)
+ 1948. **Kozma Lajos**, iparművész, építész, grafikus (Bp.)
27. + 1878. **Kovachich József Miklós**, történész (Bécs)
X 1903. **Fürst Sándor**, a magyar munkásmozgalom kiemelkedő harcosa, vértanúja (Rum)
28. X 1778. **Pázmándi Horváth Endre**, költő (Pázmánd)
X 1853. **Dengi János**, tanár, író (Nagybánya)
+ 1948. **Gönczi Ferenc**, etnográfus (Kaposvár)
29. X 1828. **Rózsafi Máttyás**, 48-as honvéd (Révkomárom)
30. X 1878. **Márffy Ödön**, festő (Bp.)
+ 1948. **Biró Mihály**, festő, grafikus, szobrász (Bp.)
- December**
1. X 1898. **Kniezsa István**, nyelvész. (Trsztena)
+ 1918. **Kaffka Margit**, író, költő (Bp.)
+ 1953. **Laczkó Géza**, író, újságíró, kritikus (Bp.)
2. + 1888. **Lenhossék József**, anatómus (Bp.)
+ 1918. **Széchenyi Béla**, földrajzi, geológiai kutató (Bp.)
+ 1953. **Hrabéczy Ernő**, festő (Debrecen)
3. + 1778. **Maus Gellért**, az első hivatalos pesti könyvkereskedő (Pest)
X 1828. **Veress Sándor**, mérnök (Sarkad)
+ 1928. **Farbaky István**, bányamérnök (Selmecbánya)
4. X 1878. **Berkes Imre**, újságíró, író (Szigetvár)
X 1898. **Józsa Béla**, költő, faszobrász, építőmunkás, a munkásmozgalom vértanúja (Hodgva)
5. + 1888. **Henszlimann Imre**, építész, művészettörténetíró (Bp.)
X 1888. **Kiss Lajos**, író, nyomdász. (Gyoma)
+ 1928. **Dezséri Gyula**, színész (Bp.)
6. X 1853. **Berkeszi István**, tanár, történész (Berkesz)
X 1878. **Révész Arnold István**, mérnök (Pápa)
+ 1888. **Hunfalvy János**, etnográfus, földrajztudós (Bp.)
X 1888. **Szakasits Árpád**, újságíró, a munkásmozgalom kiemelkedő egyénisége (Bp.)
X 1908. **Barbay Ferenc**, az ellenállási mozgalom résztvevője (Nagybecskerek)
7. X 1878. **Isoz Kálmán**, zenetörténész (Bp.)
X 1888. **Hoffmann Edith**, művészettörténész (Brassó)
8. X 1878. **Csefkó Gyula**, nyelvész (Baja)
X 1918. **Szónyi Márton**, repülőzáslós, kommunista partizán (Győr)
9. X 1878. **Révész Geza**, zenepszichológus, hangfiziológus (Siofok)
12. X 1903. **Stechmayer István**, bányász a nemzetközi munkásmozgalom harcosa, a spanyol polgárháború mártírja (Felsőgalla)
13. X 1828. **Bacsó László**, író, költő (Kiskunhalas)
14. X 1878. **Málnai Béla**, építész (Bp.)
15. + 1603. **Borbély György**, törökverő vitéz (Kolozsvár)
16. + 1918. **Fémes Beck Vilmos**, szobrász, iparművész (Bp.)
17. + 1888. **Paur Iván**, régész, történész (Sopron)
X 1903. **Porpáczy Aladár**, gyümölcsnemesítő (Pápa)
X 1908. **Sólyom László**, az illegális KMP harcosa (Bp.)
19. X 1888. **Reiner Frigyes**, karmester (Bp.)
+ 1953. **Bállint Imre**, író, újságíró (Bp.)
20. + 1903. **Ábrányi Kornél**, zeneszerző (Bp.)
+ 1908. **Mártonfy Lajos**, paleontológus (Szamosújvár)
21. + 1888. **Zsigmond Vilmos**, bányamérnök (Bp.)
+ 1908. **Kogutowicz Manó**, térképész, geográfus, a hazai kartográfia megalapítója (Bp.)
22. X 1853. **Schwartzler Ottó**, elmeorvos (Buda)
+ 1878. **Grundl Ignác**, flórakutató (Dorog)
23. X 1853. **Czögler Alajos**, tudománytörténész (Mohács)
24. X 1888. **Kertész Mihály**, magyar származású amerikai filmrendező (Bp.)
X 1828. **Vay Miklós**, szobrász (Golop)
25. X 1828. **Telepy Károly**, festő (Debrecen)
+ 1938. **Gombos Ferenc Albin**, történétkutató (Bp.)
26. X 1878. **Szamojovszky Ödön**, szobrász (Bp.)
27. + 1948. **Bátki József**, festő, szobrász (Salgótarján)
28. + 1853. **Dobrossy István**, ügyvéd, nyorsíró (Meczőkövesd)
X 1903. **Neumann János**, századunk legkiemelkedőbb matematikusa (Bp.)
92. X 1828. **Szendrey Júlia**, Petőfi Sándor felesége (Keszthely)
30. + 1938. **Martós Flóra**, az illegális KMP kiemelkedő harcosa, vegyész (Prága)
+ 1953. **Iványi Bertalan**, mérnök, Tiszaszabályozó (Bp.)
31. + 1928. **Aldor Imre**, publicista, történeti író (Újpest)
Összeállította és előterjesztette:
Horváth Gábor

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Honismeret, 1978. 2. szám

Arató Endre: Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből. 1918–1975. Magvető Könyvkiadó, 1977. 444 old.

A szlovákiai magyar nemzetiség történelmét, sorsának alakulását, a nemzetiségi autonómia polgári, majd szocialista megoldásának módját, lehetőségeit vizsgálja Arató tanulmánykötete.

Balassagyarmat története, 896–1962. Kiadja Balassagyarmat város Tanácsa, 1977. 636 old., és 23 lap, kép.

Barta Gábor: Keresztesek áldott népe. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1977. 221 old.

Barta Gábor korabeli írásos emlékekre és a legújabb kutatásokra támaszkodva írta meg a parasztháború történetét. Könyvében szembeállítja a Dózsával és a paraszthősökkel összefonódott legendákat és az igazi valóságot. Széles gazdasági, társadalmi, politikai körképet nyújt a korabeli Magyarországról és bepillant az európai diplomácia forgatagába.

Beke György: Vizek törvénye (riportok)

Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1977. 255 old.
A könyv elsősorban emberi sorsokkal, életutakkal foglalkozó riportokat tartalmaz.

Berindé, Dan—Csuscsuja István: A függetlenségi háború és Erdély. Politikai Könyvkiadó, 1977. 237 old és 16 lap kép.

A könyv első része az 1877–1878-as román függetlenségi háborúval, a második rész az erdélyi románságnak, a harmadik pedig az erdélyi és a moldvai magyarságnak a függetlenségi háborúval való kapcsolatát tárgyalja.

Bertók László: Így élt Vörösmarty Mihály. Móra Könyvkiadó, 1977. 221 old.

Békés Sándor—Lombosi Jenő: Pécsbánya. Kiadja a TIT Baranya megyei szervezete, Pécs, 1977.

Riportok, portrék, dokumentumok a Széchenyi akna történetéből.

Béli József: Az 1945-ös földreform végrehajtása Zala megyében. (Zalal Gyűjtemény 4.) A Zala megyei Levéltár kiadványa. Zalaegerszeg, 1977. 239 old.

Boreczky Beatrix: A magyar jakobinusok. Gondolat, 1977. 240 old.

A könyv a Magyar História sorozatban jelent meg.

Csanda Sándor: Szülőföld és irodalom. Madách, Bratislava, 1977. 259 old.

„Csanda Sándor érdekes és fontos adalékokkal egészíti ki ismereteinket a régi magyar irodalom és a mai Szlovákia kapcsolatairól, a csehszlovákiai magyar irodalom kérdéseiről.”

Csák Gyula: A szikföld sóhája. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977. 189 old.

A Magyarország felfedezése sorozatban megjelent könyv Püspökklárány múltjával és jelenével foglalkozik.

Cseke Péter: Víznyugattól vízkeletig. Kriterion Könyvkiadó, 1976. 149 old.

Tíz riportot tartalmaz ez a kötet az erdélyi magyarság múltbéli és jelenlegi életéről.

Dobosy László: Ozd utcahálózata. Az Ozdi Népművelési Intézmények Honismereti Körének kiadványa, 1977. 165 old.

Az Ozdi Honismereti Közlemények első számaként megjelenő írás foglalkozik a település kialakulásával és eddigi történetével, majd közli az utcakatasztert, ahol minden utcáról jelzi a tudnivalókat. A bemutatott anyagot névmutató egészíti ki.

Dobosy László: Az ozdi vassvári iskola. Kiadja az Ozd Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, 1977. 60 old. és 25 kép.

Röviden ismerteti a település múltját, majd 1913-tól napjainkig tárgyalja az intézmény történetét.

Domanovszky György: Kántor Sándor. Kiadja a Népi Iparművészeti Tanács, 1977. 84 old.

Új sorozat indult: A népművészet mesterei címmel. Ennek első kötete Kántor Sándor karcagi fazekas munkásságát mutatja be.

Donáth Ferenc: Reform és forradalom. Akadémiai Kiadó, 1977. 282 old.

A könyv a magyar mezőgazdaságnak az elmúlt három évtizedben bekövetkezett átalakulását vizsgálja. A helytörténeti kutatók számára is fontos megállapításokat tartalmaz a földreformról és a szövetkezeti nagyüzemi mezőgazdaság kialakításának folyamatáról.

Doroszló (Egy bácskai falu élete). Kiadja a Doroszlói Helyi Közösség Tanácsa. 1977. 169 old.

Egy jugoszláviai falu életét mutatja be ez a könyv. Foglalkozik a település múltjával, közigazgatási, politikai, gazdasági és társadalmi szervezettel, népviseletével és hagyományos építkezésével.

Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában. Panoráma, 1977. 510 old.

„Az első magyar királyok, a honfoglaló Árpád, a honalapító István, s a romokból új országot teremtő Béla és mind a többi Árpád-házi uralkodó történeti—emberi sorsát követve rajzolódik ki előttünk a magyarságnak, mint az európai népek egyikének kialakulása a Kárpát-medencében.”

Fábrý Zoltán, 1897–1970. Madách, Bratislava, 1977. 24 old.

Fábrý Zoltán születésének nyolcvanadik évfordulójára adták ki ezt a füzetet, amely Fábrý-ról szóló megemlékezésekből közli részleteket.

Feuerné Tóth Rózsa: Reneszánsz építészet Magyarországon. Magyar Helikon — Corvina, 1977. 244 old. ezen belül 209+21 kép.

A könyv az egész Kárpát-medence anyagát felölelve tárgyalja a témát.

Foglalkozások és életmódok (Válogatott tanulmányok honismereti szakkörök és kutatók munkáiból.) Szerk.: Dobrossy István. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai, VII. Miskolc, 1976. 243 old.

Húsz tanulmány, elsősorban a munkás-élet-

mód, a népi mesterségek és a cselédsors témaköréből.

Forradalmi, munkásmozgalmi, felszabadulási emlékhelyek Békés megyében. Kiadja a HNF és a KISZ Békés megyei Bizottsága, 1977. 38 old.

Tételezen felsorolja és röviden ismerteti az emlékhelyeket.

Földes Anna: Így élt Móra Ferenc. Móra Könyvkiadó, 1977. 254 old.

Gyoma tanulmányok (Szerk.: Szabó Ferenc) Kiadja: Gyoma Nagyközség Tanácsa, 1977. 653 old.

A kötet foglalkozik Gyoma történetével, népesedési viszonyaival, a lakosság antropológiai képével, földrajzi neveivel, a településnek a Körössel való kapcsolatával, népi kultúrájával.

Györfy György: István király és műve. Gondolat, 1977. 667 old. és 80 kép.

„Györfy könyve az első nagyszabású monográfia István király életéről és a magyar állam születéséről. A magyar középkor neves kutatója a források újszerű megközelítésével mutatja be az államalapító életét, személyiségét, államszervező tevékenységét, belehelyezve az ezredforduló Európájának fejlődésébe. Felvázolja a tágabb európai térséget, s benne a honfoglaló és kalandozó magyarok szerepét, az Árpádok tájékozódását Bizánc és Róma felé, s azt a külpolitikai helyzetet, amelyben a királyság megszületett.”

Halász Péter — Tóthné Loós Gyöngyi: Egy termelőszövetkezet 39 éve. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 256 old.

A makói Úttörő Termelőszövetkezet története.

Hallották-e hírét? (Sajtó alá rendezte: dr. Burány Béla.) Forum Könyvkiadó, Szabadka, 1977. 534 old.

Több mint kétszáz pásztorlat, betyárdalt, rabéneket, klasszikus és újabb keletű balladát, helyi tragikus eseményt megéneklő dalt tartalmaz ez a könyv a Vajdaság 27 falujából.

Horváth Lajos: Veresegyház. (Helytörténet és községrajz). Kiadja a Veresegyház Nagyközségi Tanácsa, 1977. 251 old.

Katona Imre: Zsolnay Vilmos. Gondolat, 1977. 235 old.

A „szemtől szembe” sorozatban megjelent könyv egyrészt alapos üzemtörténet, másrészt pedig egy nagy tehetségű ember izgalmas életrajza.

Kászonyi Dániel: Magyarhon négy korszaka. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977. 598 old. és 8 lap kép.

Kászonyi írása nemcsak forrásértékű emlékirat, hanem izgalmas olvasmány is a reformkor és a szabadságharc, majd az emigráció éveinek történetéből.

Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 292 old. és 139 kép.

A kötet az erdélyi festéssel és a középkori műemlékekkel foglalkozó írásokat tartalmaz.

Kerületi figyelő I. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadványa, 1977. 165 old.

1977. január 1.—június 30. között megjelent az I—XXII. kerületre vonatkozó cikkek, tanulmányok jegyzéke, néhány szavas ismeretessel.

Knézy Judit: Csököly népeinek gazdálkodása és táplálkozása (XVIII—XX. század). Somogyi Almanach 26. szám Kaposvár, 1977. 91 old.

Kresz Mária: Virág és népművészet. A Népművelési Propaganda Iroda kiadványa. Bp., 1967. 29 old.

A gazdagon illusztrált könyvecske a virág-motívumoknak a népi díszítőművészetben való felhasználásával, különböző megjelenési formáival foglalkozik.

Laczkó Mihály: Széchenyi és Kossuth vitája. Gondolat, 1977. 304 old.

A könyv a Magyar História sorozatban jelent meg.

László Gyula: Régészeti tanulmányok. Magvető, 1977. 485 old. és 26 kép.

A könyv a címmel sokkal bővebb témakörben foglalkozik történeti és művelődéstörténeti emlékeinkkel. A szűkebb régészeti témák mellett olvashatunk a magyarság kialakulásával kapcsolatos elkezelésekről, ósválásunkról és a kettős honfoglalás lehetőségéről is.

László Gyula—Rácz István: A nagyszentmiklósi kincs. Corvina Kiadó, 1977. 191 old. és 84 kép.

A becses művelődéstörténeti emlékeinket feldolgozó monográfia László Gyula munkája, a művészi fényképfelvételeket Rácz István, Helsinkiben élő fotóművész készítette.

Lengyel Dénes: Kossuth Lajos öröksége. Móra Könyvkiadó, 1977. 428 old.

A szatmári bekezdéstől a szabadságharc bukásáig terjedő korszak mondait beszél el Lengyel Dénes.

A Magyar Gördülőcsapágó Művek története. Kiadja a Hajdú megyei Lapkiadó Vállalat, Debrecen, 1977. 239 old.

A kiadvány első fejezete Debrecen iparának a felszabadulást követő időszakával foglalkozik, majd a szerzőkolléktíva részletesen tárgyalja a gyár történetét és jelenlegi tevékenységét. Minden fejezet után a gyár egykori és mai dolgozó emlékezőnek és nyilatkoznak a témával kapcsolatban.

A magyar haladó ifjúsági mozgalmak történetének válogatott bibliográfiája 1868—1975. Összeállította és szerk.: Láng Péter.) Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1977. 306 old.

Az MSZMP KB Párttörténeti Intézete és a KISZ KB támogatásával készült bibliográfia csaknem tízezer tételt tartalmaz. Felöleli a haladó ifjúsági mozgalom történetének legfontosabb irodalmát. Névmutató, földrajzi mutató, valamint gyárak, üzemek és tanintézetek szerinti mutató könnyíti meg a gyűjtemény használatát.

Mintagyűjtemény. (Toina megye népi hímzéseiből, Kaposmente.) Kiadja a Babits Mihály Művelődési Központ, 1977. 32 old és 31 kép.

Tulajdonképpen a pinchehelyi fehérhímzés ismeretanyagát adja közre ez a jó sorozatnak induló füzet. A motívumokat Horváth Anna pinchehelyi tanítónő gyűjtötte össze hosszú évek munkája során. A közreadott anyaghoz G. Vámos Mária írt bevezető tanulmányt.

Dr. Miskóczi Lajos: Az Agromechanikai Szövetkezet élete, 1951—1976. Gyöngyös, 1976. 81 old. és 6 lap kép.

Dr. Misóczki Lajos: A Heves megyei Elelmszer Kiskereskedelmi Vállalat 25 éve. Kiadja a Vállalat, 1976. 101 old.

Nagy Olga: Paraszt dekameron. (Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből.) Magvető Könyvkiadó, 1977. 443 old.

Moldova György: Ellenszél I—II. Magvető Könyvkiadó, 1977. 583 és 389 old.

A Tények és tanúk sorozatban megjelent

könyv a szerző Hajósok éneke címen összegyűjtött riportjait, valamint a Tisztelet Komionak és Az Ország panaszai c. írásait tartalmazza.

Nemeskürty István: „Kik érted haltak, szent világszabadság.” Magvető Könyvkiadó, 1977. 486 old.

A negyvennyolcas honvéd hadsereg katonaforradalmairól szól ez a könyv. A fülszöveg szerint: „Nemeskürty új, a hadtudomány hagyományos módszereitől elütő megközelítése nagyon is alkalmas új gondolatok fölvetésére, új következtetések levonására. Nemeskürty kérdései kihívóak – válaszaik is azok.”

Népi kultúra – népi társadalom. Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve X. Akadémiai Kiadó, 1977. 306 old.

Honismereti vonatkozású tanulmányok: **Takács Lajos:** „Kapával ásní”, **Paládi-Kovács Attila:** Munkaerő és munkaszervezet a magyar parasztek régészeti átkodásában; **Takács Lajos:** Részlet aratás a Várong körül puszta-kon; **Szilágyi Miklós:** Az áradások jelentősége a tiszai halászatban; **Katona Imre:** Parasztságunk történelemszemlélete; **Zsigmond Gábor:** Hunfalvy Pál útja.

Néprajzi közlések II. Kiadja a CSEMADOK KB Bratislava, 1976. 189 old. (Soksz.)
Görföl Jenő: Földrajzi nevek Jókán, Szanyi Mária: A gyűjtőgető gazdálkodás emlékei Jánokon, **Görföl Jenő:** Halászlet Jókán, **Nyitray Dező:** Lakodalmi szokások Dunaradványon, Szanyi Mária: Egy kéziratcsatmányok, **Vágó Tibor:** Lakodalmi szokások Füle környékén, **Szárász Pál:** A nagykeri farsang vége, **Hemerka Olga:** Népszokások, hagyományok, hiedelmek.

Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve 1977. Salgótarján, 1977. 400 old.

Az évkönyv első negyede az 1976. végén rendezett, s a „palóckutatók”-sal foglalkozó tanácskozás referátumait adja közre. A továbbiból honismereti vonatkozású: **Bakó F.:** Hagyomány és változás a palóc temetkezési szokásokban, **Kapros M.:** Hiedelmek és szokások a gravititás kezdetétől az anyavetésig a szertartásig az ipoly menti falvakban, **Zólyomi J.:** Kétfeltelek település emlékei Sámsonházán, **Molnár P.:** A Nógrád megyei bányamunkásság kialakulásának, harcának és életmódjának néhány kérdése a XIX. században, **Schneider M.:** A nógrádi zénbányászati történetek levéltári forrásai, **Balázs L.:** A Chorin Ferenc Gimnázium története, **Szvirosák F.:** A bányászattörténeti kiállítás tapasztalatairól, **Horváth I.:** Streter János, L. Kelemen Mária; **Moessary Antal,** **Praznovszky M.:** Pulszky Ferenc szécsényi földesúr, **Szűcs L.:** Az I. honismereti tábor tapasztalatai.

Penavin Olga: Kőrögyi (szlavóniai) népbaladák, babonás történetek, balladák dalok. Kiadja a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete Újvidék, 1976. 96 old.

Perehazy Károly: A Városliget. Díósy Antal akvarelljeivel. Képzőművészeti Alap Kiadó-vállalat, Bp., 1978. 62 old.

Irodalmi hangvételű, sok idézetet tartalmazó, szépen illusztrált könyvecske a Városliget történetéről.

Rabok, követek, kalmárok az oszmán birodalomról. (Közreadja: Tardy Lajos.) Gondolat Kiadó, 1977. 453 old.

„A Nemzeti Könyvtár legújabb kötete a XV–XVI. századi oszmán világba vezet az olvasót. Szerzői az akkori Magyarországról kerültek török földre... s a helyszínen szerzett tapasztalataik alapján rajzolnak képet a

törökök mindennapi életéről, szokásairól, vallásáról, társadalmáról.”

Regélő magyar várak. (Szerk.: Bujtás Amália.) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977. 213 old.

Huszánhat magyarországi vár ismertetése található meg a könyvben.

Régészeti tanulmányok. (Zalai Gyűjtemény 6.) A Zala megyei Levéltár kiadványa, Zalaegerszeg, 1976. 222 old.

Horváth László: Kelta temető leletmentése Miklósfán; **Möcsy András:** Zala megyei római kori kőemlékeiről; **Müller Róbert:** Római kori leletek Zalazsentgrótról; **Szöke Béla Miklós:** Zalavár, Cs. Sós Ágnes: A zalavári ásatásokról, **Szöke B. M. – Vándor László:** Pusztaszentlászló XI. századi temetője; **Dávid Katalin:** Adatok Zala megye középkori művelődés-történetéhez; **Valter Ilona:** A zalalövői-zalamindszenti r. k. templom kutatása; **Vándor László:** A császbosoki r. k. templom kutatása.

Ruffy Péter: Bujdosó nyelvemlékeink. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1977. 165 old.

A könyv a szerzőnek a magyar nyelv emlékeivel, anyanyelvünkkel foglalkozó írásait gyűjti össze.

Somogy megye múltjából. (Szerk.: Kanyar József.) Kiadja a Somogy megyei Levéltár, Kaposvár, 1977. 440 old.

Komjáthy M.: A somogyi konvent II. Ulászló-kori levelei az OSZK-ban, **Solymsi L.:** A hódoltság néhány somogyi település történetében, **Bankuti I.:** Iratok a kurucok első dunántúli hadjáratának történetéhez II., **Benda K.:** Az iskolázás és az írástudás a dunántúli parasztság körében az 1770-es években, **Benda Gy.:** A Somogy megyei adózók termése 1816-ban, **Péterffy Ida:** Pálóczi Horváth Adam, a somogyi banderista Budán, (1790), **L. Imre Mária:** Kéziratok kaposvári közzöntő versek a XVIII. századból, **Kanyar J.:** Középkorú és középkorú oktatás a Dél-dunántúlon a XVIII–XIX. században, **Szili F.:** CKorrépatermesztés a Mezőgazdasági Ipar RT kaposvári cukorgyárának vonzáskörzetében, **Király L.:** Somogy megye földrajzi neveinek helytörténeti tanulságai, **Király I.:** Mi történt Nagyatádi Szabó Istvánnal 1919. márciusában Kaposvárott? **Laczko A.:** Rippl-Rónal irodalmi kapcsolatairól – különös tekintettel a somogyi sajtóra, **Takács E.:** Tíz zselici község paraszti erdőgazdálkodása (1897–1935).

Szabad György: Kossuth politikai pályája. Kossuth Könyvkiadó – Magyar Helikon, 1977. 211 old.

A szerző „ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében” vizsgálja Kossuth Lajos politikai tevékenységét.

Szántó Imre: Hévíz története I. Hévíz Nagyközségi Tanács V. B. kiadása, 1977. 235 old. és 28 kép.

A könyv az őskortól az 1857. évi tagosítás befejezéséig tekinti át a település történetét.

Szentmihályi Imre: Hetés és a Lendvavidék néprajzi sajátosságai. (Zalai Gyűjtemény) A Zala megyei Levéltár kiadványa, Zalaegerszeg, 1977. 72 old. és 10 kép.

Sziklay László: Viszhangok. Madách, Bratislava, 1977. 401 old.

Tanulmányok, elemzések, értékelések a magyar és a szlovák művelődéstörténeti kapcsolatokról.

Szűcs Sándor: Régi magyar vízvilág. Magvető Kiadó, 1977. 311 old.

A sárréti emberek régi életét, munkáját, szokásait ismertető írásait gyűjtötte össze

ebben a könyvben Szűcs Sándor, aki nemcsak tudós néprajzkutató, de kitűnő stílusú író is.

Tanulmányok Deák Ferencről. (Zalai Gyűjtemény 5.) A Zala megyei Levéltár kiadványa, Zalaegerszeg, 1976. 451 old.

A témakörből 15 tanulmányt tartalmaz ez a kötet.

Tálasi István: Kiskunság. Gondolat, 1977. 332 old.

A Magyar Néprajz sorozatban megjelent könyv a Kiskunság történetével és művelődéstörténetével, valamint néprajzával foglalkozik.

Thurzó Gábor: Belváros és vidéke. Magvető Könyvkiadó, 1977. 213 old.

A személyes, részben családi vonatkozású visszaemlékezések a régi Belváros hangulatát elevenítik föl.

Több nyelven — egy akarattal. (Nemzetiségek a Magyar Népköztársaságban.) Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda, 1976. 102 old. és 8 lap kép.

Turczel Lajos: Portrék és fejlődésképek. Mátyás, Bratislava, 1977. 278 old.

A tanulmánygyűjtemény a szlovákiai magyar szellemi élet jelenségeivel foglalkozik. Az elsősorban irodalomtörténeti jellegű írások mellett a honismeret művelőit érdekeltetik a csehszlovákiai magyar „valóságirodalommal” foglalkozó tanulmányok.

Vámszer Géza: Eletforma és anyagi műveltség. (Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok 1930—1975). Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 302 old.

Gazdasági élet és anyagi műveltség a régi Szakadátón. Adatok a csíki festékes tanulmányozásához, A csíki juhászat, Népi kismesterségek Csík, Gyergyó és Kászón falvaiban, A felsíki földművelés évi munkarendje, A csíki székhely kőberes székér, Csepüfőnő guzsalyos Csíkszentléleken, A gyimesi csángók, Adatok az erdélyi barlanglakásokról, Egy régi népszokás: a kakasiövés, Csíkszereda településtörténete, Kézdivásárhely régi települési formája, A szakadati románkori műemléktemplom, a csíkrákosi Cserei-kúria falkép-maradványai a csíkkarcfalvi és -jenőfalvi vártemplom, Adatok a csíki falvak települési rendszeréhez.

Várnai Ferenc: Kinyílt a tulipán. Kiadja a Baranya megyei Népművelési Tanácsadó, Pécs, 1976.

Népdalcsokor, népdalköröknek, kórusoknak.

Veres Dániel: Mikes és a szőlőföld. (Tanulmányok.) Kriterion Könyvkiadó, 1976. 151 old.

Veszprém megyei Honismereti Tanulmányok III. Veszprém, 1976. 174 old.

Ez a kötet az üzemtörténeti pályamunkák anyagából közül válogatást. A tartalom: **Sütő Gyula:** A pápai dohánygyár; **Rákóczi István:** A szentgáli Hunyadi Mg Tsz története; **Szélesi János:** Veszprém villamosításának története az államosságig; **Kecskés József:** Az ugodi mészegetés; **Süle Sándor:** A kertai Új Elet Mg Tsz története; **Nemeth István:** Az ajkai üveggyár alapításának története; **Tomózer Gyula:** A Kohen-testvérek az Ajkai Bányák felszabadulásáig. — A kötetet a kéziratok honismereti művekről készített bibliográfia zárja (Tóth Dezső).

Végh Olivér: A kalotaszegi fazekasság. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 94 old.

Igen szép kiállítású könyv. Foglalkozik a kalotaszegi fazekasság múltjával, a fazekasközpontokkal és — írásos és szóbeli dokumentumok alapján — csaknem száz fazekassal név szerint. Sajnálatosan kevés hely jutott a díszítőművészet bemutatására, 93 jó fénykép emeli a könyv értékét.

Visy Zsolt: Intercisa. (A római kori Dunaújváros.) Bp., Corvina, 1977. 44 old. 20 t.

A történelmi kronológia bemutatása után, amely természetesen kiegészül az ásatások során előkerült leletek bemutatásával és elemzésével, kutatástörténeti vázlat, időrendi táblázat, irodalomjegyzék, valamint négyvenegy fekete-fehér képi illusztráció található a kötetben.

Voit Pál: Szentendre. Fotó: **Lőrinczy György.** 2. bőv. kiadás. Bp., Corvina, 1977. 42 old.

A szentendrei műemlékeket bemutató album az utóbbi évek irodalmát feltüntetető bibliográfiát is tartalmaz.

Zám Tibor: Tanyabéjáró. (Szociográfiai tanulmányok.) Forrás Könyvek, Kecskemét, 1977. 279 old.

A szerző hét tanulmányban foglalkozik a Bács-Kiskun megyei Homokhátság tanyavilágának sajátos társadalmi jelenségeivel.

Z. Szabó László: Így élt Kazinczy Ferenc. Móra Könyvkiadó, 1977. 187 old.

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Honismeret, 1978. 3. szám

Balajthy A. — Garai S.-né — Posvánc E. — Simai T.: Falusiak a falusi életmódról és társadalomról. A Szövetkezeti Kutató Intézet Közleményei 124/1—2. Bp. 1977. 268 oldal.

A falusi gyerekekről, fiatalokról szakmunkásokról, vezetőkről és nyugdíjasokról szólnak ezek a nyilatkozatok és visszaemlékezések.

Balázs Judit: Rábaszentandrás család- és ragadványnevel. (Magyar Személynevi Adattárak. 15) Kiadja az ELTE Magyar Nyelvezeti Tanszékcsoport Névutató Munkaközössége, Bp., 1977. 67 old.

Baranyai Júlia: Vízbe vesző nybmokon (Fejezetek a Dráva-szög történetéből) Fórum Könyvkiadó, Szabadka, 1977. 360 old. és 31 fénykép.

A fő fejezetek címei: A vidék távoli múltjából — Baranya reneszánsz-kori írói — A török hódítások és reformáció — A hódoltság után — A szabadság-harc és a kiegyezés korától napjainkig. A tartalmas helytörténeti munkát forrásjegyzékek egészítik ki.

Bálint Sándor: A szegedi nemzet. (A szegedi nagytáj népelete I.) A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75.2. Szeged, 1976. 627 old.

A kiadvány első része Szeged és környéke településtörténetét ismerteti mégpedig településenként. Ezt követően a Szeged környéki házzal, lakásberendezéssel, tanyával, majd a víziélettel, a pástorkodással, végül pedig a földműveléssel foglalkozik a szerző.

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. I. II. A Szent István Társulat Kiadványa, Bp., 1977. 527 és 562 old.

A Mária-ünnepek és a jelesebb napok a hazai és a közép-európai hagyományvilágból.

B. Gergely Piroska: A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 261 old.

Botta István: Méliusz Péter ifjúsága. Akadémiai Kiadó, 1978. 218 old.

A magyarországi reformáció lutheri és helvét irányai elkülönülésének kezdetei. A monográfikus tanulmányt német nyelvű összefoglaló és névmutató egészíti ki.

Budapest földrajza (Szerk.: Havas Gáborné) Tankönyvkiadó, 1976. 140 old.

A gazdagon illusztrált kiadvány foglalkozik a főváros természeti viszonyaival, történelmével, népességével, iparával, közlekedésével, kulturális és igazgatási tevékenységével, településföldrajzával és urbanizációs helyzetével, valamint a földrajzának tanításával kapcsolatos kérdésekkel.

CARBON Könnyűipari Vállalat (írta: Vajda József) Kiadja a vállalat, Komló 1976. 28 old.

Elsősorban propaganda-jellegű broszura, üzemtörténeti vonatkozásokkal.

A Csallóköztől a Bodrogközig (Válogatta és az előszót írta: Zalabay Zsigmond) Madách Kiadó, Pozsony, 1977. 321 old.

A gyűjtemény riportokat, novellákat, regényrészleteket, publicisztikai írásokat tartalmaz a csallóközi, a mátyusföldi, a Komárom környéki, az Ipoly völgyi, a Garam menti, a gömöri, a Kassa környéki valamint a bodrogközi táj és történelem változásairól.

Demény Lajos: A székelyek és Mihály vajda (1593—1601) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 160 old.

„Dolgozatunkban — írja a szerző — figyelmünket a székelyek és Mihály vajda együttműködésének két legfontosabb mozzanatára összpontosítottunk: a székelyek részvételére az 1593-ös havasalföldi háborúban, valamint szerepükre az 1599—1601-es évek erdélyi eseményeiben.”

Dunatj (Tudományos és művészeti antológia) Kiadja a Tolnai Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, Szekszárd, 1978. 79 old.

Honismereti vonatkozású írások: **Gál I.:** Ady Szekszárdon és „A senki Dunája”; **Szilágyi M.:** A falu boldogja avagy Az egyén és a közösség viszonya a népművészetben; **Ujvári L.:** Vilma néni a tudós (gyimesi) asszony; **Kisasszony Éva:** Bezerédj István példája; **Fejes L.:** Györköny 1977. őszén; **Pálkovács J.:** Paksí riport.

Eletünk-történelem. (Szerkesztette és az előszót írta: Bajor Nagy Ernő) Gondolat Kiadó, 1978. 506 old.

A Szabad Föld című hetilap hazánk felzabálására 30. évfordulójára kiírt pályázatának anyagából való ez a 25 írás, melyben egyszerű falusi emberek mondják el életüket, illetve annak a közönségnek a XX. századi életét, amelyhez tartoznak.

Evfordulónaptár Hajdú-Bihar megye munkásmozgalom-történetéhez (1867—1948). Kiadja a Megyei Könyvtár és a Megyei Levéltár. Debrecen, 1978. 57 old.

Faragó József: Balladák földjén. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 578 old.

Az ismert erdélyi folklorista válogatott tanulmányait és cikkeit tartalmazza ez a gyűjtemény. Foglalkozik az erdélyi magyar balladagyűjtés előideivel, elemzéseket közöl néhány balladáról, majd a balladák keletkezésével, életével kapcsolatos írások következnek. Az utolsó nagyobb fejezetben a magyar és a román kulturális kölcsönösségét mutató balladák kerülnek szóba.

Féja Géza: Törzsek, hajtások. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978. 442 old.

Féja Géza visszaemlékezései elsősorban irodalomtörténeti vonatkozásúak, de közülük jónéhányat, például a Szenci Molnár Albert-ről, Fabryről, Darvasról, Dózsa Györgyről, Achimről, Bajcsy-Zsilinszkyről, Kodályról, Erdel Ferencről írottak a honismeret valamennyi munkása haszonnal és élvezettel olvashatja.

D. Dombai Mária: Seregélyes becenévrendszere. (Magyar Névtani Dolgozatok 2.) Ki-

adja az ELTE Magyar Nyelvézeti Tanszékesoport Névkutató Munkaközössége, Bp., 1977. 78 old.

Az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők számára elsősorban módszertani szempontból fontos ez a kiadvány.

Gombos (Bogojevo) Kiadja az Arany János Művelődési Egyesület, 1978. 168 old.

A könyv alcíme: irások egy nyugat-bácsi falu jeléről és múltjáról. A főfejezetek címei: Falutörténet, társadalomkép, helyismeret — Mezőgazdaság, ipar, kisipar, közlekedés — Társadalmi-politikai szervezetek, egyesületek, társulatok — Művelődési élet, oktatásügy, néphagyományok.

Gyenes Antal: A B.-i Mezőgazdasági Termelőszövetkezet I.—II. (Monográfia) A Szövetkezeti Kutató Intézet közleményei, Bp., 1977. 142 és 253 old.

Nem nehéz kideríteni, hogy melyik település, illetve vidék termelőszövetkezetéről van szó, de nem is ez a fontos. A kétkötetes tanulmány a helytörténet kutatói számára elsősorban módszertanilag fontos: az első részben foglaltak a statisztika, a másodikban a szociográfiai riport eszközeivel mutatják be a szövetkezetet, aki tsz.-történettel kíván foglalkozni, annak ügyszólván nélkülözhetetlenek ezek a módszerek, amelyeket ebből a monográfiából ismerhet meg.

Hankovszky Béláné: Rábászentmihályi keresztnevei (1725—1790). (Magyar Személynévi Adattár 17.) Kiadja az ELTE Magyar Nyelvézeti Tanszékesoport Névkutató Munkaközössége, Bp., 1978. 44 old.

A szerző az anyakönyvek alapján, elsősorban a névdátat változását vizsgálja.

Hazafiság — Nemzetköziség (Szemelvénygyűjtemény) Kiadja az MSZMP Budapesti Bizottsága Propaganda és Művelődési Osztálya, 1977/8. 205 old.

Nemzet, haza, hazafiság fogalma, Burzsoá és marxista értelmezésük. Polgári és szocialista nemzet. — Internacionizmus és nemzeti érdek. A munkásosztály viszonya a nemzeti kérdéshez. — Marxista történelemszemlélet és nemzeti hagyományok. Nemzeti önismeret és nemzeti öntudat. — Nemzetiségi kérdés és nemzetiségi politika. A dunavölgyi népek együttműködésének és barátságának útján.

Hatvani Dániel: Füst száll fölfelé. (Forrás Könyvek) Kecskemét, 1978. 349 old.

Szociográfiai riportokat és tanulmányokat tartalmaz ez a kötet. Írásai a költői nyelv szépségével s az elkötelezett ember felelősségével elevenítik fel a Duna-Tisza köze emberének megpróbáltatásait, társadalmunk meg nem kerülhető problémáit.

Haza, szülőföld, nemzetiség. (A HÉT 1978-as évkönyve) Bukarest, 1978. 295 old.

A romániai magyar kultúra és tudományosság körképét sikerült bemutatni ebben az évkönyvben. A főbb fejezeteknek a következők: Az együttélés hétköznapi; Nemzetiségi jogok, nemzetiségi jogtudat; Az óvodától az egyetemig (az anyanyelvi oktatás jelentőségéről); Tudat és műveltség; Az élő romániai magyar irodalom; Néprajz és szociográfia.

Híradás Ladányról (Összeállította és bev.: Laskai Irén) Kiadja a Nagyközségi és Járási Könyvtár, Püspökládány, 1978. 20 old.

A kiadvány két részből áll: cikkbibliográfiából és eseménynaptárból. Mindkettő az 1974—1977-es időszakra vonatkozik és elsősorban a Hajdú-Bihar megyei Naplóra támaszkodik.

Kemény G. Gábor: Kapcsolatok vonzásában. Madách Kiadó, Pozsony, 1977. 195 old.

A tanulmánykötet értékes hozzájárulás a magyar-szlovák művelődési kapcsolatok történetéhez. Levéltári adatokra, korabeli cikkekre és más írásokra alapozva igazolja a szerző, hogy történelmünk válságos időszakában is voltak olyan politikusok, írók és publicisták, akik a nemzeti megbékélés és a nemzetek közötti egyenjóság érdekében emeltek szót.

László Gyula: A „kettős honfoglalás”. (Gyorsuló idő) Magvető Kiadó, 1978. 214 old.

Az avarok, késő-avarok, elő-magyarok és végül Árpád magyarjai külön-külön nép volt-e vagy jórészt hasonló nyelvet beszélő népesség különböző csoportosulása? Milyen viszonyban voltak a hunokkal, mese vagy történelmi valóság-e a hun-magyar rokonság kérdése? Milyen művelődéstörténeti bizonyítékaik vannak a „kettős honfoglalás” elméletének? Miért nem foglalkoztak történészeink kellő alaposan a fehér és a fekete magyarok kérdéseivel? Ezekre az izgalmas kérdésekre keresi a választ László Gyula ebben a szép stílusú, logikus okfejtésű, tanulmányi kötetben.

Magyar Krónika. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978. 604 old.

A három évtizedes irodalmáról számot adó sorozat újabb kötete az elmúlt évek szociográfiajának javából nyújt válogatást. A következő írások találhatók benne. Csák Gyula: Mélytengeri áramlás, Csoóri Sándor: Tudósítás a toronyból, Karinty Ferenc: Ezer év, Moldova György: Tisztelet Komlóinak Nemeskürthy István: Requiem egy hadsergért, Örkényi István: Lágerek népe.

Levéltári Szemle (1977. 2. sz.) Kulturális Minisztérium Levéltári Osztálya, Bp., 265-420 old.

A tartalomról: Feiszt Gy. — Tóth G.: A termelőszövetkezeti irattárak ellenőrzésének tapasztalatai Vas megyében; Kormos L.: Utóhang „Mohács emlékeztető”-hez; Molnár B.-né: Ady Endre katonai felmentése.

Molnár György: Székesfehérvár utcanevelnek névtani vizsgálata. (Magyar Névtani Dolgozatok 4.) Kiadja az ELTE Nyelvézeti Tanszékesoport Névkutató Munkaközössége, Bp., 1977. 54 old.

Monostori Imre (vál. és szerk.): Városunk, Tatabánya. Kiadja a Városi Tanács és a József Attila Megyei Könyvtár, 1977. 188 old.

Szép kiállítású, izléses kiadvány, amely irodalmi szöveggűjteményt és bibliográfiát tartalmaz.

Mozáikok Csongrád város történetéből, 1977 (Szerk.: Szabó Endre) Kiadja a Csongrád Városi Tanács V. B. Művelődési Osztálya, 1977. 210 old.

A tartalom: Kovács Katalin: Csongrád a XVIII. században; Dr. Katona Imre: Konkoly István kéziratos katonakönyve a múlt század végéről; Palásti László: A csongrádi Kossuth szobor története; Justin János: A Tisza Bútoripari Vállalat Központi Gyáregysége története; Dudás Lajos: A csongrádi mozaik története.

Nógrád megye képe a XVIII. század végén (Összeállította: Eperjessy K. és Schneider M.) A Nógrád megyei Levéltár és a Magyar Történelmi Társulat Nógrád megyei csoportjának kiadványa, Salgótarján, 1977. 92 old.

A II. József-féle országfelfrész és népszámlálás főbb adatai, Egy-egy településről a következőket találjuk a kiadványban: A szomszédos helységektől való távolság, szilárd

(tégla) épületek, A vizek minősége, Az erdők, A rétek és mocsarak, Az utak minősége, A környező hegyek, Megjegyzések. A helytörténeti kutatások szempontjából páratlan jelentőségű ezeknek a dokumentumoknak a készítése.

Papp József: A budai Sashegy élővilága. (Biológiai Tanulmányok 5.) Akadémiai Kiadó, 1977. 99 old.

A fővárosnak szinte a közepén álló természetvédelmi terület sajátos élővilágának jelentőségével foglalkozik, s felsorolja a fontosabb állat- és növényfajokat.

Pataki Ferenc: Ceglédi emlékhelyek. Kiadja a Ceglédi Városi Tanács V. B. művelődésügyi osztálya, Cegléd, 1977. 56 old.

A főminőségű fényképfelvételekkel illusztrált kiadvány 43 ceglédi emlékhelyről közöl képet és rövid ismertetést. Ezen kívül megtalálhatjuk benne a város rövid történelmét, városképeket, térképmellékletet és a felhasználható irodalom jegyzékét.

P. Brestyánszky Ilona: A pest-budai ötvösnég. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1977. 399 old. szöveg és 88 kép.

A könyv a pesti, budai és óbudai ötvösnéhek történetét és tevékenységét tárgyalja. Buda török alóli felszabadulásától egészen a céhok XIX. századi megszűnéséig. Megismerhet a céhek életével, a céhszabályokkal, a szakmai képzés és a mesterré válás körülményeivel, valamint a céhek megszűntetésének okait. A könyv második része az adattár közli a vizsgált korból ismert ötvösök névjegyzékét és mesterjegyeket.

Pest megye sajtóbibliográfiája (1794—1975). Kiadja a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár, 1977. 316 old.

„Pest megye sajtóbibliográfiája a napjainkban egyre szélesebb körben és nagyobb mértékben kibontakozó helytörténeti kutatáshoz kíván segítséget nyújtani.” A kiadvány 1148 tételben sorolja föl a történelmi Pest megyében megjelent periodikák bibliográfiái adatait. Időrendi-, földrajzi-, nyomdai-, és szemlélyvéműtató, valamint a sajtótermékek felhelyezésének feltüntetése növeli a bibliográfia használatosságát.

Pest megye történetének ajánló bibliográfiája (Szerk. és összeáll.: Dr. Boros Pál) Kiadja a Pest megyei Tanács V. B. Megyei Könyvtára. Bp. 1974. 341 old.

A szerzők a bibliográfia összeállításánál arra törekedtek, hogy a megye egészére és az egyes települések történelmére vonatkozó legfontosabb nyomtatásban megjelent bnaáll munkákat és a feldolgozott folyóiratok fontosabb tanulmányait feltárják. A bibliográfia 1572 tételt tartalmaz, a függelékben pedig névmutatót és a felhasznált folyóiratok jegyzékét találjuk.

Rózsa királyfi (Berekméri Sándor gornyesezeli meséi) Gyűjtötte, bevezette és szerk.: Szabó Judit) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 580 old.

Rékásy Hidkó: Györffy István munkássága. A Verseghy Ferenc megyei Könyvtár kiadványa. Szolnok, 1977. 151 old.

„Nemes feladatra vállalkozott a szolnoki Verseghy Könyvtár, amikor olyan tudósnak a munkásságáról, mint amilyen Györffy István volt, bibliográfiát jelent meg. Olyan tudós életmódjáról le közel négy évtizeddel ezelőtt, amelynek eredményei, hatása napjaink közönségét is befolyásolta. Szaktudományunk fejlődésében pedig irányító mutató” — írja a kötet előszavában dr. Bellon Tibor: A bibliográfia Györffy 245 munkáját

sorolja föl, s további 76 róla szóló tételt tartalmaz. Részletes mutató egészíti ki az értékes összeállítást.

R. Nagy Vera: Helynévvilágát a négy budai barlangban (Magyar Névtani Dolgozatok 5.) Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanácsok csoport Névutató Közössége, Bp., 1977. 43 old.

Somogy-könyvtári műhely, 77 (1—4.) Kiadja a Somogyi-könyvtár, Szeged, 1977. 64 old.

Tartalom: Szabó F.: A felszabadulás előtti szegedi helytörténetírás mérlege, Péter L.: Szeged története tervezetének vitája elé, Huszka L.: A szegedi tanítóképző-kezdetei (1842—1849), Palásti L.: Szeged francia lexikonok tükrében, Huszka L.: Szegedi szűkségszempéz (1918—1919), Ruzsoly J.: Reitzer Béla emlékezete.

Somogy megye múltjából. (Szerk.: Kanvar József) Kiadja a Somogy megyei Levéltár, Kaposvár, 1978. 416 old.

Steier M. — Szász Z.: Új- és legújabbkori helytörténetírásunk módszertani kérdéseiről; Komjáthy M.: A somogyi konvent II. Ulászló-kori oklevelei az OL-ban (6); Borsó L.: Adatok néhány XIX. századi mervely jobbagyaggyaggyatki leltár vizsgálatához; Andrassy A.: Egy köznemesi család Somogyban a reformkorban; Kanvar J.: A dél-balatoni fürdő-kultúra kialakulásának történeti korszakai; Kelemen E.: Somogy megye népköltés (1871—1880); Szili F.: Cukorrépa-termesztés a MIR kaposvári Cukorgyárának vonzáskörzetében (2); Takács É.: A somogyi erdők törzskönyve.

Szabó Botár Erzsébet — G. Bíró Katalin: Lövétel szedettek. Kiadja Hargita megye Szocialista Művelődési és Nevelési Bizottsága, valamint a Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Megyei Irányító Központja, Csíkszereda, 1977. 5 old. szöveg és 64 színes tábla.

Román és magyar nyelvű ismertetés vezet be az útműtató albumot, amely a Kis-Homoród felső folyása mentén készült szedettek szövegeket mutatja be. Az igen szép kivitelű, nével is ellátott motívumokon kívül, nagyon röviden megismerkedhetünk a szedettek szövegeihez használt eszközökkel és anyagokkal is, valamint a szövegszerkesztésével.

A Szekszárdi Béri Balogh Adam Múzeum Evkönyve (Szerk.: Szilágyi Miklós) Kiadja a Tolna megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya és a Béri Balogh Adam Múzeum, Szekszárd, 1977. 376 old.

A tartalomról: Gaál A.: Tolna vármegye múzeumának megalakulása és közművelődési tevékenysége a század első évtizedeiben; Kozák K.: A szekszárdi bencés apátság feltárása IV.; Szilágyi M.: Halkonzerválás módok a magyar halászok gyakorlatában; Gémes B.: A juhászok ládái és a juhászok kérdése Mezőföldön; G. Vámos M.: A szakcsi fazekasság az anyakönyvek tükrében; Kiss Á.: A görbői közbirtokosság múltjából; Sz. Bánfalvi I.: A B. B. A. Múzeum archív-fotó gyűjteményének történeti tanulságai; Vendel — Mohay L.-né: Négy Babits kézirat; Gaál A. — Köhgyei M.: Tolna megye Pesthy Frigyes helynévtárában III.

Szita Szabolcs (szerk.): KISZ-élet Sopronban 1967—1977. Kiadja a KISZ Megyei Bizottsága, Sopron, 1977. 123 old.

Szívünkben élnek tovább (A ráckevei járás forradalmi harcosa) Kiadja a Pest megyei Tanács V. B. Ráckevei Járási Hivatalának Művelődésügyi Osztálya, Ráckeve, 1977. 127 old.

A kiadvány arcképcsarnoka: Mészáros L. írása Sitkei Sándorról; Fegyő J.: Fekete Béla; Kovács J.: Kertész Mór; Farkas J.: Szladedk Rezső; Fegyő J.: Zwick János; Vöö I.: Szalmás Piroska munkáskörusa Szigetszentmiklóson; Cul J.: Schönleber István; Kovács J. L.: Révay Kálmán; Sárdi L.-né: Lakatos Péter. Végül: Mészáros L.: Ajánló bibliográfia a ráckevei járás forradalmi harcosairól.

Tanulmányok a termelőszövetkezeti parasztságról. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 194 old.

A termelőszövetkezeti parasztság néhány fontos kérdésével foglalkozik ez a tanulmánykötet. A honismereti munkások érdeklődésére elsősorban a következő témájú írások számíthatnak: Rétegek és réteggépző tényezők a tsz. parasztság kialakulásának folyamataiban; A mg-i nagyüzemekben dolgozók rétegeinek jellemző vonásai; A tsz-i parasztság tudatát befolyásoló tényezők; A termelőszövetkezeti parasztság közgondolkodásának alakulása; A közoktatás és a szövetkezeti parasztság művelődésének néhány kérdése; A vallásosság helyzete falun a szocializmus alapjainak lerakása után.

Tar Károly: Hazai úton. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1977. 129 old. és 22 fénykép.

A riporter szerző egy Al-dunai és egy Keleti-Kárpátok hegyvonulata mentén haladó kirándulás látványairól számol be. Végül néhány újonnan kiépült erdélyi várost mutat be az olvasóknak.

Tolnai Könyvtáros (1977. 2. sz.) Kiadja a Megyei Könyvtár, Szekszárd.

Honismereti vonatkozású írások; Sz. Bányai Irén: A régi fényképek gyűjtésének tapasztalatai; Kisasszonyi Eva: A szekszárdi Polgári Olvasókör első évtizede.

Dr. Tóth József: Az urbanizáció népességföldrajzi vonatkozásai a Dél-Alföldön (Földrajzi Közlemények 14.) Akadémiai Kiadó, 1977. 142 old.

A centrumok szerepe a népesség foglalkozási átrétegződésében és területi koncentrációjában. A múlt század népességének bemutatása után vizsgálja a Dél-Alföld területének települési hierarchiáját, vonzaskörzeteit, területi koncentrációját. Képet ad a tanyai népesség változásairól is. A tanulmányt részletes irodalomjegyzék egészíti ki.

Tóth Tibor: A megyei uradalom a feudális rend utolsó szakaszában. (Agrártörténeti tanulmányok 5.) Akadémiai Kiadó, 1978. 178 old.

„A meryei uradalom a Dunántúlon fekvő, jobbágyi kézben levő ún. urbéri földekkel együtt mintegy 50 ezer holdas birtokkomplexum volt, amely a XIX. század első évtizedében került a Magyar Kegyes Tanítórind használatába.” Ennek az uradalomnak 1808 és 1848 közti gazdálkodástörténetét foglalja össze ez a mű. Részletesen megvilágítja azokat a folyamatokat, amelyek az agrárkapitalista fejlődés kibontakozásának alapfeltételei voltak.

Ujváry Zoltán: Gömöri népdalok és népbaladák. Kiadja a Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1977. 623 old.

A hatalmas gyűjteményben témakörök szerint találunk gyermekjáték dalokat, szerelmi- és lakodalmis dalokat, katonadalokat, pásztor- és betyárdalokat, szolgál-, summás- és aratódalokat, panaszdalokat, bújdósókat, amerikai dalokat, politikai dalokat, vásári nótákat, koldusénekeket, bakternótákat, tréfás dalokat, cölöpverő nótákat, balladákat, valamint betlehemes játékokat, ünnepi énekeket, kántálókat és köszöntőket.

Veress Dániel: Így élt Mikes Kelemen Móra Könyvkiadó, 1978. 197 old.

„A kitünő erdélyi író könyve a XVIII. századba kalauzolja az olvasót, Izes háromszéki nyelven mutatja be II. Rákóczi Ferenc hűséges bujdosótársának, a korai irodalom egyik remekműve szerzőjének életét.”

Virág Gábor: Csantavér keresztnevei (1782–1970). (Magyar Személynévi Adattárak 18.) Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanárszakszervelet Névutató Munkaközössége, Bp. 1978. 76 old.

A jugoszláviai Bácskában fekvő település keresztnevényagát a szerző az egyházi és az állami anyakönyvek alapján állította össze. A tanulmány elsősorban módszertani tanulságai alapján tarthat számot a honismerettel foglalkozók érdeklődésére.

Zuglói séták — XIV. kerületi Helytörténeti kalauz (Összeállította: Szabó Bendegúz és Illinszky Istvánné) Kiadja a HNF XIV. kerületi Helytörténeti Bizottsága, 1976. 97 old. és 10 kép.

A kiadvány röviden ismerteti a kerület részeinek (Zugló, Városliget, Rákosmező, Rákosfalva) történetét, majd körzetekre bontva foglalkozik a helytörténeti, helyismereti szempontból fontos műalkotásokkal, épületekkel, egyéb objektumokkal. Végül közli a témával kapcsolatos szakirodalmat.

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Honismeret, 1978. 4. szám

Abday Sándor színtársulatának 1836. évi esztergomi színlapjai

(Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta **Pifkó Péter és Zacher Anna**.) Kiadja az Esztergom Városi Tanács V. B. Babits Mihály Városi Könyvtára, 1977. 24 old. és 40 melléklet.

„Reméljük — írják a bevezető tanulmány szerzői —, hogy a színlapok és a hozzá kapcsolódó gondolatok érdekes olvasmányul szolgálnak a színháztörténet iránt érdeklődőknek.”

Bakó Ferenc: Parasztházak és udvarok a Mátra vidékén. Műszaki Könyvkiadó, 1978. 151 old.

A rendkívül szép kivitelű könyv négy nagyobb részre osztva tárgyalja a témát. Az első a táj történetével, természeti viszonyával, s ezeknek a települési módra gyakorolt hatásával foglalkozik. Ezt követi az építőanyagok igen részletes bemutatása, ezután a forma és a funkció vizsgálata következik, végül pedig a szerző összefoglalja a települések történeti fejlődésében jelentkező törekvéseket.

Barta János ifj.: A nevezetes tollvonás. (Sorsdöntő történelmi napok 4.) Akadémiai Kiadó, 1978. 209 old.

A tanulmány azt a „sorsdöntő” eseményt — előzményeit és következményeit — dolgozza föl amikor II. József „egyetlen tollvonással” visszavonta rendeleteit.

Dr. Bálint József: Társadalmi rétegződés és jövedelmek. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 256 old.

Társadalmunk osztály- és rétegszerkezetét vizsgálja ez a könyv a statisztikai kutatás módszereivel, gazdag forrásanyag alapján. Ismerteti társadalmunk demográfiai rétegződését, a család átalakulását; a nők társadalmi helyzetének főbb jellemzőit; a generációk kapcsolatát; az ifjúság és az öregek helyzetét társadalmunkban.

Bence Lászlóné: Szilvárványos az ég alja. Bihar népdalok. (A Bihar Múzeum Közleményei 4. Berettyóújfalú, 1977.)

Benda Kálmán: Emberbarát vagy házafl? Gondolat Kiadó, 1978. 449 old.

Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből.

Bendefi László: Mikoviny Sámuel megyei térképei különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár kézirattárának Mikoviny-térképeire. Az MTA Könyvtárának Kiadványai. 71. 1–II. kötet. Bp. 1976.

Benkő Samu: A helyzetudat változása. Szépirodalmi Könyvkiadó. Bp. — Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 446 old. Művelődéstörténeti dolgozatok.

B. Nagy Margit: Stílusok, művek, mesterek (Művészettörténeti tanulmányok) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 280 old. + 80 tábla.

Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékeink a XVI. század végéig. (MOL ki-

adványai IV. Leváltártan és történeti forrástudományok 3.) Akadémiai Kiadó, 1978. 350 old.

Részletesen ismerteti a jelzett időszakban hazánkban használatos 15 hossz-, illetve 33 földmértéket, valamint a távolság- és területmeghatározások módszereit.

Budapesti Műszaki Egyetem Tudományos Diákköri Munkái X. Kiadja a Budapesti Műszaki Egyetem KISZ-szervezete, 1976. 203 old.

Az építészmérnöki Karon készült TDK-munkák közül honismereti vonatkozásúak a következők: **Auffenberg I.:** A Jáki templom publikálatlan kótári anyagának felmérése és vizsgálata; **Ivicsics P.:** Szilvásvárad, komplex település-kutatás; **Martin G.:** Az árpási, egykori premontrai prépostsági templom; **Márton G.—Szabó T.:** Gőcseji és hetési haranglábak.

Budapesti Műszaki Egyetem Tudományos Diákköri munkái XI. Kiadja a Budapesti Műszaki Egyetem KISZ-szervezete, 1977. 264 old.

Az Építészmérnök Karon készült TDK-munkák közül honismeret vonatkozásúak: **Kakasy L.:** Arló-komplex településkutatás, **Kenyeres L.:** Felsőregmec-komplex településkutatás.

Budapest statisztikai zsebkönyv 1978. Statisztikai Kiadó, 1978. 236 old.

Tájékoztató a főváros népességszámának alakulásáról, bemutatja a beruházási összegek megoszlását népgazdasági ágak szerint, beszámoló az építőipar helyzetéről, és a lakóviszonyokról. Megtalálhatók a kötetben az egészségügyi ellátottság fejlődésére, a lakosság kulturális színvonalának emelésére, valamint az idegenforgalom alakulására vonatkozó adatok.

Budna Sámuel históriája. (A Szigetvári Várbaráti Kör Kiadványai 6.) Szigetvár, 1973. 43 old.

A szép kiállítású könyvecske magyar és latin szöveggel közli Szigetvár 1566. évi ostromának történetét.

Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története (Gyorsuló Idő) Magvető Kiadó, 1978. 162 old.

„Azt a törekvést próbálom bemutatni, amellyel történészeink, irodalomtörténészeink, nyelvészeink megkísérik felrevonni a csuklyát, és arcába nézni annak a titokzatos alaknak, akiben a művész minden tudományál mélyebben sejtette meg az Anonymus-kérdés lényegét.”

Csőregh Éva: Lakótelepi gyerekek. Közgazdasági Könyvkiadó, 1978. 264 old.

A vizsgált lakótelepek a főváros peremén keletkeztek, részben hagyományos munkáskörnyezetben, részben pedig olyan múlt nélküli helyeken, ahol korábban semmiféle település nem létezett. A tárgyat világot a szerző a gyerekek felől nézi: hogyan élik át azokat a sajátos társadalmi feltételeket, amelyeket az új környezet teremt számukra.

Dám László: A Nagy-Sárrét népi építésze. (Műveltség és Hagomány XVII.) A Kossuth

Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének Kiadványa, Debrecen, 1975. 183 old.

Fő fejezeteim: Az építészeti képet kialakító tényezők: A település; Anyag, szerkezet, forma; A lakóház. Gazdasági építmények. A monográfiát irodalomjegyzék és részletes németnyelvű összefoglaló zárja.

Deme László: Közéletiség-beszéd-mód-nyelv-műveltség. Kossuth Könyvkiadó, 1976. 120 old.
A közéleti munkát végzőknek nyújt segítséget a könyv. Ismerteti a helyes közéleti magatartás szabályait, bevezeti az olvasót a közéleti gondolkodás, a beszéd-mód „rejtelmibe”.

Dienes István: A honfoglaló magyarok. Corvina Kiadó, 1978. 136 old.

A régészeti feltárások a honfoglaló magyarság magasrendű művészetéről adnak számot. Segítségükkel megrajzolható az akkori társadalmi szervezet, az emberek mindennapi élete és a hitviláguk is.

Dokumentumok a termelősövetkezeti mozgalom Hajdú-Bihar megyei történetéhez (Szerk.: **Gazdag István**) (A Hajdú-Bihar megyei Levéltár Közleményei 10.) Debrecen, 1977. 199 old.

A helytörténeti kutatók számára igen hasznos kiadvány dokumentumait három témacsoportba közlik. I. A termelősövetkezeti mozgalom előhírnökei. II. A termelősövetkezeti mozgalom első szakasza. III. A termelősövetkezeti mozgalom második, befejező szakasza. A dokumentumanyagot a megye termelősövetkezeteinek katasztere (**Mervó Zoltánné**), A tsz-történetírás levéltári forrásai c. tanulmány (**Gazdag István**), valamint Hely-, név és tárgymutató zárja.

Domokos Pál Péter: Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században. Akadémiai Kiadó, 1978. 200 old.

Erdei Ferenc: Művekkel élő társadalom (Szerk.: és utószó: **Erdei Sándor**) Akadémiai Kiadó, 1978. 301 old.

Az irodalmi és művészeti alkotások társadalmi indítékaira vonatkozó gondolatokon kívül a házipartól és a néprököltől a vidék kulturális gondjain, a református egyház helyzetét az a munka társadalmi rangjához és a házához való kötődés mai élményéig a legkülönbözőbb témákkal foglalkozik ez az összeállítás.

Erdei Ferenc: Településpolitikai, közigazgatás, urbanizáció. (Szerk.: **Halász József** és **Kovács István**. Utószó: **Halász József**) Akadémiai Kiadó, 1977. 558 old.

A részben már megjelent, részben kéziratban lévő írások a következő fő témacsoportok köré rendeződnek: I. Településtudomány, településpolitikai. II. Tanyakérdés és tanya-politika. III. Népi önkormányzat-szocialista közigazgatás. IV. Építészeti-urbanizáció.

Eder Zoltán: Benkő József nyelvészeti munkássága és az erdélyi magyar nyelv-művelő társaság. Akadémia Kiadó, 1978. 240 old.

A monográfia a jeles erdélyi történész és botanikus ismeretlen nyelvészeti munkásságát tárja föl.

Fülöp Géza: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban. Akadémiai Kiadó, 1978. 290 old. (Irodalomtörténeti Könyvtár 32.)

Az a tudatos közönség-szervező tevékenységet vesz számba a szerző, amelyet Berzsenyi és felvilágosult társai kezdeményeztek, majd a reformkor kimagasló személyiségei folytattak, s amelynek eredményeként az irodalmi élet polgári fejlődésével egyidőben a polgári jellegű magyar olvasóközönség is kialakult.

Gergely Ernő-Schönwald Pál: A Somogyi-Bacsó gyilkosság. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 208 old. + 8 old. képmell.

Somogyi Bélát, a magyarországi szociáldemokrata mozgalom vezető személyiségét, a Népszava szerkesztőjét és fiatal kollégáját, Bacsó Bélát 1920 februárjában bestialisan meggyilkolták Horthy különítményesek. A szerzők ismertetik az áldozatok életútját, a gyilkosságot, a rendőri, majd a katonai nyomozás eredményeit, s azt, hogy milyen meseterjedések próbálták a legfelsőbb helyről eltitkosítani az ügyet.

Gerő László: Történelmi városok. Corvina, 1976. 140 old. (Építészeti Hagyományok)

A szerző a magyarországi városok kialakulásának és fejlődésének történetét foglalja össze új munkájában. Vizsgálódásainak 16 területe a középkor, de foglalkozik a későbbi korok változásaival is.

Gondolat — Antológia, 1935—1937. (Szerk.: **Hegedűs Mária**) Magvető Kiadó, 1978. 484 old.

A „Gondolat” 1936-tól a Kommunista Párt legális irodalmi, tudományos kritikai folyóirata volt. Munkatársai között ott vannak a két háború közti magyar szellemi élet kiemelkedő egyéniségei. E folyóirat közleményeiből nyújt válogatást a kötet a mai olvasónak.

Granasztói Pál: Szép magyar városok egy építész szemével. Corvina Kiadó, 1978. 240 old.

A szerző tizenkét magyar várost mutat be ebben a kötetben.

Hajdú Géza: Vásárhelyi: egyetemen és könyvtárak 1827—1944. (A Somogyi Könyvtár kiadványai 20.) Szeged, 1977. 286 old.

Hajdú Tibor: Károlyi Mihály (Politikai életrajz) Kossuth Könyvkiadó, 1978. 610 old.

Herzeg János: Embersors. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1977.

A könyv a Vajdaság jelenét és múltját igyekszik bemutatni. A szerző többet nyújt egyszerű riportorozathoz, írásában megkísérel megközelíteni a társadalmi jelenségeket mozgató erők és összefüggések lényegét.

Kácsor László: Vízparti táborozás. Natura-MOHOSZ kiadása, 1978. 108 old.

A művészi fényképfelvételekkel gazdagon illusztrált könyv bemutatja hazánkban azokat a kevésbé ismert, vízparti táborozásra alkalmas helyeket, amelyek távol esnek a zsúfolt, megszórt üdülőhelyektől. Hasznos kis térképek növelik a könyv használatosságát.

Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronköhidáig. (Visszaemlékezések) Magvető Könyvkiadó, 1978. 326 old.

A könyv a Tények és tanúk sorozatban jelent meg.

Kerületi figyelő 8. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadványa. Bp. 1978. 253 old.

1977. július 1. és december 31. között megjelent. XII. kerületre vonatkozó cikkek, tanulmányok bibliográfiája, néhány szavas tartalmi ismertetéssel. A négy betűrendes mutató található.

Kiss Anikó: A gyulai vár (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 71) Gyula, 1977. 34 old. és 11 kép.

Kiss József: A Jászkuvonyi Kerület parasztsága a német lovagrend földesúri hatósága idején (1702—1731) Akadémiai Kiadó, 1978. 260 old.

Kiss Lajos: Magyar földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó, 1978. 736 old.

Kosztolányi Dezső: Gondolatok a nyelvről (Válogatta, bevezetéssel és jegyzetekkel el-

latta **Murádin László**) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 174 old.

A TEKA sorozatban megjelent könyvecske Kosztolányi három tucat, a nyelv műveléssel foglalkozó írását közli.

Kottanner Jánosné, Wolfram Ilona: A korona elrablása. Magyar Helikon — Európa Könyvkiadó, 1978. 105 old.

Az 1439—1440-ben keletkezett emlékiratot **Mollay Károly** fordította és teszi közzé a Bibliotheca Historica c. sorozatban.

Kovács Géza: Ahol Dózsa és Horea hadal jártak. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976. 297 old.

A tanulmányok címe: Jobbágyviszonyok a Mária Terézia-féle úrbérendezés után. A majorsági gazdálkodás elterjedése Arad megyében, a sólymosi vár történelmi szerepéről. Parasztozalmak Arad megyében 1848 előtt. Az aradi vértanúk és az utókor kegyelele. A tanulmányokötet jegyzetek, hely- és névmutató egészíti ki.

Kristó Gyula: A rozgonyi csata (Sorsdöntő történelmi napok 3.) Akadémia Kiadó, 1978. 111 old.

1312. június 15-én Hernád menti Rozgony-nál ütközött meg a történelmi haladást képviselő királyi hatalom hadereje a fejlődést hátráltató kiskirályok egyikének, Aba Amádé fiának seregével. A könyvből részletesen megismerkedünk nemcsak a két tábor történelmi összetételével, szövetségi bázisával és a csata körülményével, hanem a résztvevők egyéni sorsa mellett az ország helyzetének alakulásával is.

Lakatos István: A kolozsvári magyar zenés színpad (1792—1973). (Bév.: **Benkő András**) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest — Gondolat Kiadó, Bp., 1978. 186 old. + 8 tábla.

Adatok az erdélyi magyar nyelvű színház történetéhez.

Lengyel András: A szegedi Egyetemi Könyvtár Móra-kéziratal. (Katalógus és szövegkötés) Szeged, 1978. 73 old.

Lussa Vince—Temesi Lászlóné: Arborétumok Vas megyében. Natura Kiadó, 1977. 232 old.

Magyar internacionalisták Szibériában és a Távól-Keleten 1917—1922. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 400 old.

A kötetből megismerjük, milyen szerepet vállaltak az első világháborús hadifoglyokból lett magyar internacionalisták az Októberi Forradalom győzeleméért, vívmányainak megszilárdításáért folyó harcban Szibériában és a szovjet Távól-Keleten.

A magyar múlt-tudósai 8. Akadémiai Kiadó, 1978. 175+202+199+196+201 old.

Gunda B.: Bátky Zsigmond, **Gyula J.:** Gyarmathy Sámuel, **Mann M.:** Trefort Ágoston, **Szenássy B.:** Bolyai János, **Szőkefalvy Nagy Z.:** Illosvai Lajos. (Életrajzok)

A magyar népi demokrácia története 1944—1962. (Szerk.: **Balogh Sándor, Jakab Sándor**) Kossuth Kiadó, 1978. 382 old.

Magyarország története 7 (1—2. 1890—1918) (Szerk. biz. vez.: **Pach Zsigmond Pál**, Főszerk.: **Hanak Péter**) Akadémiai Kiadó, 1978. 1422 old. 50+30 t., 2+6 térk.

Martonné Homok Erzsébet: A faluban szót a nóta. Móra Könyvkiadó, 1978. 284 old.

„A versei krónikásasszony új könyvében a saját nagylány kora emlékeit írja meg. Ugy festi a húszas évek paraszti világát, ahogy megélté: nyomorúságával és szépségével, változatos sorsával, jellegzetes figu-

rálval, egész emberi gazdagságával. Hósej olyan fiatalok, akiket a szülők nem engednek szívük szerint párt választani, amiben nem a zord önkény a bűnös, hanem nyomorúság szülte földéhség, a szerzéskényszer diktálta paraszti mohóság. A könyvből megismerjük a falu tagozódását, szigorú erkölcsi rendjét, babonáit, meséit és sok-sok dalát....”

Márton Gyula—Péntek János—Völcs István: A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 472 old.

Mezőgazdaság — Agrártudomány — Agrártörténet. Tanulmányok Lázár Vilmos emlékére (Szerk.: **Gunst Péter**) Akadémiai Kiadó, 1978. 370 old.

Nagy József: Eger története. Gondolat Kiadó, 1978. 380 old.

I. István tette meg Eger egyházi székhelyévé, mely a XVIII. században egyik legszebb barokk városunk lett. Szőlő- és bortermelése évszázadok óta világhírű, gyógyvizeit betegek ezrei keresték föl. Iskoláiban nagynevű tudósok nevelték tanítványait. A városról szóló könyvet gazdag képanyag egészíti ki.

Nováki Gyula—Sándorfalvi György—Miklós Zsuzsa: A Börzsöny-hegység őskori és középkori várai. Akadémiai Kiadó, 1978. 130 old.

A Börzsöny-hegység eddig legnagyobb részét ismeretlen várait írja le ez a könyv a felszíni maradványok és ásatások alapján. A viszonylag kis területen 11 őskori és 14 középkori vár, valamint a velük egykorú kisebb települések bemutatása során bepillantást nyújt a vizsgált korszakok társadalmi-gazdasági szerkezetébe is.

A Rákóczi-emlékév diákpályázatán díjnyertes tanulmányok. Az ELTE kiadványa. Bp. 1977. 155 old.

II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulója alkalmából az ELTE rektora tudományos pályázatot hirdetett a hallgatók számára. A Rákóczi-szabadságharcra kapcsolatos témakörökből. A díjazott pályamunkákat az egyetem meg is jelentette. A kötet tanulmányai a következők: **Mezey B.:** Jogalkalmazás a Rákóczi szabadságharc államában, **Szalai K.:** A Rákóczi-szabadságharc szegénylegényköltészetének néhány kérdése, **Reisinger J.:** Rákóczi „Vallomása”-nak műfajú kérdése, **Szenteleki J.:** Fejedelmi jogalkotás a Rákóczi-szabadságharc idején, **Pandula A.:** A Rákóczi-szabadságharc katonai jogforrásainak vázlat.

Rákóczi Ferenc, II., erdélyi fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. (Ford.: **Vas István**, Tanulmány és jegyz.: **Köpeczi Béla**, Sajtó alá rend.: **Kovács Ilona** (Akadémiai Kiadó, 543 old. és 14 t. (Archivum Rákóczi-anum III., II. Rákóczi Ferenc művei I.)

Révész T. Mihály: A sajtópolitika egyes kérdései Magyarországon a kiegyezés után (Az ELTE Magyar Jogtörténeti Tanszékének kiadványai 9.) Bp. 1977. 119 old.

Selmecei Kovács Attila: Csűrös építkezés és gazdálkodás Észak-Magyarországon. (Műveltség és Hagyomány VIII.) A Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének kiadványa, Debrecen 1976. 171 old.

Fő fejezetcímek: A csűrös helye a településekben, A csűrös építkezés emlékei, A csűr szerepe a gazdálkodásban, A csűrök típusainak megoszlása, A csűrök társadalmi jelentősége, A monográfiát irodalomjegyzék és német nyelvű összefoglaló zárja.

Simor András: Így élt Szamuely Tibor. Móra Kiadó, 1978. 208 old.

Szabó-Jilek Jenő: Nagy hírű boraink — a tokai bor életútja. Mezőgazdasági Kiadó, 1977. 71 old.

„Szőlő- és borkultúránk tradíciója kifogyhatatlan forrása az érdekes olvasmányok után kutatóknak. A szerző szándeka azonban nem csupán az érdekességek válogatása volt. Írásával felhívja a figyelmet hagyományaink igaz értékeire, és azok megőrzésére is. Eppen ezért a szakembereknek is írta művét, hogy becsüljék meg a magyar bor híret, és kereskedelmünk méltón terjessze nemes italunkat.”

Szálasi naplója. (Közreadja: Karsai Elek) Kossuth Könyvkiadó, 1978. 496 old.

„Szálasi Napló”-jaként ismerik a kérdés szakértői azt a zavaros és igen terjedelmes krónikát, amelyet Szálasiin kívül a nyilasmozgalmak egyes alvezérei írtak. Karsai 1940 szeptemberétől az 1944-es nyilaspuccsig kommentálja az anyagot.

Találkozás Bereggel (Szerk.: Mező András) Kiadja a vásárosnaményi Nagyközségi—Járásai Könyvtár, 1978. 458 old. és 31 fénykép.

E vaskos kötet valamennyi írását ezen a helyen föl sem tudjuk sorolni. A három részre tagoló mű első fejezetének témája a **táj és az ember**, itt kaptak helyet Berég természeti viszonyaival foglalkozó tanulmányok. A második rész címe **Múlt és jelen**, s itt találhatók a helytörténeti vonatkozású munkák. Végül a harmadik részben (**Beregi utazások**) a szépirodalmi ihletésű írások olvashatók, mégpedig rangos írók tollából.

Tárnóc Márton: Az aranykori Erdély művelődése. Gondolat Kiadó, 1978. 250 old. és 16 old. illusztráció.

Hézagpótló munka. Az Erdély aranykorának nevezett korszak: Bethlen Gábor és a két Rákóczi György uralkodása idejének művelődéstörténetét dolgozza fel. Az irodalom, a művészetek, a tudomány különböző ágainak fejlődését, helyzetét vizsgálja — európai kitekintéssel.

Táncsics Mihály: Mik a vörös republikánusok és mit akarnak? (Gyorsuló idő) Magvető Kiadó, 1978. 96 old.

Tilkovszky Loránt: Ez volt a Volskbund. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 421 old.

„Német népi ideológiát, nemzeti szocialista demagógiát és leplezetlen terrort egyaránt felhasználva tört kizárólagos hatalomra a Volskbund a magyarországi németesség fölött. Széles körű önkormányzat kiépítése címén az általa irányított német „népcsoport” valósággal „állam az államban” jelleget öltött: fiait ezrével küldte az SS-hez a német birodalom fegyveres erőihez. A Volskbundnak számottevő szerepe volt az ország gazdasági potenciálja titkos felmérésében, a háborús erőfeszítések ösztönzésében, a zsidók likvidálásának követelésében. Szörnyű károkat okozott az országnak, s egyben saját, félrevezetett, terrorizált népének, a magyarországi németességnek is, amelynek hamarosan érzékenyen kellett viselnie mindezek visszahatását.”

Trócsányi Zsolt: Az 1790-es évek erdélyi rendi reformmozgalmának történetéhez. Akadémiai Kiadó, 1978. 119 old.

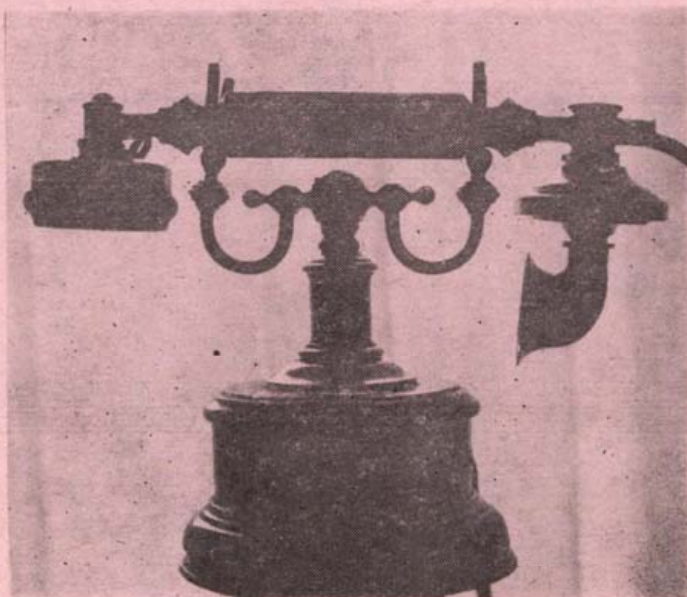
Vallomások egy városról Magyar Írók Sopronról (Szerk.: Sarkady Sándor) Akadémiai Kiadó, 1978. 200 old.

Ez a soproni antológia nem udvarias bőkokat, turistaélményeket, szülőföldi nosztalgiaikat sorakoztat egymás mellé, hanem a magyarság tudatában helyezi el a várost.

Veress Dániel: Szerettem a sötétet és a szélzúgását. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1978. 208 old.

A kismonográfia Kemény Zsigmond életével és munkásságával foglalkozik.

Végh Antal: Száz szatmári parasztétel. Málnerva Kiadó, 1978. 166 old. Visszaemlékezések, ételleírások.

Régi telefontelefonkészülék (Fotó: MTI)

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Honismeret, 1978. 5—6. szám.

Bakay Kornél: A magyar államalapítás kora. Gondolat Kiadó, 1978. 290 old.

A könyv a kalandozások koráról szól. Ismerteti az Árpád-házi fejedelmek kül- és belpolitikáját. A központi hatalom megszületését, a feudális magyar állam létrejöttét, valamint a küzdelmeket az idegen hódítók és a régi rend hívei ellen.

Beke György: Nyomjező rokonság. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 403 old.

Riportokat, publicisztikai írásokat tartalmaz. Beke György legújabb könyve, amelynek az ad különleges jelentőséget, hogy az erdélyi magyarság történelmének és jelenének viszonyait kevéssé ismert területével, a Dél-Erdély-i Fener megyével s népevel foglalkozó írásokat gyűjtötte össze.

Bertényi Iván: A magyar korona története. (Népszerű Történelem) Kossuth Kiadó, 1978. 170 old. és 8 oldal kép.

Bertényi történet az a korona történetéről és a hozzá fűződő problémákról ad képet. Ismerteti az eredetével kapcsolatos nézeteket, vitákat, nyomon követi a korona sorsát. Részletesen ír egy-egy nevezetesebb koronázási szertartásról.

Béber László: Debreceni érdekességek. Kiadja a Debreceni Megyei Városi Tanács, Debrecen, 1977. 276 old.

Válogatott írások Debrecen múltjából.

Botos János: Mit kell tudni az 1918—1919-es magyarországi forradalmakról? Kossuth Kiadó, 1978. 168 old.

Ismerteti a polgári demokratikus forradalom győzelmét, a KMP megalakulását, a szocialista forradalom feltételeinek érlelődését és a munkáshatalom győzelmét. A függelék életrajzi adatokat közöl a két forradalom vezetőiről, s időrendbe szedi a legfontosabb eseményeket.

A budapesti filharmoniai társaság zenekasának 125 éve. (Szerk.: Breuer János) Zeneműkiadó, 1978. 72 old. és 76 kép.

Budapest népmozgalma, 1974—1976. Statisztikai Kiadó, 1978. 330 old.

A főváros demográfiai helyzetéről készített részletes, sokoldalú adatgyűjtemény.

Csapodiné Gárdonyi Klára: Humanista kódexek nyomában. Magvető Kiadó, 1978. 152 old.

A kötet bevezet a magyar humanizmus irásos emlékeinek világába, különösen abba a sok áldozattal járó tudományos munkába, amit a szerző az egykori korvínak felkutatása és azonosítása érdekében végzett.

Csenger története. (A Szatmári Múzeum Közleményei 4.) Mátészalka, 1978. 84 old.

Ez a kiadvány tulajdonképpen kétfeladatú: a Csengeri Krónika című néprajzi és helytörténeti antológiából. Két tanulmányt tartalmaz: **Dankó Imre:** Csenger történetének vázlatja és **Fábián László:** Csenger felszabadulása és 30 éves fejlődése.

Dokumentumok Törökszentmiklós történetéből 1917—1919. (Szerk.: Dr. Gecsényi Lajos) Helyismereti füzetek 6. Kiadja a Városi Könyvtár, 1978. 125 old.

A kötet a Tanácsköztársaság és az azt megelőző időszak helyi eseményeiről közöl válogatást a korabeli dokumentumokból.

Eötvös József: Reform és hazafiság 1—3. kötet. Szépirodalmi—Helikon, 1978. 2100 old.

Az író tanulmányterekü és nagyobb terjedelmű publicisztikájának legértékesebb darabjait tartalmazza ez a válogatás.

A földrajzi nevek gyűjtésének, ellenőrzésének és közzétételének kézikönyve. Kiadja az MTA Nyelvtudományi Intézete, Bp. 1978. 114 old.

A kiadvány foglalkozik a földrajzi nevek gyűjtésének módszertani kérdéseivel és a hangjelölés szabályaival. Kitér a nemzetiségi nyelveken ismert földrajzi nevek gyűjtésének módjára is. Foglalkozik a földrajzi nevek helytörténeti, néprajzi vonatkozásaival és általában a helynevek értelmezésével. A témával foglalkozó önkéntes gyűjtők számára igen hasznos útmutatással szolgál ez a tanulmánygyűjtemény.

Furkó Zoltán: Berki Viola. Corvina Kiadó, 1978. 90 old.

Berki Viola néhol játékos, néhol romantikus hangvételű képein a népművészet és a mese idilliás világá elevelenedik meg. Ez a tanulmány 6 színes és 55 fekete-fehér fotót tartalmaz.

Gábor István: A Vigadó története. Zeneműkiadó, 1978. 160 old.

A sok korabeli rajzot és fényképet tartalmazó kötet bemutatja az újjáépülő budapesti Vigadó múltját.

Gergely András—Szász Zoltán: A kiegyezés után. Gondolat Kiadó, 1978. 280 old.

A kiegyezést és a dualizmus korszakát feldolgova szól azokról, akik a kiegyezést megkötötték, de ismerteti a kiegyezést ellenzők véleményét is. Elsősorban a politikatörténettel foglalkozik, de figyelmet fordít a társadalomtörténeti kérdésekre is.

Gerő László: A budai Várnegyed. Corvina Kiadó, 1978. 136 old.

A szerző sorra veszi a Vár összes műemlékét. Elmondja történetüket, elemzi sajátosságukat, s a műemlékek helyreállításával, a Várnegyed újjáépítésével kapcsolatos problémákról is tájékoztatást ad.

Grániszló Pál: Szép magyar városok egy építész szemével. Corvina Kiadó, 1978. 240 old.

A Budapest egy építész szemével c. kötet folytatásaként a szerző ebben a kötetben Debrecen, Egert, Esztergomot, Győrt, Miskolcot, Pécsét, Salgótarjánt, Sopront, Szegedet, Székesfehérvárt, Veszprémet és Szombathelyt mutatja be. Művelőanyagát jól egészíti ki Czeizing Lajos 256 művészeti felvétele.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Évkönyve IV. Debrecen, 1977. 289 old.

Ebben a számban elsősorban észak-történeti témájú írások találhatók. A tartalomról: **Béres A.:** A Hortobágyi ipari létesítményei — **Gazdag I.:** Iparstatisztikai kérdések 1847-ből — **Újlaki Z.:** Egy évtized a D-1 Kereskedelmi és Iparkamara iparpolitikai tevékenységéből

— Soós L.: A D-I Textilművek elődvalálatainak története — Szűcs E.: Teglatkariell kialakulása és működése D-ben — Sárközi Z.: D-I hitelinformációk a MNB levéltárában — Baranyi B.: Az iparosítási politika megvalósulása D-ben az első öt éves terv idején. Továbbá: Szendrey I.: Derecske a török kiűzése utáni időkben — Tóth B.: Weszprémi István első életrajzi munkája: Szilágyi Tönkö Márton élete — Sz. Kürti K.: Szűcs János hajdukerületi és Kis András kismarjai piktorokról — Balogh I.: A néprajzi kutatás levéltári forrásai — Mervő Z.-né: Az iskolatörténeti kutatás levéltári forrásai — Mody Gy.—P. Szalay E.: Oklevelek, céhíratok a Déri Múzeum gyűjteményében — Serflek I.: Munkásmozgalm-történet — ideológiai munka — köznevelődés Hajdú-Biharban — Beney M.: H-B megye helytörténeti irodalma 1973.

Hegyi Imre: A népi erdőkielés történeti formái. Az Eszackeleti-Bakonyi erdőgazdálkodása az utolsó kétszáz évben. Akadémiai Kiadó, 1978. 260 old.

Az erdő alapanyagaira épülő erdei iparok — szerszámkészítés, szénégetés, hamuszűrés stb. — mellett szól az erdei állattartásról, a népi vadfogásról és a gyűjtögetésről is, amelyek együttes gyakorlását a régi magyar nyelv az „erdőkielés” fogalomkörébe sorolta.

Heinrich László: Az első kolozsvári csillagéa. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 117 old.

Ez a rendkívül tömör könyvecske a címében jelzett témakörnél sokkal többet nyújt. Áttekinti a csillagászat „hájszalgyökereinek” és a tudományos csillagászat kezdetének erdélyi vonatkozásait, Hell Miksa csillagász tevékenységét, a kolozsvári csillagda megalapítását és működését. Kitekint Erdély más városainak (Nagyvárad, Gyulafehérvár) csillagvizsgálóira is, s végül szót ejt Kolozsvár jelenlegi csillagjáról is. A kiadványt a forrásmunkák felsorolása, névjegyzék, valamint rövidre fogott csillagászati kislexikon zárja.

Hetés Tibor: Stromfeld Aurél. Zrínyi Kiadó, 1978. 237 old.

Hogyor József: Nehéz út. Tánácsis Könyvkiadó, 1978. 319 old.

Dokumentumgyűjtemény egy dél-dunántúli falu termelőszövetkezeti mozgalmának kezdetéről.

Horváth János: A magyar irodalmi népszerűség Faludtól Petőfiig. Akadémiai Kiadó, 1978. 400 old.

A szerző születésének századik évfordulójára jelent meg, az 1927-es kiadás változatlan utánnyomása.

Írások Pusztaszerről. (Szerk.: Juhász Antal) Kiadja a Csongrád megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, Szeged, 1978. 34 old.

Tartalom: Györfly Gy.: Pusztaszér — Trogmajer O.: Ásatások Pusztaszeren — Katona J.: Pusztá Szer — Horváth Gy.: Honfoglalás-kori faluból középkori mezőváros — Ady: Vadászat Pusztaszér körül — Zombori I.: A Pallavicini uradalom — Tömörkényi I.: Hányadó kincsek — Juhász Gy.: A szeri pusztán — Féja G.: Sövényháza, a maradandóság — Juhász A.: A Majori cselédsorsok — Sz. Lukács I.: A földosztók — Erdély F.: Pusztaszér — Hantos M.: A pusztaszéri Nemzeti Emlékpark.

Jelzett turistaösvények Kovászna megyében. (Szerk.: Kisgyörgy Z.—Robu Gh.—Ferenc Gy.) Kiadja a Megyei Turisztikai Hivatal, a Pionirszerzet megyei Tanácsa, valamint a Megyei Testnevelési és Sporttanács, Sepsi-szentgyörgy, 1978. 47 old. és 10 térképvázlat.

Ez a szerény kiállítás, de tartalmas könyvecske felsorolja a háromszéki jelzett turistautakat, a turisztikai létesítményeket és a lát-

nivalókat, a „Természetjárás barátai” c. verseny szabályzatát, s végül közli a túrutak vázlatos elhelyezkedését.

Jung Károly: Az emberélet fordulói. (Gombosi népszokások) Fórum Könyvkiadó, Szabadka, 1978. 328 old. és 32 kép.

Egy bacsikai falu népszokásainak gyűjteményét tartalmazza ez a már Magyarországon is kapható kötet, amelyről Voigt Vilmos — bevezetőjében — a következőket írja: „... az olvasó a legteljesebb magyar szokásleírást tartja kezében; nem csak a jogszövelellyel magyar, hanem egyáltalán a magyar néprajzkutatás ilyen áttekintést még nem tett közre”. A szerző foglalja össze a születés és a csecsemőkör, a házasság, és a lakodalom, valamint a halál és a temetés szokásrendszerét.

Kalauz az 1918—1919. évi magyarországi forradalmak válogatott irodalmához. Kossuth Kiadó, 1978. 108 old.

A kiadvány a 60. évforduló megemlékezéséhez nyújt segítséget.

Karcsai Kulcsár István: Így élt Déryné. Móra Könyvkiadó, 1978. 160 old.

Katona Imre: Poharak, kupák, serlegek. Corvina Kiadó, 1978. 88 old. és 56 fotó.

A szerző — az Iparművészeti Múzeum kerámiaosztályának vezetője — felvázolja az üvegművészet és a pohárkészítés útját a kezdetektől a XIX. századig, ismerteti a múzeum gyűjteményét, részletesen elemzi a műtárgyakat.

Kis András: Az antifaszizta magyar katonai hagyományokról 1945. Akadémiai Kiadó, 1978. 145 old.

Kocsér története. (Szerk.: Antal Domokosné) Kiadja a kocséri Új Elet és a Petőfi MGTSZ. 1977. 454 old. és 31 old. kép.

A Pest megyei község megszervezésének századik évfordulójára kiadott kötet foglalkozik a terület távolabbi múltjával, az 1877—1944 közötti időszakban a közigazgatással, a gazdasági és a társadalmi élettel, a közoktatással és a köznevelődéssel; a legérdekesebben pedig a felszabadulástól napjainkig tartó évek politikai, társadalmi, művelődési és gazdasági életével, különös tekintettel a termelőszövetkezeti mozgalom alakulására.

Dr. Kós Károly—Szentimrei Judit—Dr. Nagy Jenő: Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 316 old.

A romániai magyar népcsoportok népművészetével foglalkozó sorozat legújabb kötete Dél-Erdély sajátos magyar tájegységének feldolgozásával néprajztudományunk hatalmas fehér foltjának feltárására vállalkozott. A könyvből megismerjük a Kisküküllő menti magyar népcsoport építkezését, lakáshasználatát, szötteit és varrottait, valamint a különböző alkalmakhoz kötődő viselést.

Kresz Mária: Népi szücsmunka. Corvina Kiadó, 1978. 124 old. 51 fotó.

Kresz Mária könyvében a szücsművészet múltjával, mesterségbeli titkaival éppúgy megismerteti az olvasót, mint a bőrhúakra kerülő gazdag díszítmények változatos típusaival. A szücsmunkát tájegységek szerint mutatja be, elemezve az erdélyi, az alföldi a felföldi és a dunántúli szücsök egyéniségét és kiemelkedő remekét.

Kulcsár Ödön: Szakszervezeti mozgalmunk emlékhelyei Budapesten. Tánácsis Könyvkiadó, 1978. 180 old. és 24 old. melléklet.

Részletes ismertetést ad a budapesti szakszervezeti mozgalom régi szervezeti életének színhelyeiről, házakról, utcákról, terekről. Mutatók és forrásjegyzék egészíti ki az anyagot.

Lengyel Györgyi: Népi kézmunkák. Kossuth Kiadó. (A Magyar Nők Országos Tanácsával közösen) 1978. 200 old.

A könyv bevezet a népi himzés világába, ismerteti eredetét, társadalmi szerepét, a különböző tájegységek sajátosságait. Több mint 150 kézmunka-fotóját és leolvasható mintarajzát mutatja be, közli a minták leírását, s esztétikai elemzését.

Lipp Tamás: Honfoglalás Újpalotán. Kossuth Kiadó, 1978. 144 old.

Budapest egyik legnagyobb városrésznének szociográfiája. Leírja az életforma-változtatás nehézségeit, mivel Újpalotán többségében a régi, szanált házakból ideköltözött munkások laknak.

Lovag Zsuzsa: Középkori bronzművéség. Corvina Kiadó, 1978. 88 old. 48 fotó.

A magyarországi román és görök stílusú plasztikai emlékeket nagy szakismerettel, olvasmányos stílusban mutatja be. Munkájában a magyar bronzművéség kialakulását és fejlődését az európai szobrászat történetébe ágyazva tekinti át.

A Magyar Népköztársaság városainak és községeinek névtára, 1977. Statisztikai Kiadó, 1978. 160 old.

A magyarországi németek néprajza II. (Szerk.: Balassa Iván) Tankönyvkiadó, 1978. 240 old. (Német nyelven)

Merényi József: Szülőföldünk, Észak-Magyarország. Tankönyvkiadó, 1978. 270 old.

Míg megvalósul gyönyörű képességünk, a rend. (Képes történelem) Móra Könyvkiadó, 1978. 160 old.

A könyv a magyar kommunista mozgalom 60 évének történelmét mutatja be napjainkig. A Kommunista Magyarországi Pártja megalakulásának 60. évfordulójára jelent meg.

Mucsi András: Kolozsvári Tamás garamszentbenedeki oltára. Magyar Helikon, 1978. 40 old.

A XV. századi magyar festőművészet egyik legszebb alkotása az esztergomi Keresztény Múzeumban őrzött garamszentbenedeki szárnyasoltár. A kötet hűszínes képe és a kísérő tanulmány ezt a művet mutatja be.

Műemlékvédelem elvi kérdései. Kiadja a Heves megyei TIT és az OMF. Eger, 1978. 110 old.

Tartalom: **Dr. Tillinger I.:** A magyar műemlékvédelem eddigi útja, fejlődése — **Dr. Barcza G.:** A műemlékfenntartás rendszere, a műemlékek hasznosítása — **Dr. Román A.:** A velencei karta és a magyar műemlékvédelem — **Mendele F.:** A műemléki helyreállítás irányelvei — **Havassy P.:** A műemléki jelentőségű területek helyreállításának speciális irányelvei — **Lévárdy F.:** A gyöngyöspati templom művészettörténeti kutatása — **Kovács B.:** A gyöngyöspati templom történeti és régészeti kutatása — **Koppány T.:** A gyöngyöspati templom építészeti helyreállítása — **Dr. Cevat E.:** Műemlékvédelem Törökországban — **Köfalvi I.:** Kőbetegségek és restaurátori kezelésük — **Zámbori F.:** Az egri városrendezési tervek műemléki vonatkozásai.

Nagy László: A végvári dicsőség nyomában. Zrínyi Katonai Kiadó, 1978. 273 old.

A könyv szerzője a három részre szakadt ország védelméért harcoló végvári vitézek életének bemutatására vállalkozott. A két birodalom összecsapásának színhelyévé lett ország a XVII. század folyamán egyre mélyebb nyomorba süllyedt. A Habsburgoknak az a céljuk, hogy a magyar rendek függetlenségi harcainak egyik fontos bázisát jelen-

tő végváriakat idegen zsoldosokkal helyettesítsék. Ez a magyarok ellenállásába ütközött, s természetes, hogy Bocskai, Bethlen és I. Rákóczi György szabadságharcában a végváriak állásfoglalása, a harcokban való részvételük döntő jelentőséget kap.

Nagy Zoltán: Nógrádi bányászadalok. A Nógrád megyei Múzeumok Igazgatósága és a KÖTA megyei szervezetének kiadványa, 1976. 37 old.

A kötet 70 bányászdalot tartalmaz.

Nagy Zoltán: Nógrádi summásdalok. Kiadja a Nógrád megyei Múzeumok Igazgatósága, 1977. 103 old.

74 summásdalot tartalmaz ez a gyűjtemény.

Ortutay Gyula: Fedics Mihály mesél. Akadémiai Kiadó, 1978. 400 old.

Ortutay Gyula Fedics Mihály meséinek közreadásával iskolát teremtett: a népi egyéniségkutatás iskoláját. Fedics az első magyar mesemondó, akinek nem csak a meséivel találkozunk a könyv lapjain, de életkörülményeivel is megismerkedhetünk.

Péter László: Odessza és a magyarok. (A Somogyi Könyvtár kiadványai 22.) Szeged, 1978. 166 old.

Szeged és testvérvárosa Odessza kapcsolatával foglalkozó írásait gyűjtötte össze a szerző ebben a kötetben, amelyet bőseges orosz nyelvű összefoglalás egészít ki.

Pintér István—Szabó Bálint: A Népprontmozgalom Magyarországon. Kossuth Kiadó, 1978. 224 old.

Az 1977-ben megjelent kétkötetes dokumentáció után a népprontmozgalom történetének, publicisztikájának gyűjteményét veheti kezébe az olvasó.

Pogány Péter: A magyar ponyva tükre. Magyar Helikon, 1978. 448 old.

A XVIII. és XIX. század érdekes nyomdászati műfaja volt a vásári ponyva. A kötetet számos illusztráció díszíti, sőt egy-két ponyva-kiadványból néhány oldalas melléklet is tartalmaz.

Rác Endre: Tihany. Corvina Kiadó, 1978. 148 old.

A fotóalbum a Tihanyi félsziget és a falu kevésbé ismert műemlékeit, hangulatos részleteit mutatja be. A kötethez Illés Gyula írt előszót.

Szántó Zoltán: Egy perc — ötven év távlatából. Magvető, 1978. 104 old.

Az 1907-es magyarországi kommunista-ellenes per elsőrendű vádlottja emlékezik a ötven évvel ezelőtt történetekre.

Szelényi Károly: Balaton-vidék. Corvina Kiadó, 1978. 110 old.

A különleges szépségű fotóalbum nem a divatos fürdőhelyeket mutatja be, hanem a Balaton másik, kevésbé ismert arcát: régi parasztházakat, műemlékeket, a környező vidék szép tájait és az ott lakó embereket: szőlősgazdákat, nádvagókat, halászokat. A kötet bevezetőjét és a képekhez kísérő verseket **Keresztury Dezso** írta.

Szendrei Janka—Dobszay László—Rajeczky Benjamin: XVI—XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben. Akadémiai Kiadó, 1978. 380 old.

Sz. Kürti Katalin: Kőztéri szobrok és épületdíszítő alkotások Debrecenben és Hajdú megyében. Kiadja a Hajdú-Bihar megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, Debrecen, 1977. 219 old. és 34 lap ksp.

Példamutató vállalkozás ez a szép kiállítás és gazdag tartalmú kiadvány. Rövid áttekintést ad a megye és székelye művészettörténetéről, majd helységeinket számbaveszi a különböző szobrokat, emlékműveket, épület-

díszítő alkotásokat. Közli alkotójuk nevét, felállításuk idejét, anyagukat, továbbá esztétikai szempontból is értékeli őket. A könyvben szereplő művészek életrajzi adatainak felsorolása, a szakkifejezések magyarázata, szakirodalom, orosz-, német- és angolnyelvű összefoglalás, névmutató és gazdag illusztráció zárja a jól szerkesztett kiadványt.

Szöcs Sebestyén: Budapest székesfőváros részvétele az 1905–1906. évi nemzeti ellenállásban. Várostarténeti tanulmányok I. (Szerk.: Ságvári Ágnes) Budapest Főváros Levéltára Kiadványai 1977. 196 old.

A szövetségek szocialista jellegének továbbfejlesztéséről. A Szövetkezeti Kutató Intézet közleményei 114. Bp. 1976. 122 old.

Jegyzőkönyv a Szövetkezeti Tudományos Tanács 1976. június 1-én tartott üléséről.

Takács Béla: A sárospataki nyomda története. Magyar Hellkon, 1978. 208 old.

A nagyműtű sárospataki nyomda történetét dolgozza fel ez a könyv. A legerdekesebb kiadványairól illusztrációt is közöl.

Tamasi Mihály: A forradalmi mozgalom makói harcossal. A Makói Múzeum Füzetei 21. Makó, 1977. 20 old.

A kiadvány a makói haladó mozgalmak 23 neves személyiségének rövid életrajzát tartalmazza.

A 16–29 éves fiatalok helyzetének főbb jellemzői. Statisztikai Kiadó, 1978. 100 old.

A jelzett korhatár közti fiatalok állását, családi állapotát, lakáskörülményeit, jövedelmét bemutató kiadvány.

Tanulmányok Szécsény múltjából I. Kiadja a Szécsényi Nagyközségi Tanács, a Szécsényi Szakmaközi Bizottság és a Helytörténeti Múzeum. Szécsény, 1978. 96 old.

A tartalom: R. Várkonyi Ágnes: Rendhagyó országgyűlés Szécsényben. Pálmány Bé-

la: Szécsény úrbéri viszonyai 1698–1848. Horváth István: A forradalmak kora Szécsényben 1918–1919. A kötetet Praznovszky Mihály szerkesztette.

Tolnai Könyvtáros IX. évf. 2. sz. A Megyei Könyvtár kiadványa, Szekszárd, 1978. 57 old.

Honismereti vonatkozású cikkek: **Bordás I.:** Közművelődési integráció Pakson — Urban L.: Tamási — 1978. aug. 13. — **Dr. Kisasszony E.:** Emlékezés Csapó Dánielre — **Dr. Kisasszony E.—Miszal S.:** Utmutató a helytörténetiráshoz.

Varga Jenő: A nagy válság. Kossuth Könyvkiadó, 1978. 650 old.

Ez a kötet a szerző 1924 és 1943 között született cikkeiből és tanulmányaiból közöl válogatást.

Varsány. Akadémiai Kiadó, 1978. 412 old. és 16 kép.

Tanulmányok egy Észak-Magyarország-i falu társadalom-néprajzához. Részleteiben: **Pálmány B.:** A falu története a jobbágyfelszabadításig — **Sárkány M.:** A gazdaság átalakulása — **Zsigmond G.:** Az 1960/70-es évek fordulójának családtípusa — **Kovács E.:** A családi háztartásszervezés átalakulása — **Gergely K.:** Változások V. népviseletében — **Szabó P.:** Az időgazdálkodás átalakulása — **Jávor K.:** Kontinuitás és változás a társadalmi és a tudati viszonyokban — **Manga J.:** A hitvilág és a hitélet változása.

Végh Oszkár: Oszályharc Magyarországon. Ifjúsági Lapkiadó, 1978. 154 old.

A magyarországi forradalmi mozgalom néhány kiemelkedő harcosa életútjának megrajzolásával, valamint a munkásmozgalom nehéz időszakainak történeti ismertetésével kíséri végig a munkáshatalom győzelméért vívott harc évszázadait.

Zöldmezőszárnya. Európa Kiadó, 1978. 288 old. Marosszentkirályi cigány népmesék.

DOROGI KÖNYVE

(Szilágyi Imre grafikája)

HONISMERET

HONISMERETI TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRAT

1978. VI. évfolyam, 1. szám

TARTALOM

A honismereti évfordulónaptár elé (<i>Juhász Róbert</i>)	3
A Honismereti Albizottság munkacsoportjainak 1978. évi munkaterve	4
KRÓNIKA	
A XI. Országos Honismereti Diáktábor (<i>Gönczy Zsuzsanna</i>)	6
A nyíregyházi III. Honismereti Nyári Egyetem (<i>Tömörty Márta</i>)	8
Az 1977. évi Nógrád megyei Ifjúsági Honismereti Tábor (<i>Kósy Zoltán</i>)	9
A II. Szabolcs-Szatmár megyei Ifjúsági Honismereti Tábor (<i>Dr. Gyarmathy Zsigmond</i>)	11
Honismereti kerékpártúra Gömörben (<i>Molnár László</i>)	12
Tájékonferencia a Taktaköz néprajzáról (<i>Viga Gyula</i>)	14
Emlékünnep Isaszegen (<i>K. Z.</i>)	14
Honismereti munka a gyöngyösi főiskolán (<i>Dr. Misóczki Lajos</i>)	15
Honismereti ismeretterjesztés „fali folyóirattal” (<i>Fodor István</i>)	16
Bolyongás a szarvasi arborétumban (<i>Réthy Zsigmond</i>)	17
ÉVFORDULÓINK	
Erkölcsei nagysága — példakép (<i>Raj Tamás</i>)	19
Egy életen át igaz magyar és vitéz katona (<i>Dr. Zachar József</i>)	21
Négy száz éves a pápai nyomdászat (<i>Somfai Balázs</i>)	23
TUDOMÁNYTÖRTÉNET ÉS HONISMERET	
Simándi István tevékenysége a Sárospataki Kollégiumban (<i>Horváth Lajosné</i>)	28
A kahlenbergi varázsló (<i>Vörösmarty Géza</i>)	29
Segner János András emlékére (<i>Vörösmarty Géza</i>)	31
HONISMERETI OLVASÓKÖNYV	
Antti Jalava, a finn-magyar kapcsolatok megalapozója (<i>Lakó György</i>)	33
Dózsa Györgyről, rokonaitól (<i>Földes László</i>)	36
Balásházy János munkássága (<i>Karacs Zsigmond</i>)	38
DALOLÓ TÁJAK — DALOLÓ NÉP	
Csöngői regulés (<i>Olsvai Imre—Molnár Dezső</i>)	42
SZABAD FÓRUM	
Vasi visszhang (<i>Laky Rezső</i>)	47
Hamva vagy Hanva? (<i>Karacs Zsigmond</i>)	48
KÖNYVESPOLC	
Budapest főváros levéltára kiadványai és helytörténetkutatás (<i>Künstler Ferenc</i>)	49
Két kard, oroszlán (Ism.: <i>Vörösmarty Géza</i>)	51
Ila Bálint: Gömör megye története 1773-ig (Ism.: <i>Szombathy Viktor</i>)	52
Két új könyv a szövetkezeti mozgalom történetéről (Ism.: <i>Urbán László</i>)	53

Püspöki Nagy Péter: Zseliz város címere (Ism.) <i>Dr. Szabó Ferenc</i>	55
Dr. Kós Károly: Tájak falvak hagyományok (Ism.: <i>Dr. Bárbh János</i>)	57
Népismereti dolgozatok (Ism.: <i>Kovács Ágnes</i>)	58
Balogh Lajos—Király Lajos: Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza (Ism.: <i>Ördög Ferenc</i>)	60
Cs. Gergely Gizella—Haár Sándor: Udvarhelyi varrottások (Ism.: <i>U. Kerékgyártó Adrien</i>)	60
Vasi Honismereti Közlemények (Ism.: <i>Szabó József</i>)	61
PÁLYÁZAT! PÁLYÁZAT! PÁLYÁZAT!	
Tárggyűjtési akció a Szabadtéri Néprajzi Múzeum berendezéséhez (<i>Dr. Kurucz Albert</i>)	62
<i>Szilágyi Imre</i> grafikái	5, 18, 32, 64

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG TAGJAI

FRANK TIBOR	SÁNDOR LÁSZLÓ
GERELYES EDE	SZABÓ BÉLA
HALASZ PÉTER (szerkesztő)	SZABÓ FERENC
HAVAS GÁBORNE	SZEKELY GYÖRGY (főszerkesztő)
KAMARÁS REZSŐ (elnök)	TIMAFFY LÁSZLÓ
MORVAY PÉTER	TÓLTESI IMRE (felelős szerkesztő)
OLSVAI IMRE	

MUNKATÁRSAINK

Bárbh János dr. múzeumigazgató, Kalocsa — **Fodor István** könyvtáros, Jászberény — **Földes László dr.**, az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának munkatársa, Bp. — **Gönczy Zsuzsanna**, a KISZ KB munkatársa, Bp. — **Gyarmathy Zsigmond dr.** megyei levéltárigazgató, Nyíregyháza — **Horváth Lajosné** művelődési központ igazgató, Sátoraljaújhely — **Juhász Róbert**, a HNF országos titkárságának osztályvezetője, Bp. — **Karacs Zsigmond** műszaki ügyintéző, Bp. — **Kósy Zoltán**, a HNF megyei bizottságának politikai munkatársa, Salgótarján — **Kovács Ágnes dr.**, az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának tud. munkatársa, Bp. — **Kovács Zoltán dr.** ügyvéd, Bp. — **Kurucz Albert**, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum igazgatója, Szentendr — **Künstler Ferenc** levéltári előadó, Bp. — **Lakó György dr.** egyetemi tanár, Bp. — **Laky Rezső** megyei honismereti szakfelügyelő, Szombathely — **Misóczki Lajos dr.** főiskolai adjunktus, Gyöngyös — **Molnár Dezső** ny. zeneiskolai igazgató, Celldömölk — **Molnár László** főiskolai hallgató, Pozsony — **Olsvai Imre**, az MTA Zenetudományi Intézetének tud. munkatársa, Bp. — **Ördög Ferenc** vezető szakfelügyelő, Nagykanizsa — **Raj Tamás**, az Akadémiai Kiadó felelős szerkesztője, Bp. — **Réthy Zsigmond** természettudományos muzeológus, Békésesaba — **Somfai Balázs**, a Veszprém megyei Levéltár csoportvezetője, Veszprém — **Szabó Ferenc dr.** levéltárigazgató, Gyula — **Szabó József** ny. iskolaigazgató, Bük — **Szombathy Viktor** író, Bp. — **Tömöry Márta dr.**, az MTA Történettudományi Intézetének ny. munkatársa, Bp. — **U. Kerékgyártó Adrien** ny. muzeológus, Bp. — **Urbán László dr.**, tud. s. munkatárs, Bp. — **Viga Gyula** muzeológus, Miskolc — **Vörösmarty Géza** publicista, Pozsony. — **Zachar József dr.**, a Hadtörténeti Intézet tud. főmunkatársa, Bp.

ISSN 0324—7627

Szerkesztőség: 1360 Budapest, Belgrád rakpart 24. Telefon: 182-855

Kiadja a Hazafias Népfrent. A kiadásért felel:

Juhász Róbert, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának osztályvezetője

Készült 8000 példányban, 4 (B/5) ív terjedelemben
78-7072 Somogy megyei Nyomdaipari Vállalat, Kaposvár
A nyomdáért felel: *Farkas Béla* igazgató

A honismereti évfordulónaptár elé

Van *Ady Endrénének* egy 1914. március 15-ével datált verse, Ünnepek a dombon a címe. Egy adott történelmi kor ünnep-hamisításainak és ünnep-hazudóinak elutasítása ez a prófétáló haragú költemény. Ilyenek olvashatók benne: „Ünnepek nem kell. Nem kell semmi emlék, Mi mindent másképpen, Kurucabban tennénk.” De nemcsak tagadás, hanem állítás, programadás is ez a költői hitvallás: „Mink megöregedni, Hogyha karunk ráért, Emlék-ünnepeknek Nem fogunk okáért. Vagy törünk, csinálunk, Vagy nem lesz itt semmi, De nem fogunk titkon, Vénen ünnepelni.”

Nem érzem kegyeletsértésnek, hogy az 1978-as honismereti évfordulónaptárt böngészgetve ez az *Ady* vers jutott eszembe és még idézek is belőle. Nincs benne bántás, mert sem az évfordulónaptár összeállítója, sem a naptár rostálói nem szándékoznak — megint csak *Ady* szavaival élve — belefulladásztani a Hont az emlékezésbe.

Amit nem akarunk: egy emlékezés-lavinát elindítani — ez világos. Akkor hát mi a célja ennek a honismereti évfordulónaptárnak, amit legszívesebben csak kísérlenek nevezek. Az, hogy a hagyományápolást, a *haladó* hagyományok ápolását részben gazdagítsa, részben folyamatossá tegye. Ha lehet, mentesítse az uniformizáltság veszélyeitől is. Legyen táplálója az egészséges „helyismeretnek”, amiből az átfogóbb honismeret is táplálkozik. Ehhez pedig a csúcsok közötti völgyeket, lankákat is be kell járni.

Egy nemzet történelmének, gazdasági és szellemi kultúrájának nemcsak őriásai, de nagyjai is vannak, sőt olyanok is, akik nem tettek szert még országos hírnévre sem, ám szűkebb pátriájuk felemelkedéséért, egy szakma fejlődéséért az átlagosnál eredményesebben munkálkodtak, s egy-egy kisebb közösség emlékezetére méltóak. Hasonló a helyzet az eseményekkel is: egyesek megrengették a világot, mások az ország életét befolyásolták évtizedekre, netán századokra, megint mások csak helyi jelentőségűek. A „csak”-ot ebben az esetben is időzójelben értem, mint azt a másikat, amely arra figyelmeztet, hogy „a múlt *csak* példa legyen most”.

A példa nem kis dolog, gyakran a „kis” példák könnyebben találnak utat az egyénhez, mint a nagyok, amelyek törvényszerűen emlékművé növekednek. Az évfordulónaptár tartalmazza azokat az eseményeket, azoknak a történelmi személyiségeknek születési vagy halálozási évfordulóját, amelyekről és akikről az egész nép méltán — és reméljük mértéktartóan is egyre méltóbban — megemlékezik. De felsorol olyan eseményeket, személyeket is, akik — föltehetően — ugyancsak nem méltatlanok arra, hogy valakiknek életükkel és cselekedeteikkel példát adjanak. Azt írom, hogy „föltehetően”, mert őszintén bevallom: sokukról semmit sem tudok, noha talán jó lenne, ha tudnék. Még valószínűbbnek tartom viszont, hogy azon a helyen, ahol ezek az „ismeretlenek” születtek vagy nyugszanak, ott jó lenne, ha az emberek többet tudnának róluk. Nemcsak azért, hogy kevesebb legyen az elhanyagolt, gondozatlan emlékhely, sír, szobor, emléktábla — ez se utolsó dolog —, de ne vesszenek el a jó példák.

Szeretném remélni, hogy sok honismereti szakkörnek ad kutatási programot, ha átböngészi ezt az évfordulónaptárt. Pedig az összeállító és a „rostálók” még azt is közlik, hogy szó sincs teljességről. Biztosan így igaz, még akkor is, ha számomra túl gazdagnak tűnik a lista. Ez lehet hátrány, de előny is, ha arra serkent, hogy minden település, üzem, iskola, egyéb intézmény vegye számba a maga történetének emlékezésre méltó eseményeit, példát adó szülőiteit vagy halottait, s főként a mához is szóló tanulságokat.

Az örömünkre és a nemzet javára sokasodó szocialista brigádok néha ugyanúgy névkeresési gondokkal küzdenek, mint egy család, amely egy újszülött érkezését várja. Egy szocialista brigád természetesen nem a választott névtől lesz szocialista. De egy jól választott név, a név sugalmazta példa segíthet a jó célok elérésében. A „dívat” —

egy-egy jelesebb jubileum alkalmával — ugyanúgy hat, mint ahogy vannak dívtos keresztnevek. A Rákóczi jubileum alkalmával több brigád vette fel a nagy fejedelmé nevet, a múlt évben pedig a költőfejedelem Ady-ét. De eljutnak-e a lényeghez?

A véletlen úgy hozta, hogy mindkét név kapcsán tanúja voltam egy-egy brigád egészséges „vívódásának”, amit fiatal brigádtagok olyan „tiszteletlen” kérdései indítottak el, hogy „Mi van? fejedelmek leszünk vagy szabadságharcot indítunk?”, a másik helyen meg, hogy „Prima! Ezentúl nem reszelek, hanem költök!” Nem részletezem. Az egyik brigád eljutott odáig, hogy Rákócziból azt tekinti a brigád elsősorban példának, hogy egyéni érdekeit alárendelte a közérdeknek. A másik helyen pedig épp a tréfálkozó állított be egy brigádértekezletre, hóna alatt egy Ady-kötettel, s felolvasta a verset: „Küldöm a frigyládát”. S ezen az alapon kötöttek frigyvet a névvel. De mindenütt eljutnak-e legalább odáig? Vagy van-e egyszerre bátorság és szerénység egy „kisebb” név felvételéhez, amelyik viszont közvetlenebbül tükrözi a településhez, az üzemhez, a szakmához való kötődést?

És a nagy eseményekből, a nagy évfordulókból kibányásszák-e mindenütt azt, ami helyileg sokkal érthetőbbé teszi, hogy ott mit jelentett az, amire egy egész ország emlékezik?

Az idézett vers, ami erről a naptárról eszembe jutott, így fejeződik be: „Öregek Domb alján, Fiatalok Dombon, Öregek emléken S fiatalok gondon.” Az „öreg emlékeket” lehet és kell is fiatalosan kezelni. Ez gondot, gondolkodást, gondoskodást, tehát cselekvést, tetteket igényel. Ha a sok esemény és név közül mindenütt a leginkább testre szabottat választják ki a legkülönbözőbb közösségek, ha nem egyszerűen emlékeznek és ünnepeleik, hanem a példát keresik és találják meg, akkor nem értelmetlen az a munka, ami ebben az évfordulónaptárban nyugszik. Mert akkor egyre többen jutnak el annak a megértéséhez is, hogy — vagy csinálunk vagy nem lesz itt semmi. S ha minél többen csináljuk, tesszük a dolgunkat, s minél jobban, annál hamarabb és biztosabban jutunk fel a Dombra — együtt: fiatalok, s fiatalnak maradni képes öregek. Nem az ünnepek, hanem a hétköznapiok helytállásában segítő példák től is erősítve.

Juhász Róbert

A Honismereti Albizottság munkacsoportjainak 1978. évi munkaterve¹

Néprajzi, anyanyelvi munkacsoport

1. Az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat és az ehhez kapcsolódó Országos Diáknapi Gyűjtőpályázata, továbbá a Dunamenti Folklór Fesztivál keretében meghirdetett Folklór a mai életben című pályázat támogatása, népszerűsítése. — 2. A földrajzi nevek és a népi növénynevek, a paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse gyűjtésének további segítése. — 3. Az orosházi önéletrajzíró kezdeményezés országos terjesztése. — 4. Az anyanyelv ápolását szolgáló Kazinczy-versenyek és egyéb megmozdulások segítése a TIT Anyanyelvi Választmányával. — 5. A nemzetiségi anyanyelv és hagyományápolás folyamatos támogatása. — 6. A táncházak, népdalkörök és díszítőművészeti körök, irodalmi színpadok munkájának segítése. — 7. A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum tárgygyűjtő akcióinak támogatása.

Hely- és üzemtörténeti munkacsoport

1. A Kiadói Főigazgatóság felkérésére a hely- és üzemtörténeti kiadványok véleményezése. — 2. A krónikaírás, a helytörténeti adatfelvétel, fényképezés és gyűjtőtevékenység segítése. — 3. A hely- és üzemtörténeti tanácskozások előkészítése, tartalmi-módszertani segítése. — 4. A helytörténeti oktatás általános iskolai bevezetésének módszertani, szakmai segítése. — 5. Az országos periodikák központi feldolgozása tervezetének kidolgozása a Szabó Ervin Könyvtár javaslata alapján. — 6. Az 5/1977. (TK. 22.) PM számú utasítás helytörténeti kiadásra gyakorolt hatásának megvizsgálása és véleményezése.

¹ A munkatervet a Hazafias Népfront Honismereti Albizottsága az 1978. január 17-i ülésén elfogadta; tájékoztatásul közöljük. (Szerk.)

Évfordulós munkacsoport

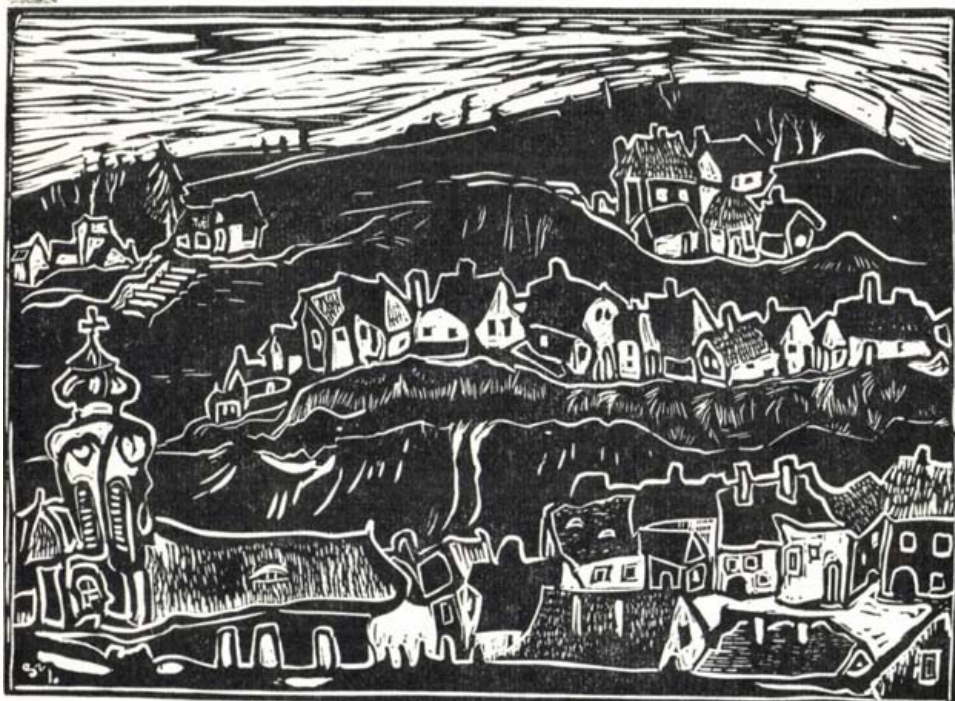
1. Az 1978. évi honismereti évfordulónaptár összeállítása. — 2. Ötéves évfordulónaptár előkészítése. — 3. Javaslat kidolgozása a Hazafias Népfrent tevékenységi körébe tartozó események, évfordulók megünneplésére.

Országjáró, táj- és műemlékvédelmi munkacsoport

1. A Tájak, korok, múzeumok országos honismereti akció segítése, fejlődésének értékelése, az érintett települések népfrentbizottságainak tájékoztatása; a kapcsolódó művelődési közösségek (múzeum- és várbarát körök, műemléki albizottságok, képeslapgyűjtők stb.) szervezeti, mozgalmi életének fejlesztése. — 2. A „Műemlékek” és a „Népi műemlék — együttesek” című vándorkiállítás további népszerűsítése, valamint a „Présházak, pincék” új vándorkiállítás budapesti bemutatásának előkészítése. — 3. Üzemi műemléki kiállítások, előadások, dia- és filmvetítések rendezése. — 4. A soproni műemléki filmszemle előkészítésében való közreműködés. — 5. Az októberi múzeumi, műemléki hónap előkészítése. — 6. A műemléki nyári egyetem programjának véleményezése, megrendezésének segítése. — 7. A műemléki albizottságok 1977. évi értekezlete, valamint az 1976. és 1977. évi műemléki nyári egyetemek előadásait tartalmazó kiadvány feldolgozása, népszerűsítése.

Képzési, szakköri munkacsoport

1. Az általános iskolák 7., 8. osztályában bevezetendő helytörténeti tanítás előkészítésének segítése, a tanárképző és egyéb főiskolák honismereti szakkollégiumai helyzetének megvizsgálása, valamint tantervük megvitatása. — 2. A Népművelési Intézzel együttműködve az alapfokú honismereti képzés tantervének kidolgozása. — 3. Az Országos Közművelődési Tanács által adott alaplól támogatott honismereti szakkollégiumi kísérlet figyelemmel kísérése és részvétel a tapasztalatok értékelésében. — 4. A VI. Országos Honismereti Akadémia és a megyei (tájegységi) továbbképző tanfolyamok tervének kidolgozása és közreműködés a KISZ országos és megyei honismereti tábora előkészítésében, valamint a honismereti jellegű TIT nyári egyetemek programjának kialakításában. — 5. A Népművelési Intézet által kiadott Honismereti Útmutató füzetek áttekintése és javaslat kidolgozása újbóli megjelentetésükre, átdolgozásukra vagy új jegyzet kiadására.

A XI. Országos Honismereti Diáktábor

A honismereti mozgalom indulásakor arra vállalkozott, hogy a szocialista haza megszerettetésének alkotóműhelye legyen. Ennek az alkotóműhelynek tevékeny munkásai mindazok a diákok, akik — a honismereti munka iránt elkötelezett, lelkes pedagógusok irányításával — honismereti szakkörökben, alapszervezetekben, egyéni vagy csoportos gyűjtőmunkával a valóság kutatására, az őket körülvevő társadalom megismerésére vállalkoznak. A diák honismereti munka tehát nem valami sajátos, a honismereti mozgalom általános célkitűzéseitől eltérő tevékenység. Tartalmában és célkitűzéseiben azonos a honismereti mozgalom egészével. A diák szó az életkort, a 14—18 éves korosztályt jelöli, egyben azokra a szervezeti keretekre (iskola, kollégium) és tevékenységi formákra (szakkör, tábor stb.) is utal, amelyek meghatározzák a diákok honismereti munkáját.

A diákok körében végzett honismereti munka olyan rugalmas keretet ad a pedagógusoknak és az ifjúsági vezetőknek, amelynek szocialista tartalommal való megtöltése jól szolgálja a szocialista haza megismertetését és megszerettetését. A honismereti munka nemcsak kerete, eszköze is a cselekvő hazafiságra nevelésnek, a szocialista ember formálásának. Olyan, eddig talán nem eléggé kiaknázott nevelési lehetőségek rejlenek ebben a munkában, mint pl. az internacionalizmusra nevelés, a munkára, a dolgozó ember megbecsülésére, a szakma- és hivatásszeretetre, a közösségi életre nevelés, az önképzés igényének felkeltése minden honismereti munkába bekapcsolódó diákban.

A honismereti munka a szakmunkástanuló és középiskolás diák számára a valóság megismerését jelenti. A hon ismerete számukra több, mint a történelmi múlt ismerete. A szülőföldön levő újat akarják tetten érni úgy, hogy közben a jelenbe vezető utat is jobban megismerjék. Ezt a valóságkutató igényt, a ma diákjainak természetes érdeklődését példázza az a néhány — önkényesen kiragadott, de jellemző — dolgozatcím is, amelyet az 1977. évi Országos Diáknapiak Honismereti pályázataiból emeltünk ki: Szülőföldem fejlődése 1945-től, Iskolám KISZ-szervezetének története, a Hevesi Ákos Kollégium története, A komlói szénbányászat fejlődése és népgazdasági jelentősége, A mecseki bányászok társadalmi és szociális helyzete, Hatvan város felszabadítása, A kemenesmagasi Mg Tsz története stb.

Ugyanezt a jelenünkből kiinduló valóságmegismerő szükségletet elégíti ki a KISZ Központi Bizottsága akkor, amikor 1967 óta minden évben megrendezi az országos honismereti diáktáborokat. Táboraink programjának megtervezésénél ezt az igényt kapcsoljuk egybe az országos honismereti táborok elé állított legfontosabb követelménnyel: *a szocialista Magyarország megismertetésével és megszerettetésével.*

1977. nyarán — immár másodszer — Nógrád megye, ezúttal Salgótarján teremtette meg azokat a körülményeket, amelyek között eredményesen végezte munkáját a XI. Országos Honismereti Diáktábor. A város gazdag munkásmozgalmi múltjának és jövőbe mutató jelenének megismertetésével arról a folyamatról szándékoztunk képet adni, hogyan lett a Karancs-hegység alatti faluból bányá- és iparterület, majd város és megyeszékhely, egy új típusú szocialista város a szén iparteremtő, embert formáló erejének hatására. Folyamatában igyekeztünk bemutatni a Nógrád megyei munkások életmódjának alakulását és jelenlegi helyzetét. Ezért a szakcsoportok kialakításánál arra törekedtünk, hogy a különböző témák egymást kiegészítsék. Ez a magyarázata annak is, hogy ellentétben a korábbi táborok programjával, a salgótarjáni táborban nem voltak elkülönített néprajzi és helytörténeti jellegű szakcsoportok. Szervesen beépültek azonban a csoport tartalmi munkájába (szokások, hiedelem, viselet, lakás és berendezése) és kutatási módszereibe (kérdőív, interjú stb.) a néprajzi elemek.

A tábor lakói 9 szakcsoportban végezték munkájukat. Maguk jelölték meg — legalább egy hónappal a tábor megnyitása előtt — melyik szakcsoport munkájában kívánnak dolgozni.

Az 1. szakcsoport a kapitalista korszak proletár-életmódjának kutatásán belül a gazdasági világválság idején Belgiumba és Franciaországba került bányászok élményanyagát dolgozta fel és számos kapcsolódó tárgyi dokumentumot gyűjtött össze. Egy kis csoport a kétlakiság problémáit vizsgálta Kazáron. A bányával kapcsolatos hiedelmek és babonák gyűjtői nyomába szegődtek Bergmannak — vagy Bergmanningnak —, a félelemmel és tisztelettel övezett bányarémnek is.

A 2. szakcsoport az életmódkutatásnak a bányamunkásság társadalmi és kulturális életével kapcsolatos területeit vizsgálta és csokorba szedték az életmódnak megfelelő szokásokat is.

A munkáslakásokat, kolóniákat és azok berendezéseit mérte fel a 3. szakcsoport. Kiemelt kutatási területük Salgóbánya és környéke volt. A kolóniák létrejöttétől egészen napjainkig, Salgótarján új városképének kialakulásáig követték nyomon a fejlődést.

A 4. szakcsoport munkásmozgalom-történeti kutatásokat folytatott. Megismerkedtek a KMP baglyasaljai alapszervezetének 1925—1928 közötti működésével, a párt Nógrád megyei vezetői 1932-es letartóztatásának körülményeivel, az 1944. novemberi karancslejtősi ellenállási mozgalom történetével. A veteránokkal, illegális kommunistákkal folytatott beszélgetések, valamint az összegyűjtött, mindeddig féltve őrzött tárgyi dokumentumok (illegálisan terjesztett, Csehszlovákián át a Szovjetunióból Magyarországra átvitt rőpiratok, a dupla fenekű fiók, amiben ezeket rejtegették, a régi tagsági könyvek, oklevelek) és az ezekhez fűződő emlékek olyan gazdag érzelmi és eszmei élményanyagot nyújtottak a szakcsoportok tagjainak, amely nemcsak a tábor idejére adott lendületet munkájukhoz.

Hasonló élményekkel találkozottak az 5. szakcsoportban dolgozók is, akik a Vasas Szakszervezet történetét kutatták a Salgótarjáni Acélárugyárban és a vasipari kolónián.

A 6. szakcsoport szakmatörténeti kutatásokat végzett. A Salgótarjáni Öblösüveggyárban és Siküveggyárban kezdték munkájukat, s az üveggyári munkások otthonában folytatták a beszélgetést. Szabad idejükben az üveggyári KISZ-esek klubjában ismerkedtek a fiatalok életével. A szakmáról, a mesterség szeretetéről, az üveggyári munka szépségéről összegyűjtött vallomások, az üvegfúvók táncában rejülő ritmus életreszólan gazdagították a csoport tagjait.

A Nógrád megyei ifjúsági mozgalom 1945—1957 közötti történetét kutató 7. szakcsoportba elsősorban azok a honismereti szakköri tagok jelentkeztek, akik maguk is KISZ-vezetők. Elmélyült és gondos munkát végeztek.

Meggyőző bizonyítékot szolgáltatott a 8. szakcsoport tevékenysége arra, hogy a honismereti munka a közéletiségre felkészítésnek is jó iskolája. Ők azt vizsgálták, milyen hatással volt a szocialista ipartelepítés a nők társadalmi helyzetének változására. A női életutak rögzítése közben választ kerestek az egyenjogúság kérdésére is. A gyűjtőmunka során felfedezett, megoldásra váró problémák továbbgondolkodásra készítették őket, az ezt követő viták pedig megérelelték bennük a megoldásban való közreműködés igényét is.

A 9. szakcsoport komplex módon egyesítette a kutatás eddigi területeit. A csoport egy háromnemzedékes munkáscsalád életének változását dolgozta fel.

A XI. Országos Honismereti Diáktábor eredményesen végezte munkáját. A táborban 36 dolgozat készült. Ezekből hatot a szakmai vezetők kiemelkedőnek találtak, további tizet elismerésre méltónak tartottak. A szakmai vezetőség által nem jutalmazott pályamunkák készítői még a táborban további segítséget kaptak otthoni munkájukhoz. A táborban készített dolgozatokkal a táborozók részt vettek a Nógrád megyei Munkásmozgalmi Múzeum által meghirdetett pályázaton.

Gönczy Zsuzsanna

A nyíregyházi III. Honismereti Nyári Egyetem

1977. augusztus 4-én immár harmadszor nyitotta meg kapuit Nyíregyházán a Honismereti Nyári Egyetem. A rendező szervek, intézmények — a megyei tanács művelődésügyi osztálya, a Hazafias Népfront megyei bizottsága, a TIT megyei szervezete, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola — a legaraválőbb embereiket adták a Nyári Egyetem intézőbizottságába. 13 előadásból merítettük az ismeretanyagot. Ezek sora kiegészült 2 nyíregyházi nagyüzem meglátogatásával, további 4 egésznapos kirándulással.

Az 1977-es Ady-év kapcsán három előadás foglalkozott Adyval. További két előadás a századforduló művészeti és építészeti irányzatait ismertette. A hallgatóság ezek után még nagyobb érdeklődéssel járta végig újra Nyíregyháza utcáit, vizsgálta a „köbezárt” várostörténetet. Ott hajózhattunk végig a Tiszán, ahol annakidején Széchenyi István „a munkát maga elkezdte”. 20 évvel ezelőtt 40%-os volt itt a vízborítás, ma pedig 10%-os! A nagyrabecsülésnek, a tiszteletadásnak mennyivel mélyebb érzésével álltunk ezután meg a nagy elődök, Széchenyi István, Vásárhelyi Pál e térségben állított szobrai előtt, s olvastuk Széchenyi szobortalapatán: „Két hatalmas versenge soká e róna bírásában: emberi szorgalom és a vizek ős eleme...” 1945 óta óriási munkálatok folytak s folynak itt ma is.

Másik két, nagy élményt adó kirándulás a megye műemlék-helyeinek, múzeumainak, építészeti kincseinek végiglátogatása volt. Jártunk a tiszalöki vízierőmű gátjain, géptermeiben, megcsodáltuk az emberi agy és kéz vívmányait. Jártunk a vajai vármúzeum termeiben, ahol hazánk történelmi eseményeiből, főleg a Rákóczi-szabadságharc vonatkozó emlékeiből a színhelyen nézhettük végig a tárgyakat, a képeket, az írásos emlékeket. Ugyancsak megnéztük s valóban megcsodáltuk a vásárosnaményi textil-, illetve vasipari gyűjteményt. Itt láttuk a megye legszebb és egyben leglátogatottabb művelődési házát is. Majd megnéztük a csarodai és a tákosi műemléktemplomot, a népi festésű mennyezetkockákat, a szöszékeket, a templomi kézimunkákat. Láthattuk a Rákóczit és Esze Tamás kurucait figyelő tarpai templomtornyokat s megpihenhettünk a tivadari Tisza-parti halásztanyán. Végül a nyírbátori gótikus református templom hajójában a zenei napok egyikén meghallgattuk Bach karácsonyi oratóriumát, majd Vivaldi: A négy évszak című zenéjét a nemzetközi ifjúsági vonószene-kar előadásában. A városnéző sétán két gyárat is meglátogathattunk, amelyek nemrég épültek, illetve új részleggel bővültek. Az egyik a Papírgyár volt, amely 4 év alatt háromszor lett kiváló vállalat, s a megye ipari termékeinek 10%-át termeli. A másik a Taurus gumigyár nyíregyházi egysége. Az utolsó előadást a KSH megyei igazgatóságának vezetőjétől kaptuk. Szabolcs-Szatmár gazdasági fejlődése volt a téma s az előadó igen szemléletesen ismertette a megye jelenlegi állapotát, eredményeit, problémáit, terveit.

Ritka, különleges élményt jelentettek az Ady-vonatkozású ismertetések. Először az a három előadás, amely egyrészt Ady és Móricz kapcsolatát, másrészt Ady indulását, illetve gondolati örökségét tárgyalta. Tisztelettel adózhattunk Nagykárolyban a

gimnázium épülete előtt Ady, Kaffka, Jászi emlékének. Ugyanezt tettük volna a nagyváradi Ady-múzeumban is — ha nyitva lett volna. Kárpótolni bennünket az a „kitérő”, amellyel eljutottunk Erdmindszentre, megállhattunk Ady szülőháza előtt, s lehajtott fejjel bemehettünk a kis szobákba. Még inkább értjük ezek után, micsoda „világcsodája” volt innen, az „Ertől” indulni s befutni a „Nagy Óceánba”! Megindultan olvastuk a szöveget, amelyet az Ady-szülők, a család akkor még élő tagjai 1920-ban vésettek márványlapra, s rakattak fel a kis ház falára, s amelyben a szülők siratják „kihaló” családjuk csodálatos ágát, s melyben ígérik, kivánságának megfelelően hazahozatják, amint az idők megengedik. A kis faluban most nagy a „búcsújárás”, a falusiak szomorú örömmel mondják — rámutatva a sáros útra, ami bevezet a faluba, s most zúzott kövekkel hengerlik — „Adynak köszönhetjük”.

Több előadás varázsolta elénk a megye részletesebb történetét. Megérkezésünk első perceiben megkaptuk a megye újabban megjelent helytörténeti kiadványainak szép kis gyűjteményét.¹

Ezeket elolvastva, fokozott érdeklődéssel hallgattuk a századforduló megyei történetének eseményeit, a parasztság sorsáról mondottakat, a telepítés adta változásokról, a kivándorlás problémájáról, általában a századforduló helyi eseményeiről, társadalmi változásairól szóló részleteket.

Még egy pár szót a Nyári Egyetem résztvevőiről. Zömmel pedagógusok voltak, mégpedig szinte kivétel nélkül a honismeret szerelmei. Sokan panaszkodtak, hogy nekik nincs semmi irodalmi, történeti értékű emlékükhöz, s irigykedve mondták: milyen jó a nyíregyháziaknak. Különösen akkor érezték ezt, amikor megnéztük az épülő sóstói falumúzeumot és az ugyancsak ott megnyílt III. Országos Népművészeti és Gyermekjáték Kiállítást. Esténként a kis csoportok egymást túlszárnyalva dalolták vidékük népdalait, máskor a népi tánclépéseket tanulták egymástól. Ebben a tevékenységben a két bolgár hallgató is lelkesen vett részt.

A fiatal hallgatók között akadtak nem szakmabeliek is, akik jutalomként kapták a részvétel lehetőségét munkahelyüktől. Nem hiszem, hogy érintetlenül hagyta őket a sok előadás, a kirándulások, a lelkes beszámolók, a további elképzelések taglalása. Az intézőbizottság ugyanis előzetesen megkereste a mezőgazdasági üzemeket, művelődési házakat, s kérte: küldjék el a jól dolgozó munkatársaikat.

Néhány szóval még kell meg említenünk a Tanárképző Főiskolát, amely a helyet adta. A főiskola szép, hatalmas épülettömbje — kollégiumával, „zsebszínházával”, könyvtárával, parkjával, erdőjével, a közeli sóstói fürdővel — ideálisan megfelelő környezet egy ismeretekben, élményekben gazdag Honismereti Nyári Egyetem számára.

Tömöry Márta

Az 1977. évi Nógrád megyei Honismereti Ifjúsági Tábor

A tábort 1977. augusztus 1—10-e között rendeztük meg, Nagybátony-Bányavárosban, a 209. sz. Zsínok Vilmos Ipari Szakmunkásképző Intézetben. A tábor vezetője Szűcs László múzeumi népművelő, a résztvevők száma 30 fő volt. A táborba érkező fiatalok három témakörben tevékenykedtek, úgymint életmódkutatás, művelődéstörténet és munkásmozgalom történet.

A tábor elősegítette az érdeklődő fiatalok elméleti és gyakorlati ismereteinek bővítését. A szakmai vezetők tervszerű és céltudatos tevékenységének eredményeként a résztvevők közelebb kerültek a múzeumokhoz, betekintést nyertek a múzeológia különböző részterületeinek munkájába. Eredmény az is, hogy a begyűjtött tárgyak és dokumentumok jelentős része felhasználható. A visszaemlékezések gyűjtése során pedig több fiatal elhárította az anyag dolgozattá formálását és a múzeumi pályázatra történő benyújtását. *(Gyűjtési eredmény: tárgy és dokumentum 60 db, fénykép és*

¹ Igy pl. a Nyíregyházi Kiskönyvtár II. sz. kötetét: **Tanulmányok Nyíregyháza újabb kori történetéből** címmel, amely a város földesúri hatalom alóli felszabadulásának 150. évfordulójára készült cikkekkel tartalmazza. **A Rákóczi szabadságharc vitás kérdései** címmel 1976. január 29—30-án Vaján—Nyíregyházán tartott tudományos ülészak anyagát. A Jósza András Múzeum kis kiadványát: **Száz éve megyeszékhely Nyíregyháza** címmel.

fotómásolat kb. 100 db.) Tény viszont az is, hogy a kutatási terület nem minden munkacsoport számára volt egyformán szerencsés. Néhány csoport csupán fotómásolásra kapott dokumentumokat, illetve csak az anyagok lelőhelyét tudták felderíteni, vagy azonosítani.

A következő táborok szervezésének első lépése *középtávú* terv elkészítése kell hogy legyen, szakmúzeológusok bevonásával. Ezzel elkerülhető néhány részterület sikerének esetlegessége, illetve várhatóan *tovább növekszik a tábor honismereti és múzeumi tevékenységének színvonala, hatékonysága*. Mindezt elősegítheti még a *technikai segédeszközök* (fényképezőgép, riporter- vagy kazettás magnetofon, 8, illetve 16 mm-es filmfelvevő, írógép stb.) célszerűbb alkalmazása. Nem lényegtelen kérdés a *tábor időtartama* sem. Az eddigi tapasztalatok alapján feltételezhető, hogy a gyakorlati munkára fordítható napok számának ésszerű növelése kedvezően befolyásolhatja a hatékonyságot. A jelenlegi gyakorlat szerint a 10 nappól átlagosan csak 5 nap fordítható a kutatásra, míg egy 2–3 hetes (14–21 napos) tábor esetében legkevesebb 8–14 nap. Ebben az esetben a munkacsoportoknak nagyobb lehetőségük nyílik a gyűjtött anyag szakszerű feldolgozására. Ugyanakkor a *szakmai vezetők is jobban megismerhetik a csoportok tagjait* és a tábor résztvevőinek is nagyobb lehetőségük nyílik ismeretanyaguk bővítésére és elmélyítésére.

A *honismereti tábor az eszmei értékek szerzésében is sikeresnek mondható*. A *tábor fiataljai olyan ismeretek birtokába jutottak, melyeket eddigi környezetükben nem valószínű, hogy mindegyikük megkapott*. Olyan munkásokkal, veteránokkal ismerkedhettek meg, akik nem csupán a munkásévtizedek hagyományát adták át, hanem a felszabadulás előtti munkássors nehézségét, kilátástalanságát, az illegálitás emlékét, a proletáriátus küzdelmes harcát és győzelmét saját életükkel bizonyították. Megható és egyben felemelő — talán egy életre szóló — élmény volt ezekkel a középkorú és idős emberekkel a találkozás.

A *fegyelmi helyzet* a tábor egész időtartama alatt kifogástalan volt. A táborokra jellemző kezdeti bizonytalanság hamar feloldódott. Előbb a kiscsoportok, később az egész tábor összeszokott, zökkenőmentes táboréletet élő kollektívává kovácsolódott. Az egész táborra jellemző volt a fiatalosság, lendületesség. A fiatalokkal szemben megnyilvánult bizalom eredménye, hogy a résztvevők egy alkalommal sem lépték át az erköcsi normák határát.

A feladatok:

1. *Meg kell valósítani a tábor helyszínének és témakörének szervezettebb egységét*. (A jelenlegi tábor esetében ugyanis irreális cél volt bányász hagyományokat és munkásmozgalomtörténetet kutatni egy új bányászvárosban, ahol ráadásul már visszafejlesztették a bányászatot.)

2. Ismételten be kell vonni az előző táborok legérdeklődőbb résztvevőit.

3. *Az előkészítő foglalkozásokat nagyobb részvétellel kell lebonyolítani* (jelenleg ez 50%-os volt).

4. A tervezett létszámon kívül kb. 25%-kal több fiatalot kell bevonni az előkészítésbe, de a lemorzsolódás miatt is túl kell tervezni a létszámot (40 fő helyett 30 fő vett részt).

5. A szabadidős foglalkozásokat is meg kell szervezni és sokkal jobban kell előkészíteni. Olyan lehetőségeket kell keresni, amelyek segítik a tábor célkitűzéseit.

6. *Egyértelműen tisztázni kell a táborvezető és az úgynevezett szakmai kiscsoportvezetők feladatkörét, egymáshoz való viszonyukat* (ez évben mindez nem volt kifogástalan).

7. *El kell kerülni a szűkebb körű szakmai gyűjtőtábor értelmezését. Fiatalos, néprontos, felszabadult hangvételű táborvezetést kell kialakítani*.

Kósy Zoltán

A II. Szabolcs-Szatmár megyei Ifjúsági Honismereti Tábor

1977. július 25-e és 31-e között rendezte meg a Szabolcs-Szatmár megyei Tanács V. B. Művelődésiügyi Osztálya, a megyei KISZ Bizottság, a HNF megyei Honismereti Bizottsága, a megyei és a Vásárosnaményi Nagyközségi-Járásai Művelődési Központ a II. megyei középiskolás, szakmunkás és úttörő honismereti tábort a vásárosnaményi Tisza-parti úttörőtáborban.

A tábor munkájában részt vett 23 középiskolás, 5 szakmunkás és 20 általános iskolai tanuló. A tábor vezetője **dr. Szabó István**, középiskolai tanár, a vásárosnaményi honismereti szakkörök szaktanácsadója volt. A táborvezető-helyettesei, s egyben a KISZ-nevelői feladatokról **Oszlár Albert**, a vásárosnaményi Járásai KISZ Bizottság politikai munkatársa töltötte be. Az iskolatörténeti szakcsoportot **Jóó Károly**, a II. Rákóczi Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola igazgatóhelyettese irányította. A könyvtár helyismereti szakcsoport vezetője **Antal Miklós**, a Vásárosnaményi Nagyközségi-Járásai Könyvtár igazgatója volt. A néprajzi szakcsoportban **dr. Farkas József**, a mátészalkai Szatmár Múzeum igazgatója foglalkozott a résztvevőkkel. A Képes Krónikakészítő szakcsoportban **Hajdu István**, a vásárosnaményi II. Rákóczi Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola tanára, fotó-szakkörének vezetője volt az irányító szakember. Az üzenőtörténeti szakcsoport vezetője **dr. Gyarmathy Zsigmond**, a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár igazgatója volt. Az általános iskolai honismereti összevont szakcsoportban **Szabó Imréné**től, a gyulaházi általános iskola nevelőjétől, országosan is ismert kitűnő honismereti szakkörvezetőtől sajátították el a sokrétű tudnivalókat a gyerekek. A tábor házigazdája **Vida János**, a Művelődésiügyi Osztály főelőadója és **Zsigó Lászlóné**, a Vásárosnaményi Nagyközségi Járásai Művelődési Központ gazdaságvezetője voltak.

A tábor munkaprogramját és a szakcsoportok munkatervét sikerült maradéktalanul megvalósítani, amihez az előző évi tábor tapasztalatai, valamint a szervezők gondos előkészítő munkája egyaránt hozzájárult.

A táborral egyidőben és egy helyen, szinte csaknem azonos programmal rendezte meg a Megyei Művelődési Központ a szakkörvezetők egyhetes, bentlakásos tanfolyamát. A tábor és a tanfolyam szervezői a megyei honismereti szakfelügyelő javaslatára azért hozták össze a két rendezvényt, mert úgy gondolták, hogy a táborban folyó eleven és gyakorlati honismereti munka jó tapasztalatszeres-alkalom lesz a megyében működő szakkörök vezetői számára, akik a nyitáson még tizenkilencen voltak, kár hogy a záró megbeszélésre — más nyári elfoglaltságuk miatt — már csak heten maradtak. A tábor résztvevői és a tanfolyam hallgatói együtt voltak a tábor munkaprogramja szerint megrendezett előadásokon.

A tábor megnyitására és a tábori zászló felvonására 1977. július 25-én került sor. Megnyitót **Szedlák Richárd**, a megyei Művelődési Osztály csoportvezetője mondott. Az előző évi tapasztalatok

igazolták, és ebben a II. tábor sem okozott csalódást, sőt megerősítette azt az elképzelést, hogy a tábori életnek legyen előzménye, mégpedig az otthon, előre elkészített pályamunka, mert ez is programot és feladatot ad a szakkörben azoknak, akik meghívást kaptak a táborba. Közel hetvenen jelentkeztek, de csak harminc középiskolás (ebből öt szakmunkás) kaphatott helyet. Az úttörőket szakkörvezetőik jelölték ki a rendező szervek meghívása alapján. Életkori sajátosságuknak megfelelően két kiemelt szakkör, a barabási és a gyulaházi küldött nagyobb létszámot, s a többiek azokat a szakkörvezetőket hozták, akik a tanfolyamon maguk is részt vettek.

26-án délelőtt **Gyarmathy Zsigmond**: *A honismereti szakkörök szerepe a közösségi és az öntevékenységre nevelésben*, majd **Kalydy Zsuzsa**, a KISZ KB politikai munkatársa: *A honismereti szakkörök szerepe az úttörő munkában* címmel tartottak előadást. **Szabó Istvánné**: *A vásárosnaményi szakkörök 1976-77. évi munkájáról* számolt be.

Szerdán délután **dr. Németh Péter**, a Szabolcs-Szatmár megyei Múzeumok igazgatója és **dr. Dankó Péter**, a Hajdú megyei Múzeumok igazgatója beszélgetett a tábor és tanfolyam résztvevőivel. *Múzeum, honismeret, a tárgy-gyűjtés feladatai* témakörben, s **dr. Papp Ágoston**, megyei múzeumi közművelődési osztályvezető az 1976-77. évi megyei honismereti pályázatok értékelését ismertette.

A csütörtök délután a könyvtári helyismereti munkáé volt, s **Orosz Szilárd**, a megyei könyvtár munkatársa *Könyvtári helyismereti munka és a honismereti szakkörök* címmel tartott magasszintű és hasznos gyakorlati bemutatóval egybekötött előadást.

27-én **Tóth László**, a Nyíregyháza Városi Művelődési Központ igazgatója a *honismereti iskolai szakkörök művelődési otthoni lehetőségeiről* tájékoztatta a hallgatóit, majd **Gyarmathy Zsigmond** *A honismereti mozgalom helyzete Szabolcs-Szatmárban* című előadásában, mint megyei honismereti szakfelügyelő összegezte az 1976-77. évi munkát, és szabta meg az 1977-78. évi feladatokat.

Szombaton délelőtt vendége volt a tábornak **Fabián Zoltán**, az Írószövetség titkára, aki az *Olvásó Népért—Olvásó Iskoláért mozgalom és a honismereti*

szakkörök együttműködése címmel tartott igen érdekes és országos áttekintést is nyújtó előadást, amelyhez kapcsolódott Dékány Károly hollandiai könyvtáros referátuma a hollandiai és a magyar kulturális kapcsolatok helyzetéről, ezen belül a külföldön élő magyarokat is érdeklő honismereti gyűjtéséről.

A szakcsoportokban igen változatos élet folyt. Az iskolatörténeti szakcsoport a jándi általános iskola történetét dolgozta fel a felszabadulástól az államosításig, s eközben gyűjtőmunkát végzett az iskola irattárában, de elbeszélgettek a működő pedagógusokkal, s az akkori iskolásokkal. A gyűjtött anyagból együttesen állították össze a pályamunkát. A könyvtár-helyismereti szakcsoport megismerkedett a Vásárosnaményi Nagyközségi-Járási Könyvtár kitűnő helyismereti tevékenységével, s a műhelytitkok elsajátítása után a vásárosnaményi járásra vonatkozó helyismereti-helytörténeti dokumentumokat kutattak újságokban és folyóiratokban, végül kollektíven összeállították az 1976–77. évi helyismereti bibliográfiát. A néprajzi szakcsoport műhelygyakorlatokat végzett a Beregi Múzeum vasöntvényeiről, ácsolt népi bútoraikról, a túristvándi vízimalomról, az esedi láp történetéről stb. A szakcsoport végül egybefűzte munkáját, és közösen szerkesztette a pályamunkát. A képes krónika-írók elkészítették a tábor képes krónikáját, szerkesztették a tábori híradót, és rövid mozgófilmet készítettek a hét programjáról. Az üzemtörténeti szakcsoport a vásárosnaményi ládaüzemben és a vásárosnaményi Vörös Csillag termelőszövetkezetben dolgozott, majd a tapasztalatok összegezeként a csoport tagjai egyenként készi-

tették el 1977. évi kutatási terveiket, melyeket a kollektíva megvitatott és a csoportvezető szaktanácsai alapján kiegészített. Változatos élet folyt az általános iskolai összevont szakcsoportban. Tákos községben sikeresen gyűjtöttek népi szokásokat, de főként népi gyermekjátékokat, amelyeket azután nemcsak leírtak, hanem be is tanultak és a gyulaházi szakkörösök betlehemes játékával együtt a tábori kultúrmasorban, a tábortűz mellett nagy sikerrel elő is adtak. Fegyelmezett és példamutató tevékenységüket a tábovezetés különdíjjal jutalmazta.

A „belépő” dolgozatokat a tábor szakzsűrije értékelte, és 7 első, 7 második, 5 harmadik díjat adott ki és 4 dolgozatot részesített dicséretben. A pályadíjat vagy dicséretet nem kapott pályamunkák is alkalmasak voltak arra, hogy velük szerzőik az egyhetes táborozást kiérdemeljék. A táborban készült 5 közös pályamunkát a vezetőség elküldötte a Szabolcs-Szatmár megyei honismereti pályázat ifjúsági tagozatára.

A tábor zárására 28-án 11 órakor került sor, amikor levonták a tábor zászlaját, s dr. Gyarmathy Zsigmond a Hazafias Népfront megyei Honismereti Bizottság elnökének zárszavával véget ért a táborozás.

A vezetők és a táborozók a következő gondolatsorral vettek búcsút a díjak átvétele után: a látottakat ismertté, az ismereteket tudottá, a tudottakat magasztossá kell tenni, hogy ezáltal váljon színvonalassá a honismereti mozgalom alapcélkitűzése: hazánk és népünk szerete, a szocializmus építése.

Dr. Gyarmathy Zsigmond

Honismereti kerékpártúra Gömörben

Csehszlovákiában több tevékeny magyar ifjúsági művelődési klub van. A mozgalom gerincét a prágai, brünni, pozsonyi, kassai diákklubok alkotják a vágsellyei Vörösmarty Klubbal együtt, amely összetételében az iskolán túli generációt tömöríti. Működésük összetartó erejét az anyanyelvi kultúra szeretete, igénye és szükséglete adja. Alapeszméjük a vágsellyei klub vezetőjének, Tóth Lajosnak a már sokat idézett mondatával jellemezném, miszerint az a cél, hogy „ne csak néprajzi

érdekesség, hanem művelt nép legyünk”.

1965-től az ország különböző helyein hét alkalommal volt „nyári egyetem” jellegű Nyári Ifjúsági Táborozás. Hét éve kerékpáron járták végig a Csallóközt, tavaly pedig a Bodroghöztől Rozsnyóig (Rákóczi nyomán Borsi, Szalánc, Kassa) kerekedtek a fiatalok. Az esti tábortűznél többek között Benda Kálmán és Jánosy István gazdagította ismereteiket, a prágaiak táncsoportja, zenekara és irodalmi színpada pedig a falvak közönségének mutatkozott be.

Szicíliai fejfa

1977-ben a kerékpártúra résztvevői — már csak a *Sarló* hagyománya miatt is — Gombaszögön gyülekeztek, mégpedig nyolcvannál is többen.

Az idegen szem pillantása először a hegyek koszorúján akad meg. Az erdőkkel benőtt karsztvidék itt-ott elődugja fehér vagy vörös homlokát, majd lefut a tekintet a völgybe, a Sajó fűzes partján megáll, végül az útra téved és akaratlanul is elindul, hogy megismerje a táj rejtett kincseit.

Az előtt hadütnak vezettek végig ezeken a honfoglaláskor benépesült völgyeken. Erre szedte adóját a török, égették fel falvait a császáriak, de itt üdvözölték *Rákóczit* és kurucait, itt alkudozott *Görgey* a fegyverletételről, s a nemzet bárdjai közül sokan mégis innen szólnak meg, mint *Tompa* vagy *Madách*. Ám *Karikás Frigyes* híres 39-es dandárja, vagy a *Petőfi* nevét viselő partizánbrigád is itt énekelte az „új idők új dalait”.

A gömöri tájat tulajdonképpen a Sajó, a Murány, a Balog, a Rima és a Gortva völgye jelenti. Az Ipoly mentén pedig Nógrádba érkezünk. A „modern” ember autón, buszon vagy vonaton már alig érzékeli az emelkedőket, az útmenti virágokból csak színes tarka csik marad, a falvak rendezett kertjei, épülő házai pedig gyorsan pergő filmként futnak el a tekintet előtt. Itt Gömörben például Árpád-kori templomok (Rimajánosi, Almágy), gyönyörű fejfás temetők (Szilice) büszke várak és csendes romok (Krasznahorka, Várgede, Serke, Ajnácskő, Füle, Ragács), éneklő medvesaljai asszonyok, vendégszerető sajjógömöriek, vagy egyszerű parasztember olajképei, fából faragott szobrai és a dereski fazekasok híres edényei kerülhetik el a felületesen átutazó ember tekintetét. Az idej kerékpártúra résztvevői azonban mindezt látták és tapasztalták. Akárcsak *Ferencki István*, *Izso Miklós*, *Holló Barnabás* alkotásait, *Petőfi* szálláshelyeit, Rimaszombat, Rozsnyó és Losonc kultúrtörténeti emlékeit, egyebek mellett a rimaszombati gimnáziumot, (ahol *Kiss József*, *Győry Dezső*, *Mikszáth Kálmán* is tanultak), *Pósa Lajos* szülőfaluját Radnótot, a *Tompa*-emlékhelyeket, *Madách* és *Rimay János* szülőhelyét: Alsósztrégovát.

Adorján Boldizsár és *Shakespeare*-t fordító feleségének sírját (Gortvakisfaludon rejtőzik a kökénybokrok alatt.) és sokan emlékeznek vissza *Blaha Lujza*, *Hatvany István*, *Decsi Sámuel* nevére is, hiszen valamennyien ennek a tájnak a szülőttei.

A túra résztvevői az esti tábortüzeknél megismerhették a táj történetét, irodalmát, néprajzát, neves embereink életét, népdalait. A táncsoport és az irodalmi színpad pedig gondoskodott róla, hogy a falvak lakossága se maradjon élmények nélkül.

A tíz nap eseményeiről a Krasznahorka és Alsósztrégova közötti háromszáz kilométerről, ötven faluról sokat tudnának mesélni a résztvevők: az *Ady Endre* Diákkör, a *József Attila* Ifjúsági Klub tagjai, de a budapesti, szegedi vagy az erdélyi vendégek is.

Jövőre pedig újra felhangzik a himnuszunk: „Már minálunk a barátok két keréken járnak, azok élnek világukat, kik sátorban hálnak. Lám én szegény diáklégény hegyen-völgyön járok, kétkerékű paripámon betérek hozzátok”. Újabb kilométerek... Egy darabka a Kárpát-medencében élő népek baráti hídjából.

Molnár László

Tájékonferencia a Taktaköz néprajzáról

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében nagy hagyományai vannak a honismereti mozgalomnak, s ezen belül jelentős eredményeket értek el az önkéntes néprajzi gyűjtők is. *Lajos Árpád* és *Bodgál Ferenc* munkájának eredményeként a miskolci Herman Ottó Múzeum körül jól működő gyűjtőhálózat alakult ki, s aktív tagokkal dolgozik a TIT megyei szervezetének néprajzi szakosztálya is. Munkájuk eredményét jól illusztrálja az idei Istvánfy Gyula honismereti gyűjtőpályázat sikere. Az immár tizenhatodik alkalommal meghirdetett pályázatra 80 pályamunka érkezett be, összesen több mint 3000 oldal terjedelemben. A múzeumnak és a TIT szakosztályának egymással és a megyében élő amatőr honismereti kutatókkal való kapcsolatát az immár második alkalommal megrendezett, gyűjtőúttal egybekötött *tájékonferencia* fémjelzi.

Az elsőre 1976. november 4-én került sor. Akkor a Zempléni-hegység elzárt településére, *Komlóskára* kirándultak a résztvevők s itt végeztek néhány óras gyűjtőmunkát. Ezután Szerencsen került sor a tanácskozássra, amelynek témái a Zempléni-hegység népi kultúrája, annak kutatási eredményei és feladatai voltak.

Az idei, második rendezvényt 1977. szeptember 15-én tartották, ennek témája a Taktaköz néprajza volt. A konferencia résztvevői *Taktabájjra*, a vidék népi kultúrájának ma is számos archaikus elemét őrző faluba kirándultak. A csoporthoz itt csatlakoztak a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének hallgatói. A faluban háromórás gyűjtőmunkára volt lehető-

ség, amelynek során mindenki az őt legjobban érdeklő témáról szerezhetett ismereteket. (A gyűjtött anyag egy példány a Herman Ottó Múzeum néprajzi adattárát gyarapítja.) A gyűjtés befejezése után Szerencsre autóbusszon utazott át a csoport, ahol délután került sor a tanácskozásra.

Ennek első előadója *dr. Petercsák Ti-vadar* (a szerencsi Helytörténeti Múzeum igazgatója) a Taktaköz történeti-néprajzi vázlatát ismertette. Jelezte, hogy a Bodrogközhez, Sárréthez, Ecsedi láphoz hasonló geográfiai adottságokkal rendelkező vidék lakossága sajátos lápi életmódot folytatott, melyet azonban az elmúlt évszázad utolsó harmadától — a lecsapolással párhuzamosan — fokozatosan felváltott a szántóföldi gazdálkodás. Ez a kettősség mindmáig érzékelhető a népi kultúra különböző rétegeiben is. Ezt követően *dr. Szabó Lajos*: *Mon-dakutatás és népünk történelemszemlélete* címmel tartott színes előadást majd *dr. Szabóné Futó Rózsa*: *A gyógynövények gyűjtögetése a Taktaközben* címmel mutatta be e témában gyűjtött anyagát.

Úgy érezzük, hogy — az előzőhöz hasonlóan — sikeresnek könyvelhetjük el az 1977. évi tájkonferenciát. Amellett, hogy új ismeretekkel szolgált, s felhívta a figyelmet a megye néprajzi kutatásának egyik sürgető feladatára, alkalmat adott tapasztalatcserére, a kutatók ismerkedésére és véleménycseréjére. A jövő évben újabb tájegység megismerését és kutatási feladatainak számbavételét tűzi maga elé a következő konferencia.

Viga Gyula

Emlékünnep Isaszegen

Isaszeg a Rákóczi korbá visszanyúló és az 1848—49-es történelmi sorsfordulók emlékének őrzője, egyben Petőfi szellemi örökségének is fenntartója. A magyar-lengyel fegyverbarátságra több emléktábla figyelmeztet a község területén és határában. A síkság és a hegyek földje a szabadságért életüket adó hősök csontjait rejt. Fölöttük emlékoszlopokat emeltek az elődök áldozatát tisztelő utódok.

Itt tartotta közös ünnepét 1977. ok-

tóber 9-én az Isaszegi Falumúzeum Baráti Köre és a Bem József Kulturális Egyesület a magyar és a lengyel néphadsereg napja alkalmából. Részt vett az ünnepségen a lengyel nagykövetség, a néphadsereg, a helyi tanács és párt-szervezet, valamint a társadalmi egyesületek népes küldöttsége.

A tanácsháza falán elhelyezett tábla *Wysocki* lengyel tábornok, a református templom bejárata melletti felirat a lengyel légió emlékét őrzi. Ez

utóbbi helyen volt egykor a magyar tü-zérség ágyuállása. Ide látogatott az isaszegi csata alkalmával *Kossuth La-jos* is, ezt a történelmi tényt a temp-lom oldalán örökítették meg, *Petőfi Sándor* emlékével együtt. A lengyel lé-gió 200 hősi halottal áldozott akkor a magyar szabadságért. A koszorúzás al-kalmával az isaszegi általános iskola úttörő énekkara lengyel szabadságdalt adott elő.

A közeli Szentgyörgypusztán folyta-tódott az emlékezés virágainak elhelye-zése, ott, ahol egykor 52 fakerszt je-

lezte az 1849. április 6-i isaszegi csata megkezdésekor rohamban elesett és el-temetett magyar honvédek sírhantjait. 1922 óta hatalmas betonkereszt emlé-keztet az elesett hősökre.

Isaszeg felett magaslik a csata em-lékműve, a zászlótartó honvéd szobra. Innen támadták a császári tüzérség ágyállásai a magyar csapatokat, de a honvédek rohammal elfoglalták s rövi-desen a magyar tüzekek támogatták in-nen a döntő rohamot. A szobor talap-zatára virágot helyeztek el.

A katonapallagon, ahol *Klapka* hon-védei először ütköztek össze az oszt-rák sereggel, magyar és lengyel szá-zadok harcoltak egymás mellett. A csa-ta után itt temették el az elesetteket. Ennek emléke az ismeretlen lengyel ka-pitány és a Lenkey huszárokat haza-indító *Harsányi Bálint* sírja, amelynek koszorúzásánál *Szatmáry Zoltán*, az isa-szegi falumúzeum vezetője emlékezett meg a történelmi eseményről. Beszéde után az úttörők magyar katonadalt énekeltek.

Az ünnepi délelőtt méltó befejezése-ként 20 somcsemetét ültettek el a hon-védsírok előtt. Három évvel ezelőtt *dr. Szele Lajos* hozta a magokat a *koltói somfáról* s azokat az isaszegi erdészek féltő gondnal kis cserjékké nevelték. A somcsemeték elültetésének ünnepi aktusa előtt *dr. Kovássy Zoltán* ismer-tette a két szabadságharc emlékét ör-ző *koltói Petőfi somfa* történetét. Utalt a hagyományra, amely szerint a som-csemeté még *II. Rákóczi Ferenc* sza-badságharca alatt került Koltóra. A beszédet követően a küldöttségek tag-jai a honvédsírok mellett elültették a somcsemetéket.

K. Z.

Honismereti munka a gyöngyösi főiskolán

A Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gyöngyösi Mezőgazdasági Főiskolai Ka-rán 1974 óta tevékenykedik a honisme-reti-helytörténeti tudományos diákkör. Bár a főiskola arculata, szakképzése mezőgazdasági jellegű, évről évre még-is vannak olyan hallgatók, akik sza-bad idejüket történelmi, helytörténeti búvárkodással töltik: felfigyelnek szü-lőföldjük múltja vagy közelmúltja ese-ményeire, önálló vizsgálódásokkal bő-vítik helyi és általános történeti isme-reteiket. Itt, a tudományos diákkörben

további ösztönzést és segítséget kapnak egy-egy időszak részletesebb megisme-résére, dolgozatok készítésére. Levéltári, könyvtári, munkahelyi forrásfeltárá-sal vázlatot vagy részfejezeteket készí-tenek, ezt a diákkörben megvitatják, majd az elhangzott tanácsok figyelem-bevételével pályázati dolgozatot készí-tenek. A diákkör dolgozataival eddig minden évben szerepeltek hallgatók a házi konferencián. Az itteni sikeres dolgozatokat azután az országos kon-ferenciákra küldtük el. Nemcsak örö-

met okozott, hanem elismerést is jelentett nekik az országos bemutatkozás.

Az 1975. évi XII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián (Budapest) a következő dolgozatok szerepeltek sikerrel: *Szabó Katalin*: Az ózdi munkásmozgalom 100 éve, *Gránicz Antal*: Szegényparaszti és munkásmozgalmak Szentesen, *Szórád István*: A jászladányi Egyetértés Mg. Tsz. fejlődése és *Szász Béláné*: A földosztás és a tsz-ek szervezése, fejlődése Jászárokszálláson (a tud. szoc. szemléletben). Az 1977. évi XIII. OTDK-n (Szegeden) pedig *Taba Attila* vett részt A közigazgatás újjászervezése Kőbányán 1945 elején című munkájával. A legtöbb dolgozat

(4) eddig Gyöngyös város történetéből készült, de az ország egyéb vidékének helyi eseményeit is kutatták és feldolgozták már (Jászárokszállás, Pásztó, Kamut, Kisköre, Nyíracsad, Hangony, Putnok, Nagykamarás, Sopron, Pécs, valamint Baranya, Jászság, Nógrád megye). Az egyik dolgozatot a Dobó István Vármúzeum által, az 1977. évi II. Országos Történeti Pályázat részeként meghirdetett versenyre is továbbítottuk. A diákkör hallgatói részt vesznek a főiskola történeti-helytörténeti archívumának anyaggyűjtésében is. A gyűjtemény egy részéből a múlt év tavaszán kiállítását rendezett a diákkör.

Dr. Misóczki Lajos

Honismereti ismeretterjesztés „fali folyóirattal”

A jászjókóhalmi honismereti szakkör 14 éves története alatt sokféle elképzelést valósított meg a honismereti munka népszerűsítése érdekében. Ezek egyike az általunk „fali folyóirat”-nak nevezett alkotás, amelyet a községi művelődési ház tágas előterében helyeztünk el.

Az elképzelés úgy született, hogy a többi — a művelődési házban működő — csoporthoz hasonlóan mi is létre akartunk hozni egy faliújságot, amelyben mindig beszámolunk legfrissebb eseményeinkről, eredményeinkről. Úgy gondoltuk azonban, hogy ez több lehetne egyszerű tájékoztató táblánál. Így született meg 1975. második negyedében „faliújságunk” első száma. Készítettünk egy 1x1,5 méteres, elől üvegezett, kétfelére nyitható falitáblát. A rajta levő anyagot negyedévenként cseréljük és minden alkalommal más színű papírra helyezjük el a géppel irt tudósításokat, illetve fényképeket. Felirata először a *Honismereti szakkör tájékoztatója* volt, majd a második évtől *JÁSZ-KÜRT* főcímet adtuk neki, utalva a múlt század hetvenes éveiben, jászjókóhalmi diákok által készített könyvnyomatos folyóirat címére.

Kis folyóiratunknak állandó rovatai vannak. *Községünk története* címmel egyoldalas folytatásos cikket közlünk, Másik állandó rovatunk a *Sajtófigyelő*, amelyben a községről az előző negyedévben megjelent cikkek, illetve a rádióban, tv-ben elhangzott műsorok címeit, időpontjait, lelőhelyeit soroljuk fel. Ennek terjedelme az anyagtól függően egy vagy két oldal. *Községünk*

napjain című rovatunkban azokat a személyiségeket mutatjuk be 1—1 oldalon, akik vagy itt születtek, vagy itt éltek, alkottak, s munkájuk révén a községben vagy országos viszonylatban is ismertek voltak. Állandó rovatunk még a *Kirándulásaink*. Szakkörünk több év óta — néha egy évben több alkalommal is — tapasztalatcsereire indul. Jártunk már a megye és a környező megyék múzeumaiban, emlékhelyein és többször felkeressük a járás honismereti szakköreit is. Ezeket a kirándulásokat — többnyire fényképekkel — szintén folyamatosan ismertetjük. *Hírek* rovatunkban kis tudósításokat közlünk a szakkör életének legfrissebb eseményeiről, az elmúlt negyedév eredményeiről. A fennmaradó részt honismereti kiállításaink nyitvatartásával, rendezésével, anyagával kapcsolatos tájékoztatás, illetve fotóanyag tölti ki.

Szerintünk eredményes volt a „fali folyóirat” létrehozása, mivel az a kezdetől napjainkig 11 számot ért meg és megfigyeléseink szerint érdeklődéssel várják a művelődési ház látogatói az újabb szám elhelyezését. Olyan helyen raktuk fel ugyanis, ahol egész éven át sokan megfordulnak, s az intézmény rendezvényei előtt, azok szüneteiben még az egyébként kevésbé érdeklődők is olvassák, mert ténylegés közben fel figyelnek a színes táblára.

Tapasztalataink alapján más honismereti szakkörnek is javasoljuk a honismereti ismeretterjesztésnek ezt a formáját, esetleg továbbfejlesztett változatát.

Fodor István

Bolyongás a szarvasi arborétumban¹

Aki ismeri a szarvasi arborétumot — és nemcsak azt mondja, hogy „voltam ott” —, az érzi és tudja, hogy mire gondoltam amikor leírtam azt a szót, hogy bolyongás... Bolyogani kaffkai hivatalokban lehet és a természetben. Én a természetre gondoltam, arra a háttartalannak tűnő, mindig új szépséget nyújtó természetre, amelynek egy értékes gyöngyszeme a szarvasi arborétum.

Fekete István Pepi-kert című könyve után nehéz újat is írni erről a pompás kertről. A növényanyag katalógusát pedig a kert szakavatott vezetője *Bauecker Alajos* írta meg, többször is kiadott munkájában.² Ez az az a kert, amelyet minden évszakban legalább egyszer meg kell nézni, de ha lehet akkor hetente...

A 84 hektáros arborétum Békés megyében, Szarvas várostól — jó úton — 3 km-re, a Holt-Körös mentén terül el. Az 1800-as évek elején megkezdett telepítéskor vadvédelmi indokok alapján ültették erre a területre a fehérynár, a kocsányos tölgy, a japán akác, a piramis nyár és a szilfák első példányait. Az ezek közül megmaradt példányokat ma a legöregebb fák közé tartoznak.

A gróf Bolza család a közeli Anna-ligeti kastély körül telepítette a díszfák első példányait. Az egykori szép parkból van néhány hagyása — főleg kocsányos tölgyek, valamint platán és fenyőféle — jelzi az egykori gondozott kastélykertet a Holt-Körös nagy kanyarulatában. A túloldalon régi gyümölcsfák fiatalodnak meg tavaszról tavaszra, innen az Anna-ligetből pedig a Bikazugban fut az út, arra a Körös ölelte nagy szigetre, melyen *Tessedik Sámuel* a gazdálkodást tanította.

Itt kell megemlítenem azt a nagyszerű gondolatot, amelyet *Bauecker* írt le a Békés megyei Természetvédelmi Évkönyvben (Békéscsaba, 1976.) megjelent dolgozatában: „Az Anna-ligeti idős tölgyek századokat kapcsolnak össze, ezért úgy gondolom, hasznos lenne természetvédelmi propaganda céljából és kultúrtörténeti vonatkozásban is, ha egy-egy idős tölgyfa elnevezésével tovább erősítenénk azoknak a kiváló embereknek emlékét, akik Szarvas város életében kiemelkedő munkát végeztek az elmúlt századokban. Meggyőződés-

Kaliforniai mammutfenyő (*Sequoia giganteum*). Az óriásfa törzsének körmérete 435 cm. (A szerző felvétele.)

sem, hogy minden élettelen anyagból készült művészi emlékműnél is szimbolikusabb és tartalmasabb emlék egy csodálatos tölgyfa, amely él és szinte folyamatosan demonstrálja az elmúlt időt.” Azt hiszem azt a néhány Anna-ligeti tölgymatuzsálemet olyan emberrekről kellene elnevezni, akik valamilyen formában Szarvashoz kötődtek és az arborétumot „alkották” vagy egyéb természetkutatásban jeleskedtek. Ilyen lehetne *Bolza Pál*, *Schenk Jakab* és *Molnár Béla* (nemzetközi hírvéleményező) vagy *Mendöl Tibor* földrajztudós.

Az arborétum mai területén a díszfák ültetését és gyűjtését, egyáltalán a park-munka kialakítását *Bolza Pál* kezdte meg az 1800-as évek végén. Az addig jobbára vadvédelmi célokat szolgáló kertet fokozatosan átalakította arborétummá. Ekkor hozták át — hatalmas földlabdákkal — az Anna-ligeti parkból is a díszfák jelentős részét.

A szélsőséges éghajlatú Békés megyében a szarvasi arborétum nagyszerű példája a szakszerű és áldozatos kertészeti munka eredményességének! Az évszakok mindig átvarázsolják a kertet, s a színek és formák változatossá-

¹ Lásd még a hátsó borító belső oldalát.

² *Bauecker Alajos*: A szarvasi arborétum.

ga gazdagabb bármilyen mesterkéltségekkel a káldoszkópnál. A fás növényfélék száma jelenleg 1500 körül van. A sokféle tölgyön kívül figyelemre méltó a fenyőfélék gyűjteménye egy-egy Európa-hírű példánnyal. A kert remek terep dendrológusnak, egyetemistának, kisdíáknak és vasárnapi kirándulónak egyaránt. A virágos réteken sétálva megszű csendet, jó levegőt és békés hangulatot találunk; ősszel a fenyvesek közé szorult bágyadt meleget vagy hosszan tartó esőt, de a csendes hó-

szállingózásban is érdemes itt bolyongani.

Évente többen, immár közel száz-ezren keresik fel a kertet. Ez megkívánta, hogy elötte parkírozót, a bejárat mellett pedig büfét, pihenőt és toalettet építsenek. A kertben is van néhány esőbeálló.

Aki e nemzetközi hírű természetvédelmi területünkről, hazánk legnagyobb arborétumáról többet szeretne megtudni, az e kis cikkem elején említett kiadványokból részletesen tájékozódhat.

Réthy Zsigmond

Erkölcsei nagysága — példakép¹

„Recrudescunt vulnera... Megújulnak a ditsőséges magyar nemzetnek régi sebei...” ezekkel a sokat idézett szavakkal kezdődik *II. Rákóczi Ferenc* híres kiáltvány, a *Manifestum*. Aki megfogalmazta, háromszáz évvel ezelőtt, 1677. július 2-án született Lőncon.

A fejedelemtől eltérően, *Ráday Pál* a protestáns köznemességből származott, amely később a felkelés tisztikarának gerincét jelentette. Mégis, kettejük munkája oly szorosan összeforrt a szabadságharc éveiben, stílusuk oly megtevesztően hasonlított egymásra, hogy még a kitűnő *Horváth Mihály* is Rákóczi művének tartotta a *Manifestumot* mindaddig, amíg a *Ráday* által írt fogalmazvány elő nem került (*Thaly Kálmán* figyelt fel rá először). Rákóczi és *Ráday* stílusazonossága mögött egyéniségük, gondolkodásmódjuk, világnézetük hasonlóságát kell feltételeznünk. Azt a rendíthetetlen közös meggyőződést, hogy fel tudják emelni és a haladás útjára vezethetik a nemzetet, amely „végtelen munkájával, vérével és költségeivel” hozza meg áldozatát. Közös volt fiatalságuk is, hiszen Rákóczi mindössze 27, *Ráday* pedig 26 éves volt, amikor 1703 októberében a tokaji táborban először találkoztak.

Az első megbízatás

Vannak emberek, akiknek egész életét egyetlen órányi esemény határozza meg. Ilyen befolyása volt *Ráday Pál* életére a Rákóczival történt találkozásnak. Mindaddig a nemes ifjak megszokott pályáját járta: „Kikölttem az iskolából és mentem a törvénynek tanulására” — olvassuk önéletrajzában. Kétéves katonai gyakorlat után Nógrád vármegye nótáriusa lett. Amikor a felkelés kitört, félelmében nemestársaival együtt Gács várába menekült. Innen költöttek követként a tokaji táborba — Rákóczihoz. A fejedelem azonnal maga mellé vette a tehetséges ifjút, és megtette „intimus secretarius”-nak, személyi titkárnak. Később a fejedelmi kancellária „directora” és sok más tisztség viselője lett. Első komoly feladata a *Manifestum* elkészítése volt, amely a magyar nép harcának igazságát tárta a világ közvéleménye elé.

Ráday — mint megyei jegyző — mélyen érezte és fájlalta az ország gazdasági, társadalmi, jogi és vallási kiszolgáltatottságát. A kiáltvány szerzője költői lendülettel sorolja fel az elnyomás eszközeit: „Vádoltatunk a királyi felséget sértő halálos vétkekkel, tanuknak hitetlenségét fogadták ellenünk, jutalmat ígértek rab társainknak, latrul magyarították leveleinket...”, majd biblikus hangvétellel folytatja: „Mi volt hátra, amit kellett tselekednünk? Hazánk törvényeinek így nyilván való romlása között és a régen elrejtett szívbéli dühösség által ártatlan életünk ellen leselkedő bizonyos veszedelem között? Megszabadított bennünket Dániellel az isteni jóság az oroszlanok feltátozott torkából és az undok rabságbul tsudálatos szabaditással kihozván, bátoraságos rév partra vezérlett.”

Az első diplomata

Ráday egyre-másra kapta a fejedelemtől a különböző fontos megbízatásokat. Tevékenysége rövidesen nélkülözhetetlenné vált, szinte minden útjára elkísérte Rákóczit, aki többször kitüntette őt „hozzánk s édes nemzetéhez való igaz hűségéért”. *Ráday* szervezte meg az államapparátus egy részét, ő készítette elő az 1705-ös szécsényi országgyűlést és ő fogalmazta meg a kuruc hadsereg katonai törvénykönyvét.

¹ Az elmúlt évben ünnepeltük *Ráday Pál* születésének 300. évfordulóját.

Ráday Pál volt Rákóczi első diplomatája. Követi útvjáról nemcsak kimerítő jelentéseket, hanem diáriumot (naplót) és térképet is készített. Megszervezte és mindvégig kézben tartotta a kuruc diplomáciai testületet, a titkos — siffrizott, tehát számokkal írt — diplomáciai levelezést, valamint a hazai hírekről való tájékoztatást. Mai szóval élve, ő volt a fejedelem külügyminisztere és sajtófőnöke.

Az első hírlapíró

Amikor Rádayra emlékezünk, nem feledkezhetünk meg a nagy hatású publicistáról sem: ő volt az első hazai hírlapíró. Szerkesztésében jelent meg Rákóczi híres lapja, az *Igazmondó Mercurius* (*Mercurius Veridicus ex Hungaria*). 1710-ig (amikor szerkesztését *Bercsényi* kancelláriája vette át) lényegében minden számát maga Ráday írta. Publicisztikáját költői pátoasz hatotta át. A lapot a tábornokok harcéri jelentéseiből állította össze, és az rendkívüli gyorsasággal jutott el a távoli olvasókhöz is.

Jellemző, hogy Ráday diplomáciai leveleihez gyakran csatolta a Mercurius egy-egy számát, így a külföld hitelesen tájékozódhatott a valós hazai helyzetről, ellensúlyozva ezzel a hamis bécsi hírkeltést.

Ráday Pál mindvégig kitartott eszméi és vállalt életútja mellett. 1711-ben még őt küldte a fejedelem Debrecenbe az utolsó tárgyalásokra. A bukás után nem követte Rákóczi az emigrációba, de nem állt a megalkuvó urak közé sem. Itthon maradt, a hit és a kultúra erejében vélte megtalálni a nemzeti fennmaradás biztosítékát. Ő lett a magyarországi ref. egyház első főgondnoka, világi és vallásos verseit számontartja irodalomtörténetünk. Fia, *Gedeon* ismert költő lett. Ráday Pál vagyonának tekintélyes részét könyvekre áldozta — ez a gyűjtemény adta a híres Ráday-könyvtár alapját.

Történetírásunk még mindig adósa Ráday Pál emlékének. Családi archívumként megőrzött iratait — levéltárát — két kötetben kiadták ugyan az 1950-es években (*Benda Kálmán* szerkesztésében), amit azóta is jól hasznosít a kutatás; egyetlen életrajza a piarista *Gorzó Gellért* munkája. Biográfiájának elkészítése, alakjának újszerű méltatása időszerű, mert róla is elmondhatók *Kőpeczi Béla* közelmúltban megjelent Rákóczi-tanulmányának értékelő sorai: „Haladó szellemisége, tántoríthatatlan elhűsége, erkölcsi nagysága — példakép minden magyar és minden ember számára”.

Raj Tamás

Egy élten át igaz magyar és vitéz katona (*Bercsényi László halálának kétszázéves évfordulójára*)

A magyar marxista-leninista hadtörténetírás már eddig is sokat tett annak érdekében, hogy feltárjon korábban méltánytalanul a feledés homályába merült hőstetteket, felszínre hozzon a Habsburg- és Horthy-párti történetírás részéről agyonhallgatott életpályákat és tudatosítsa közvéleményünkben népünk eltorzított vagy elhallgatott fegyveres küzdelmét. A kutatómunkának is vannak adósságai egykori katonahősökkel szemben. Például keveset tudunk arról a mintegy kétezer XVIII. századi magyar kardforgatóról, akik ifjú korukban a Rákóczi szabadságharc lelkes résztvevői voltak, a szatmári egyezés után pedig — a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás eszméihez ragaszkodva — a Habsburg-hatalommal ellenséges Franciaország fegyveres szolgálatába álltak. Sorsukat legjobban a vezető egyéniségüké vált *Bercsényi László* élete példázza. Ezt kívánjuk felvázolni halálának kétszázadik évfordulója alkalmából.

Bercsényi László 1689. augusztus 3-án Eperjesen született, *Bercsényi Miklós* és *Drugeth Krisztina* első gyermekeként. Egyéniségének formálódásához döntően hozzájárult, hogy édesatyja a bécsi udvarral szembe forduló nemesi elégedetlenek egyik vezetője lett. A gyermek *Bercsényi* hozzá és az 1697-ben személyesen megismert *II. Rákóczi Ferenchez* igyekezett hasonlónak válni, 1701-ben azonban Rákóczi elfogatásakor, *Bercsényi Miklós* Lengyelországba szökésekor Habsburg-hű hivatalnokra bízták nevelését, sőt a következő évben „a gyanús levelezések elhárítására” Ungvárról Kassára vitték. Itt érte a nemesi elégedetlenek és a jobbágyfelkelők összefogásának — a Rákóczi szabadságharc kitörésének — a híre. Amikor 1703 októberében Kassát körül vették a kuruc csapatok, azonnal szökni próbált. A császáriak eközben elfogták és a város 1704. október 20-i feladásáig hadifogolynak tekintették.

Szabadulása után apjával Rákóczi udvarában táborozott, illetve a nagyszombati egyetemen gyarapította ismereteit. Ekkor már mindegyre azért könyörgött apjának, hogy „tegye katonává”. Fegyvert első ízben 1707. június 6-án az ónodi országgyűlésen rántott, ahol részt vett az árulással vádolt túrói követek lekaszabolásában. Egy évi további tanulás után, 1708. július 25-én teljesedett vágya, ekkor vette fel Rákóczi vicehadnagyi ragban a Nemesi Kompaniába. A tűzkeresztségen július 28-án a morvaországi Sztrazsnicánál esett át. Augusztus 3-án, a szerencsétlen kimenetelű trencsényi csatában ott volt a sebesült Rákóczi kimentők között. Vitézségéért a nagyságos fejedelem szeptemberben főhadnaggyá léptette elő. Ezután udvari szolgálatot látott el, mégpedig olyan kiválóan, hogy 1709. január 6-án kapitánnyá léptették elő. Az ez évi hadjáratok után december 18-án hősiességéért e rendfokozatban a Nemesi Kompania zászlótartója lett. 1710. január 22-én részt vett a romhányi (vadmerti) csatában, majd egész évben Rákóczival táborozott. 1711. januárjában Ungvár megerősítési munkálatait irányította, február 21-én pedig Rákóczival indult Lengyelországba, az *I. (Nagy) Péter* orosz cárral folytatott tárgyalásokra. Áprilisig futárszolgálatot látott el Rákóczi és Károlyi között.

A szatmári egyezség Lengyelországban érte. Nem tudhatta, hogy soha többé nem láthatja viszont szeretett hazáját. Továbbra is a fegyvert kívánta forgatni, ezért a lengyel táborba sietett, a várt lengyel-osztrák összecsapás azonban elmaradt. Így visszahért Rákóczi mellé, aki 1711 októberében a porosz udvarhoz küldte. A várt porosz segítségnyújtásról azonban kedvezőtlen hírt kényszerült továbbítani. Az udvartartás feloszlása után is Rákóczi „alázatos, engedelmes szolgája” maradt. Amikor Rákóczi a magyar ügy francia pártolása érdekében tevékenykedett, mintegy szálláscsinálóként harmadmagával kelt útra 1712. június 12-én Danckából és augusztus végén Franciaországba érkezett. Versailles-ben XIV. Lajos személyesen fogadta a II. Rákóczi Ferenc ajánlólevelével érkezett ifjút és szeptember 1-ével — kapitányi rangját elismerve — felvételre udvari alakulatainak legelőkelőbbjébe, a nemes lovas-muskétások közé.

Bercsényi László azonban nem udvari parádézásra vágyott, hanem — ahogyan írta — a hadakozáshoz igyekezett. Ekkor még folyt a Rákóczi szabadságharcra időben egybeeső spanyol örökösödési háború francia-osztrák hatalmi összecsapása. Francia szolgálatban részt vett a harcokban *Ráttky György* zömében magyarokból álló huszárezrede is. A harci vágytól égő ifjú kérte a francia uralkodótól áthelyezését ebbe az ezredbe. Ezt XIV. Lajos teljesítette, egyúttal 1712. december 31-i hatállyal huszár-alzerelessé léptette elő. Alakulatával az 1713-as rajnai hadműveletekben csatázott a császáriakkal és vitézségével különösen Landau ostromakor tűnt ki. Az 1714-es rastatti béke után a kiképzésben jeleskedett, így 1718-ban helyettes ezredessé léptették elő. Az 1719-es francia-spanyol háborúban pedig immár vezénylő ezredesként vitézkedett. Eddigi kiváló francia szolgálatait 1720-ban a Szent Lajos-rend lovagkeresztjébe kitüntetéssel ismerte el az udvar, egyúttal engedélyt kapott saját huszárezred felállítására. Ezrede tisztikarának és legénységének zömét apja és Rákóczi támogatásával és francia diplomáciai közbenjárással Törökországban toborozta. Az 1721-ben Franciaországba áthajóztak többsége magyar volt és az új ezredtulajdonos ezután büszkén mondta: „Egy magam nemzetem regementjének fő kapitánya vagyok.” Magyar példa nyomán az első szabályszerű hadrendű, magyar öltözötű és felszerelésű, magyar vezénylési nyelvű, jól kiképzett franciaországi huszárezreddé tette kötelességét. A császáriak ellen hadrakelve, ez az ezred az 1733—1735-ös lengyel örökösödési háború újabb francia-osztrák összecsapásában kiválóan helytállt, Bercsényi Lászlót XV. Lajos 1734. február 20-án hadi sikerei elismeréseként brigadérosná nevezte ki. A császáriaktól hozzá szökött magyarok száma ekkor már lehetővé tette, hogy egy újabb magyar huszárezredet állítsanak fel. Kortársai tudták, hogy Bercsényi László francia szolgálatban is csak „hazája dicsőségét és érdekeit” tekinti, így egy újabb szabadságharcot Rákóczi mellett tőle is vártak. Magyarországon pedig az ál-Rákócziak mellett felbukkantak ál-Bercsényi Lászlók is. Miután a francia könnyűlovasság fejlesztéséért 1738. február 24-én lovasági tábornokká nevezte ki a francia uralkodó, ez a tény tekintélyét honfitársai között is tovább növelte.

Franciaországi katonai pályájának töretlen ívelése ellenére Bercsényi László elsődlegesen hazájára gondolt. *III. Károly* 1740-es halálakor azonnal tájékozódó levéllel fordult *Pálffy János* országbíróhoz és ebben írta: „Szívem s Vérem magyar, s holtig vonzom édes hazám felé, szöntelen ezt óhajtom mind addig, még az Isten vissza nem vezérel, mert haza fia vagyok.” Levele megválaszolatlan maradt, ellenben *Mária Teréziát* magyar királlyá választották, ugyanakkor kitört az osztrák örökösödési háború. Ilyen helyzetben azonnal kérte XV. Lajostól a császáriak ellen induló hadseregbe való beosztását. Hadoszlop-parancsnokként vett részt az Ausztriába, majd Csehországba való francia betörésben, Prága elfoglalásában és védelmében, 1742 decemberében pedig az innen visszavonuló francia hadsereget fedezte 36 lovasosztállyal. Ez a hőstette a Szent Lajos-rend parancsnoki keresztjével való kitüntetés eredményezte. 1743-ban a rajnai hadszíntéren állt helyt sikeresen és a francia uralkodó ekkor a huszárság főfelügyelőjévé tette, 1744. május 2-án pedig altábornaggyá nevezte ki. A huszárság élén első dolga volt az ekkor már négy, magyar vezénylésű ezredet teljesen magyarrá tenni, az egész fegyvernemnél a magyar öltözéket és felszerelést rendszeresítette. Külön kérvényezte, hogy maga is megtarthassa magyar huszártábornoki öltözékét. Ekkor írta: „A hazaszeretet olyan vonzódás, amely minden embert magával ragad.” A háború további részében a rajnai és a flandriai hadszíntéren teljesített szolgálatot, döntően hozzájárult 1746-ban a rocoux-i és 1747-ben a lawfeldi csatában elért francia győzelemhez. Ekkor már rendszeresen hadosztálynyi, sőt időlegesen hadtestnyi erő élén állt. E háborút úgy tekintette, „jó iskola, hogy hasznosan szolgáljam a hazát”. 1747. február 20-án kérvénnyel fordult a francia hadügyminiszterhez, hogy magyar huszárai élén betörhessen a török-magyar határon, s hátba támadja a császáriakat. Ehhez az irreális

tervhez azonban nem tudta megszerezni az udvar támogatását, s az 1748-as békekötés az itáliai hadszíntéren érte.

A magyarországi Habsburg-uralom megszilárdulásába mégsem tudott beletörődni. 1748. január 6-án így írt *Mikes Kelemennek*: „Hogy lerázzuk honfitársaink igáját, ez a gondolat megremegteti bensőmet.” Ha erre nem is kerülhetett sor, Franciaországba szakadt honfitársait még erőteljesebben tudta támogatni, mivel 1748-ban Commercy kormányzójává nevezte ki a francia uralkodó, 1753-ban pedig a Szent Lajos-rend tizenkét nagykeresztese közé emelte. Mindenesetre tette alapján az 1753-as felkeléskor a hődmezővásárhelyi jobbágyok arra a kőzsa hírre csatlakoztak a mezőtúriakhoz, hogy Bercsényi László 3000 fegyveresével áll a Vaskapunál a beavatkozásra és megsegítésükre készen.

1757-ben fogott utóljára fegyvert Bercsényi László, bár ekkor a hétéves háborúban francia-osztrák koalíció megkötésére került sor. Hadrakelésének célja hamarost világgossá vált. Miután megszerezte a még hiányzó elismerést és 1758. március 15-én egyetlen huszárként és magyarként a 18 legmagasabb francia rendfokozattal rendelkezők közé került: az uralkodó Franciaország marsalljává nevezte ki, ő pedig kérte vélees nyugállományba helyezését. Ezredét, kormányzói székét és a huszárság főfelügyelői tisztét fiának biztosította és visszavonult a magánéletbe. Útravalóul ezt hagyta: „Légy mindig igaz magyar és vitéz katona!” Luzancy-ban, szerény birtoka székhelyén élte utolsó csendes éveit. Nemcsak a francia közvélemény tanúsított anyanyelvi társalgását is megcsodálták. 67 évi önkéntes száműzetés után, mialatt hiába remélte viszontlátni szeretett magyar szülőföldjét, választott második hazájában, a franciaországi Luzancy-ban érte 1778. január 29-én, 89 éves korában a halál. Ott nyugszik azóta is háborítatlanul.

A francia közvélemény máig őrzi a franciaországi huszár fegyvernem megteremtőjének tekintett, a könnyűlovasság első számú fejlesztőjének tartott, az 1. huszárezrednek nevet adó, 13 hadjárat hadvezéréként kiemelkedő hőstetteket felmutató Bercsényi László marsall emlékét. Tartozunk nemzeti önismeretünknek, amikor erről szót ejtünk. De hozzá kell tennünk, hogy e kiemelkedő képességű katona nevét francia szolgálatban a legmagasabb rendfokozatba emelkedve is mindig így írta alá: „Bercsényi László, magyar főnemes, Franciaország marsallja”. Élete végéig megalkuvás nélkül vállalta gyermek- és ifjú éveinek nagy élményét, a Rákóczi szabadságharcban való részvételt. Utolsó lehetőleg reménykedett hazája függetlenségének kivívásában, a társadalmi haladásban.

A második világháború során, 1944 októberében Luzancy-ba vetődött magyar antifasiszta Petőfi-század katonái tiszteletadással végrehajtott koszorúzása ma is arra figyelmeztet bennünket, hogy Bercsényi László két nép hőse, Magyarország és Franciaország egyként magáénak vallhatja és példaképnek állíthatja a mai közvélemény elé.

Dr. Zachar József

Négyszáz éves a pápai nyomdászat

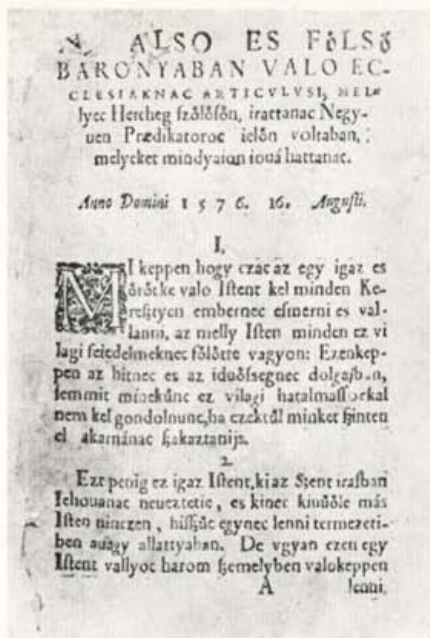
1574 őszén, miután az előző lelkész meghalt, *Huszár Gált*, a híres író és könyvnyomdászt hívták meg lelkészüknek a pápaiak. A Svájcban tanult *Huszár Gál* több jeles hitújító könyvével és a reformáció eszméit terjesztő nyomdáival tette nevét ismertté. Ő alapította hazánk máig működő legrégebbi nyomdáját, a debreceni nyomdát is. Hányatott sorsát, amelynek során hol a török, hol a királyi önkény elől kellett menekülnie, Pápán fejezte be, 1575 októberében pestisben meghalt. Hivatását és mesterségét fiára, Dávidra hagyta.¹

Huszár Dávid életéről, működéséről forrásaink nem árulnak el túlságosan sokat, annyi azonban megállapítható, hogy ő irányította a lutheri hitvallású gyülekezetet Kálvin tanai felé.² Tevékenységében az atyai hagyományokat folytatta: saját nyomdájában, saját költségén három könyvet nyomtatott. *Könyvei, az első pápai nyomdatermékek, négyszáz éve láttak napvilágot.*

¹ *Fitz József*: A magyar nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem története, II. köt.:

A reformáció korában, Bp., 1967, 188–197. old.

² *Payr Sándor*: A Dunántúli evangélikus egyházkerület története, I. köt, Sopron, 1924, 169. old.

Részlet a hercegszöllősi kánonok című kiadványból

Az első könyv, amelynek kolofonja 1577. február 13-át mutatja a nyomtatás befejezésének napjaként, a heidelbergi kátének, a biblia alapján német földön megírt református népkönyvnek az első magyar nyelvű fordítása. Címe: *A kereszttyén hitről való tudományok rövid kérdésekben foglaltatott sommája*. A káté szövege 129 kérdésből és a rájuk adott válaszokból áll, mindez 52 vasárnapra van beosztva. A kátéhoz egy 61 imádságból álló gyűjtemény tartozik. A kötet tehát katekizmus és imakönyv is egyben. 184 főlíós teljes példányát a keszthelyi Fesztetics Könyvtár őrzi, másik, csonka példánya a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei pápai könyvtárának kincse.³

Utószavában Huszár Dávid reménykedve írja, hogy a jámbor emberek „jónévén veszik e kis munkát, mely után Istennek segítségéből hamar időn mást is bocsátunk ki”.⁴

Huszár Dávid megtartotta ígéretét. Még ugyanabban az évben kiadta a baranyai kálvinista gyülekezetek 1576. évi *hercegszöllősi zsinatjának határozatait*, latin és magyar változatban egyszerre. A protestáns egyházi életet szabályozó kánonokat az egész országban nagy lelkesedéssel fogadták, s az mint törvénykönyv, sokfelé eltért.⁵ A magyar vál-

tozat egy-egy, 12 főlíós teljes példányát a budapesti Ráday Gyűjteményben és a Tiszántúli Református Egyházkerület debreceni Nagykönyvtárában őrzik. A Ráday gyűjteményben van a latin variáció egyetlen, hiányosan fennmaradt példánya is.⁶

Huszár Dávid könyveinek eszmei jelentőségéhez nem fér kétség, munkáján azonban nyomdafelszerelésének hiányosságai látszanak, betűi nem egységesek, kopottak. A nyomás azonban erős és tiszta.⁷

A XVII. században újabb nyomda kezdte meg működését Pápán. Talán a város vagy a református egyház hívására, 1624-ben ide költözik *Szepesvárallyai Bernhard Máté*, akinek korábban a Vas megyei Németújváron volt nyomdája.⁸ Bernhard Máté nyomdája, akárcsak elődjéé, a reformáció szolgálatában állt, s pápai működése alatt két kalendárium, egy Abecedarium című latin és magyar nyelvtankönyv, több református hitvitázó munkája és az 1623. évi komjátí zsinat határozatai kerültek ki nyomdájából.⁹ Közülük ez utóbbi a legfontosabb, egyháztörténeti jelentősége a hercegszöllősi kánonokéhoz hasonló.¹⁰

A teológiai munkák közül feltétlenül említést érdemel *Pécseli Király Imre* Katekizmusa és *Samarjai János* Magyar Harmónia című műve, melyeket — mint azt Samarjai a Magyar Harmónia alcímében írja — a két nagy protestáns felekezet egymáshoz való közelítése érdekében írtak.¹¹

Bernhard Máté elismerésért méltóan dolgozott, nyomdája az akkori viszonyok közt sokat és jó minőségben termelt.¹² Eötvös Lajos, a fiatalon elhunyt, tehetséges múlt századi történész, aki rövid életpályáján is sokat tett a pápai nyomdászat történetének

³ Lásd: Eötvös Lajos: Újabb pötlék a Pápai nyomda történetéhez. Századok, 1869, 332 old.

⁴ Mokos Gyula: A Hercegszöllősi Kánonok. Bp., 1901. 78–79. old.

⁶ RMNY 393, 394. sz.

⁷ Mokos, 58. old.

⁸ Eötvös: i. m. 314. old.

⁹ Tóth Lajos: A főiskolai nyomda története. Pápa, 1939, 6–7. old.

¹⁰ Mokos, 78. old.

¹¹ OSZK RMNY-csoport, *Heltai János* szíves közlése.

¹² Tóth, 7. old.

és Veszprém megye művelődéstörténetének feltárásában, Bernhard Máté könyveit *Heltai Gáspár, Bornemissza Péter, Manlius János* könyveihez hasonlítja.¹³

Több mint másfél évszázadnak kellett ezután eltelnie ahhoz, hogy Pápán újból működjen a sajtó. Ebből a hosszú időszakból pápai keletkezésű nyomtatványról nem tudunk szólni; ha született is, nem maradt fenn. Ne felejtjük, hogy 1683-ban a török még megszállta Pápát!

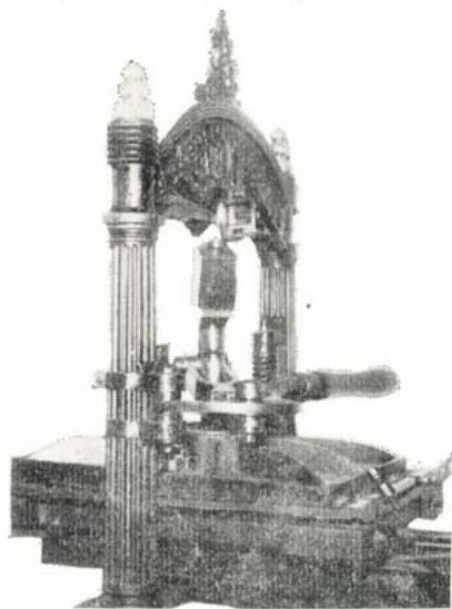
Az újabb nyomdaalapítás a soproni származású nyomdászcsalád egyik győri tagjának, *Streibig József*nek a nevéhez fűződik. Ő 1788-ban került Páparra és mindössze egy esztendőt töltött itt. Ez idő alatt nem sok nyomdatermék került ki keze alól, emiatt sokáig vitatták, hogy ténylegesen volt-e gépe Pápán, avagy csak üzleti szándékkal készített nyomtatványokat győri nyomdájában pápai nyomdahely-feltűntetéssel.¹⁴ Az újonnan előkerülő nyomtatványok azonban mind bizonyosabbá teszik azt a feltételezést, hogy Streibig József valóban működtetett nyomdát Pápán.

A nyomdász-történeti kutatás legújabb eredménye ez ügyben egy nagyméretű, 6 lapból álló nyomtatvány, amelyet Streibig a II. József által elrendelt terméssziszterás útmutatójával készített a hatóságok megrendelésére. Ez a nyomtatvány a Veszprém megyei Levéltárban van és Veszprém város feudáliskori irataihoz tartozik.¹⁵

Tény, hogy Pápa a nyomdászat elsőbbségében — talán Pozsonyt kivéve — messze megelőzte az észak-dunántúli—kisalföldi térség minden városát, a nyomdász-táról méltán híres Nagyszombatot is, de még az örök vetélytársat, Veszprémet is (éppen Streibig József, a harmadik pápai nyomdász vándorolt Veszprémbe és alapította az ottani első nyomdát), azt azonban el kell ismernünk, hogy a működés tartósságában, termelékenységében, társadalmi hatékonyságában, a XVI—XVIII. század egészét tekintve akár Győr, akár Sopron vagy Komárom nyomdái lényegesen jelentősebb szerepet játszottak, mint a pápaiak.¹⁶

Streibig József távozása után újabb ötven évig nincs nyomda a városban. A könyv azonban elfoglalta helyét a város kulturális életében. Az Esterházy-kasztély, a reformátusok kollégiuma, a ferences és a pálos, később bencés rendház akkoriban már jelentős és egyre bővülő könyvtárral rendelkezett, több ösnyomtatványt is őriztek itt valaha, és bizonyára sok pápai polgár és nemes is tartott otthonában értékes könyveket.¹⁷

A könyvnyomtatás terén a *református főiskolai nyomda* megteremtése hozott alapvető változást. A főiskola terve az volt, hogy az egyház és a tanintézet könyvigényét kielégítő nyomda jövedelméből még egy professzori katedrát állít fel. A szándék mindenütt megértésre talált. A győri tanulmányi főigazgató például így véleményezte a kérelmet a helytartótanácsnak: "...ilyen könyvnyomtató műhelynek Pápán való felállítására kétségtelenül a város lakosságának nagy hasznára és előnyére lenne... Egy nyomdának elegendő munkát adna a tanulóifjúság osztályozásának kinyomtatása, továbbá alkalmi költemények, különböző beszédek, mindenféle iskolai

¹³ *Eötvös*, I. m. 321. old.

¹⁴ Lásd: *Eötvös Lajos*: Újabb pólék a Pápai nyomda történetéhez. *Századok*, 1869: 332. old. — Nem fogadja el Streibiget Tóth. (8—9. old.) sem.

¹⁵ A be-nem vallott és controlerizált individuális termésnek meg-mutatására szolgáló clavis, avagy kults. (Kétszínnyomású kitöltési és számítási segédlet a termésmennyiségek kimutatásához. Pápa. Nyomtatott S(t)reibig József Betűvel 1788-dik Esztendőben. — Veszprém város II. József-kori kataszteri felmérések iratanyagában (VEML V. 102. g.).

¹⁶ Lásd: RMNY 754—755. old. — *Borsa Gedeon* Magyarországi nyomdász-történet (XV—XVII. század) - Régi könyvek és kéziratok. Ó. áll.: Pintér Márta, Soks. Bp., 1974. 85—94. old. — *Hervay Ferenc*: Magyarország történeti földrajza a XVI—XVIII. században. — Régi könyvek... 147—149. old.

Horváth Elek—Tóth Endre: Pápa megyei város múltja, jelene és környéke. Pápa, 1936: 84., 110., 123—124. old.

gyakorlatok, gyárak hirdetései, kereskedelmi és árjegyzékei...". A nyomdát a király engedélyezte, majd a felszerelés nem kis áldozattal járó beszerzése után, 1838-ban, két sajtóval megindult a munka. Első megrendeléséként 300 db teátrumcédulát nyomtak. De nemcsak a város kulturális intézményeinek, egyházainak, testületeinek és polgárainak nyomdai igényét elégítették ki, gyakran dolgoztak távolabbi megrendelők, mint például a halasi prédikátor számára is. A nyomda termékei között hamarosan feltűntek az íves munkák. Egész sor tankönyv, *Tarczy Lajos*, *Bocsor István* és más kollégiumi tanárok műve jelent itt meg. *Horváth Mihály: A magyarok története* című négykötetes munkájának első kiadása is Pápán hagyta el a sajtót 1842 és 1846 között, 1838-ban pedig már 12 ezer példányban jelent meg — a nyomda saját kiadványaként — a Pápai Közhasznú Kalendárium.¹⁸

1848-ban a pápai nyomda is megszabadult a sajtócenzúrától. Első munkája a *Nemzeti Dal* volt. Ennek a londoni British Museumban őrzött példányáról nemrég a Magyar Nemzetben olvashattunk.¹⁹

Változó haszonnal és változó sikerrel, de mindig a köz javára működött a Főiskolai Nyomda. Főlszerelését időnként felújították, 1859-ben például gyorsajtót kapott.

A kiegyezés után, a politikai viszonyok rendeződésével megpezdült a városi közélet, melynek a sajtó vált egyik legfontosabb elemévé. A céhrendszer megszüntetésével a nyomdászat is szabad vállalkozássá lett. Tíz éven belül három újabb nyomdát alapítottak, amelyek egymással versengtek a piacért.²⁰ Ebben az időben indultak a nagyobb pápai hetilapok, a Pápai Lapok, a Pápai Közöny, később a Pápai Hírlap, valamint a Pápa és Vidéke, ez utóbbi kettő egészen 1944 végéig megjelent.²¹ A lapok a város, az egyházak, általában a helyi vezető körök kezelésében álltak és természetesen annak megfelelően írtak. Így is sokszínű és a helytörténeteszek által kellően ki nem aknázott forrásról szolgálnak a város korabeli életének tanulmányozásához.

Pápa város nyomdatörténete már a felszabadulás előtt is kapcsolódik a munkásmozgalomhoz. 1919 januárjában jelent meg először a helyi szerkesztésű *Munkás Újság*, mely augusztus elejéig szolgálta a forradalom ügyét. Kezdetben heti két, később három alkalommal jelent meg. Ezen kívül többszáz plakát és nyomtatvány is tanúskodik a Tanácsköztársaság helyi eredményeiről, tevékenységéről. A ritkaság számba menő gyűjteményt a református könyvtár őrzi.²²

A két világháború között újabb hat kisebb nyomda alakult, de többségük néhány év után megszűnt. Nem is voltak ezek valódi értelemben vett nyomdák, csak kis példányszámú nyomtatványokat, alkalmi kiadványokat készítettek. Ennek az időszaknak a legjelentősebb nyomdája továbbra is a Főiskolai Nyomda és az 1919-ben alapított Keresztény Nemzeti Nyomдавállalat, a *ferencesek nyomdája* volt. Mindkettő könyvkiadóként is működött. Az általuk kibocsátott könyvek nagyobb részt teológiai jellegű művek, megjelentettek azonban várostörténeti munkákat és egy-egy helyi költő alkotásait is. A már említett politikai lapokon, valamint az egyházi lapokon kívül nevezetesebb időszak kiadvány volt még Pápán a Jókai-körnek, a város egész polgári értelmiségét átfogó tudományos-művészeti egyesületnek az évkönyve, a főiskolai képzőtársaság diáklapja, a Pápai Kollégiumi Lapok, és természetesen az összes tanintézet értesítői. Az országos jellegű periodikák közül a Magyar Gyógyászati Tudományi Társaság Értesítőjét és a Magyar Urológiát nyomtatták Pápán.²³

A felszabadulás utáni eszmei harcokban is megtalálta helyét a pápai sajtó. A baloldali alig néhány héttel a város felszabadulása után már kibocsátotta saját lapját, a *Pápai Néplapot*. A lap szerkesztése 1946-tól szilárdan a kommunisták kezében volt. E lap szerepét, megszűnése után a párt megyei orgánuma vette át Pápán is.

A felszabadulás után nagy változások álltak be a pápai nyomdászatban. Bezártak kapukat a gazdaságtalan kisebb nyomdai műhelyek, legutoljára az 1946-ban ala-

¹⁸ A Főiskolai Nyomda alapítását és történetét részletesen ismerteti **Tóth**.

¹⁹ **Horváth-Tóth**: i. m. 41. old. — **Szilágyi Ferenc**: Hungarikák a British Múzeumban. - Magyar Nemzet, 1977 szept. 28.

²⁰ Pápa város XIX—XX. századi nyomdáira lásd: **Ungváry Ferencné**: Veszprém megye nyomdái. - Horizont, Veszprém megyei közművelődési tájékoztató, 1973. sz. 13—14. old. **Uő**: Nyomdák, könyvkereskedők, könyvkötők és hírlapkiadás Veszprém megyében 1849-től napjainkig. (1973 Kézirat, 12. old. A Veszprém megyei Levéltár kéziratos dolgozat-gyűjteményében.)

²¹ A pápai hírlapokra lásd: **Nagy László**: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820—1956. Veszprém, 1957. (Veszprémi Könyvek 2.)

²² Lásd: **Miklós Dezso**: A Magyar Tanácsköztársaság Pápán kiadott röplapjai és plakátjai (Bibliográfia és dokumentumgyűjtemény). - Pápa város élete a Tanácsköztársaság idején. Pápa, 1969. Kézirat, 310—346. old. (Pápai Helyismereti Kiadványok I.)

²³ **Tóth** i. m. 30. old.

kult Munkás Nyomda szüntette be működését. A háború viszontagságaiban és azt követően néhány gondatlan kéz ártalmas cselekedete folytán nyomdáinknak nemcsak műszaki állománya, hanem irattárai is megsemmisültek; ezért tevékenységükről nem könnyű reális képet alkotni. 1949-ben megértek a feltételek arra, hogy államosítsák a pápai nyomdászatot. Viszonylagos épségben a Főiskolai Nyomda érte ezt meg. Az államosított nyomda erre épülve lett a Veszprém megyei Nyomdavállalat Pápai Telepe.²⁴

Az elmúlt három évtizedben sokat fejlődött a pápai nyomda. Ma 150 tonna ólom-betűjük, több mint 200 fajta betűsorozatuk van, cirill, görög és héber ábécével is rendelkeznek. Az utóbbi tíz évben automata nyomó- és vágógépet szereztek be, bár legnagyobb büszkeségük a ma is működtethető, Gutenberg-rendszerű kézisajtó, amelyből ma már nem sok van az országban. Ez a sajtó a Főiskolai Nyomda alapításakor beszerzett gépek egyike.

A pápai nyomda jelenleg elsősorban gazdasági nyomtatványokat, falragaszokat, meghívókat, kisebb kiadványokat készít. Néhány szép munkájuk országos elismerést váltott ki.

A következő évek szép tervei szerint új üzemszert, köteteset létesítenek. Ezzel a pápai nyomda — legalábbis részben — kimozdul eddigi helyéről, ahol 1853 óta dolgozik. Munkájukhoz, terveik megvalósításához sok sikert kívánunk!

Somfai Balázs

Csíki kályhacsempék

²⁴ A nyomda legújabb története Lőcsei Imre telepvezető szíves közlése.

Simándi István tevékenysége a Sárospataki Kollégiumban

A XVII. és XVIII. században alapított protestáns iskolák *I. Rákóczi György és Lórántffy Zsuzsánna* pártfogása alatt, *Tolnai Dali János* és *Comenius* pedagógiai tevékenysége nyomán fellendültek, és felzárkóztak az európai szintű oktatáshoz. Az ellenreformáció, a haladó értelmiség erőszakos visszaszorítása, az osztrákok egyre erősödő zsarnoksága nem kedvez ennek a szellemi életnek. *Báthori Zsófia* erőszakkal foglaltatta el a sárospataki kollégiumot, s annak minden vagyonát. A tanárokat, diákokat elűzve, a jezsuitáknak adja át az oktatás-nevelés akkori fellegvárát.

Az iskolájuktól megfosztott diákok *Buzinkai Mihály* és *Pósházi János* professzorok vezetésével Erdélybe vándoroltak, ahol a gyulafehérvári kollégium fogadta be őket. Az ellenreformáció legkegyetlenebb évtizede volt ez (1671–1691.), amikor a hírhedt *Kollonich-rendszer* hajtóvadászatot rendezett a függetlenség eszméjével összeforrott protestá-nizmus ellen.

Simándi István születése évében — 1675-ben — már három éve tartott *Thököly Imre* felkelése. A diákság egy része professzorok nélkül, 1682-ben jött vissza Sárospatakra, de a felkelés leverése után ismét hontalanokká válva, 1687-ben *Csécsi János* professzor vezetésével Göncre kerültek.

Nem maradt adat arról, hogy *Simándi* ezekben a zivatáros években hol végezte alsóbb iskoláit, feltehető azonban, hogy a sárospataki kollégium valamelyik partikulájában. Biztosan csak azt tudjuk, hogy 1695-ben iratkozott a főiskolai hallgatók sorába, Göncön. Innen *Csécsit* és 350 növendékét ez év március 25-én kiűzték a jezsuiták — akiknek Gönc zálogbirtokuk volt. 1695. május 20-án Kassán folytatódott az oktatás, óriási erőfeszítések árán. A belváros területé-

ről kitelepített *Csécsi* a külvárosban fából emeltetett új iskolát, tankönyvet szerkesztett, hogy növendékeit megtartva folytathassa a „pataki szellemben” elkezdett munkát. Nem csoda, ha ilyen körülmények között nem maradt fenn írásos emlék *Simándi* tanulóveiről. Aból a tényből viszont, hogy 1701-ben társai széniorrá — a kassai diák-köztestetség vezetőjévé — választották, következtethetünk arra, hogy kiváló tanuló, megbecsült diáktárs lehetett.

1702-ben *Simándi* a miskolci iskola élére került rektornak, s innen utazott külföldi tanulmányutakra. (Konkrét adatok hiányában, rövid utalásokból gondoljuk, hogy *Belgium* és *Hollandia* egyetemét látogatta.) Iskolai tevékenysége alapján feltételezhető, hogy teológiai studiumokat folytatott és a cartesianus filozófián túlmenően a matematika, földrajz, fizika, kémia, csillagászat köztölték le érdeklődését.

1703-ban *Orosz Pál* kuruc generális megszállta Patakot, és az iskolát visszaadta a reformátusoknak. *Csécsi János* 1705-ben jött vissza, s ő hívta meg 1707-ben Sárospatakra *Simándit* — mint egykori diákját, széniorját — tanárnak. *Simándi* elfogadta a meghívást, de előbb külföldre ment¹, hogy a kollégium elpusztult felszerelését új, korszerű eszközökkel pótolja.

Az 1708. július 20-án megtartott egyházgyűlés *Simándit* kinevezte tanárnak és megbízta a bölcsészeti és a természettudományok oktatásával. 1709. január 13-án — külföldi útjáról hazaérkezve — ünnepélyesen beiktatták hivatalába, ahol egyenesen a rektor-professzori tisztséget foglalta el, s a bölcsészeti és a természettudományos tantárgyak mellett vállalta a természetjog és a nemzetközi jog tanítását is. Az ő működése révén vált hazánkban e tudomány önálló

¹ Két útlevelel dokumentálja útjait: az egyik 1708. június 7-i keltezéssel, holland szöveggel, a másik nassáni hercegtől, 1708. augusztus 31-i keltezéssel.

20. peng eo reisege devotivált, deután peng a Reformátusok Collegiumában menván, Simándi Professor által producált Matherist nézte, maga is eí Felsége disceptálván véle.

30. Szüntelen való írásiban eí Felsége foglalatokodván, 12 órn felé az örög-Templomban ment, és ott nagy devotióval Missét hallgatván, a Pseudonion is megmaradt; onnént peng visszjívén, Méltóságos Fő-Generális Úrral, Méltóságos Gróf idősbik Barkóczy Ferenczel, és más Senátor Úrrakkal Fejedelmi Asztalához leült. Asztal után a Reformátusok Professorát Simándit a maga Instrumentumival a Várban látván, egész estig sok szép díszensokhan mulatta magát.

Részlet *Beniczky Gáspárnak*,
a fejedelem titkárának naplójából

tantárggyá függetlenül a teológiai befolyás alatt álló erkölcsfilozófiától. *Szobathy János*: A sárospataki főiskola története című írásból tudjuk, hogy ezirányú ismereteit *Pufendorf Sámuel* (1632—1694.) jogtudós, heisenbergi professzor kézikönyvéből szerezte.

Ő volt az első pedagógus Magyarországon, aki óráin a jelenségek megértését kísérletek bemutatásával segítette elő. „Ő tanított először Patakon Experimentális Physicát, mellyért az együgyűektől Magusnak, ördögönsnek tartattott.” — írja *Szobathy*. De ha a pataki együgyűek nem is ismerték fel a tudós és a pedagógus úttörő munkáját, az elismerés mégsem maradt el. Ifj. Csécsi János (Tsétsi 1689—1769.), a XVIII. sz. egyik polihisztorja, a sárospataki főisko-

la tanára, a földrajz tanítása mellett, foglalkozott a természettudomány más ágaival is, s oktatása során felhasználta Simándi tapasztalatait. Feljegyzései dokumentálják munkáját,² és ezek a feljegyzések bizonyítják, hogy az elkezdett út nem volt hiábavaló, s akadtak korai követői is a Simándi-hagyományoknak.

A legnagyobb elismerést azonban a *II. Rákóczi Ferenczel* való megismerkedés jelenti a pedagógus professzor számára. A zivataros történelmi idő büne, hogy a fejedelem, aki a leírottak szerint érdeklődéssel fogadta a kísérletező professzor bemutatott eszközeit, nem mélyülhetett el a természettudományok megismerésében, s nem alakíthatott ki közelebbi kapcsolatokat a kor legnagyobb pedagógus egyéniségével.

A pestis Simándit sem kerülte el, s 1710. április 27-én Sárospatakon megírta végrendeletét, amelyben sem ikoljáróról, sem tanítványairól nem feledekezett meg: „... Minden könyveim és a Philosophiához tartozó minden eszközeim hagyom a Pataki Reformata Nemes Collégiumnak.” ... Ami kevés ételreitalra való ivóska vagyon, ami belőle megmaradt a tori alkalmatosság után, költse el a szép ifjúság.”

1710. május 2-án halt meg Sárospatakon a modern természettudományos nevelés kimagasló, úttörő pedagógusa.

Horváth Lajosné

A kahlenbergi varázsló

A napenergia hasznosítását, a fényképezőgép és optikájának tökéletesítését jórészt *Petzval József* úttörő munkájának köszönhetjük. Főként az ő számításai alapján készülnek azok a parabolikus tükrök, amelyek lehetővé teszik a napenergia felhasználását, s a fényképezés terén is hervadhatatlan érdemeket szerzett, mert olyan lencserendszert szerkesztett, amely a tárgynak a főtengelytől távolabb eső pontjairól ferdén beeső sugarakat egy pontba gyűjti össze anélkül, hogy a lencse nyílását a fényrekeszszel túlságosan le kellene szűkíteni. A világon az első ilyen lencse — amelyet anasztigmát lencsének neveznek — *Petzval* számításai alapján készült 1843-ban. Nagy fényerejű akromatikus objektívjei lehetővé tették, hogy az addig szükséges időt a másodperc töredékére csökkentik.

A kiváló matematikus nemcsak a nagy fényerejű lencsét és a hordozható fényképezőgépet találta fel, de a tájfényképezés lencséjét is. A Holdról készített felvételei pedig megvetették az alapját a fényképezés és a tudomány kapcsolatának. Ezen kívül az ő nevéhez fűződik a Galilei messzelátójának színházi célokra való átalakítása. A mai műtermi fényképezés vagy filmezés, az esti sportesemények televíziós közvetítése, a hadseregnél, a repülőtereken és a hajózásnál alkalmazott fényoszóró ugyancsak *Petzval* találmánya.

² 1716. szept. 3.—1717. nov. 29. Fizikai magyarázatok kísérletekkel. — 1716—1717. Disputációk az egész fizikából: „systematicam et experimentalem”. — 1717-ben ismét előadásra kerül az egész experimentális filozófia. — 1718. Optika (*Zemplén Jolán*: A magyarországi fizika története, 1916. 33 o.)

Petzval József a Tátra aljában fekvő Szepesbélán született 1807-ben. Apja a helybeli iskola kántortanítója volt, aki Podolinban, Lőcsén és Kassán járatta fiát iskolába, Pesten járt egyetemre, majd tanulmányainak befejeztével 7 évig Pest városának mérnöke volt. Kiváló matematikai és geometriai tudását nagyszerűen tudta alkalmazni a gyakorlati életben. Ő készítette el annak a csatornának a tervét, amely megvédte volna Pest-Budát az árvízzel szemben. A palatinusz Nádor magához kérte, ter-
vét megdicsérte, de kivitelezésre nem került sor.

1835-ben lemondott városi mérnöki állásáról és a pesti egyetem matematikai tan-
székén lett tanár. Kiváló képességeiről, matematikai tudásáról tudomást szereztek
Bécsben és kinevezték az ottani egyetem tanárává. Pesten megüresedett helyét öccse
Ottó foglalta el, aki addig a felsőipari iskolában tanított. Kiváló tanár volt, akárcsak
bátyja, számos tudományos könyvet írt. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tag-
jává választotta.

Petzval József nem sokáig lakott Bécsben, mert megvásárolta a város mellett
Kahlenberg hegyen lévő, még II. József uralkodása alatt megszüntetett karmelita rend
kolostorát és itt rendezte be otthonát. Az egykori kolostor vastag falai, komor helyisé-
gei, kicsi, sűrűn rácoszott ablakai, sötét pincéje valóságos erődítmény volt. *Petzval* úgy
is emlegette: „az én váram”. A földszinten istállót rendezett be arabs lovak számára.
Ezzel gyerekkori vágya teljesült, hogy saját lova lehetett. Az egyetemi előadásokra is
lőháton járt be a városba. Az elegáns, a nagy műveltségű, sok titokzatossággal körül-
vett professzort „kahlenbergi varázslónak” nevezték.

Egyetemi és akadémiai elfoglaltsága mellett sok értékes tudományos munkát adott
ki. A kahlenbergi sasfészekben műhelyt és laboratóriumot rendezett be, s nagy szor-
galommal dolgozott itt a természettudományok megoldatlan kérdésein. Mint kitűnő
matematikus, főleg az optika érdekelte. Matematikailag kidolgozta a tükröző felüle-
tek elméletét, számításokat végzett különféle görbetükrök, főleg a gömb-, a parabo-
likus és egyéb tükrök körében. E téren szerzett bőséges ismereteit használta fel a ve-
títőgép és a fényszóró megszerkesztéséhez.

A képsokszorosítás terén 1839-ben nagy változást hozott a francia *L. I. Daguerre*,
aki a francia akadémián bemutatta *Niepce—Nicephorral* közös találmányát, a róla el-
nevezett daguerrotípát. Ehhez az egészen primitív „camera obscurát” használták,
amit még a középkorban találtak fel. Fényképezéskor a tökéletlen optika miatt so-
káig kellett exponálni. Akit fényképeztek, annak az erős napsütésben több, mint fél
óraig mozdulatlanul kellett ülnie. A fej és a kéz rögzítésére külön kapcsok voltak.
Másik hátránya az volt, hogy a portrékon a lefényképezett személy szeme csukva
volt, mintha aludna. Másolatot nem lehetett készíteni. A legnagyobb hiba azonban a
lencsékben volt. Nehéz feladat volt olyan lencserendszert szerkeszteni, amely a tá-
volról ferde beeső sugarakat is egy pontba egyesíti. Ez sikerült *Petzval*nak. Nem is
sejtette, hogy milyen nagy jelentősége van találmányának, amely évszázadunk húszas

Petzval Múzeum Szepesbélán

éveiben is használatban volt minden jelentősebb változtatás nélkül. *Nyolcvan éven keresztül semmit sem kellett változtatni Petzval számításain.*

Kitűnő teoretikus volt Petzval, de a lencsék előállítására terén nem rendelkezett kellő gyakorlattal. Ezért lépett összeköttetésbe *Voigtländerrel*, egy osztrák optikussal, akinek nemcsak kiváló gyakorlati ismeretei, de nagy üzleti érzéke is volt. Petzval átadta számításait Voigtländernek, aki ennek alapján kezdte gyártani a fényképezőgépek lencséit és rövid időn belül milliomos lett, de az óriási haszonból nem juttatott a feltalálónak, nevét csupán reklámcélokra használta fel. Két további optikussal szintén sikertelenül próbálkozott, mert csak kihasználták őt. A csalódott ember mindenképp visszavonult, kizárólag az egyetemi előadásokra és az akadémiába járt, melynek tagja volt.

Idősebb korában külön, csalódott, magába zárkózott emberré vált. Később már látogatókat sem fogadott. A külvilágtól elzárkózva főleg tudományos könyvek írásával foglalkozott. Sok könyvet jelentetett meg, de kevésbé ismeretes az optikára vonatkozó nagy munkája. Kahlenbergi és bécsi kutatása sajnos nem maradt meg, sajnálatos módon éppen a városon kívül eső lakóhelyét övező legendák miatt. Azt hitték, hogy a vastag, titokzatos falak között Petzval rengeteg kincset halmozott fel, s egy alkalommal, amikor éppen előadást tartott az akadémián, beírték a lakásába. Kincseket nem találtak, ezért dühükben összetörték a laboratórium felszerelését, nagy munkájának kéziratát összetépték, szétszórták. Amikor Petzval meglátta, hogy írásainak nagy részét megsemmisítették, a megmaradt lapokat már soha többé nem rendezte, a hiányokat nem pótolta. A csalódott és az élet által megviselt, elhagyott tudós 1891-ben halt meg.

Vörösmarty Géza

Segner János András emlékére

Az elmúlt évben a tudományos világ kegyelettel emlékezett a pozsonyi születésű *Segner János András* természettudósra, halálának kétszázadik évfordulója alkalmából. Segner Pozsonyban, a Mihály utca 7. számú házban, az úgynevezett Segner kúriában született 1704. október 9-én. Ősei Stájerországból vándoroltak be, és a 15. században már magyar nemességet kaptak. A Mihály utcai ház északi reneszánsz stílusban épült, ma is jó állapotban van és a város értékes, védett műemlékei közé tartozik. A bejárat fölött az építető Segner András (Segner nagypapja) által fogalmazott latin szöveg olvasható kőbe véve: HAS AEDES M. E. PO. EX FUNDAMENT EREXIT ANDREAS SZEGNER, ANNO, 1648. VIRTUE PARTA DURANT. (Ezt a házat M. E. PO. alapjaitól kezdve Szegner András építette 1648-ban.) Figyelemre érdemes Segner nevének a magyar ortográfia szerinti írásmódja, nem a német S-t, hanem a magyar SZ-t használta.

A fiatal Segner gyermekkoráról nem sokat tudunk. Annyi azonban ismeretes, hogy Pozsonyban kezdett iskolába járni, majd Győrben folytatta. Már korán élénk érdeklődést mutatott a természettudományok iránt. Apjának a pozsonyi Malomvölgyben, a Vödric patakon volt egy malma. Az ifjú Segner itt különféle kísérleteket végzett. Győr után — 1724-ben — Debrecenben folytatta tanulmányait, majd a következő évben már a Jénai egyetemen találjuk. 1730-ban megszerezte az orvos-doktori címet, azután hazatért Pozsonyba azzal a szándékkal, hogy szülővárosában orvosi gyakorlatot fog folytatni. Abban az időben Debrecen város nótáriusa éppen a pozsonyi evangélikus liceum neves tanárához, *Bél Mátyáshoz* fordult azzal a kéréssel, hogy ajánljon a kerületi orvosi állásra valakit. *Bél Mátyás* a friss diplomával rendelkező fiatal orvost javasolta. Így került Segner másodízben Debrecenbe. Három évvel később, 1733-ban a jénai egyetemre hívták meg a fizika, a matematika és a kémia rendkívüli tanárának. Két évre rá már a göttingeni egyetem rendes tanára. Majd húszéves pedagógiai és tudományos munkássága után elhagyja Göttingent, és a hallei egyetemen folytatja értékes munkáját.

Felfedezéseinek legnagyobb része az optika és a hidraulika területére esnek. Ilyen egy papírmalom-meghajtó, a reakció elvén alapuló turbina, amelynek egyenes karjai voltak és a karokból kifolyó víz körbeforgatta az egész turbinát. Ő volt az első, aki felfedezte és elméletileg be is bizonyította a reakcióerő létezését. Azt a feltevést is megfogalmazta, miszerint az ilyen alapon szerkesztett motornak ott is működnie kell, ahol nincsen levegő, sőt ott még gyorsabban kell forognia, mert nem akadályozza a

levegő ellenállása. Ezen az elven működnek a mai szuperszónikus repülőgépek, valamint az űrrakéták is. Felfedezéséért a Német Tudományos Akadémia Berlinben, az Angol Királyi Társaság Londonban és a Pétervári Akadémia Szt. Pétervárott tagjai közé választotta.

Segner mint orvos is jelentős munkásságot fejtett ki és több tanulmányt írt Debrecenben. Bizonyos betegségeket ő határozott meg, s kidolgozta azok gyógymódját. Az ő korában nagyon gyakori volt az orvosok által alkalmazott érvágás, ő viszont csak a magas vérnyomás esetében ajánlotta. Kidolgozta a nehéz szülés és az abortálás alkalmazásával szükséges teendőket. Jelentős az aranyeres betegségekről szóló munkája, s ugyancsak értékesek az emberi szervezetnek a klimatikus viszonyokkal szembeni ellenállóképességével kapcsolatos kísérletei.

Segner 1777. október 5-én halt meg Halléban. A Martin Luther Egyetem négy napos szimpózium keretében emlékezett meg róla az elmúlt évben, s azon részt vettek a MTESZ Energiagazdálkodási Tudományos Egyesület küldöttei is. A magyar Kulturális Minisztérium pedig egy fehérmárvány domborművel róttá le kegyeletét. A budapesti Széchényi Könyvtár gyűjteményéből rendezett emlékkiállítás emlékezett meg Segnerről. Debrecen városában a Református kollégium Segner-szoba, Segner Múzeum létesítésével fejezte ki kegyeletét az egykor a város falai között élt orvos emléke előtt. Az egyetem parkjában áll a bronzszobra és a város átrendezése után létesítendő Segner téren márványtábla fogja emlékeztetni az utókort. Szegeden a Nemzeti Emlécsarnokban, a tudományos intézetek földszintjének árkádsorában — ahol a magyar irodalom, művészet, a tudomány és a történelem számos kiválóságát örökítették már meg — itt helyezték el *Mikus Sándor* kétszeres Kossuth-díjas szobrászművésznék a halleival azonos fehérmárvány domborművét.

Az MTESZ Energiagazdálkodási Tudományos Egyesület Segner-díj alapításával és a debreceni Segner létesítmények védelmének vállalásával róttá le kegyeletét a „Segner Hungarus” emléke előtt, halálának kétszázadik évfordulóján.

Vörösmarty Géza

Antti Jalava, a finn-magyar kapcsolatok megalapozója

A legutóbbi két évtizedben alig telt el olyan nap, amikor újságjaink nem tartalmaztak valamilyen finn vonatkozású hírt. E hírek a magyar- finn kapcsolatok szorosra fűzéséről tanúskodnak, s azt mutatják, hogy a két nép közötti együttműködés ma már egyaránt kiterjed a politikai, a művelődési és a gazdasági életre. Ugyanakkor szinte megdöbbentő mértékben feledésbe merült a kapcsolat kezdete és múltbeli alakulása. Jelszó ugyan nálunk a haladó hagyományok megbecsülése, ám kapcsolataink finn megalapozóját évtizedek óta jóformán nem is említettük. Pedig megérdemelné, hogy népünk iránti szeretetének jeleit és a magyar- finn kapcsolatok érdekében kifejtett munkáját emlékezetünkben tartsuk. Neve így hangzik: *Antti Jalava*.

Ki volt e név viselője? Röviden meg lehet mondani. Ő volt az, aki Magyarországot, a magyar népet és nyelvet elsőknek és szinte egyedül ismertette meg Finnországban. Ezt nem én hiszem így, hanem életművére való visszapillantásában az európai híru nyelv tudós és diplomata *E. N. Setälä* állapította meg róla 1909-ben. Lássuk; hogyan vált ez a finn férfiú népünk lelkes barátjává s mi az, amit a magyar- finn kapcsolatok megteremtéséért tett?

Antti Jalava 1846-ban született a Turku közelében levő maskui járásban. A helysínki egyetemre 1863-ban iratkozott be. A finnek érdeklődésének középpontjában ez időben a nyelvi kérdés állott. Törekvésük az volt, hogy a finn nyelvet jogaihoz segítsék mind az iskolákban, mind pedig az állami és a közéletben. Jalava szívvel- lélekkel bekapcsolódott ebbe a munkába, s folytatta azt egyetemi tanulmányainak befejezése után is. Működött tanárként, újságíróként, tagja volt a finn nyelvű színház vezetőségének, tisztséget viselt a Finn Irodalmi Társaságban és a Népművelő Társaságban. 1874-ben külföldi tanulmányútra indult, s ennek során jutott el Magyarországra is. Célja az volt, hogy tanulmányozza az anyanyelv és a nemzeti kisebbségek nyelvének tanítását néhány európai országban, köztünk hazánkban is.

Jalava 1875-ben érkezett Magyarországra, s tanulmányi idejének felét nálunk töltötte. Megelőzően Németországban, Ausztriában és Csehországban járt, de menyaszszonyának küldött egyik levelében azt írja, hogy legszívesebben mindjárt Magyarországra jött volna, s itt töltött volna el egy egész esztendőt, hogy a magyar nyelvet minél tökéletesebben megtanulja. Első útját 1881 és 1903 között még további öt magyarországi tartózkodás követte, s miután megtanult magyarul, itt tartózkodását a magyar múlt és jelen sokoldalú megismerésére használta fel.

Első ismerősei és állandó támogatói persze a magyar nyelvészek, köztük *Budenz József*, *Hunfalvy Pál*, főleg pedig *Szinnyei József* voltak, kapcsolatai azonban messze túlterjedtek a nyelvészek zárt körü társaságán. Különösen mély nyomot hagyott lelkében *Görgey Artúrral* való megismerkedése. Görgey vendégül látta visegrádi otthonában. Jalava rendkívül szeretetre méltó, szíves és szerény embernek jellemzi Görgeyt, akiről fel sem tenné az ember, hogy valaha Magyarország diktátora volt, „aki előtt az egész Ausztria remegett”.

Másik nagynevü hazánkfiat, akit Jalava megismert, *Jókai Mór*. 1895-ös magyarországi útja előtt Jalava már több Jókai-regényt lefordított finnre, érthető tehát, hogy szerette volna megismerni a regények szerzőjét, amint írja: „a legnagyobb magyar író”. Látogatásakor Jókai örömeit nyilvánította, hogy üdvözölheti magánál „Magyarország híres barátját”, majd pedig megmutatta neki azon nagy könyvszekrényt, amelyben regényeinek idegen nyelvü fordításait — köztük a finn fordításokat is — tartotta. Búcsúzáskor azzal örvendeztette meg látogatóját, hogy kérésére néhány emléksort írt leánya emlékkönyvébe.

Természetesen érdekelte Jalavát a magyar színházi élet és az opera is. Megnyerő

modora, jó megjelenése révén eljutott az ún. „magasabb körökbe” is. Kolozsvárott találkozott például Szinyei József jó barátjával, *Thallóczy Lajos* történétíróval és diplomatával, Helsinkiben pedig — III. Sándor cár ottani látogatásakor — megismerkedett a cár kíséretében levő *Zichy Mihály* festőművessel.

A Magyar Történelmi Társulat hazánk iránt érzett érdeklődéséért és munkásságáért már 1877-ben tiszteleti tagjává választotta, a Kisfaludy Társaságnak pedig levelező tagja volt. A Magyar Tudományos Akadémia 1902-ben külső tagjává fogadta.

Ismételt magyarországi tartózkodásai alkalmat adtak Jalavának arra, hogy a régi Magyarországgal földrajzi szempontból is megismerkedjék. A Balaton mellékén és Székesfehérváron kívül járt Egerben, Miskolcon, Debrecenben. Ellátogatott az akkori Kelet-Magyarországra és Erdélybe is: Orsovába, Herkulesfürdőre és Kolozsvárra. Az 1948—49-es szabadságharc iránti lelkesedésétől indítva elzárándokolt Aradra és Világosra, a szabadságharc történelmi emlékezetű helyeinek megtekintésére. Tátrafüreden két egész hetet töltött, sőt előadást is tartott a Kalevala egyik hősről. Kassán a premontrei rend főnökének vendége volt. Itt találkozott egy pappal, aki elmondta neki, hogy a szabadságharc 21 csatájában vett részt, s a segesvári ütközetben látta Petőfit löhátón.

Magyarországi élményeiről, hazánkról és a magyar népről szerzett ismereteiről Jalava először az *Uusi Suometar* című újságban számolt be honfitársainak úti levelek alakjában, majd pedig — megtoldva levelei számát — kiadta őket *Unkarin maa ja kansa* (Magyarország és népe) címen könyv alakban, Helsinkiben, első magyarországi útja után egy évvel, 1876-ban. A honfoglalástól egészen utazása időpontjáig tárgyalja benne Magyarország történetét. Szól a budapesti egyetemről és a Magyar Tudományos Akadémiáról. Megemlékezik *Liszt Ferencről*, *Erkel Ferencről* és neves színészeinkről. Leírja egy magyar képviselőválasztás lefolyását, s majdnem teljes egészében közli (finn fordításban) Jókai Mór választási beszédét. Végül azt a jóslatot kockáztatja meg, hogy ha a magyarság megtalálja a nemzetiségi kérdés megoldásának kulcsát, nagy jövő vár rá Európa ezen térségében.

A *Magyarország földje és népe* című útikönyvnek olyan sikere volt, hogy megjelenése után hat évvel *Maantieteellisiä Kuvaelmia* (Földrajzi leírások) címen újabb könyvet adott ki hazánkról. Műve svédül is megjelent. Első könyvéből pedig a finn-magyar kapcsolatok ápolása terén ugyancsak érdemesült barátja, *Matti Kivekäs Stenbäck* új, átdolgozott kiadást készített, amely 1910-ben jelent meg. Ebben már erős nyomatókat kap a gyakorlati szempont. Utal a szerző például arra, hogy a magyar melegforrások vize legalább olyan jó, mint a sokat látogatott németországi és ausztriai fürdőké, a finneknek tehát érdemes lenne egyik vagy másik nyugat-európai ország helyett néha Magyarországot választaniuk utazásuk céljával. Hangsúlyozza Jalava a két nép fiai közti személyes kapcsolatok fontosságát a gyümölcsöző szellemi kölcsönhatás erősítése érdekében.

Jalava Magyarországot bemutató, enciklopédikus jellegű műveit történelmi monográfiái követték. Első monográfiáját *Széchenyi Istvánról* írta (1901). Bemutatja a nevéhez fűződő alkotásokat, ismerteti politikai programját és műveit. A felháborodás hangján szól *Metternich* politikájáról és a szabadságharcot követő elnyomásról. Kiemeli, hogy ebből az időből a Széchenyi által alapított Magyar Tudományos Akadémia maradt meg az egyetlen olyan intézménynek, amely táplálta a magyar nyelv és a nemzeti érzés szent lángját a jövődjéig. Másik történelmi monográfiájában *Deák Ferencnek* hódol (1902), annak a politikusnak, aki meghozta a magyar népnek „a jövődjéig jobb időket”.

Történelmi szemlélet híján mindegyik persze legyinthetnénk, s azt kérdezhethetnénk: „Mi köze mindehhez jelenünk magyarjainak és finnjeinknek? Hol van Jalava tevékenységében a társadalmat formálni akarás, a történelem alakulását befolyásoló hatás, azaz a magyar-finn kapcsolatok szempontjából »korszerű tartalom«? Hiszen ma már alumíniumtömböket és acélcsoveket adunk el a finneknek, cellulózt, papírt, papíripari berendezéseket hozunk be Finnországból, s ez a lényeg!”. Am aki képes és hajlandó a jelent a múltból való fejlődés eredményének tekinteni, az tudja, hogy Jalava tevékenysége nem értékelhető holmi egyszerű ismeretterjesztésként, mert megvolt benne a társadalom formálására és a történelem alakítására irányuló mozzanat is. Céljai eléréséhez Jalava felhasználta eszközül a magyar történelem és a korabeli magyar valóság tényeit is, ez pedig azt jelentette, hogy a maga korában igenis „korszerű” tartalommal töltötte ki a bontakozóban levő finn-magyar kapcsolatokat. Amikor Jalava látja, hogy a finnek nemzeti tudata még odáig sem jutott el, hogy elképzelniük, akarnának maguk számára valami jobbat és szebbet, rámutat arra, hogy a magyarság — nemzeti öntudatától vezéreltetve — önálló állami létet tudott kívívni magának. Ami-

kor korholja honfitársait, hogy elhanyagolják anyanyelvüket, és nem tesznek eleget annak érdekében, hogy hazájában a finn nép finnül tudjon írni, olvasni és gondolkodni, utal arra, hogy a magyarok szívos küzdelem után kivívták hazájukban a magyar nyelv jogait. Amikor hazájában kulturális elnyomásról és önkényuralomról beszél, hivatkozik arra, hogy hasonló helyzetben a magyarok nem adták meg magukat, hanem passzív ellenállással, átgondolt politikai taktikával visszaszerezték viszonylagos állami függetlenségüket. Amikor kevesli a finnek világirodalmi tájékozottságát, tollat ragad és fordítja egyik magyar szépirodalmi terméket a másik után. Amikor a finnek nyelvi, művelődési és politikai elszigeteltségéről kerül szó, nem sajnálja az időt és a fáradságot: ingyen is vállalja a magyar nyelv oktatását a helsinki egyetemen, és rámutat, hogy van Európában még egy nép, amely nyelvénél finnigor volta, művelődésének sajátosságai és földrajzi helyzete miatt szintén elszigetelt, s ennél a népnél a finnek megértésre, rokonérzésre találhatnak. Mindezt nem holmi kisebbrendűségi érzés, elvakult rajongás mondatja vele. Látja a régi Magyarország és a magyarság hibáit is. Rá mer mutatni, hogy némely tekintetben nem a magyarok, hanem a finnek járnak helyes úton, s hogy az utóbbiak egyben-másban megelőzték az előbbieket.

Meglátja Jalava a pozitívumot hazánkban nem csupán az országos jelentőségű, hanem a kis dolgokban is. Az élet legkülönfélébb helyzeteiben és legkülönfélébb vonatkozásaiban szívesen mutat rá magyar példára. Egyik ismerőse egy alkalommal elismerőleg szövé tette neki, hogy buzgó látogatója a Finn Tudományos Akadémia üléseinek. Jalava válasza ez volt: „Igen. A jövőben is szándékomban áll minden ülésen jelen lenni. Magyarországon is mindég tele az ülésterem közönséggel a Tudományos Akadémia felolvasó-ülésein.” Amikor pedig a szónoklási készség fejlesztésére alakult helsinki egyetemista egyesület 1884-ben évi közgyűlését tartotta, Jalava Kossuth példájára hivatkozott, hogy érzékeltesse hallgatóival: mennyire fontos feladat a szónoklási készség elsajátítása, Kossuth szónoki tehetsége nélkül — mondotta Jalava — 1848-ban sokszorosan nehezebb lett volna a magyar népet mozgósítani hazája és szabadsága védelmére. 1886-ban pedig ugyanezen egyesület táviratot menesztett Kossuth Lajosnak Torinóba, tisztelet üdvözlétét küldve „a legnagyobb magyar szónoknak”, közölve egyben, hogy évi közgyűlésén az egyesület Kossuth egyik beszédének a felolvasásával emlékezett a távirat címzettjére.

Ezek után vizsgáljuk meg, melyek azok az eszközök, amelyek felhasználásával Antti Jalava megalapozta a finn-magyar kapcsolatokat. Véleményem szerint ezek a következők: a finnek sokoldalú tájékoztatása a magyarságtörténelméről és kultúrájáról; a finn-magyar sorközösség és a kölcsönös egymásrataltságtudatosítása a finnekben; a rokonszenv és megbecsülés érzésének felkeltése a finn népben a magyar nép iránt jó tulajdonságainak bemutatásával. Teljes tájékozatlanságot árul el tehát a magyar-finn kapcsolatok egy-két olyan, újabb prókátora, aki szerint a magyar-finn kapcsolatok terén a két utolsót megelőző nyolc évtizedben más sem történt, mint hogy néhány szobatudós a magyar *hal* és a finn *kala* szó etimológiai azonosságát emlegette. Ugyancsak téves az a — nálunk újabban szintén terjesztett — nézet, amely szerint a magyar-finn kapcsolatok múltját a „nosztalgia” jellemzi. Ahhoz, hogy valaki a magyar népet annyit tegyen, amennyit Jalava tett, nem nosztalgia kellett, hanem együttérzés a magyarsággal, sokoldalú érdeklődés, jó magyar nyelvtudás és sok egyéb ismeret, vállalkozó kedv, energia, valamint műfordítói készség és rengeteg munka. Antti Jalava nemcsak egyszerűen közéleti személyiség, hanem széles látókörű, a jövőbe néző politikus is volt. Magyarbarátsága nemzedékről nemzedékre öröklődött Finnországban. Ez a Jalavától hagyományozott magyarbarátság vált a későbbi nemzedékek magyarbarátságának forrásává, s hogy ez a forrás ki ne apadjon, arról — Jalava ismeretterjesztő munkásságának a folytatásával — gondoskodtak a későbbi finnországi magyarbarátok, köztük elsősorban a magyarul tudó finn nyelvészek, majd pedig sokan mások. Ne vessük meg tehát a múltat, s emlékezzünk azokra, akik talán egy élet munkáját szentelték annak a célnak, hogy a finn és a magyar népet megismertessék egymással, s hogy e két népet érzelmileg is közelítsék egymáshoz. „Minden nemzedék a megelőző nemzedékek vállán áll, az általuk felhalmozott anyagi és szellemi javak felhasználásával építi fel a maga életét és alapozza meg a következő nemzedékét” állapította meg a közelmúltban egyik jeles történelemtudósunk. Méltányos lenne, hogy a jövőben erre a nagy igazságra a magyar-finn kapcsolatok vonatkozásában is emlékezzünk.⁴

Lakó György

⁴ Antti Jalava életrajzát levezése és beszédei alapján leánya, Iiona Jalava írta meg (Porvoa-Helsinki). A fentiekhez ez a mű szolgált fő forrásul.

Dózsa Györgyről, rokonaitól

Makfalva mintegy másfélezer lakosú székely község a Kis-Küküllő kies völgyében, a folyócska jobb parti lapályán. Marosszék egykori tudós monográfusa — *Benkő Károly* — a legvalószínűbb dicsőítő szavakkal írja le, de székely lakói a múltban is, ma is nagy küzdelemmel teremtik elő itt a mindennapi kenyeret. Régebben a házilag szőtt harisnya-posztóval kereskedtek s cserépedények készítésével foglalkoztak. 1945 után a Küküllő másik oldalán épült lengyár nyújt pénzszerzési lehetőséget, s a lehanyaglott posztógyártást, fazekasipart új mezőgazdasági ág bevezetésével igyekeznek pótolni: a falu körüli hegyeket szőlővel telepítik be. A szőlőt azelőtt csak hírből ismerték, de a fagy ma sem mindig engedi beérni.

Magam 1956 őszén fordultam meg Makfalván. *Vas Áront* mentem felkeresni, az egyszerű, harisnyás székelyt, akiről minden erdélyi tudja, hogy a falu melletti agyagból megszólalásig hű állatszobrocskákat mintáz: tökéletesen utánzott kis bivalyok, tehének s macskoszerű medvék kerülnek ki a kezéből. Mások is foglalkoznak népi szobrászattal Makfalván, de az élők közt *Vas Áron* a legtehetségesebb.

Az Erdőszentgyörgy felé igyekvő parajdi vicinálisról leszállva *Vas Áron* lakóhelyét érdeklődtem, s így kerültem szóba egy hatvanas gazda-emberrel, aki — krumplicsás közben — nemcsak azzal lepelt meg, hogy a községgel szemközti hegynek *Várúta* helyneve *Dózsa György* várának emlékét őrzi, tehát itt élt a nagy parasztfelkelés vezéregyénisége, hanem hogy még ma is szép számmal élnek *Dózsa* nevű családok a faluban. Kétszeres érdeklődéssel jegyeztem ezután — hiszen általános néprajzi-történeti tanulmányúton voltam — a faluhátár történelmet idéző dülőneveit: *Határ-patak, Látópatak, Tatár sír, Dob, Gáldobossa, Nemesnyíl, Feketenyíl* stb. A falu ma is tizesekre van osztva, s egy-egy tizest a hites vagy esküdt képviseli a néptanácsnál stb. Es a többi régies dülőnév — *Fűpatak, Külső- és Belső-Hidegség, Szarkatövisalja, Nagymagos pataka-mejjeke, Gyűkeresalja, Ece, Ecsenye, Tércsere, Cserehát, Agyagos-mege, Földjakadás, Borozdák köze, Galamborka, Neveletlen-patak, Kétágú-patak, Erős-patak, Pál mezeje* — közül vajon hány származik a XVI. századnál régebről? Más szóval: melyeket ismerhette közülük *Dózsa György*, amikor a várban katonáskodván megfordult ezeken a helyeken. Később egy oklevél felsorolja a makfalvi *Dózsák* birtokait, hasonló helynevek bukkannak abban is elő.

A *Dózsa* nevű krumplicsás gazdától persze ezek után elsősorban *Dózsa Györgyről* szerettem volna hallani, de ő mindenképpen szabadkozott, hogy tanulatlan ember ő, s *Dózsa Árpáddhoz* igazított, aki tanult ember: azelőtt „nagyságos címet viselt”. „Az már nagy nemzetség.”

Dózsa György életrajzírója is megemlíti, hogy Makfalván emlékezet óta kétféle *Dózsák* élnek: egy nemes és egy nem nemes ág. Bevallom, némi rossz előérzettel indultam a „nagyságos” *Dózsához*. Gondoltam: valami ex-főispán, aki — ha mást nem — máig megőrizte gögősségét s még nekem is juttat belőle. Rossz sejtéseim azonban megcáfolódtak. A *Dózsa* kuriában jelenleg a néptanács van, az idős *Dózsa* házaspár mellette kapott lakást, egy kisebb udvarház-szerű épületben. Itt kerestem fel aznap este *Dózsa Árpád „urat”*, aki akkor (1956-ban) 70 esztendő volt. Szívélyesen fogad, szívélyessége *Vas Gereben* anekdotázó táblalibráit juttatja az ember eszébe. Szó szerint igaz is: közismert anekdotázó kedvéről és anekdota-repertoárjáról. Nemcsak a falubeliek beszélnek vele rokonszenvvel és egyik paraszti sorban levő *Dózsa* mondja őt „bátyámnak”, ő sem tagadja meg a rokonságot a faluban élő „paraszti” *Dózsa* nevű családokkal. S a közvetlenség, ahogy másnap reggel favillával a vállán beszélgetni látom más, mezőre igyekvő falubeliekkel: mintha példája lenne, hogy itt — a Székelyföldön — a földesúri é s jobbágyi alárendeltség sohasem vált olyan ég—föld különbséggé, mint Magyarországon általában.

A makfalvi „úri” *Dózsák* családi szájhagyományában — az adatközlő *Dózsa György* unokatestvérének egyenes leszármazottja! — sok olyan életrajzi adat maradt fenn, amelyet sem az írásos források, sem a történetírók nem említenek. Még *Márki* sem, aki pedig — könyvének tanúsága szerint — maga is megfordult Makfalván, s némely kérdéskörrel érdeklődött a makfalvi *Dózsáktól*.

A következőkben csak azt ismertetem itt, amit *Dózsa Árpádtól* hallottam, mégpedig változtatás nélkül. A történészeké a feladat, hogy kibogozzák a tényleges eseményeket; itt magukkal a hagyományokkal foglalkozunk úgy, ahogy 1956 őszén *Dózsa Árpád* előadta:

„Az a vár eredetileg a Maka vezéré volt, róla nevezték el Makfalvát. Makafalva volt, s abból lett Makfalva”... A község eredetileg a Küküllő bal partján feküdt

Maka vára alatt, a Szolokma pataka partján. A XIII. században azonban leégett és akkor jött át ide a mostani helyére. Régi vásáros hely volt Makfalva, ma is *Sokad*-nak hívják — sokadalom után — azt a helyet, ahol a vásárokat tartották. Valami tatárjárás is volt itt, amire utal, hogy egy helyet *Tatársírnak* neveznek, ami a nép nyelvén *Tatársírrá* változott”.

„Nem itt született ugyan Dózsa György (hanem a háromszéki Dálnokon), de itt nevelkedett. Abban az időben a vár a Szapolyaiaké volt. Onnan rabolta el Dózsa Szapolyai anyját, amiről a történelem nem ír. Ez bosszúból volt, amiért előzőleg (Szapolyai — F. L.) — elrabolta Dózsa Györgynek a húgát, illetve nővérét: Katát, aki később Zeyk Miklósné lett. (A parasztháború leverése után) Dózsa György menyasszonyát Szapolyai prédául a katonáknak dobta, Dózsa György ki volt kötve és végig kellett néznie.”

— „Azután (Szapolyai anyjának elrablása után) elmenekült, Szilveszter Mihály nevű pap rejtette el szalmába. Dózsa György osztán felkerült Budára a királyi udvarba, mint a királynő testőre, Dobzse Lászlónak testőre volt. A királynőnek még egy gyereke is lett tőle.”

— Ez családi hagyomány?

— „Igen, de könyv is van róla: »Eb ura fakó« a címe, írójára nem emlékszem. Szájhagyományban is megmaradt, de ebből meg olvastam.”

— Nem a könyv nyomán terjedt el a szájhagyományban?

— „Nem. Én még gyerekkoromban hallottam, a könyv meg azután jelent meg. Az öreg nagybátyám — Dózsa Dániel író, (lásd alább — F. L.) — is említést tesz róla vázlatában.”

— „Dózsa György azután, amikor a Báthoryval összekapott, a királyné termében hozzácsapta a márványoszlophoz (Báthoryt) úgy, hogy úgy szállították el onnan. Menekült (Dózsa György), beállott Temesváron katonának Székely György néven. Amikor már új nemeslevelet kapott, előbb Székely György néven állították ki.”

(Dózsa Árpád feljegyzéseit mutatja, köztük Dózsa címerét, mit *Nagy Iván* Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal c. könyve 3—4. kötetéből másolt ki.)

— „Dózsa Györgynek a története a történelemből ismeretes — (mondja D. Á. a parasztháború lefolyására utalva) — Annyit nem ír a történelem, hogy Dózsa György anyját Báthory István itt megégettette a piacon. (Nyilván a parasztháború leverése után — F. L.) Gergelyt — Dózsa György öccsét és alvezérét — Györggyel együtt végezték ki. Csakhogy őt meglőtték. Temesváron. Román éra alatt voltam ott. Azt a terepet ma is Piata Doja-nak (Dózsa tér — F. L.) nevezik, ott volt egy kápolna (a kivégzés helyén), s amikor a románok ott mentek el, mindig keresztet vetettek. És volt akkor is a Strada Doja (Dózsa út — F. L.). Most minden városban van.

— Szóval az eredeti elnevezés a Dózsa út, Dózsa tér?

— „Igen”

— Mi történt Dózsa jegyesével?

— „Belehalt”

(Tudva levő, hogy a gyergyói székelyek között él az emléke egy *fekete asszony*-nak, ki a nép között járva sokakat meggyógyított, de különösen jóslatait tarja számon a nép. Pl. neki tulajdonítják s a repülőgépre magyarázzák: „Jönnek vasorrú madarak, akik árvát sokat hagynak”. A fekete asszonyt egyesek Dózsa György özvegyének mondják, Megkérdelem Dózsa Árpádot, igaz-e, hogy Dózsa György felesége Erdélyben élt?)

— „Nem, nem. Az tény, hogy Dózsaák Dálnokon (Háromszék) laktak, ott született György is. Az anya ott orvost helyettesített. De neki felesége nem volt.”

— Mi történt Dózsa György nővérével, Katalinnal?

— „Férjhez ment Zeyk Miklóshoz; leszármazottjai most is élnek.”

A Dózsa család másik ágának — Dózsa Györgynek a parasztforradalomban való szerepe miatt — nem volt bántódása.

Sajnos a Dózsa család levéltára az I. világháború alatt megsemmisült. Dózsaák Trencsén megvébe menekültek és a leveles láda annak a magánháznak a padlásán elkallódott. A Dózsa család történetére így csak másodlagos írások állnak rendelkezésre. (Dózsa Árpád a családfát *Pálmay József*: Marostorda vm. nemes családjai, Marosvásárhely, 1902) c. könyvében és Nagy Iván idézett művében mutatja. E szerint Dózsa Árpád, aki a fentieket elmondta, Dózsa György unokatestvérének a leszármazottja. A Dózsa család leszármazási táblázatát megtalálni Márki Dózsa György című monográfiájában is. Itt csak néhány kiegészítő adatot írunk le Dózsa Árpád közléséből:

Dózsa család van még Tekében: Dózsa Andor, Dózsa Árpád unokatestvérének a fia. Tekében főszolgabíró volt, most Nagydán van. Szovátán nemrégiben halt meg egy

patikus: Dózsa István (szül. 1886-ban). Budán a Napraforgó utcában lakik egy alezredes, akinek a makfalvi családhoz kötődő rokoni szálakat épp most sikerült kibogoznia Dózsa Árpádnak. Sok Dózsa nevű fordul hozzá levélben, de nem mindig sikerül tisztázni: valóban rokonok-e.

A makfalvi (Maros-Torda) Dózsa népes családfájából még kettőről beszélt részletesen Dózsa Árpád. Egyik Dózsa Dániel, a neves regényíró, akinek egyik regénye éppen Dózsa Árpádról szól.

A másik *Dózsa Elek* Erdélynek korábban nagynevű, haladó szellemű jogtudósa. Pálmay József előbb említett könyvéből olvassa a következő részletet, amit érdekesnek tartok ide iktatni:

„Gergelynek a fia, Elek Erdély legkitűnőbb jogtudósainak egyike. 1831-ben marosvásárhelyi jogtanár. Báró Wesselényi Miklós 1833-ban, midőn a szabad eszmék terjesztése végett megyegyűlésről megyegyűlésre járt néhányad magával, Marosvásárhelyen és Marosszéken Dózsa Elek volt egyik tevékeny támogatója. Ezen támogatásnak és Dózsa tanácsának köszönhető, hogy Wesselényi iskolát alapított Makfalván, mely Dózsa Elek felügyelő gondnoksága alatt 1835-ban megnyílt és jelenleg is (az idézett könyv 1902-ben jelent meg — F. L.) a Székelyföld egyik legjelentősebb iskolája.

Wesselényi a nemzeti eszmék terjesztése céljából városról városra, megyegyűlésről megyegyűlésre járt, de Vásárhelyen az akkori főispán a szót megvonta tőle azzal az indokkal, hogy Marosszéken birtoka nincsen. A megyegyűlésen részt vevő makfalvi küldöttség azt a területet, ahol jelenleg az iskola van, Wesselényinek adományozta, arról adománylevelet adott, amit Wesselényi felmutatva a beszédét megtarthatta. A következő évben hozzá kezdett építéséhez a Makavára romjaiból, felépítette a világ első népfőiskoláját. S olyan alapítványt tett, hogy annak a kamatjából fizettek két tanulót. Az iskola homlokzatán ez áll: „Adták a székelyek Wesselényinek hazafiságáért, a hazafiság kifejtéséül szentelé a székely nemzetnek Wesselényi.”

Az egykori népfőiskola, hol számos jónevű tudósunk nevelkedett, jelenleg egészségház. Aki Makfalván megfordul s elolvassa az ódon épület falán a fenti táblát, csak akkor érti meg, hogy ki kinek is adta az épületet, ha az előzményekkel tisztában van. Amikor mindezt elmondta, magam úgy éreztem, mintha az idő megállt volna néhány száz éve.

Földes László

Balásházy János munkássága

Nemrég múlt 120 esztendeje, hogy elhunyt Földesen *Balásházy János* „Tudós társasági rendes tag.” Az évforduló alkalmából a község lakossága megemlékezett a Magyar Tudományos Akadémia első mezőgazdasági tudományokkal foglalkozó tagjáról. Tekintsünk végig élete során, a Földesen töltött idejénél kicsit hosszabban időzve, hiszen a vele foglalkozó tanulmányok ezt az időszakot — talán rövidsége miatt — alig érintik.

Balásházy János Sátoraljaújhelyen született 1797. március 6-án. Szülei a reformkort előkészítő középnemesség sorába tartoztak, atyja *Mihály* megyei tisztviselő, közeli barátja a sárospataki *Kövy* professzornak, 1807-ben meghalt. Iskoláit Sátoraljaújhelyen Sárospatakon, Lőcsén és Kassán végezte, végül 1816-ban a Georgikon, a keszthelyi mezőgazdasági akadémia hallgatója lett, itt egész életére megszerette a mezőgazdasági tudományokat. Pesten még jogi tanulmányokat folytat, majd ezt félbehagyva, sátoraljaújhelyi és rudabányácskai birtokán gazdálkodik, szőlővel és juhászattal foglalkozik. Tevékenyen részt vesz Zemplén megye közéletében, táblabíró, majd alszolgabírói tisztet tölt be. A gazdálkodás elméleti és gyakorlati formája egyaránt érdekli, több kisebb-nagyobb tanulmány után 1827-ben megjelenik első könyve: *Gyűjtemény a juhtenyésztésről* . . . , három kiadást ért meg, sikere vitathatatlan. Munkájában a korabeli német szakkifejezéseket is igyekezett megmagyarosítani. Az 1829-ben kiadott újabb munkájával — *Tanácsolatok a magyarországi mezei gazdák számára* — ismét felhívja magára a közfigyelmet. Gazdasági reformokra biztatja a kis- és középbirtokos nemességet, Széchenyi ugyanerre biztatja a nagybirtokosokat, később e közös törekvésük hozta őket egymással közeli kapcsolatba. 1830-ban *Okos gazda, vagy gazdasági tudomány kérdésekben és feleletekben* . . . című munkája látott napvilágot, amelyet iskolai tankönyvvül szánt. Könyve sikerére jellemző, hogy többek között *gróf De-*

seuffy József, szabolcs megyei nagybirtokos tucatszámra osztotta ki szentmihályi jobbágyai között, akik körében közkedveltségnek örvendett.

A még ugyanezen évben — szervezetileg is kialakuló Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjai egyikévé választották. „Rendes taggá olyan lehessen, kitől ismeretes tudománya, s különösen magyar nyelven már ki is adott érdemes munkája mellett ezutánra is korához és tüzéhez képest folyvást buzgó munkálódást várhatni, mivel épen azon tagok sora köteles az egész intézetnek oly díszes fenntartásával, mely a nyelvnek munkái általi gazdagulását az országgal évről évre éreztetné” — olvashatjuk a Magyar Tudós Társaság Évkönyveinek első kötetében. 1831-ben Balásházy házában nyílik meg a sátoraljaiúj helyi kaszinó, melynek *Kossuth Lajos* lett a jegyzője. A megyénéli hivatalnoktársak voltak, ugyancsak mindketten megyei megbízottként jártak el az 1831-es felső-magyarországi koleralázadás idején.

Az *adó és még valami* című munkája kiváltja a megyei reakció üldözését, bár kapcsolatai még erősek: 1833-ban született fiának *Dókus László* első alispán a keresztatyja. Ekkor már évenként jelennek meg különféle munkái, kedvenc témájához a juhtenyésztéshez többször is visszatér. Könyvei nagy keresettségnek örvendenek, közülük nem egy több kiadást is megért, olcsóságukkal maga is igyekezett őket minél szélesebb körben elterjeszteni. Gazdaságára hivatalos elfoglaltságai miatt sokszor nem tudott kellő figyelmet fordítani, ezt tetőzte több egymást követő év rossz termése, így politikai ellenfelei a csőd szélére kergetik. Szorult helyzetéből 1835-ben *gróf Vay Ábrahám* jószágkormányzói állása segítette ki. Zempléni jószágán túladván 1836-ban Debrecenbe, a Hatvan utca 117-be költözik. Ebben az évben súlyos csapások érik, júliusban kétéves kislánva, majd október 27-én felesége hal meg. Az önálló gazdaság utáni vágy és családi bajai miatt szeptemberben otthagya állását, az általa rendbehozott felfelé ívelő Vay-birtokot. Még ebben az évben megjelent a *Juhtenyésztés* című könyve.

Nagy energiával kapcsolódik be ismét az Akadémia munkájába. A *háztartás és a mezei gazdaság tudománya* c. két kötetes szakkönyve akadémiai nagyjutalomban részesült. Emiatt támadt irigyeinek mesterkedése meghiusította újabb, a tagosítással kapcsolatos művének a jutalmazását, mivel felfedték a beadott jellegű mű szerzőjét. Balásházy 1841-ben adta ki ezt a munkáját, amely *Elárult pályáirat* címmel hamarosan második kiadásban is megjelent. Bekapcsolódott a város életébe, s 1844-ben megírja: *Debrecen, mint van, s jövődjére* című könyvét, amelyben vázolja elképzeléseit. A tanácsot reformjavaslatokkal ostromolja, gazdasági tanácsait jónak tartják, de mégsem valósítják meg. A kor haladó törekvéseinek tevékeny résztvevője, az ősiség eltörlésének szorgalmazója.

1847-ben *Politikai és státuszgazdasági nézetek* címen adott ki füzeteket. Az elsőben a közteherviselést sürgeti, a második füzetben az állattenyésztést javasolja a nemzeti jövedelem emelésére, míg a harmadik füzetben a hitel- és pénzforgalom kérdéséről ír, és erősen kikel az úzsora ellen. Ekkor már újra gazdasági nehézségekkel küszködik. 1847 elején fizetéképtelensége miatt zárolták vagyonát. A csődtömeg iratai között megtalálható a mintegy százötven kötetnyi könyvtárának címjegyzéke is. A bajokból ismét *gróf Vay Ábrahám* jószágkormányzói megbízatása segíti ki, és a következő év elején megszűntetik a csődpert. Kétszeres jószágkormányzói megbízatásában feltétlenül közrejáró akadémiai tagsága is, mivel *gróf Vay Ábrahám* a Magyar Tudományos Akadémia Igazgató Tanácsának a tagja volt (s ugyancsak ő volt aki Széchenyi megajánlása után elsőnek csatlakozott 8000 forinttal az akadémia megalakításához). A szabadságharc alatt teljesen lekötötték az ismét elfoglalt intézői állás teendői. A debreceni csata idején kis könyvtára is elpusztult. A szabadságharc utáni abszolutizmus az akadémia létét fenyegette. Balásházy újságcikkben állt ki a védelmére. A szolgálattal járó tömémentlen utazás tönkretette egészségét s 1853 tavaszán végleg elbúcsúzik jószágkormányzói állásától, majd hamarosan megvált debreceni birtokától is és Földesre költözött.

Földes kurialis nemesi helység. A II. József-féle 1784-es összeírás szerint a férfiak jogi megoszlása: 747 nemes és 182 zsellér. Két-három kisebb középbirtokon kívül csupa kisbirtokos nemes lakta. A község 1876-ig Szabolcs vármegyéhez tartozott, annak is legdélibb részén a Nagysárrét északi szegélyére települt. Balásházy földesi éveinek idején, 1853-tól az abszolutizmus által létrehozott és mintegy nyolc évig álló Észak-Bihar vármegye része. Ma Hajdú-Bihar megyei község.

Balásházy tagosítással foglalkozó írásai tipikusan földesi ismereteket árulnak el. A földesi határ egy része csak juhtenyésztésre alkalmas, Balásházy leírja *Ványi Sándor* földesi gazda juhászatának történetét, de Balásházy hatását érezzük egy korabeli

Földesi képeslap a századfordulóról.
(Balásházy egykori lakása balról a második épület)

fennmaradt gazdasági naplóban, melyet, *Szabó Márton* földesgazda vezetett 1840—1885-ig elsősorban a juhtenyésztést kísérve figyelemmel, évről évre leírva nemcsak a juhok számának alakulását, hanem a juhászok bérét és kötelességeit is.

Balásházy Földesre költözésének pontos idejét egyelőre nem ismerjük. Írásaiból következtethető, hogy 1854-ben, de 1855 tavaszán már feltétlenül a községben lakott. *Két kitűnő tiszaháti almafajtáról* című cikkében szemtanúként ír a szőlőskertek melletti 100 holdnyi terület gyümölcsösnek való kiosztásáról. Balásházy egykori lakóhelye a Földesi Vegyes Ipari Szövetkezet területén a gyógyszerár és az utca vonalán L-alakban húzódott.

Könyveiből megismerhetjük földesi háztartását:

... . nöm 20—30 ludat tart, alig növekszik 2—3 hónapig, már tollát megtépi, s a zsidó minden lúd egyszeri tépéséért 30 legalább 25 krt. ad, s ez történik háromszor késő őszig. Magnak való ludainkon kívül 9—10 db-ot meghízal, s legalább 20 itce zsírral, 30—40 font hússal jutalmaz s a felesleg eladásából kerül 25—30 ftja. Csekély számú birkám gyapjúval fizet, a bárány gyapjút is ide érve, szép őszveget kapok érte, a nyírás közeledtekor egyik gyapjúvevő másíknak adja a kilinset. Urúink párjáért taval is 30—35 vftot fizettek a csehék, a tej haszna is sokat ér a családos embernek. Sertéselmből hízóval látom el magam, még árulok is szaporaságából, Marhából, lóból is kerül jövedelmünk ..."

Irodalmi tevékenységét is folytatja, újabb és újabb tervei vannak. Elpusztult könyveit pótlándó, még télvíz idején is többször beszekerезik Debrecenbe egy-egy újonnan megjelenő szakkönyvért. Betegsége enyhültével új, termékeny időszak veszi kezdetét, amely halála miatt tragikusan rövid. Figyelmét minden lényeges esemény megragadta, a helytörténet kutatói fontos adatokra bukkanhatnak írásaiban.

Természettudomány címmel írt Müller és Vachot Nagy Naptára 1856-os évfolyamába, figyelemmel kísérve a természettudományok mezőgazdaságban lehetséges hasznosíthatóságát, 1855 decemberében *Toldy Ferenc*hez küldött levelében tudósít újabb, *A pincegazdászatról, borkereskedésről Magyarhonban* c. könyve elkészültéről, s ugyanitt olvashatjuk, hogy gróf *Deseffy Emilt*, az Akadémia elnökét megkérte I. Ferenc Józsefnél való közbenjárásra, hogy könyvének ajánlását elfogadja. Ezt a munkáját még 1853-ban kezdte el, de közbejött betegsége, költözése és pereskedése miatt 1855 tavaszán tudta csak folytatni. Kertészkedése és a földesi — ekkor még igen vízjárásos — határral való ismerkedése, őszre odázta el munkája befejezését. Végleges formában, jobb ötletekkel és kiigazításokkal végül januárban készült el. A lapokban közzétett előfizetési felhívására, *Török János*, a ceglédi gazdaképző tanintézet vezetője csunyan

támadta, melyet Balásházy nem hagyhatott válasz nélkül, okszerű magyarázattal fejte-
ve ki álláspontját, 1856 nyarán a Pesti Naplóban irodalmi vitára szólítja fel a szak-
embereket a pincegazdászati és borkereskedelem tárgyában. „Sietnem kellett mert már
túltéptem az élet delét” írja, borászati tapasztalatait pedig nem akarja a sirba vinni,
minél hasznosabban szeretné eltölteni hátralevő napjait. Sokat szenved akadémikusoktól
ellenségei miatt, felpanaszolja, hogy némelyek vitába sem akarnak vele szállni és
rossz akaratú információkat továbbítanak róla. Pedig vágyik a siker után. Könyve
megjelenik és még az évben a Falusi Gazda, majd 1857 elején a Szőlészeti és Borászá-
ti Közlemények közül belőle részleteket. Két kitűnő tiszaháti almafajtáról ír a Gazda-
sági Lapok 1856. 43. számában. Itt a címmel ellentétben hét almafaj tulajdonságait
ismerteti, s a korabeli tárolási és szállítási módokat is leírja. Örömmel teszi közzé,
hogy a földesiek igen nagy hajlamot mutatnak a gyümölcsészet iránt.

Balásházy utolsó könyvének címlapja

egészségem azonban reményt nyújt, hogy szorgos dolgom mellett is jövő télen elké-
szítem és közrebocsátom azt.” De a sors másként határozott, 1857. november 19-én
vízkórban meghalt. Két nap múlva, 21-én temette el öreg barátját *Bakoss Gábor* ker-
teszkedő lelkész, a földesi szőlőskert melletti régi temetőben. A sírját ma már nem
lehet feltalálni. Az Akadémiai Almanachja 1863-ban emlékezik meg róla. *Sötér István*
1976-ban írt méltatásánál szebben és igazabban mi sem búcsúzhattunk el tőle: „... a
reformkori Balásházy János magányos erőfeszítéséig nyúlnak vissza a társadalmunk
és közgazdaságunk szempontjából olyannyira fontos agrártudományaink előzményei.”

Karacs Zsigmond

Utolsó könyve, az 1857-ben megjele-
nt *A tagosztályban való zavarok tisztába
hozataláról*, szintén földesi aktualitás.
„Helységünkben Földesen most kezdete-
tett meg a tagosítás, néhány ezer hold-
nyi legelője legnagyobb részt műveletet
el nem fogadó szürke és vizenyős szik-
ból áll.” A község határa több ezer par-
cellára oszlik. Mégis a Balásházy által
említett és hihetőleg általa kezdemé-
nyezett tagosítás abbamaradt. Okát
megtalálhatjuk könyvének A kis birto-
kosoknak idegenkedéséről a tagosztá-
lyoktól fejezetében. „A sok gyerekű szü-
lők így gondolkozván, nem egy darab-
ban véve ki birtokom, számos gyereke-
im közt ugysis feloszlik, az e szerint nem
csak nem sürgeti a tagosítást, mely
minden esetre sok költséggel jár sőt
örömeztőbb marad megszokott állapot-
jában.”

Kitér *Ványi Sándor* gazdálkodásá-
nak juhtenyésztésen alapuló felfutására,
aki jó kiszámítással és némi olvasott-
sággal mintegy húsz év alatt kisbirto-
kosból tehető középirtokossá küzdötte
fel magát. Ugyanakkor itt foglalkozik a
földesi termelési adatokkal, a vetésfor-
góval és a talajminőséggel is.

Balásházy tele van bizakodással, is-
kolai tankönyvvül szolgáló gazdaságtan
kiadására készül. „Naponként erősödő

Csöngői regülés

A Magyar Népzene Tára Kodály Zoltán 1935. évi lejegyzésében, Bárdossy Kálmán és Weöres Sándor 1939-es kiegészítésével közli a csöngői regülés egyik változatát (II. kötet 837. sz.). Öt regülő csoport szokta járni a falut Szilveszter este és kis eltérésekkel mondják a nagyjából azonos szöveget.

Molnár Dezső nyug. cellödömölki zenetanár nemrégiben küldte el 1937-ben gyűjtött változatát, amely érdekesen egészíti ki a Népzene Tárában közölt korábbi-későbbi formát. Bizonyos részletekben ugyanis ez a gazdagabb: megvan benne a bőségekívánás-sorozat, a párosítás „összепөndörítө”-szakasza és a „ha nem adnak szalonnát...”-strófa; — Kodály-Bárdossy-Weöres változata viszont más mozzanatokkal teljesebb: abban a regülők „hajdina köntös, retek bocskor, répahéj talp, krumpli sarok, nyírfakéreg és nyírfanadrág” öltözetéről is szó esik. Zenei különbség csak annyiban van, hogy Molnár Dezső legényei nem csapják a tulajdonképpeni regüléshez a „Gyere ki, rózsám, gyere ki” műdalszármazékot. Az alapidallam egy és ugyanaz, s arra figyelmeztet, hogy jónéhány szokásdallam változatlanul hangzott évszázadokon keresztül egy-egy falun belül.

A regülést hagyományosan csengő-bongó, zúgó-zörgő hangkeltő-eszközökkel kísérték. A csöngőiek például láncosbottal, csengővel és „regü”nek nevezett höppögetővel (tejesfazékra húzott és kifeszített disznóhólyag, amelybe cirokszárat állítanak, s azt nedvesre köpött markukkal ritmikusan brummogtatják).

A regülést, ezt a téli napfordulóhoz kötődő ősi, pogánykori szokást kilenc évszázad óta Karácsony és Újév között gyakorolják Dunántúl nyugati és délnyugati részén, meg néhány udvarhelyszéki faluban. A Magyar Népzene Tára 1953-as megjelenése óta több tucat újabb adattal gyarapodott a gyűjtés.

Olsvai Imre

Csöngői Regülés /1937-ben gyűjtötte: Molnár Dezső/

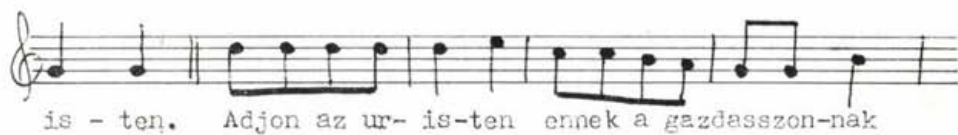
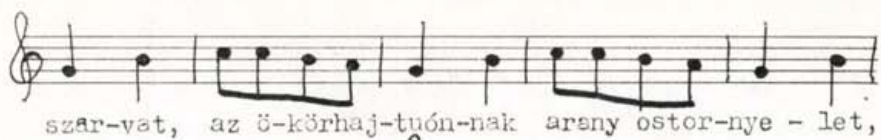

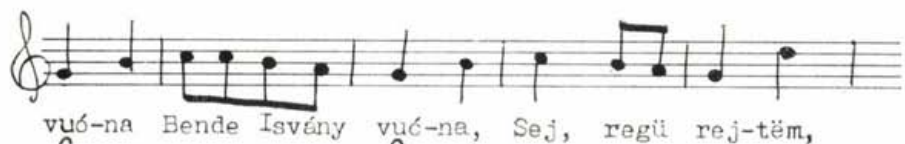
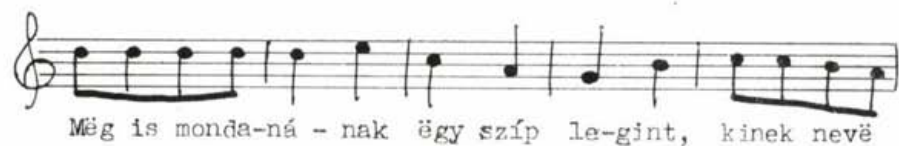
Amott kelet - ke-zik egy sebés fo-lyó-víz, azt körül-

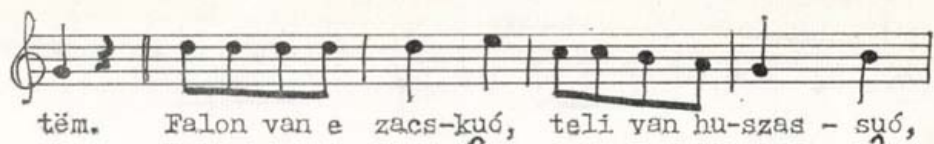

vé-szi szíp zűöd pá-zsit, azon legel-tet - nek

Busók

Busós korsó (Németh János
kerámiái

Vasi visszhang

Nekünk, vasiaknak dédelgetett vágyunk és álmunk teljesedett be azzal, hogy 1977-ben Kőszegen kerülhetett sor az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VIII. Országos Találkozójára. Érzésünk és az utólagos értékelés alapján elmondhatjuk, hogy mind a szervezés, mind pedig a találkozás helye elnyerte a rendező szervek tetszését, valamint a vendégek elismerését. Sokan a viszontlátás reményében búcsúztak s ígérték, hogy majd turista-ként is felkeresik a „sokszínű vasi földet”, Kőszeg városát és környékét.

A Vas megyei Honismereti Munkabizottság 1977. június 28-i ülésén, részletes beszámoló alapján megtárgyalta és értékelte a községi találkozó eredményeit, tapasztalatait, valamint a megyei munkabizottságra háruló feladatokat. Itt megállapították, hogy megyénk területéről — a hivatalos rendezőszerzők küldöttein kívül — 24 felnőtt szakkörvezető, illetőleg lelkes gyűjtő és kutató, továbbá az évenként megrendezett Megyei Ifjúsági Honismereti Tábor szokásos 35 fős tagságából 30 diák jelent meg.

Annak ellenére, hogy a vasi gyűjtők nem szerepeltek a találkozó szakmai előadói sorában, Szabó Józsefnek a Sebestyén Gyula emlékéremmel való kitüntetésével, Csaba József „rangidős” vasi gyűjtő munkásságának a Honismeret idei 2—3. számában megjelent méltatásával, továbbá Herman Ottó emléktáblája és Lehmann Gottfried kapitány sírjának megkoszorúzásával kőszeginek (dr. Bariska István) jutott megtisztelő szerep, s nem utolsósorban a vasi együttesek által adott kísérőprogram tanúsítja a Vas megyei honismereti munka eredményeinek méltánylását. De

ezen felül is, sok hasznos előadás, hozzászólás, buzdító központi tájékoztatás, iránymutatás hangzott el; számos fehér asztal mellett termékeny tapasztalatsere, beszélgetés zajlott le Kőszegen, amelyek révén az eddiginél tisztábban láthattuk az előttünk álló feladatokat, amelyeket a hazafias nevelés, a közművelődés és a közvélemény tüdőzt a honismereti mozgalom elé.

Az Országos Gyűjtőtálalkozó marandó hatásáról tanúskodnak annak a kérdőíves felmérésnek az eredményei is, amelyet a gyűjtőtálalkozó után Sárovaron megrendezett Megyei Ifjúsági Honismereti Tábor résztvevői között végeztünk. Mint a megye honismereti szakfelügyelője, ezekből a válaszokból nemcsak az Országos Gyűjtőtálalkozónak az ifjúságra, a mozgalom utánpótlására gyakorolt rendkívül pozitív és örvendetes hatását észlelhettem, hanem azt a tanulságot is levontam belőlük, hogy mindig szem előtt kell tartanunk az ifjúságnak a néprajzi gyűjtőmunkához való vonzódását, a népművészeti kérdések iránti érdeklődését, s ennek megfelelően munkánkban, táborainkban erőteljesen teret kell adnunk a néprajzi ágazatnak.

Megyei ifjúsági honismereti táborainkat évről évre a megye egy-egy honismereti értékekben gazdag városába, tájára telepítjük. Amikor a nyáron táborozóinkat megszavaztattuk a jövő évi megyei honismereti tábor színhelyének kérdésében, szintén érvényesült Kőszeg „szívó hatása” és termékenyítő kisugárzása: 30 résztvevő közül 29 Kőszegre szavazott, s írásban is megindokolta, mit vár ettől a tábortól és programjától.

Laky Rezső

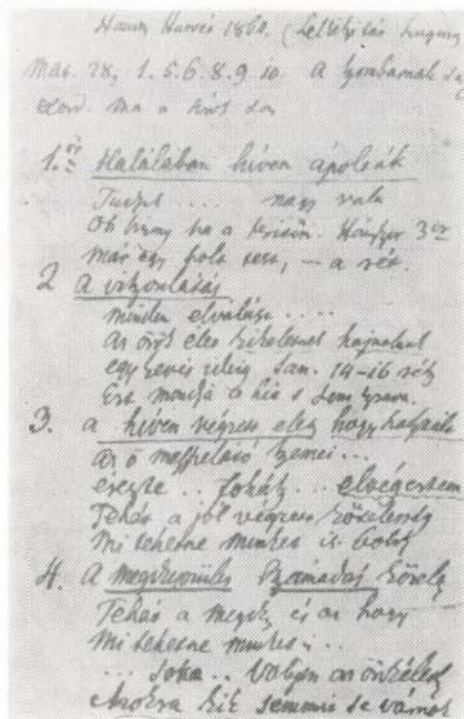
Hanva vagy Hamva?

(Hogy írta Tompa Mihály a faluja nevét?)

A fenti címmel írt dr. Madarász László a Honismeret 1977. 2-3. számában. Az igen figyelemre méltó tanulmány Tompa Mihályról szóló határozott megállapítását kívánom korrigálni, megerősítve állításomat Tompa egy

prédikációs vázlata eredeti kéziratának a fotójával. Madarász azt írja: „...Maga Tompa Mihály is ez utóbbit fogadja el, amikor a szentesiek meghívását megköszönve ekként válaszolt: »A hamvai pap hamvai Hamván hamvadnak el« De költeményeiben is mindig a hamva nevet használja...»

Tompa Mihály levelezésében — I—II. kötet, Budapest, 1964. (Bisztray Gyula szerk.) — a II. kötet 394. oldalán olvashatjuk az egyik levélmásolat kapcsán: „A protestáns Egyházi és Iskolai Lap a levél közlésekor a keltezésben Hamvát ír. Ez tévedés, mert Tompa Mihály a faluja nevét mindig Hanvának írta. Ezért így javítottuk.” A szentesiek visszautasításáról Sárói Szabó József ír, Tompa Mihály: Alkalmi és közönséges egyházi beszédek c. munkája (Budapest, 1901.) előszavában, két vázlatot is közölve: „Tompa Mihály azt akarja, hogy hamvát Hanva takarja.” „Tompa Mihály hamvai Hanván fognak elharvadni.” Most lássuk egy gömöri „Sarlós”, dr. Boross Zoltán kéziratát a rimaszombati kongresszus idejéből. Látogatás Hanván: „Hanvai pap hamvai hamvadjanak Hanván.” A Hanva alakot támasztja alá több kézirat is, amelyek fényképmásolatai egy a közelmúltban elkészült, a miskolci Hermann Ottó Múzeum számára írt A debreceni Tompa kéziratok című tanulmányomban található. A kérdést kétségkívül a kéziratok döntik el. A nép ajkán viszont a Hamva alak él, ahogy Bottyán János tapasztalta a hanvai autóbuszon: „Kérek egy jegyet Hanvára. — Adok egy jegyet Hamvába.”

Tompa Mihály 1864. húsvéti beszédének vázlata.

Karacs Zsigmond

BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA KIADVÁNYAI ÉS A HELYTÖRTÉNETKUTATÁS

Ennek az írásnak az a célja, hogy a helytörténetkutatás, ezen belül főleg a fővároskutatás amatőr művelőinek felhívjuk a figyelmét Budapest Főváros Levéltára kiadványaira. Reméljük, hogy ezzel is hozzájárulunk a még kiaknázatlan várostörténeti kérdések feltárásához, s a kiragadott részletek fokozzák az érdeklődők kutatási kedvét.

Budapest Főváros Levéltára 1971-től mint tudományos és közművelődési intézmény, 1970-től a fővároskutatás szakmai irányítójaként úttörő jelentőségű munkát vállal és lát el a különböző levéltári publikációk kiadásával. Rendszeresen tesz közzé értékes és sok esetben hiánypótló forráskiadványokat, tanulmányköteteket, segédkönyveket.

A *Források Budapest múltjából* c. sorozat első négy kötete fővárosunk 1686–1950 közötti válogatott dokumentumait nyújtja át az olvasónak. Az *I. kötet* a mai Budapest elővárosainak társadalmi, gazdasági, földrajzi és kulturális viszonyairól ad szemelvényeket Buda visszafoglalásától 1873-ig; Pest, Buda és Óbuda egyesítéséig. A kapitalista nagyvárossá alakulás időszakát mutatja be a *II. kötet*. Ebben kapott helyet a háborús főváros, a korabeli munkásmozgalom és a Tanácsköztársaság ábrázolása. Az 1919–1945 közötti időszakról, az ellenforradalmi rendszer uralmáról és a II. világháború Budapestjéről olvashatunk a *III. kötetben*. A *IV. kötet* a felszabadulástól 1950-ig terjedő, életünkben gyökeres változást hozó, izgalmas korszakról ad képet. Tervünkben szerepel még a főváros fejlődésének 1970-ig tartó szemelvényes dokumentálása.

Az eddig megjelent kötetek fontos adalékot szolgáltatnak Budapest törté-

netéhez, a népmozgalmak és a városi közigazgatás kapcsolatának szemléltetéséhez. A várospolitikával foglalkozóknak külön figyelmébe ajánljuk a Tanácsköztársaság 133 napját felidéző fejezetet, ahol többek között például Budapest Munkástanácsának *Landler Jenő* által megfogalmazott feladatait ismerhetjük meg. Az *I. kötetben* bepillanthatunk az 1808-ban alakult Szépitési Bizottmány városrendezési terveibe és azok későbbi megvalósulásába.

A *Forrásokban* jelentős anyagot találunk a korabeli városigazgatás, városi autonómia, hivataltörténet kutatásához is. Forráskiadvány-sorozatunk VII. köteteként jelent meg 1975-ben a *Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei 1945–46* című, gondosan összeválogatott dokumentumgyűjtemény, amely — az előző munkához hasonlóan — szintén tartalmaz várospolitika-történeti adalékot. Ugyanakkor nagyszerűen reprezentálja a népi tömegmozgalom megújulásának kezdeti, hősi időszakát, a demokratikus gondolkodás és az aktív közéletiség kibontakozását.

Budapest Főváros Levéltárának egy másik sorozata *Levéltári dokumentáció* címen lát napvilágot. Ennek első tagja a Budapest Főváros Levéltára (Ismerető), amely egyrészt a kutatók tájékoztatását szolgálja, másrészt pedig — leíró jellegű adatai révén — rövid kultúrtörténeti áttekintést nyújt. Az adattár típusú kiadványok közé sorolható a Topográfiai mutatók 1977. közepéig megjelent első kötete, a *Pest város topográfiai mutatója I. Belváros*, speciális levéltári segédlet, s egyben forráspublikáció nagy segítséget ad azoknak a kutatóknak, akik a főváros műemléképületeinek, lakóházainak, általában ingatlanainak múltbeli sorsa után érdeklődnek, mivel tartalmazza a történeti vá-

rosrészek XVIII—XIX. század folyamán többször megváltozott telekkönyvi számaikat, illetve meghatározza ezeknek az ingatlanoknak a mai helyzetét. A kiadvány használatával rengeteg idő és energia takarítható meg. A pesti topográfiát egyébként a budai topográfia két köteté követi majd: a Váré és a Vízivárosé, valamint az Országúté és a Krisztinavárosé. Noha nem tartozik a Levéltári dokumentáció sorozatába, itt említjük meg a *Budapest. Fővárosunk története* (1242—1972) című munkát, mert részletes kronológiája, történeti statisztikai összehasonlító táblázatai miatt az adattárak között is helyet kaphat. A Corvina Kiadóval közösen készített, angol és német nyelven is megjelentetett könyvet hasznosan forgathatja a fővároskutató.

Budapest társadalomtörténetének bizonyára sok öntevékeny helytörténész odaadó bűvara. Számukra szintén jelentős lehet a *Források Budapest múltjából* első négy kötete. Több szemelvény foglalkozik a fővárosi munkásság élet- és munkakörülményeivel, gazdasági és politikai harcával. A dualizmus korszakának művelődési és közoktatási viszonyaira vonatkozóan összefoglaló táblázatokra bukkanhat a kutató. A Bethlen kormány szociálpolitikai látásmintéskedéseiből található egy csokorral a III. kötet lapjain. A néhány sorral feljebb már szerepelt *Budapest. Fővárosunk története* című kiadvány táblázatai alapján pedig az országos összefüggések körvonalazhatók.

A Fővárosi Levéltár harmadik, de jelentőségében az előző kettőnél nem kisebb sorozata a *Város történeti tanulmányok*, melynek indító darabja a közeljövőben lát napvilágot. A *Budapest székesfőváros részvétele az 1905—1906. évi nemzeti ellenállásban* című monográfia szerzője levéltári forrásanyag és az egykorú sajtó széles körű kutatásával készítette el munkáját.

A főváros önkormányzatának jellegét, jelentőségét, majd felfüggesztését, a városvezetés mögött meghúzódó politikai harcokat tárgyaló tanulmány a várospolitikát, politikátörténetet művelők ismereteit gyarapítja.

A főváros történetének legszebb fejezeteit idézik Budapest Főváros Levéltárának azok a kiadványai, amelyek hagyománytisztelő gondossággal fakszimile, vagy betűhív kiadásban kerültek az olvasók elé. Bibliofil és tudományos igényeket elégít ki *Táncsics Mihály: Fővárosunk* című, 1867-ben megjelent

művének hasonmás-kiadása, és a *Pest-budai hivatali utasítások a XVIII. században* c. betűhív forrasgyűjtemény. Táncsics, aki jól ismerte az európai metropoliszokat, világvárosi rangra tervezte hazánk fővárosát is. Noha nem volt sem „hivatásos” várospolitikus, sem városrendezési szakember, csodálatos tisztánlátását bizonyította és bizonyítja, hogy városszabályozási javaslatainak jelentős része a kiegyezés után megvalósult. Emberi nagyságának tanújele és kivételes mélységű szociális érzékenységének megnyilvánulása, hogy erősen foglalkoztatták a városfejlesztés társadalmi-emberi vonatkozásai is. Programjának humánus és realista alapelvei ösztönzőleg hathatnak a mai, jó értelemben vett, új tartalmat nyert lokálpatrióta, városyszerető nemzedék helytörténeti tevékenységére.

A Pest-Budai hivatali utasítások a XVIII. században elsősorban történések, jogászok, szociológusok, pedagógusok és helytörténeti szakkörök érdeklődésére tarthat számot, de fontos adalékokkal szolgálhat — éppen a források differenciáltsága révén — a társadalom-, igazgatás- és hivaltörténeti kutatásoknak egyaránt. A források a korabeli Pest-Buda hivatali nyelvén, az eredeti helyesírást követve, latinul és németül kerültek közlésre. A kötet használhatóságát nagymértékben növelik a dokumentumokhoz kapcsolódó magyar nyelvű regeszták.

A főváros történetét amatőr művelőinek támogatása és ösztönzése vezette Levéltárunkat, hogy a Hazafias Népfront Budapesti Bizottságával, valamint a Fővárosi Népművelési Tanácssal karöltve közkézre bocsássa *Budapest helytörténeti kézikönyvét*. A feldolgozó és gyűjtő munka nélkülözhetetlen segédeszköze született meg így. Az időszerű kutatási területekről és az újabb tudományos módszerekről ad ez a kiadvány hasznos útmutatást.

Budapest Főváros Levéltára tevékenységének egyik meghatározó — hatásában a fővároson is túlmutató — tényezője a közművelődési és ismeretterjesztő feladatok magas színvonalon történő, intézményes ellátása. Az előzőekben a teljességre törekvési igénye nélkül, mintegy a főbb csomópontokat körüljárva, kiadványtípusaink szelektált ismertetésével próbáltuk érzékeltetni azt a — fenti funkciókat szolgáló — tervszerű munkát, amely eredményesebbé és hatékonyabbá teheti a város történet hivatásos, valamint öntevé-

keny kutatóinak, kedvelőinek ez irányú fáradozásait. Törekvésünk, hogy a praktikus megfontolásokon túlmenően, kulturális életünknek e fontos területén

előmozdítsuk a haladó hagyományainkon alapuló marxista történelemszemlélet és közéleti aktivitás korszerű követelményének szerves egységét.

Künstler Ferenc

KÉT KARD, KÉT OROSLÁN¹

(Móra Könyvkiadó, 1976. 310. old.)

Az *En kedves népem*, a *Zöld hegyek balladája* című regényei, majd a *Csehszlovákia*, a *Börzsöny*, a *Cserhát*, legutóbb a *Szlovákiai utazások* című úti-könyvei után *Szombathy Viktor*, az avatott tollú író egy, az ifjúság számára írt történelmi regénnyel jelentkezett.

A szerző a Felvidék patinás, sokat ostromolt ősi városaiba vezeti el olvasóit, *Jókai Mór* A lőcsei fehér asszony c. regényének színhelyére: Lőcsére, a szepesi szász tartomány fővárosába és a vele egyenrangú, a Thökölyek által is uralt városba, Késmárkba. Erről a tájról és történetéről csak rendkívül szűkös irodalom áll a magyar olvasó rendelkezésére, ezért különösen meg kell becsülnünk Szombathy Viktor könyvét.

A regény fonalát a mohácsi vész utáni időktől kezdi bonyolítani. Lőcse és Késmárk, e két szepességi város évszázadok óta folyó, sokszor véráldozatot is követelő háborúskodásáról ír, amelyek vámjogi viták miatt törtek ki. Késmárk még Zsigmond királytól kapott árumegállítási jogot és később emiatt vetélytársa lett Lőcse városának. A regény cselekményének idején a késmárki vár ura a lengyel *Laszki Jeromos* volt. A regénynek ez a csöppet sem rokonszenves alakja nem képzelt, hanem valóságos figura. Ugyanúgy a könyv történelmi háttere, a két város viaskodása, a szepességi élet rajza, a kereskedők, a kézművesek, a vászonszövők, a posztósok, egyszóval az iparosok, a földművesek, a városi polgárok, a városi

tisztséget viselők leírása eleven, színes, érdekes és egyben történetű.

Szombathy alapos ismerője a Felvidéknek, erről nemcsak a korhű leírás tanúskodik, de a szerző könyvének ajánlása is: „Feledhetetlen emlékü, szepesi származású tanáraimnak, testvéreimmé vált cipszer barátainak.” Szombathy ismeri a vidéket, hiszen fiatal korában számtalanszor bejárta, tanulmányozta múltját, történelmét. Ezáltal válik írásműve élethűvé. Ebbe a valóságos történelmi keretbe helyezte el az írói képzelet által kigondolt főhősöknek — a daliás, lőcsei illetőségű, fiatal *Cornides Pál* és a késmárki születésű *Demján Ágota* — bájos szerelmi történetét.

Szombathy Viktor a Felvidék (Rimaszombat) szülőtte és harmincnégy éven át ott is tartózkodott. Az első csehszlovák köztársaság idején jelentős szerepet játszott az ottani kulturális életben. Egy időben a komáromi Jókai Múzeum igazgatója, majd a Szlovenszkoí Magyar Kulturális Egyesület főtítkára volt. Szerkesztette a Magyar Vasárnapot, valamint a Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet kassai irodalmi folyóiratát, a Magyar Írást. A szlovákiai magyarok magukénak vallják a tőlük ugyan elszármazott, de szülőföldjéhez ragaszkodó író, akit 75. születésnapja alkalmából szlovákiai tisztelői nevében jószívvel köszöntünk. Kívánunk erőt, egészséget annak reményében, hogy még számos könyv kerül ki szakavatott tolla alól, lelkes olvasótáborának öröme.

Vörösmarty Géza

¹ Ennek és a következő ismertetésnek a közlésével köszöntjük a 75 éves **Szombathy Viktort**, sok jeles honismereti témájú könyv szerzőjét. (Szerk.)

GÖMÖR MEGYE TÖRTÉNETE 1773-IG

Habent sua fata libelli — a könyvecskéknek is megvan a maguk fátuma — mondotta *Terentius* az ő *Carmen* heroicumjában. Felette ráillik ez a mondás *Ila Bálintnak*, a nemrég elhunyt jeles történelmi kutatónak négy Gömör megyei kötetére. Mindössze azzal módosul a magyar változat, hogy nem könyvecskékről, hanem tekintélyes, tartalmukban s terjedelmükben egyképp tiszteletre méltó kötetekről van szó. E könyvek fátuma már ott kezdődött, amikor a tervezett kötetek igen tág időhatárok között jelentek meg: 1944 végén a munka második, 1946-ban a harmadik, 1969-ben a negyedik, végül 1976-ban az első, mindent összefoglaló kötet. A tudós szerző még 1932-ben kapta a megbízást Gömör megye történetének megírására azzal a céllal, hogy a földrajzilag s történelmileg teljes Gömör vármegye területén élt lakosság néprajzi hovatartozásának, etnikai viszonyainak, a népek keveredésének, be- és kiáramlásának felkutatását, vizsgálatát végezze el, határpontul az 1773. évi úrbérrendezés idejét vévén, mert ettől az esztendőől kezdve már népszámlálási adatok is rendelkezésre állanak, ennél fogva Gömör megye történetének vizsgálatát más oldalról is meg lehetett kezdeni. A négy kötetet a Magyar Tudományos Akadémia segítségével a *Magyar Országos Levéltár* adta ki.

Meg kell itt jegyeznünk azt, hogy ezúttal a tulajdonképpeni „igazi” Gömör megyéről van szó, mert a köztudat manapság már az egész Gömör-Kishont vármegyét egynek, Gömörnek veszi. Pedig az eredeti Gömör megye — amelynek királyi, ispáni, központi vára Gömör (a mai Sajógömör), székhelye pedig a múlt század közepéig a szintén Sajó völgyi Pelsőc volt —, a Balog völgyétől keletre feküdt, míg Kishont megye — amely mintegy „filiája”, önállósult, Nógrád megyével elválasztott járásnyi területű része volt Nagy-Hont megyének — a Rima völgyében terült el, Rimaszombat székhellyel. Ez eredetileg Rima megye volt. 1887-ben Kis-Hont lett, majd 1806-ban Gömörrel egyesítették, de Gömör maga még 1882-ben is tartott megyegyűlést Pelsőcön.

Ila Bálint tehát — a tudomány nagy kárára — nem vehette figyelembe Kishontot, csupán az eredeti gömöri területet, amely a Garam kezdeti szakaszá-

tól, az Alacsony-Tátra keleti részétől délre, a Sajó s mellékfolyói völgyében le Bánrévzig és a Gortva völgyében a Medvesaljáig, a palócok és barkók földjéig húzódik, nyugati határául a Balog völgyét jelölve.

Több mint negyven éven keresztül vasszorgalommal gyűjtve az adatokat, ezernyi-ezer okmányt eredetiben véve elő, a nyomtatásban is megjelent okmánytárakat, *Bartholomaeides László*, *Hunfalvy János* múlt századbéli munkáitól kezdve egészen a legmaibb kutatók ideváig műveinek soráig minden Gömör megyei vonatkozást felkutatva, vált a négykötetes mű valóban hiánytalanná. A lakosság neveire vonatkozólag különösen az egyházi tizedjegyzékek lettek kiváló források.

Egyetlen megye fel-alá hullámozó történetében benne van tulajdonképpen az egész ország!

A Gömör megye története 1773-ig címet viselő sorozat első három kötete a különböző települések abc-rendbe szedett helytörténeti lexikona A—L; M—R; S—Zs kezdőbetűkkel, Abafalvával kezdődik, Zsórral ér véget. Megjelöli a falvak magyar s — ha volt — szlovák, rutén, német nevét; feljegyzi a község alapításának körülbelüli évét, az alapítás módját, kezdeményezőjét, birtokosát, a község rövid történetét, földrajzi neveit, amelyekből fontos következtetést lehetett levonni a honfoglalás előtt már ott lakók, a honfoglalók vagy a később betelepítettek származására, etnikumára. Feljegyzi ez a lexikon a birtokosok, nemeselek, jobbágyok nevét is.

Az első — a tulajdonképpeni befejező, összefoglaló s 1976-ban megjelent 500 oldalas — kötet a részeredmények jeles summázata. Lényegében a megye folyton hullámozó — erdőt irtó, állatot nevelő, bányászó, ipart űző, gazdálkodó, betelepülő, török elől menekülő, szigorú gazdájától megfúto, újra s újra visszasziszvárgó, rabszírja kötött, felégetett, meggazdagodott, vlach pásztorokként a hegyeken át Lengyelország felől érkezett, huszitákat maradt, kitanult, kisenemesből jobbágysorba visszasüllyedt, parasztból nemessé emelkedett — népének története. Egy-egy falu, kisváros hosszabb nyugvást csak a töröktől való béke egy-egy évtizedében élvezett, vagy akkor, amikor már elpihentek a kuruc háborúságok, labandulások is. Am a földesúr sokszor ekkor sem nyugodott: adóval sanyargatta népét vagy hívott újakat, telepített, erdőt irtatott, munkát adott s elvett. A települések népe néha

harminc-negyven esztendőnkint cserélődött.

Érdekes az a térkép, amely a Gömörbe való bevándorlás s az onnan újra s újra indult kivándorlás területét mutatja be: lényegében az egész ország „mozgott”, Trencséntől Brassóig, Fiumétől, Vas megyétől Máramarosig, Torontálig, Árvaig. S ez nemcsak egyetlen megyénkire volt jellemző, a vándorlás folytonos és általános volt. Különösen megdöbbentő adatok mutatkoznak a pestises évtizedekben, amikor egész vidékek népe pusztult el csaknem teljesen, s települt be újakkal. Az „ősi foglalkó” alig néhány tucatnyi községe számíthat ma például palócoknak vagy barkónak, de az is csak hiányosan, a maga vélt törzsszökös etnikumában!

Megállapítja a szerző, hogy a *határnevek* a falvak népességének mindennapi nyelvére jellemzők, a *falunevék* azonban nem az egyes helységek lakosságára, hanem annak a környezetnek nyelvére jellemzők, amely a neveket adta. S ez különösen szlovák—magyar viszonylatban kölcsönös. Ha a határ- s falunevék nem is, a családnevek folytonosan változtak: a szerző e családnév-változásokat is nyomon követi. Az első teljes jobbágynévsort csak az 1551. évi dézsmalajstromból lehetett venni!

Történések számára különösen érdekes — a természeti s gazdasági adottságok ismertetése, tehát a településföldrajz felvázolása után — az a fejezet, amely a honfoglaláskori, nemzetiégi te-

lepülések nagyságáról, határaitól, módjáról szól. Gömör megye legkorábbi nemzetsége, amely a honfoglalás után elsőnek érkezett a gömői medencébe, a *Hanva*. (Utolsó sarja, *Hanvay Zoltán* földbirtokos, író, 1924-ben hunyt el Hanván!) A Sajó és a Turóc-Ratkó völgyben terültek el szállásbirtokai. Külön területen helyezkedtek el a palóccal rokon barkók, főként a *Hangonyi* család birtokán; a *Tornallyay*aknak, *Csoltó*iaknak és Gömörvár szabadosainak is külön földjük volt; a *Rátoldok*, *Kacsicsok*, *Gutkeledek*, *Záchok* Borsod megyével határosan települtek; a Balog völgyében a *Balog*-nemzetségnek volt birtoka, a Hanva-nem földjeitől nyugatra; azaz a palócok — kabarok — földjétől északra sok kisnemes telepedett le külön-külön. A gömői palócok földje átért Hevesbe, Nógrádba.

A gömői Bányavidéket — Csetnek, Betlér, Rozsnyó, Krasznahorka, Pelsőc, Berzete és a Szepessel néprajzilag is határos Dobsina környékét is — külön egységbe veszi, térképezi föl a szerző. Minden területen végigkíséri az ősi magyarok, a szlovákok, a bevándorolt vlahok és németek nyomait.

Olyan ember számára, aki e megyében élt, különösen izgalmas történelmi olvasmány és kútforrás a négy kötet. Kár, hogy nincs sem időbeli (1773 utáni), sem térbeli (Kishontot illető) folytatása!

Szombathy Viktor

KÉT ÚJ KÖNYV A SZÖVETKEZETI MOZGALOM TÖRTÉNETÉRŐL

A helytörténetírásnak nemcsak az a jelentősége, hogy egy-egy település, megye vagy tájegység lakóit megismerteti szűkebb hazájuk múltjával, hanem az is, hogy — amennyiben megbízható adatbázist használ fel — információkkal szolgálhat az országos fejlődés részletesebb, alaposabb megismeréséhez. A szak- és a helytörténeti irodalom kölcsönösen segítheti, és segítenie is kell egymás munkáját.

A helytörténeti gyűjtők tevékenysége során fontos, hogy rendelkezésükre álljanak olyan, szakmai és ideológiai szempontból is megbízható, átfogó jel-

legű szakirodalmi művek, amelyek biztos alapot jelentenek számukra. E tekintetben a szövetségi mozgalom történetének tanulmányozása terén jelentős eredmény született 1976-ban. Két olyan könyv jelent meg, amelyek egymást kiegészítve bemutatják az egész felszabadulás utáni agrárszövetségi fejlődés fő vonalát, *Szakács Sándor*: A földművelésszövetségi mozgalom története 1945—49 című tanulmánya a Szövetségi Kutató Intézet Közleményei sorozat 115. köteteként került kiadásra; *dr. Fazekas Béla*: A mezőgazdasági termelőszövetségi mozgalom Magyarországon című könyve pedig a Kossuth Kiadó gondozásában látott napvilágot.

Mindkettő alapvető fontosságú ismereteket és szempontokat nyújt a szövetségi mozgalom múltjával foglalkozók-

nak. Bízást mondhatjuk, hogy hasznosításuk elengedhetetlen a születendő szövetkeztörténeti munkák szerzői számára.

A szövetkezeti mozgalom történetéről szóló irodalom két új, igen hasznos darabja sok más értéke mellett jó példája annak is, hogy a helytörténetírás eredményeit, illetve egy-egy mikroszintű adatot indokolt esetben hogyan lehet felhasználni az országos összkép megrajzolásához. Természetesen azok csak epizódszerepet kapnak mindkét kötetben, hiszen közreadásuk nem önmagáért való, hanem annak jelzését szolgálja, hogy a felszabadulást közvetlenül követő időszakban a szövetkezeti mozgalom alakításában jelentős volt a helyi tényezők szerepe. Ezzel lényegében meg is mutatják, hogy a helytörténetírás számára hol mutatkozik az egyik legfontosabb területe az országos szövetkeztörténeti kutatást segítő munkának. Az 1945–1946-ban működött, sok esetben egyáltalán nem, vagy csak hiányosan dokumentálható paraszti társulásokról a helyi gyűjtők sok érdekes és értékes adatot tárhatnak fel, amelyek kellő kontroll után szélesebb-körű ismertetésre is alkalmasak lehetnek.

Mindkét könyv nagy forrásértékű adatbázisra épül. Szakács Sándor elsődlegesen levéltári dokumentumokra, dr. Fazekas Béla túlnyomóan hivatalos statisztikákra alapoz. Mindketten a fejlődés belső logikája szerint követik nyomon a történéseket, éppen ezért sokkal inkább a mélyebb összefüggéseket tárják fel, mintsem az eseményeket sorakoztatják fel.

Szakács Sándor munkája a földművesszövetkezeti mozgalom történetének legkorábbi szakaszát tekinti át igen alapos módszerességgel, a szövetkezés gazdasági és társadalmi meghatározottságainak szem előtt tartásával. Ráírnyítja a figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek serkentették, illetve gátolták a mozgalmat. Olyan fontos kérdéseket vizsgál, mint a földművesszövetkezetek elsődlegesen termelési indíttatása, kapcsolata a földreformmal, a szövetkezeti keret és szövetkezeti tevékenység viszonya, a jogi szabályozás és a gazdaságpolitika szövetkezeti vonatkozásainak jellemzői, a földművesszövetkezeti mozgalom helyzete és a társadalmi-politikai változások közötti összefüggések. Az átfogó értékelés mellett bizonyos vonatkozásokban (1945 eleji, illetve nyári szövetkezés, földművesszövetke-

zetek alakulása) részletes képet is rajzol a szerző. Ezekben a részekben a helytörténet művelői korabeli feljegyzésekből származó konkrét adatokat is találhatnak. A történések mikroszintű adatokkal való jellemzését a tanulmány végefelé hátrébe szorítja a központi agrár- és szövetkezetpolitikai intézkedéseknek, s azok közvetlen hatásának elemzése, tükrözve azt a valóságos folyamatot, amelyben a szövetkezeti életre ható tényezők között elsődlegessé, uralkodóvá vált a központi szabályozás, szemben a korábbi helyzettel, amikor a helyi tényezők igen fontos — nem egyszer döntő — körülményeknek bizonyultak. Ez arra inti a szövetkezeti mozgalom korai szakaszát a helytörténet keretei között tanulmányozókat, hogy — különösen a „fordulat évétől” kezdve — feltétlenül szükséges a központi intézkedések hatásának behatóbb vizsgálata. Fontos tanulsága Szakács Sándor munkájának, hogy a szövetkezeti élet jelenségeinek értékelését a vonatkozó egykori jogszabályok ismeretében kell végezni.

Említést érdemel, hogy Szakács Sándor kísérletet tesz a földművesszövetkezeti mozgalom közvetlen előzményeit jelentő 1945 nyári-őszi szegényparaszti szövetkezési hullám keretében létrejött társulások tervbe vett, illetve ténylegesen megkezdett tevékenységi körének áttekintésére, s ennek alapján bizonyos tipizálásra. Az általa megjelölt szövetkezési irányok pontosabb körülrajzolásához további konkrét esetek megvizsgálása szükséges, amiben a helytörténettel foglalkozók jelentős segítséget adhatnak.

A felszabadulás utáni első éveket követően az agrárszövetkezeti mozgalom középpontjába a földművesszövetkezetek helyett a termelőszövetkezetek kerültek. Mintegy két évtizedes folyamatban kialakult a magyarországi szocialista nagyüzemi mezőgazdaság. Ennek a történetét mutatja be dr. Fazekas Béla könyve tudományos alapossággal, mégis olvasmányosan. Nyomon követi, hogy milyen tényezők hatására, milyen eredményekkel és problémákkal vette át a paraszti gazdálkodás helyét az előbb csak új kereteket, később azonban már korszerűbb termelési módot is jelentő szövetkezeti gazdálkodás.

A könyv nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy történelmi és közgazdasági szempontokat egyaránt érvényesítve, rendkívüli adatgazdagsággal tárja fel a legfontosabb összefüggéseket. E

törekvés sikere egyértelmű. Olyan elemző munkát vehet kézbe az olvasó, amely két vonatkozásban is átfogó. Egyrészt abból a szempontból, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődését kezdeteitől — sőt előzményeitől — napjainkig áttekinti, másrészt, — számba veszi a mozgalomra ható tényezők szinte teljes körét, s nem feledkezik meg a termelőszövetkezettel kapcsolatba került más gazdasági egységek szerepének bemutatásáról sem.

A szövetkezeti mozgalom múltjával a helytörténet kereteiben foglalkozók számára dr. Fazekas Béla munkájának három tanulsága feltétlenül megszívlelendő. Nevezetesen: 1. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének tanulmányozásában alapvetően szükséges az agrár- és szövetkezetpolitika alakulásának figyelemmel kísérése. Csak helyi adatok felhasználásával nem rajzolható fel hiteles kép. 2. A szövetkezeti mozgalom fejlődése nem elszigetelten történt. Számos gazdasági és társadalmi-politikai jelenséggel, folyamattal, szervezettel volt és van kölcsönhatásban. Ezek jelzése szerves része kell hogy legyen a szövetkezetektörténetnek. 3. Nemcsak az átszervezést követőleg, hanem annak időszakában is figyelemmel kell lenni a gazdálkodás feltételeire és színvonalára.

Dr. Fazekas Béla könyvében a súlypont az agrárpolitika alakulásának hatásán és a számszerűsíthető jellemzőkön van. A vizsgálat elsődlegesen a termelőszövetkezeti fejlődés gazdasági oldalára irányul. A szövetkezetekről, mint társadalmi szervezetekről sokkal kevesebb szó esik, hasonlóképpen arról, hogy a paraszti életet és szemléletet hogyan érintették a történetek. Eppen ezek azok a kérdések, amelyek átfogó, statisztikai jellegű adatokkal a legkevésbé válaszolhatók meg. A könyv jellege pedig aligha tette volna lehetővé az aprólékos vizsgálódást társadalmi

vonatkozásokban. Annak megtétele más tudományágak (szociológia, néprajz) képviselőinek és a helytörténeti kutatók közreműködését igényli.

Az elemzés módja, körültekintő volta iránymutató lehet a szövetkezetektörténettel bármilyen szinten foglalkozók számára. A természeti, gazdasági és társadalmi tényezők széles körének figyelembevétele, a termelési technikai feltételeinek nemcsak mennyiségi, hanem minőségi számbavétele, a földművelőszövetkezeti és termelőszövetkezeti mozgalom kapcsolatának rövid jellemzése, az egyszerűbb szövetkezeti formák szerepének bemutatása, a háztáji gazdaságok és a részesművelés kérdéseinek vizsgálata, a gazdasági és politikai szempontból is jelentős patronáló mozgalom felidézése és még számos más értékes vonás hívja fel az olvasó figyelmét a fejlődés összetevőire. Ez annál is inkább fontos a termelőszövetkezeti üzemtörténetek szerzőinek, mert sok esetben tapasztalható a történetek indokolatlan leegyszerűsítése.

Szakács Sándor és dr. Fazekas Béla könyve egyaránt a mezőgazdasági szövetkezeti fejlődés általános jellemzőit veszi számba. Nem ad — nem is adhat — azonban olyan mintát, amely mechanikusan alkalmazható lenne egy-egy termelőszövetkezet, község vagy megye történetének megírásához. Hasznosításuk lehetősége és szükségessége a helytörténetben szempontjaik érvényesítésében és a leírt általános jelenségeknek a helyi történetekkel való összevetésében van. Az üzem- és községtörténeti munkák feladata, hogy kimutassák: miben volt általános és miben sajátos a helyi fejlődés. Szövetkezeti vonatkozásban most már rendelkezésre áll a mérce. Hasznosításának eredményeit érdeklődéssel várják a szövetkezetektörténet kutatói.

Urbán László

PÜSPÖKI NAGY PÉTER:

ZSELIZ VÁROS CÍMERE

Heraldikai és történelmi monográfia
(Kiadta a Zselizi Városi Tanács Nemzeti Bizottság, a Madách Könyvkiadó gondozásában, Bratislava, 1976. 298 old.)

Püspöki Nagy Péter a szlovákiai magyar történészgárda egyik fiatal tag-

ja, aki könyvei, tanulmányai témaválasztásával és munkái színvonalával egyaránt figyelmet keltő és elismerésre érdemes eredményeket mutat föl. Örömmel olvastuk nemrég a pozsonyi Irodalmi Szemlének a szlovákiai magyar tudományosság kérdéseivel foglalkozó számában (1977/3.) historikusként

vallott ars poetica-ját, s abból következő tudományos programját. Püspöki Nagy Péter az országos történetírás és a korszerű helytörténetírás egységét, folytonos kölcsönhatását hangsúlyozta, s megfogalmazta a nemzetiségi történetkutatás szerepének főbb összetevőit. is. Elmondotta nyilatkozatában, hogy a feudális korszak feltárása mellett az ún. történeti segédtudományok közé tartozó címertan (heraldika) és az írástörténet (paleográfia) modern szempontú művelése, megújítása foglalkoztatja elsősorban. Mindezt az általa „kritikai helytörténetírás”-nak nevezett tudományos célkitűzés keretében kívánja megvalósítani, amely azt jelenti, hogy a helytörténeti kutatástól ugyanolyan színvonalú szemléleti és módszerbeli fejlettséget követel, mint amilyennel a nagy összefüggésekkel foglalkozó történetírás igényesebb művelői dolgoznak.

A szerző eddig megjelent munkái e világos és határozott feladat szolgálatát igazolják. Az Irodalmi Szemle hasábjain izgalmas tanulmányokat tett közre (mint pl. Az ősi Nyitra a kortársak híradása és a történészek elképzelései nyomán, Ipolyság a tatárjárás évszázadában), 1968-ban megírta és publikálta Püspöki mezőváros történetét. 1971-ben kezdte meg a városok modern címereivel foglalkozó könyveinek közvételét, Dunaszécsény város címere c. kisebb munkájával. A korszerű városi címerek kérdéskörének vizsgálatában sokoldalú, a műfajban egyedülálló részletességű elemzésekre és kritikai mérlegelésre vállalkozott Rozsnyó város címeréről írt könyvében (1973), különösen pedig a zselizi monográfiában.

Püspöki Nagy Péter általánosított eredményei mind Csehszlovákiában, mind pedig nálunk biztos és tudományosan megalapozott irányt adhatnak a város címerek felújításához vagy új címerek tervezéséhez. Magyarországon a város- és község címereknek elsősorban régi — többnyire századforduló előtti — irodalma van, amelyre csak részben lehet támaszkodni. Az utóbbi években a Levéltári Közleményekben *Vajay Szabolcs*, az Élet és Tudomány hasábjain *Kaposvári Gyula* foglalkozott a régebbi város címerek felújításával, az új tervezésű címerek erényeivel és a heraldika szabályait sértő megoldásaival. 1974-ben ismét rendelet szabályozta hazánkban a városi címerek és zászlók engedélyezésének és használatának kérdéseit, s ennek alapján helyi ta-

nácsrendeletek születtek. Mindemellett, az 1975-ben kiadott A magyar városok címerei című díszkötet adós maradt a megfelelő címermagyarázatokkal, elemzésekkel. A város címerek tartalmi és heraldikai rendet követő művészi megoldásairól éppen a legérintettebbeket, a tanácsok vezetőit kellene alaposabban tájékoztatni.

Csehszlovákiában 1967 óta használják újra a felújított vagy az új tervezésű város címereket. Szerepük ma már nem egészen ugyanaz, mint a feudalizmus korában, bár reprezentatív célzatuk nem véletlen. Felhasználási körük lényegesen szűkebb, mint régente. Ez a mi viszonyainkkal azonos.

Püspöki Nagy Péter meghatározása szerint a mai város címer „szabadon választott reprezentatív városi szimbólum”. A választásra három lehetőség kínálkozik: a történeti címer eredeti alakjában történő felújítása, ugyanez módosított vagy javított változatban, végül pedig teljesen új címer bevezetése és használata. Csak az a címer fogadható el, amely minden tekintetben megfelel a heraldikai szabályoknak. A történelmi címerhez lehetőleg ragaszkodni kell, helyesbíthető hibáit ki kell javítani. (Rozsnyó esetében ez történt.) A címerek értékelése és felújítása során a szerző szerint a megkülönböztetethez, a jellegzetes alakítást és a találékony kifejezőkészséget kell vezérfonalnak tekinteni. Ennek értelmében rangsorolja a címereket: legértékesebbek a beszélő jelet hordozók, megtartandók a városi múlt valamelyik mozzanatára utaló allegorikus címerek, viszont kisebb az értékük a sokszor szereplő címeralakokat mutató címereknek (amelyeken eke, kalász, kéve vagy hasonló láthatók). Az új címer tervezése kapcsán a zselizi városi szimbólumról szólva (ennek alkotója maga Püspöki Nagy volt) részletesen ír a címerkép tartalmának megválasztásáról.

A zselizi monográfia a város történetének ismertetésével mutatja be azokat a sajátos mozzanatokat, amelyek a ma öt és félezer lakosú, Garam menti kisváros múltjának és jelenének lényegét, összegezését fejezik ki. Zseliz 1209-ben említette először egy pápai oklevél és 1411-től lett mezőváros. Esztergom 1543. évi eleste után, egészen 1664-ig, Zseliz is a török terjeszkedés terhét nyögte, bár a kettős adózás nem volt állandó. Áttekinti a török utáni fejlődés főbb tényeit is. Ebből tudjuk

meg, hogy 1970-ben a lakosság fele-fele arányban magyar és szlovák anyanyelvű volt. Az alaposan dokumentált s a török idők végéig részletező tárgyalást nyújtó várostörténet keretében Püspöki Nagy Péter éppen a címerhasználatból kiindulva jut el izgalmas, új eredményekhez a parasztvármegyék megismerésében. Ismeretes, hogy ezek a paraszti önvédelmi szervezetek a hődolsági és a kettős adózású területeken alakultak, a nemesi vármegyétől függetlenül.

Az új zselizi városcímerben arany mezőben három vörös tüske, továbbá kék mezőben kardot markoló, koronás arany griff szerepel, alul három arany virággal. A három vörös tüske — mint beszélő jel: a „zsil” tüskét jelent a város esetében — Zseliz nevére és forradalmi hagyományaira, az arany mező a település középkori virágzására és mai lendületes fejlődésére utal. A középkori zselizi uradalom címeréből átvett griff, mint történelmi szimbólum, az egyik barsi parasztvármegye emléket őrizi, miután annak kiterjedése lényegében azonos volt az uradalom te-

rületével. Ezt a külső megjelenítésben igen vonzó, a legértékesebb címerjellemzőket hordozó városi szimbólumot bárki szívesen szemléli és könnyen megjegyzi, s benne érezheti a település több mint hétszáz esztendő történetének útját is, mai életének erejét és örömeit is. Ez a messzemenő történetírói megalapozottságnak és a címertervező művészi leleményességének az elismerése.

Püspöki Nagy Péter, mint az elmondottakból is kitűnik, a modern város-címerek nagyon pontos és hiteles történelmi alapokra építésének a híve, s a kutatásban éppolyan példás munkát végez, mint a feltáró tevékenység gyakorlati hasznosításában, közkinccsé tételében. Hozzáértésére, úgyszeretere nagy szükség volna nem egy magyar városban, ahol hétköznapi vagy hivatali szemlélettel és a történelmi előzmények mélyebb ismerete nélkül tervezték az új címert. Ahol még nem késő, érvényesíteni kell a zselizi vagy a rozsnói megoldást.

Dr. Szabó Ferenc

DR. KÓS KÁROLY:

TÁJAK, FALVAK, HAGYOMÁNYOK

(Kriterion Könyvkiadó,
Bukarest, 1976. 386 old.)

A magyar és a közép-kelet-európai néprajztudomány egyik kincstára nyílt meg, amikor a Kriterion könyvkiadó megjelentette a Kolozsváron élő dr. Kós Károly újabb néprajzi tanulmánykötetét. Az 1972-ben közreadott *Népelet és néphagyomány* c. kötet már jelezte, hogy milyen nagyszerű és fontos néprajzi tényanyag pihent hosszú éveken át Kós Károly asztalfiókjában. A *Nagy Jenővel és Szentimrei Judittal* közösen írt kászoni és szilágysági népművészeti kötetek további nagy meglepetést jelentettek és igazolták a várakozókat. A most megjelent könyv hat tanulmánya szinte már túlhaladni látszik a reménykedők elképzeléseit. A régen gyűjtött és megírt, de csak most publikált néprajzi adatok óriási tömegének és gazdagságának láttán joggal gondolhatunk arra: milyen kár, hogy nem közvetlenül megszületésük után (nemely esetben negyedszázaddal ezelőtt) jelentek meg ezek a kiváló írások.

Tanulságos mindjárt a könyv bevezetője. Ebben Kós Károly kifejti nézeteit az adatközlő, leíró néprajz korunkbeli szerepéről, jelezvén, hogy műve a leendő összehasonlító kutatások tényismeret-bázisának megteremtését, szűkítését, bővítését szolgálja. Módszertanilag fontosak azok a sorai, amelyeket a tájékozódó gyűjtések feladatairól és megvalósításáról ír.

Egy rövidre szabott ismertetés keretében még csak felsorolásszerűen is nehéz kitérni mindazokra a témákra, amelyekkel a szerző foglalkozik közel 400 oldalas könyvében. Álljon itt alaptájékoztatóként a közölt 6 tanulmány pontos címe:

1. Fekete-Körös völgyi gyűjtés (1948)
2. Hétfalusi szekeresség
3. Csángó néprajzi vázlat (1949)
4. Csiki fazekasfalvak és fazekasságuk (1950)
5. Régi paraszttelkek, ház és lakásbelső Dorohoiban (1970)
6. Vásárok és vidékek (1947—1962)

A közel 30 évvel ezelőtti *Fekete-Körös völgyi gyűjtés* közreadásával jól kiegészül a táj népeletéről *Györffy István* munkásságából alkotott képünk. Követ-

hetjük a változásokat, a néprajzi jelenségek XX. századi fejlődésének folyamatát. Tanulságos ebből a szempontból a társkányi kapu változásainak bemutatása.

A *Hétfalusi szekeresség* c. szintén harminc évvel ezelőtt íródott tanulmány régi hiányt pótol, óriási adatmennyiséget közöl és a népelet fontos kelet-európai összefüggéseire mutat rá. A különböző népeket összekapcsoló szekerező kereskedelem gazdasági jelentőségének és kultúrák közvetítő szerepének feltárása nagy hasznára lesz a további néprajzi kutatásoknak.

A 114 oldalas *Csángó néprajzi vázlat* megítélésünk szerint a kötet legfontosabb írása. Tulajdonképpen egy kisebb önálló könyv méreteit is kitöltene. 1949-ben végzett moldvai tájékozódó gyűjtésének anyagát adta közre benne Kós Károly. A régi hiányt pótló leírás kitér a nehéz sorsú, legkeletibb magyar népcsoport gazdálkodásának, népi iparainak, közlekedésének, vásárainak, településének, építkezésének, lakáskultúrájának és öltözetének bemutatására. A monográfiának is beillő leírás összefoglalása alaposan túllép az adatközlő tanulmányok szokott keretein. A szerző itt meghatározza a moldvai magyarság népi kultúrájának fő sajátosságait, szétválasztva a régi erdélyi örökséget a román környezetben kapott hatásoktól.

A *Csiki fazekasfalvak és fazekasságuk* c. szintén nagy terjedelmű írás bemutatja a csiki székelység fazekasságának múltját, jellegét, edénykészítési technikáját, edényfajtaát, valamint az edény-

termeléssel összefüggő értékesítést, vándorkereskedelmet. Különösen jelentős a madarasi fekete-edény készítés néprajzi feltárása és ismertetése.

Az ötödik tanulmány Észak-Moldva Prut felé lejtő vidékére kalauzol bennünket. A magyar néprajz számára nagy nyereség ez az írás, mivel a nyelvi akadályok mellőzésével könnyen megismerhetjük belőle egy románlakta táj településformáját, népi építészét és lakáskultúráját. Az 1972-ben megjelent vilceai tanulmánnyal és a mostani dorohói leírással (és természetesen más cikkekkel is) Kós Károly olyan példáját teremtette meg a román népi kultúra magyar nyelvű bemutatásának, amilyenre a többi szomszédnép esetében sajnos alig hivatkozhatunk. A kötet utolsó tanulmánya a régi erdélyi vásárok világát villantja fel előttünk. A szerző újszerűen elemzi a vásárok kialakulását és jelentőségét a népeletben, majd egyenként ismerteti a legfontosabb vásárhelyek néprajzi emléktanyáit. Mindezek jó alkalmat adnak az erdélyi táj sokirányú népközi kapcsolatainak bemutatására.

A könyv bizonyára sokat forgatott, hasznos forrása lesz a magyar és a román néprajzi kutatásnak egyaránt. Kár, hogy nem jelent meg benne tárgymutató, ami megkönnyítette volna a tájékozódást a hatalmas tényanyagban. Örvendetes viszont, hogy a kötet mondanivalóját 103 fénykép és 217 kiváló néprajzi témájú rajz teszi szemléletessé.

Dr. Bárh János

NÉPISMERETI DOLGOZATOK, 1976

Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: dr. Kós Károly

(Kriterion Könyvkiadó,
Bukarest, 1976. 162 old.)

A bukaresti nemzetiségi könyvkiadó, a Kriterion ismét meggondolkoztató kiadvánnyal örvendeztette meg a néprajztudomány kedvelőit és művelőit. A Népismereti Dolgozatok 1976 című tanulmánykötet a romániai magyar néprajzkutatás sokat ígérő antológiáját adja a kezünkbe, megszólaltatva a néprajzi leírás és a gyűjtésszervezés műfajban a hivatásos néprajzkutatókat: *Kós Károlyt, Vámszer Gézát, Gazda Klárát,*

Molnár Istvánt, Nagy Jenőt, Mózes Terézt, Szentimrei Judítot, Vita Zsigmondot és Faragó Józsefet, a néprajztudomány határterületein dolgozó történész *Imreh Istvánt,* a botanikus *Szabó T. E. Attilát,* az úttörő néprajzi gyűjtő-versenyek szervezőit *Szabó Zsoltot és Horváth Stefániát,* és mutatványul egy résztvevőjét, *Kiss András VII. o. tanulóit,* valamint a javarészt pedagógusi pályán működő már-már a szakember szintjén tevékenykedő önkéntes gyűjtőket: *Szamadó Ernőt, Seres Andrást, Végh Olivért, Bura Lászlót, Kiss Ilonát, Duka Jánost, Balázs Lajost, Dánielisz Endrét és Szász Judítot.*

Kolozsvárt jártomban beszélgettem a szerkesztővel a kötet szakmai és pedagó-

giai célkitűzéseiről. *Kós Károly* két szempontból is rendkívüli fontosnak tartja a vidéken élő és dolgozó pedagógusok bevonását a néprajzi gyűjtőmunkába: tevékenységükkel egyfelől értékes anyagot nyújtanak azoknak a kevés szerencséseknak, akiknek módjukban van hivatásszerűen foglalkozni a néprajztudománnyal, másfelől a néprajzi gyűjtőmunka növeli hivatástudatukat és ragaszkodásukat a szűkebb hazához, ahol pedagógusként tevékenykednek, hasznos időtöltést nyújt az üres órákra, és szorosabbá teszi a pedagógus és tanítvány közötti viszonyt, mert hisz a tanár vagy tanító sokszor bevonja a gyűjtőmunkába növendékeit is. *Kós Károly* mindent elkövet, hogy a néprajzi gyűjtőmunkában műkedvelő vidéki értelmiségieket a szakember szintjéhez közelítse. Levelez velük, munkáikat elbírálja, a javát közlésre segíti, s ily módon alaposan kiszélesítette azoknak a körét, akiknek egyetemi éveikben módjuk volt néprajzot tanulni.

A tanulmánykötet maga is továbbindukálja a néprajzi gyűjtőmunkát. *Kós Károly* bevezetőjében a romániai magyarság néprajzáról szól, *Molnár István* útbaigazítást ad a helyi múzeumok néprajzi anyagának összegyűjtéséhez. *Szabó Zsolt* és *Horváth Stefánia* az általános

iskolásokkal folytatott néprajzi gyűjtés eredményeit ismerteti. *Vámszer Géza* és *Gazda Klára* a Csikban és Háromszéken folytatott néprajzi gyűjtés megszervezéséről, illetőleg eredményeiről, a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum néprajzi gyűjteményéről ad képet, *Imreh István* a történelem, *Szabó T. E. Attila* a botanika és a néprajz kölcsönös hasznáról számol be, a tanulmánykötet nagy részét pedig jó, példászerű leírások töltik meg egy-egy néprajzi jelenségről, tárgyról. A szakemberek leírásai nyilván mélyebbek, iparkodnak a történelmi rétegeket feltárni, vagy a falun belül az anyagismerőknek a számszerű megosztását bemutatni. De milyen öröm, mikor a szerkesztő felhívja a figyelmet rá, hogy ilyen irányú törekvések már az önkéntes néprajzi gyűjtők írásaiban is megmutatkoznak.

A szerkesztés gondosan vigyázott arra, hogy a hivatásos és az önkéntes gyűjtők írásait ne különítse el egymástól. A továbbképzés nagyon hatásos és egyben tapintatos formája is ez a kötet. Ha sikerül sorozattá fejleszteni, ez a publikációs forma és a mögötte álló családi levelezés eredményeképpen az önkéntes gyűjtők közül nem egy szakemberré válik.

Kovács Ágnes

BALOGH LAJOS—KIRÁLY LAJOS:

AZ ÁLLATHANGUTÁNZÓ IGÉK, HÍVOGATÓK ÉS TERELŐK SOMOGYI NYELVATLASZA

(Akadémiai Kiadó, Bp. 1976. 226 old.)

Méltán vártuk kíváncsian *Balogh Lajos* és *Király Lajos* újszerű munkáját, mert nemcsak gazdag anyagot, hanem eredeti koncepcióval megírt értekezést is kaptunk kézhez, amelynek olvasása közben valósággal meglevenedik a parasztember és háziállatainak a kapcsolata, azaz mi magunk is részvevőivé válunk annak a kommunikációnak, amely ember és háziállat között évszázadok, évezredek alatt kialakult.

Az atlasz előzményei és jellege című bevezető fejezetben (7—10. old.) *Balogh Lajos* — aki a Magyar Nyelvjárások Atlaszának is munkatársa volt — nemcsak a hazai, hanem a főbb európai nyelvátlaszokat is áttekinti, majd megismerteti az olvasót a célatlasz fogalmával. Az ezután következő fejezetben

mind a tudományos kutatók, mind a kívülállók számára rendkívül tanulságosan összefoglalja gyűjtésük módszerét, illetőleg magának a gyűjtésnek a történetét (11—15. old.).

Jóllehet az effajta nyelvi atlasznak elsődleges feladata nem a kutatott terület hang- és alaktani sajátosságainak a bemutatása, a szerzők — nagyon helyesen — nem mondtak le gyűjteményük és értekezésük közzétételkor e vidék nyelvjárásai sajátosságainak a megrajzolásáról sem (16—27. old., *Király Lajos* munkája).

Az értekezés fő része A gyűjtött anyag témakörei címet viseli (28—80. old.). Jelentéstani szempontból is hasznos volt az állatok köznévi megnevezéseit is tüzetesen megvizsgálni, illetve rendszerbe foglalni. Örömmel és némi megnyugvással olvastam a jobb és a bal oldalra fogott ökör nevével (*hajszás, csás*) írottakat (36—38. old.), mert végre tisztázódott a népnyelvben is elhomályosulóban levő terelősók jelentése,

az tudniillik, hogyha a parasztember a balra fogott (*csás*) ökrét erőteljesebb húzásra bízta a *csáli* vokativusszal, akkor a székér természetesen jobbra fordul, ha meg a jobb oldalra fogottat (*a hajszt*) a *hajszt* megszólítással (vokativusszal), akkor balra. Ezek a terelőszók tehát nem a fordulás irányára vonatkoznak, hanem a balra, illetőleg a jobbra fogott ökörnek szólnak mint tulajdonnévvel kiegészült (pl. *Csáli Huszár!*) vagy anélkül használt köznévi vokativuszok.

„A gyermeknyelvi becézőnevek” műszót nem tartom szerencsésnek az állatok köznévi (*boci*, *pipi* stb.) megnevezésére, mert ezt már lefoglalta a névtudomány. A becézőnév ma már mind a szakirodalomban, mind a köznyelvben tulajdonnevet jelent. Szerencsésebb lett volna a becéző köznévi műszó használata. Ugyancsak zavaró a mások által is használt állati beszéd (44. old.), helyette megfelelőbb lenne állati jeladáról, állati jeladási rendszerről beszélni.

A szerzőkkel egyetértésben a recenzens is úgy vélekedik, hogy „az adatközlés során a nyelvi lexémáknak (szó-tári szavaknak) csak másodlagos szerepük van az információ közvetítésében, az állat inkább a dallamra figyel, első sorban annak alapján reagál az ember

utasítására” (75. old.), éppen ezért a hívogatókat és a terelőket érdemes lett volna hanglemezen mellékelni, s ezáltal ez a becses adattár a további kutatás, összevetés számára még teljesebb lett volna.

A nyelvi térképlapok megválasztását (szemléltető, adatbeíró és e kettő kombinációja) mindig a gyűjtött anyag eloszlásának és változatainak a jellege szabja meg. Bármennyire nehezűnkre esik egyes azonos jelenségek határainak a megvonása, a szerzők nem alkalmazhatták a legkönnyebb áttekintést nyújtó szemléltető eljárást a sok variáns miatt.

Már a mű első olvasásakor az fogalmazódott meg bennem, hogy föltétlenül folytatni kellene nyelvjárási kutatómunkánkban az efa jta anyaggyűjtést. Ha a későbbiekben a nagyolt fonetikus lejegyzésnél többet nem kívánánk, úgy vélem, hogy legképzettebb önkéntes gyűjtőinket érdemes lenne megnyernünk egyes vidékeken hasonló jellegű at-laszának az elkészítésére. A kitűnő minta a kezük ügyében van, a szerzőpár a szaktanácsadást bizonyára vállalná, s az eredmény nem maradna el.

Ördög Ferenc

CS. GERGELY GIZELLA—HAÁZ SÁNDOR:

UDVARHELYI VARROTTASOK

Írás utáni varrottas minták
Szentimrei Judit előszavával
(Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976.
24 old. szöveg, 57 rajz és 22 fénykép)

Ez a mintagyűjtemény hatodikként jelent meg a Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Hargita és Kovászna megyei Irányító Központja által kiadott gyűjtemények sorozatában. A munka értékét az előszóban Szentimrei Judit így határozza meg: „... értéke abban van, hogy felhívja a figyelmet az egyes patakok völgyében vagy domboldalokon meghúzódó, aránylag elszigetelt falvak egykori népi varrottasaira.” Tizenöt éves adatgyűjtésre támaszkodva állapítja meg Gergely G., hogy a XVIII. század második felében a legtöbb Udvarhely környéki faluban szóttes vagy fonottkereszt szemes díszítésűek voltak az asszonyok hozományába

tartozó darabok; de a XIX. század elején elterjedt már mellettük az írás utáni, vagyis az alapanyagon szabadrajzolás után készülő varrás. Ezek a falvak a Kis- és Nagyhomoród, a Nagyküküllő felső folyása, a Gagy, a Mogoró és a Derzs patak völgyében bújnak meg. Mivel ezen a vidéken a varrás (hímzés) soha nem jelentett az asszonyok számára kenyérkeresetet — tehát egészen a múlt század végéig csak saját használatra készítették —, olyan népművészeti anyagot tár fel ez a gyűjtemény, melyet fejlődésében, alakulásában a kereskedelmi érdek nem befolyásolt. 47, kb. eredeti méretű, az öltések fajtáit és irányát érzékeltető rajz alkotja a nagyalakú, albumszerű kiadvány gerincét. (A rajzokat Haáz Sándor marosvásárhelyi rajztanár és Haáz Katalin készítette). Gazdagítja a kiadványt és a nagyközönség részére igen jó útmutatást nyújt a különböző öltések részletes — írásban és rajzban is — közölt magyarázata. (Az eredeti minták mai

felhasználásának lehetőségeit további 10 rajz és 2 fénykép mutatja be.)

Felhívjuk a figyelmet, hogy a textilművészettel behatóan foglalkozó szakemberek is érdeklődéssel vehetik kezükbe e kiadványt, mert ábrái és 20 fényképe részben az udvarhelyi és a keresztúri múzeum idevágó anyagát, zömében pedig — eddig sehol sem közzölt — a helyszínen, magántulajdonban őrzött régi varrottásokat mutatják be. A szövegrész adatait — helyi elnevezéseket, funkcióra vonatkozó közléseket —

VASI HONISMERETI KÖZLEMÉNYEK

1975. decemberében, Vas megye honismereti munkásainak legnagyobb öröme, megjelent a Vasi Honismereti Közlemények második kötete, mely ha szerény méretekben is, de lehetőséget adott arra, hogy a szűkebb otthonukat kutatók munkáival szélesebb körben is megismerkedhessenek az érdeklődők.

A *Műhely* című rovatban *Molnár Dezső* A honismereti munka módszere című írása a kutatók számára nyújt értékes útbaigazításokat, tanácsokat. *Mihály Mária*: Szombathely, a modern textilművészet otthona című ismertetője vázlatosan mutatja be a textilművészet különböző ágazatait.

A *Helyismereti Adattár* rovat tartalmazza a leggazdagabb anyagot. A közölt írások visszapergetik a felszabadulás eseményeit, az ezt követő változásokat, valamint a századforduló után élt mezőgazdasági népesség életkörülményeit. 1945 tavaszának történetét és a népi hatalom kialakulásának folyamatát mutatja be *Szabó Gábor*. Szülőfaluja, Bük felszabadulásának napjával kezdődik a történet, majd az élet megindulását, az ezt követő építómunkát ismerteti bőséges anyaggal. *Szabó László* pedig Sorokpolány négy évét — 1944—1948 — mutatja be. Hitelesen rajzolja meg faluja harcát a demokratikus vívmányokért és a hatalomért. *Molnár Dezső* járási szinten vizsgálja a felszabadulás eseményeit. A celdömölki járásban zajló hadműveleteket ismerteti saját, korabeli naplója és a helyszínen végzett gyűjtései alapján. Mindhárom írásban visszaemlékezések tartóztatják, hitelesítik a gazdag anyagot.

a legtöbb esetben idős emberek emlékeztetere támaszkodva jegyezték fel, igen gondosan, tudományos feldolgozásra is megfelelő módon.

E gyűjtéssel kapcsolatban tisztelettel és megbecsüléssel adózunk a szerzőnek, aki Haáz Rezső annak idején elindított munkásságát lelkesen, a nehézségek ellenére is folytatta és tizenöt évi töretlen munkakedvvel végzett gyűjtése eredményeit adta közre.

U. Kerékgyártó Adrien

A helytörténet művelői eddig meglehetősen elhanyagolták az üzemtörténet-írást. Újabban azonban a falu mellett egyre jobban előtérbe kerül a város és az ott élő munkásság életének vizsgálata. Éppen ennek a kívánalomnak tett eleget *Zongor Ferenc*: Adatok, emlékezések a volt sághegyi bazaltbányáról c. munkája. Mint bevezetőjében megállapítja: „Sághegynek, a rajta, a benne dolgozó embernek életkörülményeit szeretném bemutatni.” A szombathelyi Putsch-gyár történetírói munkaközössége az üzem történetét és a város fejlődésére gyakorolt hatását ismerteti. A gyárban dolgozók visszaemlékezései felidéznek a két világháború közötti időszak bér- és szociális viszonyait, valamint a felszabadulás utáni fejlődést.

Szabó József a feudalizmus maradványait legtovább őrző cselédség életét mutatja be. A cselédek életkörülményei és bérezése a büki uradalomban 1900—1945-ig című írásában. A saját pedagógusi tapasztalatait is felhasználva rögzíti a cselédek sorsát.

A *Sorsok — emberek* című részben *Gaál Dezsőné* a csöngői *Nani néni*nek, *Böczén Pálné*nek életén keresztül ábrázolja a cselédek nehéz sorsát. A 80 éves asszony változatos életútjának megírása mellett a szerző hiteles korrajzot nyújt a felszabadulást megelőző és az azt követő évtizedekről.

A *Szakköreink életéről* rovatban *Lakner Győzőné* pedagógus Vallomás egy honismereti-néprajzi szakkör munkájáról című írásában Kőszegszerdahelyen végzett 10 éves honismereti munkájának eredményeit, terveit és nehézségeit boncolgatja. A lelkesedéséből született eredmények példát mutatnak a megye honismereti munkásainak.

Sátori Vilmosné a *Pályázat* rovatban a Lakodalmi dalok és népszokások pályázat eredményeit értékeli. Megállapítja, hogy a beérkezett művek teljességre törekvésükben és tartalmukban egyaránt értékesek.

Az *Események, évfordulók* című rovatban **dr. Bándi Gábornak**, a Savaria Múzeum igazgatójának beszédét találjuk, melyet a megyei népi díszítőművészeti kiállítás megnyitásakor mondott. Sátori Vilmosné pedig a megyei honismereti vetélkedő lebonyolításáról számol be.

A Vasi Honismereti Közlemények második száma az elsőhöz képest jelentős fejlődést mutat. A honismerettel foglalkozók munkáinak közkinccsé tételével pedig nagyban hozzájárul a mozgalom céljainak megvalósításához: megismertetni, megszerettetni, s elmélyíteni a szülőföldhöz, a lakóhelyhez, a munkahelyhez, a hazához való kötődést.

*

Egy év kihagyása után ismét kezünkbe vehettük a „Vasi Honismereti Közlemények” legújabb számait, melyeket már nagyon nélkülözték Vas megye honismereti mozgalmának lelkes munkatársai. A most megjelent példányok azonban terjedelmükben, tartalmuk gazdagságában elmaradtak az előzőektől, és ebben a kiadás nehézségei játszották a fő szerepet.

Szabó László: Ragadványnevek Sorokpolányban című munkája bevezetőjében a ragadványnevek keletkezését boncolgatja, s rámutat egyben a gúny és a ragadványnevek közti különbségre, valamint a névadásban betöltött funkciójukra. Megállapítja, hogy a ragadványnevek eredetében közrejátszanak az egyén testi és lelki tulajdonságai, a foglalkozás, a lakóhelyi származás, a szülők ritka kereszt- vagy családnevei stb. Végezetül abc szerint sorbaállítja a sorokpolányi ragadványneveket, s magyarázatot fűz eredetükhöz. Utána pedig keletkezésük szerint csoportosítva mutatja be őket.

Pomogyi József: A disznóölés Nagygeresden című dolgozata első részében a disznóölés előkészületeiről számol be,

majd a nagy családi esemény lefolyását ismerteti. Közben kitér a legapróbb részletekre: bemutatva a faluban élő szokásokat, hagyományokat, amelyek a disznóöléshez kapcsolódnak. Nem hiányoznak munkájából a jellegzetes Répce-menti tájszavak és szólások. Megtaláljuk dolgozatában a gyermeki élményeket jelentő részleteket: a pörzsolést, a hurkakészítést.

E munkákkal ki is merült az első szám tartalma. Hiányoljuk belőle a megszokott tájékoztatásokat, szakmai és módszertani útmutatókat.

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VIII. Országos Találkozója tiszteletére készült el a Vasi Honismereti Közlemények külön kiadása. Ebben két tanulmányt olvashatunk.

Sisak Éva a *Summásélet*-re vonatkozó visszaemlékezéseket gyűjtötte össze. Megtaláljuk munkájában a summás-munkára való toborzások leírását, miközben jellemző módon adja vissza az ízes nyugat-dunántúli tájszólást. Közli a szerződés hivatalos iratait, melyeket a főszolgabírói hivatalban állítottak ki. Részletesen leírja a summás-munka és a summásélet körülményeit. Megismertet a summások elhelyezésével, orvosi ellátásával, tájékoztat bérükről és élelmezésükről. Beszámol a különböző munkafajtákról, mint a kapálás, egyezés, kaszálás, gyűjtés, aratás, hordás, cséplés és az őszi betakarítás. Számot ad arról is, hogyan töltötték el szabad idejüket és ünnepnapjukat a summások. A szerző munkáját a summáséletről gyűjtött dalok teszik értékebbé. A végén megtaláljuk azoknak a fényképeit is, akik a legtöbb adatot közölték.

Guttman Miklós: Hiedelmek Nárai-ból című munkáját a garabonciás diákról szóló hiedelmekkel vezeti be. A továbbiakban az ördöngös kocsisról, a tüzesemberről, a boszorkányokról és a tudálékosokról szóló hiedelmekről olvashatunk.

Az értékes gyűjtőmunka meggyőzően eleveníti fel népünk gondolkodásmódját és mesélő képességét. A szerző nagyon jól ismeri nyugati országrészünk nyelvjárásának hangtani és szótani sajátosságait.

Szabó József

PÁLYÁZAT! PÁLYÁZAT! PÁLYÁZAT!

Tárgygyűjtési akció a Szabadtéri Néprajzi Múzeum berendezéséhez (Felhívás)

Amikor az országos gyűjtőkörű Szabadtéri Néprajzi Múzeum építésére döntés született, a KISZ és a Hazafias Népfront elsők között ajánlották fel a segítségüket. Már ekkor felvetődött, hogy milyen bútorzattal, használati és gazdasági eszközökkel lehet berendezni a tervezett több mint 300 épületet. A XVIII—XIX. századi magyar falu és mezőváros életmódjának bemutatása csak e tárgyak segítségével lesz hiteles.

Az elmúlt években az első tájegységi állandó kiállítás (a felső tiszavidéki) már nyitva állott a nagyközönség előtt. A több mint 30 épület berendezése hitelesen tükrözi azt a társadalmi helyzetnek megfelelően elkülönülő életmódot, amely a magyar falvakban és mezővárosokban az említett történeti korszakban kialakult.

A megnyitott állandó kiállításon kívül még 9 tájegységi és néhány kiegészítő kiállítás terve készült el. Felépítésükre a következő években kerül sor. Az épületek kiválasztása megtörtént, s ezzel együtt a telepítési tervek véglegesítése is. Egyre sürgetőbb feladatként jelentkezik a tárgygyűjtés, hogy a teleképítési tervkonceptió alapján kiválasztott épületekhez a berendezési tárgyakat összegyűjthessük, megvásárolhassuk. A feladat sürgető azért is, mert a rohamos iramú életmódváltással naponként pusztulnak el a leűnt életforma tárgyi bizonyítékai is.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum dolgozói ennek a nagy feladatnak a megoldására egyedül nem képesek, ezért szélesíteni kell azt a társadalmi bázist, amely a tárgygyűjtést meggyorsíthatja. Önkéntelenül vetődött fel a kérdés, hogy e munkában a hivatásos muzeológusok mellett megfelelő szakirányítással, az önkéntes gyűjtők is részt vegyenek. Ezért is vettük nagy örömmel a Hazafias Népfront Honismereti Albizottságának, az országos tárgygyűjtési akció kibontakoztatásához nyújtott segítségét.

Az önkéntes néprajzi és nyelvjárás-gyűjtők községi országos találkozóján az erre vonatkozó felhívás kedvező visszhangra talált. Az albizottsági vitán körvonalazódott, hogy a tárgygyűjtési akciót a Szabadtéri Néprajzi Múzeum szakembereinek irányításával, a néprajzi és népnyelvi gyűjtőpályázattól függetlenül kell megszervezni. A két akció nyilván találkozhat főleg azokban az esetekben, amikor a pályázók egy-egy lakás, porta berendezésére, tárgyszükségletére, a hagyományos paraszti foglalkozások, vagy a népi kismesterségek tárgykészletére vonatkozó pályamunkát készítenek.

A tárgygyűjtési akcióban elsősorban azok a honismereti körök, szakkörök vehetnének részt, amelyeknél megfelelő az irányítás. A tárgygyűjtési akciót az illetékes megyei múzeumok is támogathatják.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a helyi akciók lebonyolításához módszertani útmutatót állít össze, amelyhez a múzeumba kerülő épületek gazdasági szintjének megfelelően tárgy-listák készülnek, s ezek alapján a gyűjtést el lehet végezni. A gyűjtési útmutató részletesen leírja, hogy mely vidékről, milyen jellegű lakó- vagy gazdasági épülethez, mely korból, milyen eszközök felderítésére, összegyűjtésére van szükség. Segítségét ad a tárgyak néprajzi meghatározásához, a történeti, gazdasági, néprajzi adatfelderítés, meghatározás módszereihez is.

Az akció kísérleti erőpróbája 1977. decemberében a csornai járás 3 falujában, a környék honismereti szakköreinek, s önkéntes gyűjtőkör tagjainak bevonásával már megtörtént. E gyűjtőakció tapasztalatainak felhasználásával az 1978-as évben az országos honismereti tábor és a megyei táborok programjába beilleszthető lesz a tárgygyűjtési akció előkészítése, illetőleg tárgygyűjtő csoportok szervezése. Szeretnénk az 1978. évi gyűjtőakciókat a megyei múzeumi szervezetekkel egyeztetni, hogy ez közös feladat legyen.

Külön megkapják az útmutatókat azok a honismereti iskolai és iskolán kívüli szakkörök, körök, amelyek bevonhatók a gyűjtőmunkába. A mozgalom tehát azokra

a közösségekre számít, amelyeknek tagjai járatosak a honismereti, néprajzi gyűjtőmunkában.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum tervezett tárgyszükséglete megközelíti a 100 000 darabot. E nagy mennyiségű berendezési tárgy összegyűjtése, kiválasztása, s kiállításra alkalmassá tétele csak ilyen összefogással érhető el.

A tárgygyűjtő akció jó kapcsolatok látszik a Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a honismereti bizottságok, táborok, klubok, körök között, s ezzel a munka társadalmisításán túl is közművelődési jelentőséget kap. Arra készíti a gyűjtőakcióban résztvevőket, hogy a gyűjtés során részletesebben megismerkedjenek a XVIII—XIX. század falusi, mezővárosi életformájával, lakás- és gazdasági kultúrájával, termelési módjával, s e közösségek problémáival.

Felhívással fordulunk tehát a területileg érdekelt önkéntes gyűjtőkhöz és közösségekhez, hogy a nemes cél érdekében vegyenek részt az országos tárgygyűjtési akcióban.

Az illetékes népfront és KISZ-fórumok a szakemberek bevonásával a szükséges segítséget mind az előkészítésben, mind az akció során biztosítani fogják. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum az említett módszertani útmutatáson kívül is lehetőséget fog találni arra, hogy a helyi gyűjtőakciók előkészítését és lebonyolítását (akár személyes látogatással, előadó-küldéssel is) minél sikeresebbé tegye.

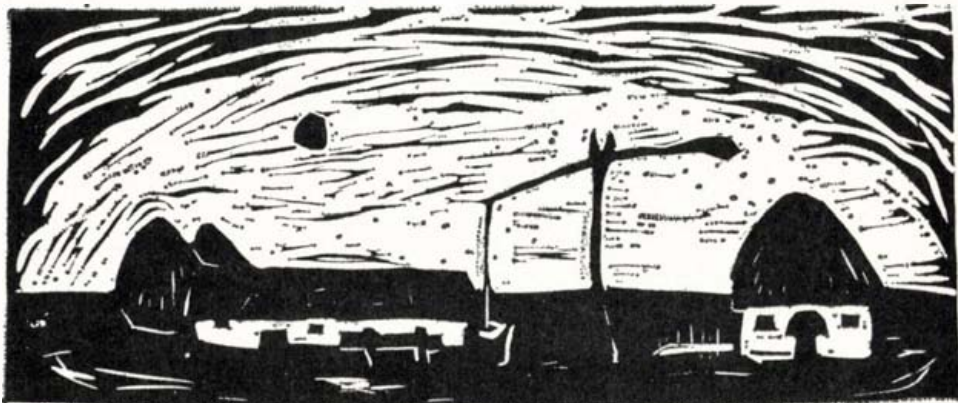
Amikor a Hazafias Népfront Honismereti Albizottsága állást foglalt a gyűjtőakció támogatása mellett, többen úgy fogalmaztak, hogy az akció sikere s megvalósítása a közművelődési, ezen belül a múzeológiai munka egyik igen jelentős vállalkozása lehet, ha a munkában ugyanolyan lelkesedéssel vesznek részt az említett szervezetek és egyének, amilyen lelkesedéssel a gyűjtőakció megszervezésének gondolatához csatlakoztak.

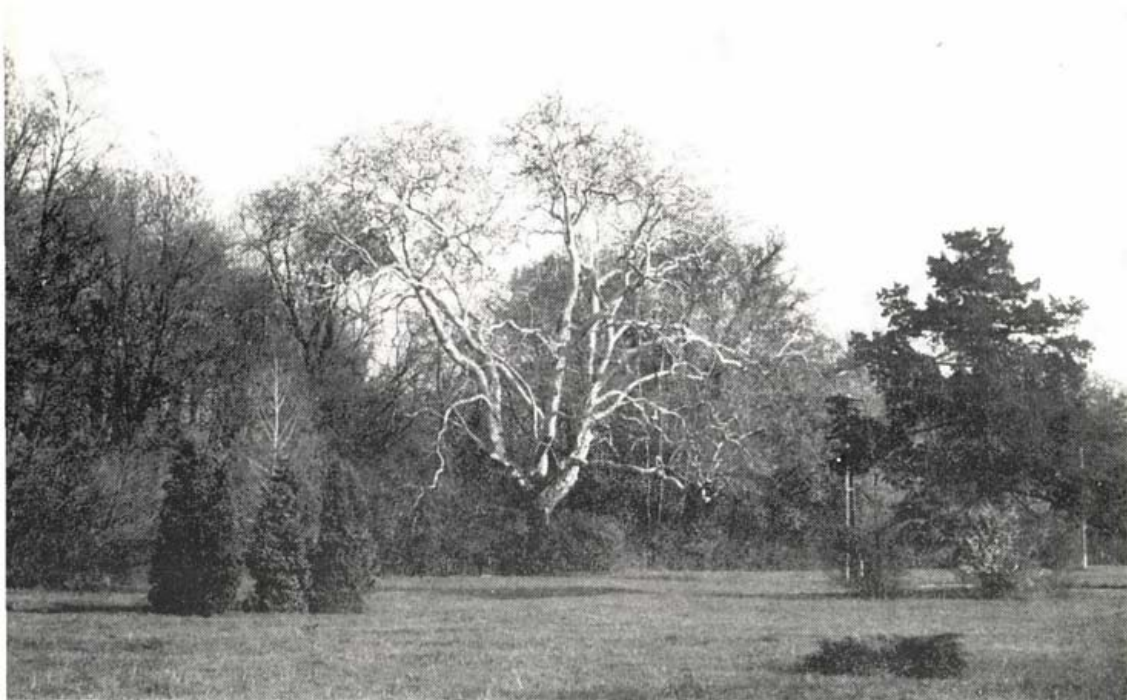
Kérjük a megyei népfront bizottságokat, s a mellettük működő műemléki, helytörténeti, honismereti bizottságokat, ezek tagjait, az érdekelt szakkörök, honismereti körök, pávakörök, díszítőművészeti körök tagjait, legyenek segítségünkre ebben a nagyjelentőségű munkában.

A felépülő Szabadtéri Néprajzi Múzeum épületeivel, műtárgyaival, kiállításaiival annak az életformának állít emléket, amely előzménye volt mai fejlettebb életformánknak, s amely a múlt, a hagyományok jobb megértésével a jelen és a jövő megértéséhez és munkálásához is segítséget nyújthat.

Az országos gyűjtőkörű Szabadtéri Néprajzi Múzeum mellett hazánkban regionális szabadtéri gyűjtemények is épülnek. A vasi, a göcseji, a Nyíregyháza-sóstói, a szennai, az ópusztaszeri szabadtéri gyűjtemények berendezése ugyanezekkel a gondokkal jár. E gyűjtemények nevében is várjuk a tárgygyűjtő akcióban részt venni kívánó lelkes egyének és közösségek segítségét.

Dr. Kurucz Albert

Látkép az Anna-ligeti kastélypark egy részéről, középen hatalmas termetű platánfával (*Platanus*) 1977. márciusában.

Arborétumi látkép Szarvason. Az előtérben K-Európából és Ny-Ázsiából származó fekete fenyők (*Pinus nigra*), a háttérben kolorádófenyő (*Abies concolor*) melynek hazája California. (Réthy Zsigmond felvételei)

